บรรจบ ๓ รอบจุลจักร

โทรศัพท์ ๒๐๘๐ โทรเลข “สุขี”.

โฟแกซ์

สำนักงานล้างรูป ประสาท สุขุม

ถนนหลานหลวง (ห้างยอนแซมซันเก่า) พระนคร

เราสอนการวิธีถ่ายรูป โดยส่งแบบแนะนำกำกับฟิล์ม ทุก ๆ ฟิล์มที่ส่ง

มาล้าง ณสำนักงานล้างรูปของเรา

รูปธรรมดา

ล้างรูป พิมพ์รูป ขยายรูป ฯ ล ฯ

ภาพยนตร์

ถ่ายภาพยนตร์ ล้างภาพยนตร์ พิมพ์ภาพยนตร์ ฯ ล ฯ

บัญชีเรื่อง

(ปีที่ ๖ เล่ม ๗ วันที่ ๑๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๒)

คำถวายพระพรชัย . . . คณะไทยเขษม . . . . หน้าพิเศษ
มาสานุสสรณ์ . . . . พระยาศรีสุนทรโวหาร. . . „ ๘๓๗
วันเกิด . . . พระนิพนธ์ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ . „ ๘๓๘
สตรีวันนี้และวันหน้า . . . ครูเทพ . . . . . „ ๘๔๒
ใครเขียน . . . . . แสงทอง . . . . . „ ๘๔๔
จตุระวรรณะคำกลอน . . . ขุนสุนทรภาษิต . . . . „ ๘๔๕
สารที่ทราย . . . . . พรรธนะแพทย์ . . . . „ ๘๕๒
วัดพุทไธศวรรย์ . . . . นายรุ่ง ผลานุเคราะห์ . . . „ ๘๕๗
สยามหัสดิน. . . . . ขุนจงจัดนิสสัย . . . . „ ๘๖๑
พระนางกาลี . . . . ประภาศรี . . . . . „ ๘๖๘
ธมฺมวิจยะ . . . . . อุบลวรรณ . . . . . „ ๘๘๗
โปตันกงจู๊ . . . . . ดินสอ . . . . . „ ๘๘๕
ดาราคู่ชีพ . . . . . ม. จ. อากาศดำเกิง . . . „ ๙๐๕
ขุมทรัพย์พระยาจันทบุรี . . อ. ภาคสุวรรณ์ . . . . „ ๙๒๑
บูงามัส. . . . . ศารทูล . . . . . „ ๙๔๔
ก่อนเฉลิม . . . . . ครรชิต . . . . . „ ๙๔๙
คำให้การของผู้รักชาติ . . ประจักษ์ พันธุมโพธิ . . . „ ๙๖๙
ประกีรณกธรรมีกถา . . . อ. น. ก. . . . . „ ๙๗๕
เฉลิม ราช วัสส . . . . มรกต . . . . . „ ๙๘๒
แซยิด . . . . . ศิวศริยานนท์ . . . . „ ๙๘๗
เนื้อคู่ . . . . . ดอกไม้สด . . . . . „ ๙๙๒
มะเสงนักษัตร์ . . . . อายัณโฆษ . . . . . „๑๐๒๒
๔๔ . . . . . กาญจนาคพันธ์ . . . . „ ๑๐๔๗
วิชชาน่ารู้ . . . . . ป.เมนะชัย . . . . . „ ๑๐๖๕
อันตวาที . . . . . ศุกรหัศน์ . . . . . „ ๑๐๗๐

เครื่องคิดเลข

เบอร์โรส

คิดได้ถึงจำนวน ๙๙,๙๙๙,๙๙๙.๙๙ บวก ลบ คูณ หาร ได้ ให้ความแน่นอนที่สุด สะอาด และเร็วทันใจ ใช้ทำบัญชี คิดเปอร์เซ็นต์ ส่วนลด เลดเจอร์ ทำบิล ฯ ล ฯ ได้อย่างสะดวกที่สุด เป็นเครื่องทนทานจริง ๆ ตามสถานที่ทำการรัฐบาล และห้างร้านใหญ่ ๆ ก็ใช้เครื่อง เบอร์โรส นี้ทั้งสิ้น

การคิดเลขโดยไม่ใช้เครื่องนั้น อาจมีทางผิดพลาดได้ และทำให้เสียการงาน เครื่อง เบอร์โรส จะช่วยให้การงานของท่านเป็นระเบียบเรียบร้อยและน่าดูและเร็วขึ้นด้วย

ขอเชิญท่านโทรศัพท์หรือจดหมายให้ห้างนำมาแสดงให้ท่านดูที่สำนักงานของท่านได้ หรือจะไปชมที่

ห้างสามเหลี่ยม จำกัด

ห้างสามศร ปากคลองตลาด พระนคร

โทรศัพท์ (วัดเลียบ) ๖๕๓ และ (วัดเลียบ) ๒๐๕๕

เป็นเอเยนต์ในกรุงสยาม

คำถวายพระพรชัย

ในอภิลักขิตสมัยเฉลิมพระชนมพรรษา

บรรจบ ๓ รอบ จุลจักร

สนฺธิสงฺคฺรามไวศทฺยํ ปาณฺฑิตฺยํ ธารฺมิกึ มตึ
ชนานำ หฺฤทยคฺราหิ ปฺรโชนฺนติปริศฺรมำ ๑
สรฺวานฺ กุลคุณานฺ ปฺราปฺย คุณลุพฺธะ: ปฺรชาธิป:
ตานฺ ปญฺจคุณมุทฺธตฺเต กุลวฺฤทฺโธปเสวยา ๒
ชย: กีรฺติศฺจ สกฺษฺมีศฺจ เทวำ สฺวยมุปาสเต
ปฺราเยณาศาสฺยมนฺยจฺจ ปุนรุกฺตำ หิ เกวลำ ๓
อิยมสฺมตฺกฺฤเตตฺวาศีรายุษำ ปูรฺณมศฺนุหิ
สภสฺว คุรฺภิสฺตุลฺยำ ปุตรำ จ กุลมณฺฑนำ ๔

ความไหวพริบในทางทำสัมพันธมิตร และทางทำสงคราม ๑ ความเป็นบัณฑิต ๑ ความคิดอันชอบธรรม ๑ ความกะตือรือร้นในอันจะให้ประชาชนมีฐานะสูงขึ้นซึ่งเป็นเครื่องยึดหน่วงน้ำใจคนทั้งหลาย ๑

คุณทั้งปวงนี้เป็นคุณของตระกูล สมเด็จพระประชาธิปกเจ้า ผู้ทรงใคร่ในคุณมาก ย่อมเชิดชูคุณเหล่านี้ขึ้นอีก ๕ เท่า เพราะทรงสมาคมกับผู้ใหญ่ในตระกูล ชัย เกียรติ และ ลักษมี ย่อมมาสู่พระบารมีเองแล้ว คำถวายพระพรอื่น ๆ โดยมากก็เป็นเพียงถวายซ้ำเท่านั้น

ถึงกระนั้นข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายก็ขอถวายพระพร ขอให้ทรงมีพระชนมายุสมบูรณ และมีพระโอรสอันเป็นอาภรณของตระกูลเสมอเหมือนบรรพบุรุษ พระพรนี้ว่าโดยผลก็เป็นพวกข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลาย.

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า คณะ “ไทยเชษม”

สาสาหฬสุตฺตวณฺณนา

นิมคฺนสฺย บโยราเศา ปรฺวตาตฺ ปติตสฺย จ
ตกฺษเกณาปิ ทษฺฏสฺย อายุรฺ มรฺมาณิ รกฺษติ

◎ ชีพสัตว์ในโลกถ้า แม้จ่อมจมทะเลหึง
ไป่ถึง ฆาตนอ ห่อนม้วย
พลัดตกจากเขาตึง แต่ยอด เทียวนา
พ้องพิศตักษกะด้วย ห่อนต้องอันตราย ฯ

The (allotted) age preserves the vital members of one plunged in the abyss of the ocean, of one fallen from a mountain, (and) of one bitten by even a venomous snake.

ของ พระยาศรีสุนทรโวหาร (ผัน สาลักษณ์)
ผู้ซึ่งใช้นามปากกาว่า “หมื่นศรี”

วันเกิด

พระนิพนธ์

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์

◎ แต่ก่อนนั้น, วันเกิด, ดูเถิดหนอ
ทั้งเจ้าไพร่, ใครมิพัก, จักประลอง
ต่ออายุ, ญี่สิบห้า, โหรายอก
ให้เสดาะ, เคราะห์มุ่น, บุญขำเพ็ญ
มิหาใม่, ใส่ยาตร์, ขยาดซวย
ข้างโหรเถ้า, เจ้าตำรับ, สับประดน
ถึงส่งเดช, เข็ญจะเพส, เรียกครื้อขลัง
คนเชื่อดื้น, ตื้นโหร, ตะโกนเค้น
ทั้งโหรเพาะ, นพะเคราะห์, เถลิงฟ้า
เปลี่ยนพระเคราะห์, เสดาะเคราะห์, เสาะพิทักษ์
บวงสรวงเทพ, ระยะดา, มาทำนุ
ถึงวันเกิด, เกิดพิธี, มื่นคร
ชื่นแสรเถ้า, เจ้าตำรับ, ยกศัพท์ถั่ว
นักษัตระศก, วกซ้ำ, จึงนำชัก
เกษมสวัสดิ์, ถึงปี, ฉิมะวัย
สนองคุณ, หนุนเผ้า, ผู้เนานาน
อายุหก, สิบฉนำ, สุดสำคัญ

มิพักก่อ, กุศละกรรม, ทำถลอง
ปล่อยวันเกิด, เตลิดล่อง, ไปตามเย็น
เรียกเข็ญจะเพส, เหตุออก, ร้ายใช่เล่น
ออกชื่อเข็ญ, จะเพศกลัว, แทบทั่วคน
ชั้นเข้าถ้วย, ปลาตัว, ม้วกุศล
ตื้นคุณห้า, ห้าหน, ต้นประเด็น
บัตร์พลีตั้ง, บูชา, พาอกเต้น
เลยถือเข็ญ, จะเพสนั้น, สำคัญนัก
เสวยอา, ยุคน, ถะกลศักดิ์
ใครเชื่อชัก, เฉลิมบุญ, อุ่นอวยพร
เสวยอายุ, ทั้งส่ง, พระองค์ก่อน
เชื่อโหรา, พยากรณ์, วอนอารักข์
เรียกขวันขื่, ตามตำรา, มหาจักร์
ให้สมัคร์, สมานคุณ, เบิกบุญทาน
เดชะผล, กุศละมัย, ให้ลูกหลาน
จึ่งเกิดการ, ฉลองยุค, ปลุกนิยม
ผองเผ่าพันธุ์, กตัญญู, พรูผสม

ตระกูลไหน, ใหญ่ยิ่น, น่าชื่นชม เปรียบเหมือนพรหม, ผงมแง่, พ่อแม่ตน
ธรรมเนียมไท, จนสมัย, ตติยะรัชย์ จอมกษัตร์, มิ่งเมือง, เป็นเบื้องต้น
ต่อพระพรรษ, ะฉัฏฐี่, ริ่มาดล จึงเฉลิม, พระชนม์, เพียงหนเดียว
ต่อรัชชะกาล, ผ่านพ้ำ, มหามงกุฎ ราชธิรุตม์, เลิสะปราชญ์, ฉลาดเฉลียว
โหราศาสตร์, ราชะนิติ์, ชำชิดเชียว จึงเกิดเกี่ยว, มหะกรรม, เป็นธรรมเนียม
เฉลิมพระชน, มะพรรษา, ปริดากระเดื่อง คนทั้งเมือง, ร่วมใจ, จุดไฟเรี่ยม
บำเพ็ญราช, กุศลทวี, ทุกบ่เตรียม ศกพระเยียม, มหาจักร์, ยิ่งหนักมือ
รายฎร, สโมสร, กระฉ่อนกรุง แทบทุกคุ้ง, ทำบุญ, วุ่นอึงอือ
ทรงขอบใจ, ไพร่ฟ้ำ, คาถาลือ ประทานถือ, เป็นพระ, ปฏิกรณ์
พระยาทุล, ะจอมเกล้ำ, เจ้าพิภพ พระชนม์ครบ, สี่สิบ, ซิบสังหรณ์
เฉลิมพระชัน, มยาใหญ่, ในนคร ทั้งภูธร, ชันมยา, ห้าสิบปี
มิงานใหญ่, ให้เชิญ, สหะชาติ มาร่วมราช, ะสมโภชน์, โปรดเต็มที่
ซร้องมห, รศพสง่า, เกริกธานี จนถึงทุก, วันนี้, ใครมิลืม
ประทานหีบ, หมากรอง, ซองบุหรี่ กรอยขัญชี, โภชนา, เครื่องพาปลิ้ม
รลึกมหา, วราทร, ย้อนญาณยิ่ม หยั่งดูดดื่ม, แดมั่น, จนวันม้วย
ปางบีดล, สมะชนม์, เชษฐะพงศ์ หรือศกทรง, อนุสรณ์ เหตุร้อนร่วย
เช่นถึงบี, ญี่สิบแปด, แผดร้ายช้วย พระเชื้อฉวย, สิ้นพระชนม์, ตลบรรดาล
ทรงเพิ่มผล, กุศลสนอง, ป้องวิบัติ พิธีขัด, ติยปถัมภ์, ทำแผ้ผ้าน
ศกเทียมทัน, บรรพะกษัตร์, รัชชะกาล ก็มีงาน, ฉลองหวัง, ทรงตั้งวาย
ฉลองรอบ, ขุละจักร์, นักษัตระศก พึ่งรัชย์หก, ทรงเริ่ม, เฉลิมผาย
เบ็ญจะเพส, รอบสอง, ผองหญิงชาย นิยมกัน, หลั่นหลาย, ฉลองชนม์
ถึงหกสิบ, พรรษา, ห้ารอบครบ บ้วนซิ่วประสพ, ศกต่าง, สร้างกุศล

นิยมยัก, จุละจักร์, นักษัตร์ดล
พระปรมิน, ทรมหา, ประชาธิปก
เฉลิมพระชัน, มยาใหญ่, ในแว่นแคว้น
เฉลิมขวัญ, วันเกิด, เลิศะกฤตย์
เยี่ยงอารยะ, ปรเทศ, ทุกเขตร์คาม
ควรยกยุญ, ยอทาน, การกุศล
เลี้ยงเพื่อนกลาด, ญาติกา, สามัคคิ
ยี่ไหนสนุน, จุละจักร์, ร่วมนักษัตร์
พิเศษสนอง, ฉลองชนม์, ผลน่าชม
สิ่งไหนร้าย, สลายเสีย, เยี่ยสิ่งชอบ
ไหนเกินหน้า, เกินสมัย, ไยลามเลียม
อุดมสิน, เหลือกิน, เหลือเลี้ยงแล้ว,
น่าแผ่เผื่อ, เกื้อมนุษย์, สุดกำลัง
ธาตุย่ำยับ, ให้กำเนิด, เหมือนเชิดหนัง
ลงท้ายตาย, ธาตุกระจาย, แล้วร่ายย้อน
ไม่แน่นอน, คลอนแคลน, แสนทุเรศ
ต้องบริหาร, ศังสะกานธ์, ท่านนำพา
เหตุเลินเล่อ, เพ้อทะยาน, เพราะร่านโฉบ
ไม่ตระนัก, ลักษณะตรัย, ใผลเบี่ยปาว
ที่แท้สรร, พะขันธางค์, ของกลางสิ้น
ให้สำนึก, ฮึกทนง, เหลวหลงล้น
ร่านสิ่งรัก, จักให้, อยู่ใกล้เฉียด

เขื่นธรรมเนียม, เทียมหน, ก่อนก่อนแทน
นักษัตระศก, สามรอบ, ชื่นชอบแสน
ตามแบบแผน, ฉัฏฐะราช, ประศาสน์ตาม
มงคละปรอง, ฉลองชิวิตร์, วิศิษฏ์สยาม
ยอดฤกษะยาม, เยี่ยมโลก, โฉลกดี
บ่ละหน, ชื่นฉ่ำ, สมราศี
ธรรมเนียมนี้, นับแต่, แพร่นิยม
น่าโสมนัส, ะเนาเน่น, เจริญสยม
เชิญอบรม, เลียนจำ, เขื่นธรรมเนียม
สงวนระบอบ, สนอยชิวิตร์, วิศิษฏ์เสงี่ยม
แม้เหมาะไหน, ไยเหนียม, หรือแหนงพลั้ง
ไยแขม่ว, มัจฉริย์, อาลัง
ไว้เยี่ยงสัง, คหะกรรม, นำนิกร
เจริญครั้ง, เสื่อมโทรม, โถมรื้อถอน
เกิดใหม่ว่อน, สาระวัฏ, อยู่อัตรา
ทนเทวษ, ท่วมทุกข์, อยู่ทุกหน้า
จงพอผา, สุกตัว, ไปชั่วคราว
คลั่งละโมภ, ราคร่าน, ศฤงคารฉาว
หลอกตัวน้าว, อาตม์ยั่ว, เขื่นตัวตน
จนศักดิ์สิน, ยศอำนาจ, ประสาธน์ผล
ละล้วนซน, สมมต, ประชดลวง
สิ่งไหนเกลียด, อยากให้, ไกลลิบล่วง

เริ่งดำฤษณ์, พิษะร่าน, เซียสร้านทรวง จิ่งติดข่วง, มารคล้อง, ถือของเรา
แม้ดับร่าน, ปานไฟ, ไหม้เร็อนดับ นอนตาหลับ, เริ่งศันต์, หมดพรั่นเฉา
ถนอมสริ์, ฤดีสันโดษฐ์, สิ่งโสตถิ์เพรา เยื่อเยียฟ้เขา, ครุ่นนุเคราะห์, เพาะสันดาน
ยรรโลมใจ, ไสสำราญ, ง่านสงบ เลิกตลบ, ละเลิ่งเล่ห์, เดรฉาน
อุสสาหะ, กะระณียะ, สะมาจาร ช่วยเราท่าน, ประเทิ่งท้วย, จวบม้วยเทิญ ฯะ

๏ เสนิ่มตำนาน, งานผะดุง, กรุงโกสินทร์ วันเกิดภิญ, โญฉลอง, ซร้องสรรเสริญ
เสนอวิชา, นิยามะธรรม, จูงจำเริญ่, ผิวะผะเชิญ, เฉลิมผล, กุศลใด
สรวมบรรดาล, ผ่านพะสก, พระปกเกล้า บำราศเศร้า, เสวยสวัสดิ์, รัชชะสมัย
เพื่อนมนุษย์, ชุดฉลวย, ทุกทวยไท สุขศันติ์กษัย, ภัยะย่อน, สมพรเอย ฯะ

ศุภมัสดุ

◎ ยามนอนอิ่ม กริ่มเสน่ห์ พิ้นเพดิ นอนน้อยทิ พิ้นพิรุธ ชักหงุดหงิด
ถึงกลุ้มใจ อะไรงุ่น ขุ่นชีวิต หลับเสียนิด เหมือนนิโรธ ย้อมโสตถิ์เอย ฯ

พระศริ นิพนธ์

๗—๘—๑๐๖

สตรี – วันนี้และวันหน้า

(ลำนำแม่ศรี)

แม่ศริ เอย แม่ศริอัสดง ผิวผ่องผยององค์ ยิ่งยงอย่างบุรุษ
เหาะเหิรเดิรอากาศ เจ้าสามารถที่สุด โฉมยงนงนุช เข้าชุดชาย เอย

แม่ศริ เอย แม่ศริเสมือนชาย องอาจนาดกราย แต่งกายคมสัน
แข้งระหงกะโปรงเขย่ง กีฬาเจ้าเก่งเหมือนกัน กางเกงสมกับผมสั้น
นวลน้องเจ้าทันชาย เอย

แม่ศริ เอย แม่ศริสองสาว สวมกางเกงสาวก้าว จะไปเล่นกีฬา
คนเก่าเขาราณ คัดค้านค่อนว่า "เออ! นิยตรหริอชิดา เขาช่างตามใจ" เอย

แม่ศริ เอย ผู้ใหญ่ตามมา ยินคำครหา จึงรับว่า "ลูกฉัน"
ผู้ทักขอโทษ ว่า "อย่าโกรธเลยค้า! ท่านผู้เย็นยิดา ของแม่สาวคนนั้น"
"เอ๊ะ! ฉันเป็นแม่เขา เจ้าอย่าถลำถลาก" ผู้ทักกระดาก ออกปากลาพลัน
ไหนหญิงไหนชาย วุ่นวายขันๆ เรื่องก็จบกัน นะแม่ศริ เอย

แม่ศริ เอย แม่ศริฝรั่ง เจ้าไม่รอรั้ง ก้าวหน้าคลาไคล ในศตวรรษนี้
ก้าวถี่กระไร เจ้าทันบรรยาย แทบทุกทาง เอย

แม่ศริ เอย แม่ศริสยาม เยื้องย่องมองตาม เพื่อนเพศศิวิลัยสต์
ผมเจ้าเคยสั้น หันเข้าเกล้ามวย แล้วกลับเขินขวย คิดตัดสั้นใหม่
สาวน้อยเนื้องาม เดิรตามสมัย ล้าหลังเมื่อไร นะแม่ศริ เอย

หนังสือพิมพ์ครุสภา ไทยเขษม

แม่ศรี เอย แม่ศรีสมาคม โลกล้วนอภิรม ความรักจากเจ้า
เจ้าเลี้ยงโลกไว้ เจ้าให้กำเนิด เจ้าเย็นตัวเชิด ในสมาคมเรา
ชายแข็งแรงกว่า อารักขาเจ้าไว้ ไม่มี_วัตถุ_ไร เสมอเหมือนขวัญเจ้า
ขาดนิดเกินหน่อย น้องน้อยอย่าเอา โทษพี่เลยเจ้า นะแม่ศรี เอย

แม่ศรี เอย แม่ศรีเมทนี นับวันจะทวี อานุภาพเพียบหล้า สมาคมของเรา
เจ้ารับผิดชอบ เจ้าผู้ก่อผู้กอบ กิจการนานา งานบ้านงานเมือง เมลืองมลาน
ทั้งเมืองทั้งบ้าน ชวนจะเลอะศรีมาลา เจ้าฤทธิ์มลาก เจ้ามากศึกษา
เจ้าจะเปลี่ยนสมา_ คมโลกจริง เอย

ครู/ทพ.

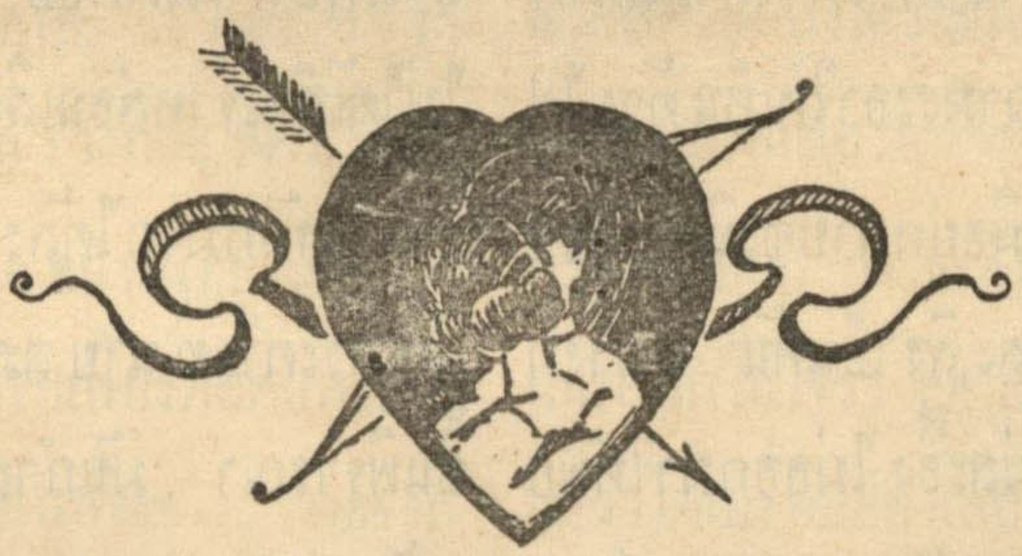

◎ ผู้ผูกกลอน กลัวข้อน เมื่อไรเล่า ถึงใช่เคล้า เมียเดียว ไม่เสียวฉิน
เพราะอิเหนา ขุนแผน สอนแสนชิน กลับทิ้งเขา เราก็สิ้น ยางชายเอย ฯ

พระศรี นิพนธ์

ใครเขียน

ของ

"แสงทอง"

นายสะอาดรักนางสาวสะอิ้งมานานแล้ว ได้อุตส่าห์ไปหาที่บ้านเจ้าหล่อนไม่น้อยกว่าสัปดาห์ละครั้ง ไปครั้งใดนางสาวสะอิ้งก็พูดด้วยอย่างเสียไม่ได้ เพราะนายสะอาดเป็นคนไม่ช่างพูด และพูดก็อย่างตะกุกตะกักแสดงความรักออกให้แจ้งไม่ได้ และแม่สะอิ้งก็ไม่ให้โอกาสเสียเลย นายสะอาดก็เลยประหม่าใจไปเสียทุกคราว การไปของนายสะอาดยิ่งย่อยเข้า เป็นการทำให้แม่สะอิ้งเบื่อมากขึ้น แสดงความระอาให้เห็นด้วยไปเล่นเสียกับสัตว์เลี้ยงซึ่งมีอยู่หลายชะนิด เช่น นก แมว สุนัข และลิงเป็นต้น บางทีนายสะอาดไปหา แม่สะอิ้งไม่ออกมาให้พบเสียเลย ในครั้งที่เป็นดังนี้นายสะอาดก็เลยไถลไปเล่นเสียกับลิง ซึ่งล่ามไว้ใกล้หน้าต่างห้องรับแขก ได้เล่นหลอกล้อกับมันจนกะทั่งนายสะอาดเองรู้สึกว่าตนคุ้นเคยสนิทสนมกับลิงมากกว่ากับแม่สะอิ้ง

วันหนึ่งนายสะอาดไปบ้านนางสาวสะอิ้งตามเคย ก่อนเข้าห้องรับแขกนายสะอาดเชื่อนัยน์ตาว่าได้เห็นหลังแม่สะอิ้งแวบหนึ่งอาการดูเบื่อหน่ายหลบ นายสะอาดถามคนใช้ได้ความเท่าว่าคุณสะอิ้งนอนกลางวันยังไม่ตื่น นายสะอาดนึกน้อยใจมากกว่าที่เคยน้อย นั่งขุ่นแค้นพลางทางหยิบปากกาและกระดาษซึ่งอยู่ข้าง ๆ ตัว เขียนข้อความลงไปโดยยืดยาวเพื่อฆ่าเวลาคอย เมื่อเห็นว่าน่าที่จะไม่ได้เห็นเจ้าหล่อนเสียเลยแล้ว เขาก็รีบจบจบแล้วจับหมวกได้ลงเรือนไป ฝ่ายอ้ายหอยเห็นกระดาษที่นายสะอาดเขียนไว้ก็หยิบเอาขึ้นพิจารณา มันกำลังเพ่งพินิจเพลินอยู่ แม่สะอิ้งก็เข้ามาในห้อง เห็นลิงถือกระดาษทำท่าเป็นอ่านหนังสือก็ชิงเอามาดู อ่านจบเข้าหล่อนจ้องดูลิง นึกประหลาดใจว่าลิงเขียนไว้หรืออย่างไรหนอ ข้อความว่า

แม่สะอิ้งจ๋า

ฉันมีปากก็เหมือนตูดพูดไม่ได้ คอยเธอมานานแล้ว เธอไม่ทราบน้ำใจฉันเลย บัดนี้มีความสะดวกที่ได้อยู่ใกล้ปากกาและกระดาษจึงถือโอกาสเขียนประวัติซึ่งไม่อาจพูดได้ลงเป็นลายลักษณอักษร ทราบเถิดเธอเอ๋ย เมื่อสักพันปีมานี้ฉันเป็นชาวอินเดีย มีวัณณะเป็นพราหมณ์ มีฤทธิวิเศษยิ่งนัก ได้สำแดงฤทธิเดชของฉันจนเป็นที่พอใจบิศาจตนหนึ่งซึ่งมีฤทธิแก่กล้า ตาผีคนนั้นชอบฉันจนถึงกับว่าถ้าฉันออกปากขออะไรแกจะให้ ฉันจึงขอว่าถ้าฉันตายแล้วอย่าให้วิญญาณไปเข้าร่างกายสัตว์ดิรัจฉาน บิศาจตนนั้นว่าฤทธิแกมีไม่ถึงที่จะอำนวยเช่นนั้นได้ ฉันจึงขอใหม่ว่า ถึงแม้จะตายไปเกิดเป็นดิรัจฉานชะนิดไหน ก็ขอให้ระลึกชาติข้างก่อนได้เสมอไป และให้รู้ว่าฉันคือฉันตลอดไป แม้จะในร่างกายสัตว์ใด ๆ ก็ตามที ตาคนนี้แกว่าขออย่างนี้อยู่ในอาณาอำนาจ ได้รับรองด้วยเกียรติยศแห่งผีว่าจะประสิทธิประสาทให้เป็นตามที่ขอ ต่อจากนั้นฉันอยู่มาด้วยความสุขใจจนกะทั่งตาย

เกิดใหม่ก็ได้เป็นคน ทำหน้าที่มนุษย์ในร่างกายแห่งคนนั้นเป็นอันดี ได้เป็นถึงสมุหเทศาภิบาลสำเร็จราชการมณฑลชั้นยาปฉันรักรัฐบาลเป็นที่ยิ่ง ได้รับเงินรายฎรส่งเข้าคลังแผ่นดินเป็นอันมาก รายฎรเกลียดฉันมากเข้า ไม่ช้าเขาก็พากันทุบฉันตาย เกิดอีกชาติกลายเป็นไก่ พอออกจากเปลือกไข่ได้ไม่นาน ก็มีกาโฉบลงมาจะจิกฉันวิ่งหนีเข้ารั้วยังแม่ได้ทัน กาโฉบเฉี่ยวพี่น้องของฉันไปได้สองตัว มีพี่เหลืออีกสองตัวกำลังคิดที่จะกินนมแม่ได้พอ ไม่ช้าก็อ้วนแล้วก็โต คืนไหนเดือนหงาย สองยามก็ขันเสียที แต่ตามธรรมดาขันทุก ๆ เช้า วันหนึ่ง ๆ ไม่ใครได้ทำอะไรนอกจากกินแล้วก็ไล่ตัวเมีย เป็นอย่างนี้ทุกวันไม่ทันแก่ มันก็ถูกอกตาย

เกิดชาติใหม่ได้เป็นปลา โตพอรู้ความได้ยินเพื่อนปลาพูดกันว่า พวกสัตว์น้ำเสียเปรียบพวกสัตว์บกถึงสามส่วน อ้างว่าโลกนี้มีแผ่นดินส่วนเดียวมีน้ำสามส่วน เพราะดังนั้นพวกเกิดบนบกเคราะห์ดีกว่าพวกปลาสามเท่า ฉันมานึกในใจว่า อือ เมื่อฉันเป็นคนไม่เคยได้นึกว่าได้เปรียบปลาเลย การเป็นปลามีอาชีวะลำบากในเรื่องหาเลี้ยงชีพ เพราะว่าในน้ำนั้นปลาใหญ่มันกินปลาเล็ก ปลาขนาดฉันมันไม่ใช่อย่างใหญ่ที่สุด เพราะฉะนั้นต้องระวังอ้ายพวกใหญ่กว่าที่จะมากิน ส่วนการที่จะไล่กินปลาเล็ก ปลาเล็กมันก็ระวังเท่า ๆ

ปลาขนาดฉันจะต้องระวังปลาใหญ่ วันหนึ่งฉัน กำลังไล่ปลาสร้อยอยู่ ปลาเทโพ โดดโผง มาจากไหนไม่ทราบ ว่ายกวดฉันดิกมา ฉัน ขยับครีบกะพือน้ำเต็มเหนี่ยว แผลวเดียว โดดขึ้นมายนตลิ่งได้ พ้นเย็นเหยียบปลา เทโพไป คราวนี้ต้องการจะลงไปสู่น้ำตาม เดิม ลงไม่ได้ ดินเท่าใดลงไม่ถึงน้ำ หัวใจ ริก ๆ จะขาด หายใจไม่ออก เหงื่อกคัด เหมือนจมูกคัด ไม่ช้าก็ตาย แต่ได้ตายดีถึง สามเอาหนึ่ง ด้วยได้ตายบนบก

หนอย! คราวนี้เกิดเย็นงัว ตั้งแต่เกิด ๆ มา ชาตินี้พึงมีสัตน รู้สึกว่ายินยันได้ มั่นคง ดี เสียแต่ที่ชาติของ งัว เต็มไปด้วยความ สกปรก สกปรกด้วยที่อยู่ ซึ่งเต็มไปด้วยขี้ ที่เที่ยวไปก็ไม่ใช่ถนนอันสะอาด เย็นทุ่งนา ซึ่งโสโครกด้วยโคลนและตม อาหารอะไร ไม่วิเศษกว่าสิ่งที่เกิดแต่ตมคือหญ้า (เกิดแต่ ตมคือ ยงกช นั้นปราชญ์นิยมว่าบริสุทธิ งัว ไม่ได้กินบัว) อีกอย่างหนึ่ง งัว เย็นสัตว์ที่มัก กินเรื่อย เจอะหญ้าก็กิน ไม่ใช่หญ้าก็ กิน ถ้าไปเจอะขี้กกินขี้ ยางทีของตัวเอง ที่เคราะห์ร้ายไปกินของใครไม่รู้ ก็มี เลย อธิษฐาน ว่า เกิดชาติใดฉันใด อย่าได้ พย่ความ สกปรกเช่นนี้อีกเย็นอันขาด ขอแต่ให้ได้ พยแต่ความสะอาดในชาติใหม่ วิธีจะตาย นั้น ได้ถูกต้อนเข้าไปที่เครื่องจักร์ ซึ่ง ทำที่ไว้ พอดีสำหรับคางวาง แล้วมีฆ้อนเหล็กใหญ่ หล่นลงมาทยหน้าแง

เกิดอีกชาติเย็น ปลวก ตัวขาวจ๋องหวอง บริสุทธิสมคำอธิษฐาน ฉันมีความยินดี เย็นที่ยิ่ง ด้วยว่าตัวนั้นเกิดมาขาวสะอาด สม กับที่ฝรั่งเรียก ว่า *White ant* และ พรรณนา สภาวะว่า เย็น *A neuropterous insect of the genus Termes, found chiefly in tropical countries, which lives in communities, and builds conical or dome-formed habitations. It is noted for its ravages in wood-work* แปลว่า เย็นแมลงสี่ปีกประเภท เทอร์มิส มีโดยมาก ในประเทศร้อน อยู่กันเย็นกลุ่ม สร้างที่อยู่ เย็นรูปกลวย และโดม มันเลื่องชื่อในเชิง ทำลายไม้เรือน

ในชาตินั้นฉันถูก แซนติส ราดตาย เกิดเย็นสัตว์เสียหลายที ต่อจากนี้เกิด เย็นคนเยอรมัน ได้ทำงานในโรงทำใส้กรอก มีหน้าที่ต้อนงัวเข้าเครื่องจักร์ ต่อไปเครื่องจักร์ จัดเสร็จ โอกาสนี้ขอนำวิธีทำใส้กรอกมา กล่าวพอเย็นสังเขป

อันว่าใส้กรอกนั้น เขาทำด้วยเนื้อ ของสัตว์

อะไรได้ทุกอย่าง แต่โรงงานที่สุจริตเขาทำ ดันกลัยอย่างสุดแรงเกิด จะสู้มันอย่างไรได้ ด้วยเนื้องัวผะสมด้วยผัก และ เครื่องเทศ หลาย ขณะนั้น งัว ตัวหน้าถูกติ หน้าแง ลง ถังใหญ่ไป อย่าง และงัวนั้น เขาขัดเครื่องไว้สำหรับต้อน แล้ว ฉันเองใกล้แกล่เต็มที พอเงยหน้า และฆ่า แล่วพาเนื้อไปปรุงด้วยกลจักรที่มีหน้าที่ ขึ้นดูก็เห็นท่อนเหล็กใหญ่กำลังลงมาเร็วเหมือน ต่าง ๆ กัน นับตั้งแต่งัวได้ถูกติ หน้าแง ตก ลม กรด เห็นจะเย็นด้วยหน้าแง ของฉัน ลงไปในภาชนะใหญ่แล้ว เนื้อและกะดูกก็ ไม่มีลักษณะเหมือนงัว ท่อนเหล็กใหญ่จึงได้ ถูกแยกออกจากกัน เนื้อไปทาง ใส้ไปทาง แต่ทุบคาง ชาตินั้นฉันตายด้วยความลำบาก แต่ในไม่ช้าเนื้อเมื่อได้ถูกสับ และ ผะสม กับสิ่ง ทรากสังขารได้ไปเย็นใส้กรอก อื่นเย็นอันเหมาะส่วนแล้ว ก็ได้มาถูกยัดลงใน กำเนิดใหม่เย็นมนุษย์ อุตดมด้วยความ ลำใส้ซึ่งได้ขัดล้างจนบางสะอาด เข้ารูปเย็น สุขทุกประการ ในราตรีกาลวันหนึ่ง กำลัง ใส้กรอก ครั้นแล้วเข้าห้องนึ่ง เสร็จก็เข้า นั่งกัดใส้กรอก ได้กะทบวัตถุแข็งกรุบ ๆ กะป๋อง ตลอดจนกะทั่งปิดตรากะป๋องและลงหีบ คายออกมาดูแลเห็นเย็นลูกดุม พิศดูอยู่ครู่ จำหน่ายไป ทั่วโลก สำเร็จแล้วไปด้วย หนึ่งก็ระลึกได้ว่า เย็นลูกดุมกางเกงของฉันเอง เครื่องจักร์ ในชาติก่อน ยัดใจฉันก็ทราบได้ทันทีว่าคง

วันหนึ่ง ง่วงงุนโงนอย่างไรไม่ทราบ ฉัน จะได้ รับประทาน สังขาร ของตน เองเข้าไป บ้าง พลอยตามหลัง งัว ตัวหนึ่งเข้าไป หาที่ตาย ด้วย แล้ว คิดได้เท่านั้นฉันก็สายานเลิกกินใส้กรอก พอได้สติจะหันกลับสิ งัว ตัวหลังซึ่งทอยติด ไม่นิยม ว่า มัน จะ เรียก กัน เย็น ภาษา ฝรั่ง ว่า กะชั้นเข้ามาขู่เย็นภาษางัวว่า “เจ้าต้อน ซอซเซช หรือ ภาษา จีน ว่า กุ๋นเชียง ก็ตาม พวกข้าไปตายมากแล้ว คราวนี้เจ้าต้องไป ฉันไม่กินเย็นอันขาด ชาตินั้นได้ผะอืดผะอม กับข้า” ฉันเกิดเย็น งัว มาแล้ว เคยรู้ภาษา ตาย อยู่ และทราบความดื้อมั่นคงของมันดี จะ ต่อจากชาตินี้ได้เกิดเย็นอะไรต่ออะไรหลาย ดันทุรังเท่าไรที่ไหนมันจะยอม แต่ก็ได้ลอง ชะนิด จะบ่วยกล่าวให้ยืดยาวไปไย ย่นลง

เสียเถิดว่า ในบัดนี้ ในพุทธศก ๒๔๗๒ นี้ ทราบสภาพของฉันแล้ว ทราบแล้วโปรดอย่า
ฉันเกิดเป็นอะไรเธอก็ทราบอยู่แล้ว การที่ฉัน ลดความเมตตาที่เคยมีอยู่ ต่อฉันเสียนะจ๊ะ
ได้เข้ามาอยู่ใกล้เธอได้ ด้วย อาการอย่างไรเธอ ผู้ที่รักและนับถืออย่างยิ่ง
ก็ทราบ เธอไม่ทราบหรือทำเป็นไม่ทราบอยู่ **ป.ล.** หมาของเธอ ทำความ รำคาญให้ ฉัน
อย่างเดียวก็แต่ว่าฉันรักเธอ รักมานาน อยาก บ่อย ๆ ท่ามันจะมาแข่งขันกับฉันเสียกะมัง
ทำอะไรให้ถูกใจเธอเสมอ เธอชอบลิง ฉันก็ ขอบอกให้ทราบว่า ถ้ามันขืนอวดดีอยู่เรื่อย
เป็นลิง พอที่เธอควรจะชอบ แต่ก็ยังไม่ทราบ ไป ฉันกัดตอยหมาเธออย่าว่าฉันเน้อ
ว่าเธอรักหรือเปล่า เธอเอ๋ย! เธอล่ามฉันไว้ ◎ ◎ ◎
สามปีเศษแล้ว พูดภาษาลิง ก็ถูกล่ามด้วยโซ่ แม่สะอิ้ง อ่านจบแล้วก็มองดูลิง อ้ายหอย
ภาษาคน ก็ล่ามด้วยความมีเสน่ห์ของเธอ ฉัน เห็นดังนั้นก็แยกเขี้ยวแสยะหัวเราะแห้ง แม่
ภาวนาอยู่เสมอว่า ขอให้ฉันเกิดเป็น มนุษย์ สะอิ้ง ประหลาดใจไม่รู้หาย ไม่รู้ว่าจดหมาย
ซึ่งเคราะห์ดีมีผู้หญิงงามรัก พูดเท่านี้เธอคง ฉะบับนี้ ใครเขียน **คนเขียน** หรือ **ลิงเขียน**

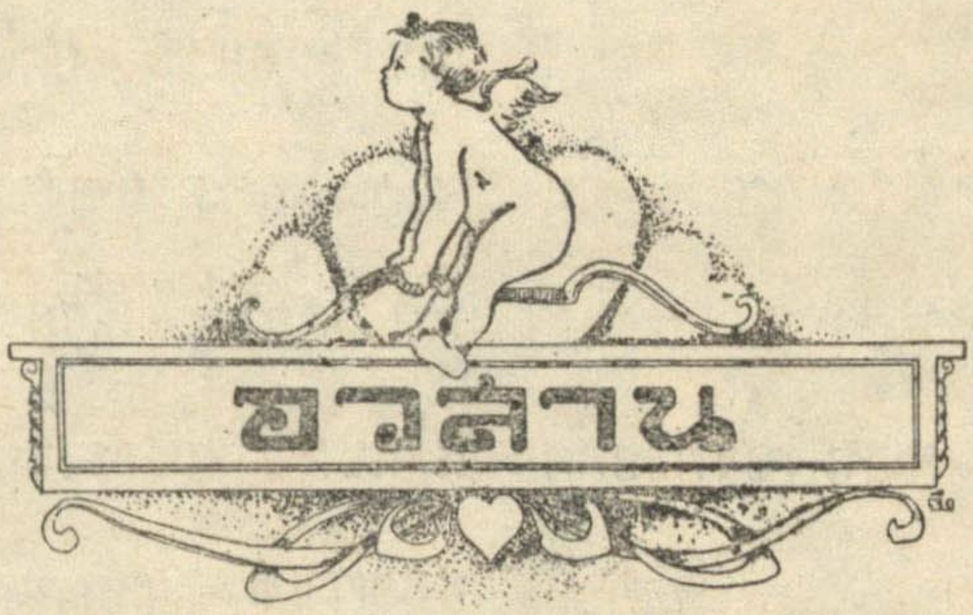

◎ สุริย์ส่องฟ้า ทิวาวรรณ ขวัญราตรี โสมส่งสี ส่องนภางค์ สว่างหล้า
เหมือนสามี ที่ขยัน เลี้ยงภรรยา คืนเคหา เมียประคอง หมดหมองเอย ฯ

พระศรี นิพนธ์

จตุระวรรณะคำกลอน

ขุนสุนทรภาษิต ประพันธ์

◎ วรรณะคดีอินดู

ทั่วโลกนิยมชมกัน
ค้นคว้าหาเสาะเจาะจง
เล่าเรียนเพียรไผ่ไม่รอ
ถือว่าอารยะธรรม
สร้างนิติงามตามนัย
มนุษย์อุตคมสมบัติ
ความดีวัฒนาสาระพัน
เหตุใดอินเดียเจียรกาล
เพราะปกครองแผนแผ่นภูวั

◎ ขัตติยะประมุขหมู่ชน

ใจกล้าสามารถมุ่งผจญ
แรงเจตน์แรงใจแรงกาย
แคล่วคล่องว่องไวรบราน
คอยบ้องผองภัยให้หมู่
คอยรวบรวมเหล่าเข้ามา
ในหมู่ผู้ใดไม่สุข
ในหมู่ผู้ใดราคี
ภายนอกออกข้องบ้องกัน
ขัตติยะวรรณวิมล
มีอยู่ชูเชิดเลิศสรรพ์
กล่าวขวัญสรรเสริญเยินยอ
พะวงม่งสิบคิบขอ
แล้วต่อขออ้างอย่างไป
อินเดียได้นำหน้าไข
สร้างยทกฎไว้ไกวัล
สาระพัตร์พิทย์ภพสพสรรพ์
เพราะดึกดำบรรพ์อินดู
จึงหนุนคุณสารมากขู
พลเมืองเป็นอยู่ตามวรรณ์
มิพลขวนขวายแข็งขัน
สัตย์ธรรม์มั่นจิตต์นิตย์กาล
สามัคคีหมายอาจหาญ
ชำนาญใช้เครื่องศาสตรา
คอยอยู่ครอบครองรักษา
คอยหาสงบสพัด
สาปทุกข์ปลุกให้ได้ศรี
ขัดเกลาให้มีมงคล
ภายในให้บันเป็นผล
เป็นต้นเป็นเอกเสกวรรณ.

๗—๘—๑๐๗

◎ พราหมณ์พรรณนั้นงามตามภาพ ชั้งทราบขาปบุญคุณสรรพ์
พระเวทเหตุผลสาระพัน ว่าทุกข์สุขนั้นฉันใด
ลัทธิธรรมเนียมประพฤติ ควรยึดอย่างทำกรรมไฉน
ควรบวงสรวงบ้างอย่างไร พราหมณ์รำนำไปไม่รา
หมู่ชนหมายชุมนุมอยู่ ชี้นชูรู้ศิริรักษา
ความผิดความชอบกอบมา บ้างล้างสร้างหาตามการณ์
หรรษ์หื่นรื่นรมย์ชมบุญ มนุษย์ธรรมหนุนคุณสาร
อยู่ไปให้ชื่นบาน อยู่ไปให้สมานสามัคคี
ขัตติยะผดุงหมู่ไว้ พราหมณ์ให้ขรรยาอ่าศริ
หมู่ชนพันเคราะห์เหมาะมี พราหมณ์พรรณนั้นดังแสดง
◎ แพศว์พรรณนั้นก็พ่อค้า ชื้อขายข่ายหาทุกแขวง
เงินตราสาระพัดรจัดแจง ตกแต่งแปลงแปลกแลกไป
ที่ใดได้พืชน์พันธุ์มาก เหลือหลากแลกลื่นมาให้
ที่ใดไร้สัตว์หรือไร นำของต้องใจไปเจือ
ถ่ายเทเร่ค้าหาของ สะสมเงินทองไว้เหลือ
เลี้ยงดูหมู่วงศ์วานเครือ แผ่เผื่อเอื้อเลี้ยงเหล่าชน
สังโยคโภคทรัพย์รับจ่าย เพาะมั่งคั่งหลายหมายผล
เป็นแรงเลี้ยงดูหมู่คน ถกลการอยู่สวัสดิ
ขัตติยะผดุงหมู่ไว้ พราหมณ์ให้ขรรยาอ่าศริ
แพศว์เพาะโภคทรัพย์ทวิ แพศว์พรรณเช่นนิยม
◎ ศูทร์พรรณนั้นแข็งแรงกาย มากมายทำกิจสิทธิ์สม
ปลูกสร้างสาระระดม ขุดถมเข้าทำกรรมกร
ขัตติยะจะจงม่งของ แพศว์ผองหาให้ ไม่หย่อน
ศูทร์ขนสนส่งต่อตอน ผันผ่อนพึ่งพาแก่กัน

พราหมณ์จะประสงค์สังเวย แพศว์หาของเคยให้สรรพ์
ศูทร์ขนสนส่งต่อพลัน กิจนั้นก็นำจำเริญ
จตุระวรรณนั้นหนอ ต่างก็พึ่งกันสรรเสริญ
เหมือนเครื่องกลไกไขเดิร จักร์เล็กใหญ่เยื่นโยงดี
ขัตติยะผดุงหมู่ไว้ พราหมณ์ให้จรรยาอ่าศริ
แพศว์เพาะโภคทรัพย์ทวี ศูทร์ทำหน้าที่กรรมกร

◎ จตุระวรรณอันแข่ง ตกแต่งแต่เก่ากาลก่อน

สมเทศสมกาลถาวร กำจรเกียรติเจิดจำเริญ
มนุษย์สุดดีมีวัตร์ มีสัตย์มีธรรม์สรรเสริญ
ใครมีหน้าที่ดำเนิร ต่างเดิรต่างทำดำรง
ไม่แก่งแย่งคิดริษยา อุตส่าห์มานะประสงค์
วรรณะของใครใจจง พะวงประพฤติยึดตน
ธินกูชูชี้อธิบาย เพราะความเย็นไปได้ผล
ควรเห็นเย็นเยียงอย่างยล ทำงลทำงานการใด
หน้าที่มีอยู่ต่างต่าง ใครทำที่ทางที่ไหน
เพียรทำเร่งทำนำไป จนได้บรรลุความเจริญ.

สารที่ทราย

"เฉลิม, ขวนเฉลิมแล้วครับ ขอให้ ในจำพวกนั้นด้วย เรื่องเรื่องนามหรืออุโฆษ
ได้ก่อน ตลาคม มิฉะนั้นไม่ทัน" ท่าน นี้ ทำให้ข้าพเจ้า คิด ถึงหนังสือพิมพ์ฝรั่งเศส

บรรณาธิการไทยเขษม แจ้งให้ข้าพเจ้าทราบแต่ ฉะบับหนึ่ง ใช้วิธีให้ผู้อ่านโหวต ว่าใครเป็นผู้
เดือนกรกฎาคมยังไม่สิ้น พอขึ้นเดือนสิงหาคม พอปูล่าร์[1] ที่สุดในหมู่ชนชาวฝรั่งเศส ผลที่
ไม่ทันกี่วัน ท่านผู้รวบรวมเรื่องลงไทยเขษม สุด มองสิเออร์ เรยมองต์ พวงคาเร ได้
(ไม่ใช่บรรณาธิการ) อีก ๒ คน เตือน คะแนนสูงกว่าใคร ๆ หมด. ถ้ามีบรรณาธิการ
ข้าพเจ้าเช่นนั้นอีก (ท่าน ๒ คนนี้ จะเรียก คนใดคนหนึ่ง เดิรวิธีให้ผู้อ่านโหวตว่า ใคร
ว่าผู้ช่วยบรรณาธิการก็เห็นจะได้) ข้าพเจ้า เป็นนักประพันธ์เรื่องนาม หรืออุโฆษ ได้ผล
แข่งรับแข่งสู้ เพราะ ๑. ไม่ทราบว่าจะหาเรื่อง ปรากฏแล้วเมื่อใด นั่นแหละข้าพเจ้าจึงจะหาย
ที่ไหน บรรณาการ ท่านได้ ๒. รู้สึกว่า แม้จะ สงสัย แต่อย่างไรก็ดี ขอให้ทราบกันแต่เพียง
ไม่มีเรื่องให้ท่าน ก็ไม่สำคัญ เรื่องของผู้อื่น ว่า ข้าพเจ้า ยังไม่ยกฐานะ ตนเอง เด่นถึงเพียง
มิถมไป ท่านจะพ้องร้องเอาเรื่องกับข้าพเจ้า นั้น ดังจะเห็นได้จาก หมายเหตุ ตอน ท้ายเรื่อง
ก็ไม่ได้ ๓. ออกระอา ที่คณะบรรณาธิการชอบ ขอหวนกลับถึงเรื่องที่ท่านบรรณาธิการ
อ้างกันว่า ในเดือนเฉลิมพระชนมพรรษา ต้อง และผู้รวบรวมให้ข้าพเจ้าส่งนั้น บางท่านคง
ออกหนังสือฉะบับพิเศษ คือ ผู้เขียนเรื่องลง คิดว่าข้าพเจ้าโล่งอก เมื่อผู้รวบรวมผู้หนึ่ง แนะ
ล้วนแต่เรื่องนาม หรือ อุโฆษ อะไร ทำนองนั้น ว่า "แปลก็ได้" ข้าพเจ้าหาโล่งอกมิได้
ข้าพเจ้ารู้สึก สงสัย มาแต่ไร แล้วว่า ตนเอง เลย เพราะน้ำหน้าข้าพเจ้านะหรือ จะหาเรื่องที่
เรื่องนามหรืออุโฆษกับเขาด้วยหรือ แต่ด้วย ไม่แปลมาบรรณาการท่านได้ นึก ๆ ก็แค้นใจ
เหตุที่บรรณาธิการ หนังสือรายเดือนพากันชอบ ที่ท้าให้ ท่านบรรณาธิการ ตัดหรือลบชื่อ
ย้อยอข้าพเจ้า เลยทำให้ลืม ๆ ตนไปว่า อยู่ ข้าพเจ้าออกจากบัญชีผู้รับพิเศษ แต่ไม่สม

---

๑ พอปูล่าร์ แปลว่าอะไร ถ้าไม่ทราบโปรดถามผู้ที่ทราย

ปรารถนา ด้วยท่านบรรณาธิการเหล่านั้นหา ว่า ตนเอง มีราคา เกือบ เท่ากับ บุคคล ที่ไม่ พึง
ลบ หรือขีด ออกให้ ไม่ ถึงคราว ท่านเตือน ปรารถนา สำหรับเพื่อนฝูงเก่า ๆ โดยมาก
เรื่องมา จะทำใจขืดไม่แสวงหาเรื่องให้ท่าน และประกอบด้วยไม่ได้ทำรั้วงานราชการกับเขา
ก็ดูเย็นการไม่รู้จักทดแทนบุญคุณ (แต่ความ ด้วยแล้ว ก็พาลจะทำตนให้ศูนย์เข้ากลิ้ยเมฆ
จริงในใจ บางขณะออกรู้สึกตัวว่าเย็น 'ทาส' เสียด้วย เวลาเฉลิมพระชนม์พรรษา ข้าพเจ้า
ท่าน สู้เสียเงินรับ เมื่อต้องการอ่านไม่ได้!) พลอยได้หยุดงานกับเขาด้วย ๓ วัน เลยฉวย
ถ้าไม่นึกว่าเย็นงานอดิเรกอย่างหนึ่งแล้ว ก็ โอกาสไปพักผ่อนเสียที่หัวหินกับภรรยายอดรัก
เห็นเหตุการณ์จะกลายเย็นอย่างอื่นได้! การไป หัวหินเวลานั้น ย่อมสะดวก แก่ การเลี่ยง
เรื่องแปลกประหลาด เช่น ต้มหมูร้อน ๆ เพราะขุนนางต้องคอยเฝ้าแหนตลอดเวลา ๓ วัน
ในอเมริกา, ผู้หญิงบวชเณร, สตรีสูญ, มี และไม่ใช่ฤดูกาลที่ควรไปกัน ภรรยาข้าพเจ้า
บุตรมาก ได้เหรียญเกียรติยศ ฯลฯ อะไร มีนิสสัยเช่นเดียวกัน คือ เมื่อ ข้าพเจ้า ต้องการ
เหล่านี้ ผู้อื่นก็แปลกันเสียหมดแล้ว! จะ สงบ เจ้าหล่อนก็สงบโดยลำพังได้เหมือนกัน
เขียนเรื่อง มิคติ ธรรมะ ธรรมโม อะไร ก็ไม่ ไม่ต้องคลอเคลียกันอยู่เสมอเลย ข้าพเจ้าเดิร
สนัด นอกจากแปลเขาเท่านั้น! ครั้นจะแปล เที่ยวเล่นตามชายหาดคนเดียว เจ้าหล่อน
สักแต่เรื่อง ไม่เกี่ยวข้องถึงการเฉลิม ก็อยู่กับสาวใช้ โดยลำพังได้.

พระชนมพรรษาเลย ก็ดูไม่สมแก่กาล ในใจ นิสสัยมือยอน ปากยอน พูดไม่ตรงกับ
นึกว่าเห็นจะไม่มีเรื่องให้ท่านมากกว่าอื่น และ หัวใจที่คิด ข้าพเจ้าอวดได้ว่า ข้าพเจ้าไม่
นึก ๆ แค้นอยู่ว่า ทำไมหนอ ถึงพากันดูถูก เย็นเช่นนั้น มือชอบเที่ยว ขีดเขียน ตาม กำแพง
ข้าพเจ้า ไม่ขอร้องให้เขียนหมายเหตุท้ายเล่ม ตามผนังเทือกนั้นไม่เคยเลย แม้แต่จะสลัก
หรือหมายเหตุเบ็ดเตล็ดบ้างเลย มีฉะนั้น ก็ รูปหัวใจไขว้กัน ที่ต้นไม้ ซึ่ง ภรรยา กับข้าพเจ้า
เท่าที่ พลามมาแล้ว เชื่อว่าเย็นหมายเหตุ เคยพากันไปคลอเคลียก่อนอยู่กินด้วยกัน ก็
เบ็ดเตล็ดได้ (ท่านบรรณาธิการจะเห็นว่าเย็น หาได้ทำไม่ ตลอดจนในถ้ำยนเขาหรือศาลาที่
ได้หรือไม่นั้นอีกเรื่องหนึ่ง) เคยไปเยี่ยมเยียนมาแล้ว แต่ข้าพเจ้าสารภาพ

นิสสัยข้าพเจ้า ชอบเลี่ยง เพราะรู้สึก ว่าอดดูไม่ได้ เมื่อแลเห็น ตลอดจนอ่านถ้อย

ความที่ชอบขีดเขียนกันซึ่งหลายครั้งต้องขาดทุนคือเข้าตัว. เย็นวันหนึ่งขวนโพล้เพล้แล้ว ตรงสุมทุมพุ่มไม้แห่งหนึ่งขณะที่เดินเล่นคนเดียวตามชายหาด ข้าพเจ้าเห็นรอยขีดในทรายซึ่งน้ำทะเลทำไว้อย่างเรียบแล้ว อ่านได้ชัดเจนว่า

"ฉันอยู่คนเดียวเปลี่ยวใจมาก" ถ้อยคำเข้าที่แต่ข้าพเจ้านึกว่าคงเด็ก ๆ เขียนเล่น ไม่เอาใจใส่นักเดินเลยเรื่อยไป ขวนเวลารับประทานจึงย้อนกลับมาคราวนี้ทำให้ข้าพเจ้านึกเพราะภายใต้อักษรที่พบนั้นเกิดมีขึ้นใหม่อีกบรรทัดหนึ่งอ่านว่า

"ฉันก็เหมือนกัน"

ใคร ๆ ก็คงนึกอะไรอย่างหนึ่งเช่นข้าพเจ้า ถ้านึกอย่างไรก็ดี ในเวลาเช้าข้าพเจ้าเดินไปทางเดิมอีกโดยลำพังใจนึกอยู่ว่าคงจะพบผู้ที่เขียนอักษรเหล่านั้นหรือไม่ก็คงเกิดมีอะไรแปลกประหลาดขึ้นอีก ถ้าความคาดคะเนไม่ผิด จริงน่ะแหละเกิดมีอักษรใหม่อีกบรรทัดหนึ่งว่า

"เราจะทำอย่างไรดี"

ข้าพเจ้าเดินเลยไปประมาณสักชั่วโมงจึงกลับ ขากลับก็ประสพถ้อยคำใหม่ผุดขึ้นที่ทรายอีกว่า

"เมื่อไรและที่ไหนล่ะ"

ตลอดวันในวันนั้น ข้าพเจ้าเห็นภาพคนต่างๆ—คนที่ข้าพเจ้านึกว่าเป็นผู้สือสารที่พ้นทราย—ประเดี๋ยวนึกว่าเป็นคนสูง ประเดี๋ยวต่ำประเดี๋ยวอ้วน ประเดี๋ยวผอม แดง ดำ ขาว สะโอดสะองผมหยิก ตาพอง อะไรต่ออะไรจิปาถะ

เวลารับประทานน้ำชาภรรยากับข้าพเจ้านั่งโต๊ะใกล้กับคุณคะนองและภรรยาซึ่งมีอายุแก่กว่าคุณคะนองส่วนตัวคุณคะนองก็อยู่ในชนที่แก่กว่าข้าพเจ้าโขอยู่ เรารู้จักในฐานที่เป็นผู้อาศัยร่วมโฮเต็ลกัน. ส่วนผู้อาศัยโฮเต็ลในเวลาหยุดเฉลิมพระชนม์พรรษานั้นก็มีอีก ๒—๓ คนซึ่งไม่มีใครรู้จักใครมาก่อนหน้านั้นเลย.

"คุณรับประทานแยมพิเศษนี่สักหน่อยซิครับ" เสียงคุณคะนองเชิญข้าพเจ้า แต่ข้าพเจ้ายังไม่ทันได้ยิน

แม่ภรรยาแก่ของคุณคะนองเป็นคนช่างพูดช่างสมาคม เอ่ยว่า "แน่ะคุณ คุณดิฉันเชิญคุณ ๓ ครั้งแล้ว ไม่ได้ยิน" พลางส่งแยมพิเศษให้ภรรยาข้าพเจ้า "ฝีมือดิฉันเองไม่แพ้ของฝรั่งนา ฉันเอามาจากบ้านด้วย. เออดูคุณ (หมายถึงข้าพเจ้า) ใจลอย ราวกับว่ากำลังรักใคร่ใครอยู่เทียว"

ข้าพเจ้ายิ้ม พอเป็นกิริยา ในใจไม่ปฏิเสธเลยว่าไม่มีความรัก เพราะภรรยาข้าพเจ้า ข้าพเจ้าก็รักจริง ๆ เราไม่เคยมีการขาดหมางถึงแก่เจ็บช้ำน้ำใจกันเลย. ใจข้าพเจ้าไม่อยู่ที่การสนทนาในเวลานั้นเลย จิตต์มันหวนนึกถึง อักษรบนทรายร่ำไป และนึกอยากให้ถึงเวลาเดินเล่นตอนเย็นเสียเร็ว ๆ เพื่อจะได้มุ่งไถลไปทางนั้นอีก

ถึงเวลาเย็น ข้าพเจ้าก็ไป ไปคนเดียวตามเคย พอถึงที่ต้องการก็ปรากฏอักษรเพิ่มเติมที่ทรายดังคาดว่า

"คืนนี้ ยามตรง ที่นี่ละ"

ผู้เขียนสารในทราย คงคิดเห็นไปว่า ณตำบลนั้นไม่ใครมีใครเดินเล่นไปถึง เพราะไกลจากที่พัก นอกจากพวกอุตริเช่นข้าพเจ้า คงไม่มีแน่ ข้าพเจ้าตกลงใจ กลับที่พักไม่เดินต่อไป เพราะจะสงวนกำลังไว้เดินในเวลารับประทานอาหารค่ำแล้วอีก.

ตามปกติ เมื่อรับประทานอาหารค่ำแล้ว เราเคยคุยกับคุณคะนองและภรรยา หรือไม่ก็เล่นไพ่บริดซ์กันสี่ขา จนถึงเวลาสมควรก็พักผ่อน แต่คืนที่กล่าวถึงนี้ ในเวลารับประทานห้ามการคุยกันเช่นปกติไม่ ข้าพเจ้าเองก็ประสงค์รีบรับประทานให้เสร็จไม่ต้องการคุยคุณคะนองสังเกตดูก็ทำนองข้าพเจ้า ส่วนภรรยาคุณคะนองนั้นแจ้งความแต่แรกเริ่มนั่งรับประทานว่าออกชักปวดศีรษะ ในที่สุดต่างคนต่างรีบอิ่ม และต่างก็ปลีกตนไปตามลำพัง ภรรยาข้าพเจ้าก็เย็บปักถักร้อยอยู่ตามเคย เมื่อว่างอยู่คนเดียว

ข้าพเจ้าออกจากโฮเต็ลได้ก็ดุ่มไปทางเดิมที่พบอักษรบนทราย หวังจะให้ถึงที่นั้นก่อนเวลายามตรง ราวสัก ๑๕ นาที พอถึงก็รีบนำตนของตนเองเข้าไปหลังสุมทุมไม้ที่หมายตาไว้ แล้วว่าพอจะแลเห็นเหตุการณ์ที่หาดทรายได้ ที่ไหนล่ะ ด้วยอาการรีบร้อนของข้าพเจ้า พอลับสุมทุมไม้ ไม่ทันใดก็สะดุดขาซึ่งเหยียดยาวอยู่ ทำให้ข้าพเจ้า

เกือบต้องวัดดิน น่ะเอง (เคยเห็นว่าอยู่ในโฮเต็ลเดียวกัน แต่ไม่รู้จักชื่อ) ข้าพเจ้ากล่าว ครับ" คูอารมณ์เขาก็เฉื่อย ๆ แต่เห็นท่าว่าคอยดูเหตุการณ์ที่หาดทรายเหมือนกัน ข้าพเจ้าดีสนิทถามออกไปตรง ๆ ว่า "คุณเป็นตัวละครหรือ ผู้ดู หรือ ผู้เริ่มริ เรื่องนี้"

คุณนั่นตอบว่า "ผมเป็นผู้ดูและผู้เริ่มริครับ ผมเอง เป็นผู้เขียนบรรทัดแรก ว่าเปลี่ยวใจ ด้วยนึกว่าเขียนทิ้งไว้แล้วคงมีคนโง่ ๆ ต่อเรื่องไปเอง อย่างน้อย ผมก็ได้คนต่อเรื่องคู่หนึ่งแล้ว ที่ผมมาคอยดูอยู่นะซิ"

ข้าพเจ้า— "ผมก็ตั้งใจเช่นคุณ" ในทันใด เวลา ยามตรง ปรากฏเงาหญิง ๑ ชาย ๑ เดินมาณที่นั้น พอประสพกันเข้าณที่อักษรผุด ก็ได้ยินเสียงว่า "หล่อนหรือ ?" เสียงนั้นและรูปร่าง ข้าพเจ้าจำได้ว่าเย็นของใคร คุณคะนอง แสดงกิริยาประหลาดชอบกล เมื่อประสพ ภรรยาแก่ ของตน ณ ที่นั้นเวลานั้น. แต่ภรรยาแก่ตอบทันที โดยไม่สำแดงกิริยาผิดปกติว่า

"ดิฉันปวดศีร์ษะ นึกว่าเดินอากาศเสียหน่อย จะค่อยยังชั่วขึ้น"

ทั้งคู่ชะงักครู่หนึ่ง แล้วเงียบ อีกประเดี๋ยวเสียงคุณคะนอง ว่า "อากาศดีมากคืนนี้" พลางก็เอามือสอดแขน แสดงอาการกระเซ้ากระซี้กันเดินหายไปในเงามืด

คุณนั่น ถามข้าพเจ้าว่า "ยังไง" ข้าพเจ้าตอบว่า "สนุกดี, คุณได้ทำประโยชน์อย่างวิเศษด้วย คือให้ผัวเมียที่ซักจะเบื่อกันแล้วได้ประสานสามัคคีกันใหม่"

คุณนั่น— "คืนนี้แหละ———"

จบบริบูรณ์

หมายเหตุ: เรื่องอักษรขนทรายนี้ ข้าพเจ้าคิดว่าถ้าขอความอนุเคราะห์ให้มรกตเขียนให้อ่านทั่ว ๆ กัน จะเพิ่มความสนุกอีกมาก แต่ด้วยเหตุที่เห็นว่าท่านอยู่ไกลจะขอร้องไม่ทันลงพิมพ์ ข้าพเจ้าจึงเล่าให้ท่านฟังอย่างขอไปที. และขอบอกกล่าวด้วยว่า อย่าว่าเรื่องนี้ไม่เกี่ยวกับ ฉะบับ เฉลิม เลยนา.

พรรธนะแพทย์

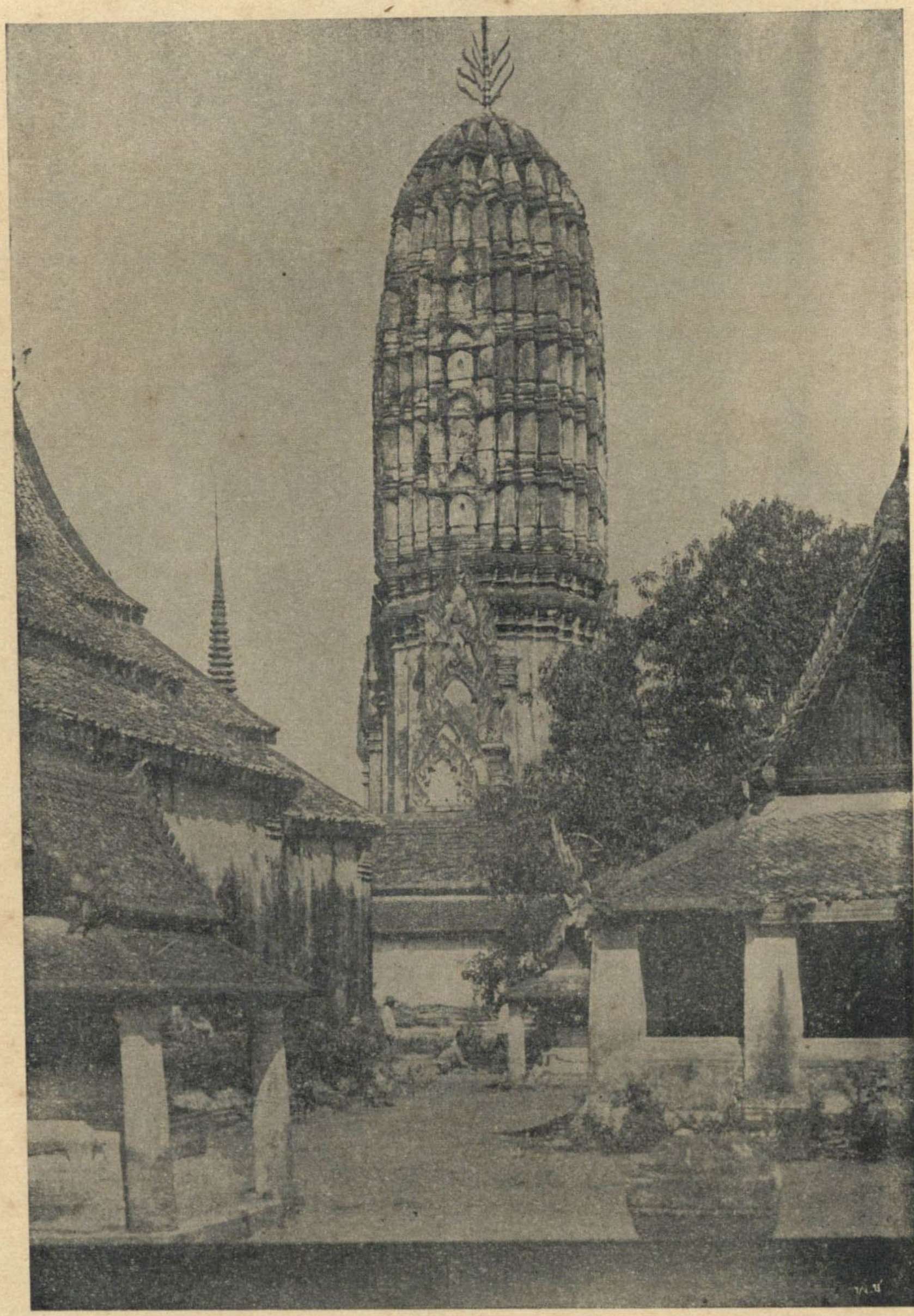

วัดพุทไธศวรรย์

วัดพุทไธศวรรย์

วัดพุทไธศวรรย์เป็นโบราณสถานแห่งหนึ่ง ซึ่งมีเรื่องราวเกี่ยวข้อง กับพงศาวดาร กรุงเก่า เป็นวัด อยู่ภายนอก กำแพงพระนคร ศรีอยุธยา อยู่คนละฟากฝั่งแม่น้ำแควใหญ่ วัดพุทไธศวรรย์ ตั้งอยู่ทางฝั่งขวา ใคร ๆ ก็รู้จัก เคยไปเที่ยว ชมกันมาแล้วโดยมาก การไปชมอิฐปูน หักพังย่อมไม่ทำให้เกิดความบันเทิงใจแก่ผู้อื่น ก็ยังทำ ความพอใจ และ ความ บันเทิงใจ ให้แก่ นัก โบราณคดี และ นัก ประวัติศาสตร์ อยู่ มาก สำหรับ ข้าพเจ้า ผู้ เล่า เรื่องนี้ไม่ ถนัด ใน ทาง โบราณคดีและประวัติศาสตร์ ก็ยังอดไปดู ไปชมไม่ได้ และก็ได้ ไปดูไปชมมาแล้ว แต่ ก็ ไม่ ทำให้ เกิด ความรู้อะไร มาก เกิน ไป เลย เพราะฉะนั้น ขอให้ท่านผู้อ่านทั้งหลายเข้าใจแต่ เพียงว่า เรื่องนี้เป็นเรื่องที่เขียนขึ้นโดยผู้ไปเที่ยว กลับมาแล้ว มาเล่าให้ ท่านฟังว่า ได้พบเห็น อะไรมาบ้างเท่านั้น

วัน ที่ ข้าพเจ้าไป เที่ยว ได้ ลง เรือยนต์ ที่ แม่น้ำ สามย่าน หน้าป้อมเพชร์ ซึ่ง อยู่ ใกล้ กับ วัดพนัญเชิง เรือแล่นทวนน้ำขึ้นไปตามแควใหญ่ ราว ๑๕ นาที ก็ถึงวัดพุทไธศวรรย์ เรือเทียบท่า หน้าวัด หน้าแล้ง ตลิ่งสูง บันไดขึ้นลงสูงหน่อย ขั้นบันไดหลุดเหลือห่าง ๆ สั่นง่อนแง่น ปีนขึ้นไป ไม่ระวังให้ ดีจะร่วงลงน้ำ (คือคนร่วงลงน้ำไม่ ใช่บันได) วัดนี้มีเค้ายอกว่า เมื่อสมัยกรุงเก่า ยังเป็น เมืองหลวงอยู่ เป็นวัดสวยงามมาก เป็น พระอารามสำคัญของบ้านเมืองแห่งหนึ่ง แต่ เวลานี้เหลียวแลไปรอบ ๆ เห็นคร่ำคร่า ประกอบ ไป ด้วยวัตถุสถานปรักหักพัง เหลือ กำแพงตั้ง อยู่สูงตระหง่าน บางแห่งเป็นป่ารกเรี้ยวหนาม ขึ้นปกคลุม มองดูเผิน ๆ ไม่มีอะไรยวนใจ ยวนตาน่าดูเลย มีอาณาเขตค่อนข้างกว้างใหญ่ แบ่งออก เป็นสอง ตอน ตอนหนึ่ง ปลูกสร้างกุฏิ สำหรับสงฆ์อาศัย เวลานี้ก็มีสงฆ์อาศัยอยู่ไม่ ใช่วัดร้าง อีกตอนหนึ่งปลูกสร้างถาวรวัตถุ มีโบสถ์ วิหาร พระมหาธาตุ ฯลฯ แต่ ทรุดโซมไป เสียแล้ว โดยมาก ที่ยัง พอ ปฏิสังขรณ์ได้ยังคงเหลืออยู่บ้าง ข้าพเจ้าได้ สนทนากับท่านเจ้าอธิการวัด ท่านเล่าให้ ฟัง ว่า "กำลังพยายามจะปฏิสังขรณ์สิ่งที่พอจะ ปฏิสังขรณ์ได้ ให้ ดีอย่างเดิม แต่ขัดสนด้วย จตุปัจจัย ได้แต่ค่อยทำค่อยไป" อุโบสถ

และพระมหาธาตุยังพอจะซ่อมได้ กำลังซ่อม ฝีมือช่างไทยยังไม่ทรุดโซมเลย พึ่งจะมา
ค้างอยู่ องค์พระมหาธาตุสูงราว ๑๒ วาเศษ ทรุดโซมใน ภายหลังเร็ว ๆ นี่เอง ในเวลา
แล่นเรือไปมองเห็นได้แต่ไกล มีระเบียงคด นี่ช่างไทยก่อสร้างด้วยอิฐก็ปูน เกือบไม่มีเหลือ
ล้อมรอบทั้งสี่ทิศ ภายในระเบียงคดมีพระพุทธรูป อย่เลย ข้อนี้เป็นที่น่าสลดใจอีกอย่างหนึ่ง
นั่งสมาธิเรียงเป็นแถว ทำนองเดียวกับพระ เหมือนกัน
ระเบียง อุโบสถ ตามวัด ต่าง ๆ ในกรุงเทพ ฯ วัดพุทไธศวรรย์ มีประวัติเกี่ยวข้อง มากับ
คือบ้างชำรุดบ้าง แล้วสร้างมณฑปยอดปรางค์ พงศาวดารกรุงเก่าอย่างไร ขอเล่าตามที่ได้ยิน
ล้อมชิด องค์พระ มหาธาตุ ทั้งสี่ทิศ อีก ชั้นหนึ่ง ได้ฟัง มาจาก นักโบราณคดี และใน พงศาวดาร
รวมความว่าเป็นพระมหาธาตุที่งามมาก นอก แถลงไว้ว่า พระเจ้าอู่ทอง คือ สมเด็จพระรามา
จาก ที่กล่าวนี้ ยังมีวิหาร เล็ก ๆ ตั้งอยู่ห่าง ๆ ธิบดีที่ ๑ เดิมครองราชสมบัติอยู่ณเมืองอู่ทอง
กันอีกหลายหลัง เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป คือ สุพรรณเก่า หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า
นั่งสมาธิ องค์ ใหญ่ ๆ บ้าง ประดิษฐาน พันธุมบุรี เมืองนี้ยังมีทรากเหลืออยู่ที่ริมฝั่ง
พระพุทธไสยาสน์บ้าง รอยพระพุทธบาทบ้าง แม่น้ำจรเข้สามพัน ต่อมาเกิดแม่น้ำตื้นเขินขึ้น
แต่ในบริเวณที่กล่าวนี้รกชัฏด้วยต้นพะกากรอง เพราะแม่น้ำเปลี่ยนทางมาเดิรเสียทางอื่น คือมา
และเรียวหนาม ยุกเข้าไปชมดูให้ทั่วถึงไม่ เดิรเสียทางที่ปรากฏอยู่บัดนี้ เมืองอู่ทองจึง
ไหว ยังมีพระเจดีย์ใหญ่เล็กอีกมากมาย แต่ กลายเป็นเมืองดอน เกิดกันดารน้ำ และเข้าปลา
หา บริสุทธิ์ได้ยาก ถูกเจาะขุดค้นหาทรัพย์ อาหาร เหลือ ที่ จะ เยียวยา ให้ คืนดี ได้ ดัง เดิม
และพระพุทธรูปงาม ๆ มีพระพุทธรูปหล่อ เกิดโรคระบาด (อหิวาตกโรค) อยู่ต่อไป
ขนาดเล็ก พระสอหัก บั้นพระองค์หัก พระเศียร ไม่ได้ จึงอพยพพลเมืองมาสร้างเมืองอย่ใหม่
หาย พระองค์หาย ทิ้งกองสุมอยู่ในโพรง ที่ตำบลหนองโสน คือ กรุงเก่า เดียวนี้ แต่
พระเจดีย์ เห็นเข้าแล้วรู้สึกสลดใจ เมื่อได้ นักโบราณคดี บางท่าน แย้งว่าไม่ใช่ย้ายมาจาก
ดูทั่ว ๆ แล้ว ทำให้เกิดความรู้สึกขึ้นอย่างหนึ่ง เมืองอู่ทอง มาจากเมืองศรีวิชัย คือ นครปฐม
ฝีมือก่อสร้างทำได้ ประณีต สวยงาม อย่างเอก เดียวนี้ การย้ายก็ว่ามีเหตุผลเนื่องด้วยโรค
ที่เดียว เห็นได้ว่าในสมัยกรุงเก่า การก่อสร้าง ระบาดอย่างเดียวกัน ปัญหาข้อนี้เป็นปัญหา

สำหรับนักโบราณคดี ไม่ใช่ปัญหาสำหรับเรื่องที่เล่านี้ แต่เป็นอันยุติต้องกันว่า ย้ายมาจากมณฑลนครไชยศรีแน่นอน ครั้งแรกที่ย้ายมา ได้มาตั้งชุมรุมพักพลอยู่ที่เวียงเหล็ก (บางแห่งว่าเวียงเล็ก) คือ วัดพุทไธศวรรย์นี้เอง สร้างเมืองเล็ก ๆ อยู่ชั่วคราวก่อนรอการสร้างพระนครทวาราวดีศรีอยุธยาอยู่ถึง ๓ ปี สร้างสำเร็จแล้ว จึงย้ายจากเวียงเหล็กเสด็จขึ้นครองราชสมบัติ ตั้งพระนครศรีอยุธยาเป็นราชธานี ส่วนเวียงเหล็กมีเนื้อความปรากฏในพระราชพงศาวดารว่า "ศักราชได้ ๗๑๕ ปีมะเส็งเบญจศก (พ.ศ. ๑๘๙๖) วันพฤหัสบดีเดือนสิบสองขึ้นค่ำหนึ่ง เพลาเช้าสองนาฬิกา ๕ บาท ทรงพระกรุณาตรัสว่า ที่ตำหนักเวียงเหล็กนั้นให้สถาปนาพระวิหาร และพระมหาธาตุเป็นพระอาราม แล้วให้นามชื่อวัดพุทไธศวรรย์" ดังนี้ เป็นอันได้ความชัดว่าได้เปลี่ยนแปลงเวียงเหล็กทำเป็นวัดต่อภายหลังสร้างพระนครศรีอยุธยาแล้ว ตามที่เล่ามานี้เล่าตามเรื่องที่มีอยู่ในพงศาวดารและตามความสันนิษฐานของนักโบราณคดี แต่ยังมีผู้เล่ากันเป็นพิเศษออกไปว่า เมื่อสมเด็จพระรามาธิบดีเสด็จเข้าไปครองราชสมบัติแล้ว สมเด็จพระราชมารดาของท่านหาได้เสด็จย้ายไปด้วยไม่ คงประทับอยู่ยังเวียงเหล็กนี้ต่อมา และว่าการเปลี่ยนแปลงในครั้งแรกก็หาได้ทำเป็นวัดทีเดียวไม่ สร้างตำหนักถวายพระราชมารดาของท่านก่อน แล้วมาเปลี่ยนแปลงเป็นวัดต่อภายหลังอีกครั้งหนึ่ง ตามที่เล่ามานี้พูดตามคำเล่าลือกันต่อ ๆ มา ไม่มีอะไรเป็นหลักฐานแน่นอน

ยังมีเรื่องเกร็ดเล่ากันว่า ครั้งเดิม (เห็นจะหมายถึงครั้งพระอารามยังบริบูรณ์อยู่) มีพระยรมรูปปั้น สมเด็จพระรามาธิบดีประดิษฐานอยู่ในพระอารามนี้ แต่จะอยู่ตรงไหนก็ไม่ทราบถามไม่ได้ความ ว่าทรงพิโรธดุร้ายนัก ผู้ใดผ่านไปมาไม่เคารพ มักจะมีอันเป็นถึงเลือดออกทางจมูกทางปากตายในทันทีทันใดนั้น ต่อมาจะเป็นสมภาร เจ้าวัด หรือใคร คนหนึ่งได้ความแต่เพียงว่าเป็นพระ ไปว่ากับเทวรูปนั้นว่า "เป็นเพศฆราวาสอยู่เช่นนี้ดุร้ายนัก จงทรงผนวชเสียเถิด ถ้าสมัครจะบวชแล้วไซร้ ขอให้แสดงบุพพนิมิตต์อย่างหนึ่งอย่างใด ให้ปรากฏ" ครั้นเวลารุ่งเช้าขึ้น พระขรรค์ทรงของเทวรูปก็ร่วงลงมาอยู่ที่พระเพลา แต่นั้นมาจึงได้ไปสร้างพระยรมรูปทรงผนวชไว้ที่อื่น

พระยรมรูป พระเจ้าอู่ทอง ทรงผนวชนั้น มีจริง ข้าพเจ้าได้เห็นด้วยตาตนเอง เดี๋ยวนี้ก็ยังมี

อยู่พร้อมทั้งพระรูปพระราชมารดาของท่านสร้างไว้ที่คูหาพระปรางค์ทิศอดมณฑปด้านตะวันออกของพระมหาธาตุ เย็นรูปปั้นด้วยปูนนูนออกมาจากผนัง ฝีมือทำหยาบมากแต่พอเห็นก็รู้ได้ว่าไม่ใช่ทำมาแต่เดิม พระรูปที่ปรากฏอยู่บัดนี้จะเหมือนหรือไม่ใครจะเย็นผู้สร้างไว้ก็ตาม ข้าพเจ้าได้เห็นเข้าแล้วไม่ได้คิดให้มากความไปเลย นอกจากคิดรู้สึกยินดี ยินดีที่ได้มาพบเห็นพระบรมรูปสมเด็จพระเทพยิดร ผู้เย็นยิ่งชนกของชาติไทย อันมีพระเดชพระคุณประสิทธิ์ประสาทความเย็นไทยให้แก่ไทย ครั้งเย็นปฐมข้าพเจ้ากรายด้วยเบญจางคประดิษฐ์ ระลึกถึงพระเดช พระคุณ และอธิฐานว่า แม้พระองค์สถิตเสถียรอยู่ณภพใด ๆ ขอจงทรงพระการุญภาพแผ่พระเมตตานุภาพ ช่วยอภิบาลปกป้องให้ชาติประเทศไทย เย็นไทย รุ่งเรือง อยู่คู่ดินฟ้าด้วยเทอญ.

นายรุ่ง ผลานุเคราะห์

◎ อันสุขกาย หมายพึ่ง ภักษาสงวน
สุขใจกาย สบายยม สมชีวิต
สุขใจล้วน พึ่งธรรม เริงร่าจิตต์
เพราะมิมิตร มุ่งประนอม ถนอมเอย ฯ

พระศรี นิพนธ์

สยามหัสดิน

(โคลง ๔ สุภาพ)

ปางองค์พงศ์กษัตริย์เจ้า จอมไอ สวรรย์เอย
ครองภพแผ่นดินไทย ยุคโน้น
นามมหาจักรพรรดิ์ไกร เกรียงเดช
เฉลิมเขตต์อยุธเยศโพ้น เพื่อด้วยแรงบุณย์

พระคุณอุ่นเกล้าทั่ว ธรณี
สำอมาตย์มนตรี สุขถ้วน
พร้อมราษฎร์และพราหมณ์ชี เกษมเสพย์
เพราะพระเมตตาล้วน แผ่ให้ไทยปวง

ล่วงจุลศักราชเก้า – ร้อยเศษ ห้าแล
เตลงยาตรพยูห์สู่เขตต์ ประยุทธท้า
จักรพรรดิพระตรองเหตุ ตันลึก แล้วนา
จำตอบต่อด้วยข้า – ศึกแคว้นอัสดงค์

ทรงรับผ่อนมิให้ เหิมนัก
ราญอมิตรโดยคิดกัก ด่านไว้
มั่วสุมไพร่พลสมัคร อันสมรรถ มือนอ
หวังจักรณรงค์ให้ เหือดสิ้นอรินทร์พาล

จึงบรรหารโปรดเกล้า ฯ สองดนัย ท่านนา
นำพยุหไทยไป ต่อต้าน
โรมมอญซึ่งมอญไฉน บังอาจ หมิ่นแฮ
เอารสสดับฤๅค้าน เหตุด้วยเปรมกมล

ยาตรพลสู่อมิตรเหี้ยม ศึกหาญ
สองท่านออกรอนราญ ศึกสู้
ต่างเข้าต่อต้านทาน ศึกสมรรถ
หวังรักศักดิ์ไทยกู้ เกียรติให้เตลงเห็น

หากเป็นพระเคราะห์ร้าย แรงทว่
สองท่านจึงไพรี จับได้
กษณะเมื่อมอญมี ชเยศ ฉะนี้นา
เขาจึ่งคุมโทไท้ สู่เจ้าจอมเตลง

ปางนั้นบพิตรเบื้อง บูรพา ภพแฮ
ตระหนักเหตุโอรสา ธิราชเจ้า
รันทดสลดอา— ลัยเทวษ
ถวิลบ่วายว่างเศร้า โศกซึ้งคะนึงตรอง

โอ้ดวงนัยน์เนตรทั้ง สององค์ พ่อเอย
ไฉนอาจพลาดทะนง หมิ่นฉะนี้
การศึกพ่อเคยณรงค์ หลายคาบ มานอ
ครั้งแต่ก่อนแต่กี้ กลับได้ชัยเสมอ

เออหนอต่อแต่นี้ ทำไฉน
จึงจักได้สองดนัย สู่แคว้น
เอนดูพ่อจักไป ทนเทวษ ไหวฤๅ
มอญจักคงแก้แค้น ประทุษฐ์ให้สาสม

บัดบรมนริศร์เจ้า จอมปราณ
ทรงตริโดยบรรหาร เหตุนั้น
แสวงถ้วนประมวญการ ควรแก่ ดนัยแฮ
สาส์นส่งตรงเตลงชั้น ศักดิ์น้อมยอมขอ

ดังข้อลักษณะเบื้อง ยุบลสาส์น
เสนอแด่พระภูบาล บพิตรเจ้า
จอมเตลงพิริยหาญ เหิมเดช ยิ่งแล
ยกทัพกรีธาเข้า เขตต์แคว้นแดนไทย
หฤทัยก็เพื่อด้วย สำเริงรมย์
โดยเยี่ยงกษัตริย์นิยม อย่างนี้
ทั้งเพื่อจักหวังชม เชิงยุทธ กันนอ
เหมือนหนึ่งครั้งเมื่อกี้ ก่อนโพ้นเพรงกาล
ใช่จักหาญหักแย้ง ยุทธนา
ชิงฉัตรโดยริษยา โหดร้าย
ซึ่งสองบุตรเรามา ประมาท จิตต์แฮ
อภัยโทษท่านโปรดย้าย ยกร้อนผ่อนเบา
เอาบุณย์นึกว่าได้ กรุณา
ปล่อยสัตว์เช่นนกกา จากแร้ว
สองเจ้าไปเดียงษา สักนิด หนึ่งเลย
คืนกลับสู่กรุงแก้ว เหตุด้วยการุญ
พระคุณแห่งท่านนั้น แรงหลาย
เกียรติศักดิ์จักกำจาย เพื่องพื้น
เพราะเหตุเมตตาหมาย แผ่เผื่อ มนษย์แล
นามจักกึกก้องฟ้น แผ่นหล้าฤาศูนย์
อนุกูลพระโปรดเกล้า ฯ อภัยทาน
ปล่อยดนัยสมสมาน สมัครข้า
สิ่งใดหากภูบาล ประสงค์เพื่อ พระนา
มีอยู่ในแหล่งหล้า อยุธแล้วดนูยอม

ฉะนั้นข้อยขอส่งให้ เชฎฐา ธิราชเอ
สำหรับพระบุณย์บา_ รมิศสร้าง
เป็นศรีนครปรา_ กฎเกียรติ ยิ่งแล
สมพระนามเจ้าช้าง เผือกผ้พิรพงศ์
สองสารกลับถิ่นด้าว แดนเดิม
สงบพยสหมดเหิม เหือดร้าย
เหตุรักภักดีเฉลิม ฉลองเทศ ตนนา
จึงไป่พอใจย้าย พิโยคแคว้นแดนสยาม

◎ ◎ ◎ ◎ ◎

อันความตามนิทรรศน์นี้ นำแถลง
หวังประโยชน์เพื่อแสดง สดับไว้
ว่าสารก็รู้แสวง ทากสวัส_ ดีนอ
เรามนุษย์ควรยุดให้ หางเรื่องเรื่องคุณ
เหตุบุณย์ย่อมบ่งให้ ผลดี
ชาติสุขพวกเราทวี สุขพร้อม
ถิ่นไทยหากให้มี อิสสระ เสมอเอ
ก็เพราะไทยใฝ่น้อม จิตต์ตั้งหวังบุณย์ บารนี ฯ

ขนจงจัดนิสสัย

๑

หนังสือพิมพ์ไทยเขษม

จอมเตลงปางสดับข้อ คำไทย
แย้มพระโอษฐ์ยิ้มละไม ตรัสอ้าง
พระเดชเชฎฐาไฉน ชาญฉลาด ยิ่งนอ
เอาเถอะเราขอช้าง เผือกผู้เพียงสอง
เพื่อสนองมิตรภาพไว้ แก่กัน
เพื่อถิ่นไทย,รามัญ เมือหน้า
ได้เป็นดั่งสุวรรณ บัถพิ เดียวแล
สองไผทไพร่ฟ้า ปราศพ้นยุคเข็ญ

เชิญชะไมเอารสผู้ เพ็ญศรี
เสด็จสู่พระบุรี แห่งเจ้า
กราบทูลนฤบดี ดังตรัส เรานา
หวังพระคงโปรดเกล้า ฯ ดุจเบืองเราประสงค์

สององค์ทรงนอบน้อม วันทนา การเฮย
เสด็จกลับยังพารา ถิ่นท้าว
เผ้าเบืองพระบิดา แสดงโทษ ตนแฮ
หวังเพื่อบิตุเรศน้าว หน่วงน้อมปราณี

ชีวิตอยู่แทบเบือง บทมาลย์ พระเอย
ข้าบาทผิดโดยสถาน ประมาทแท้
ทะนงจิตต์ไป่คะเนการ ตื่นลึก ไฉนเลย
อภัยโทษโปรดลูกแก้ เกียรติท้าวคราวหลัง

ทรงพึ่งพระหน่อไท้ ทั้งสอง
ขอโทษถูกละบอง ระเบียบแล้ว
เมตตากรุณาสนอง เสนอแด่ ดนัยแฮ
ทรงโปรดปราโมทย์แก้ว เกิดด้วยกับทรวง

จึงองค์ราเมศวร์แล้ มหินทร
ประจักษ์หฤทัยบิดร ท่านนั้น
พลางทูลดั่งพญามอญ ตรัสสั่ง มานา
เสนอเพื่อบ พิตรพิน ผายข้างทางควร
สมเด็จจักรพรรดิผู้ พงศ์รพี
สดับอรรถแห่งสองศรี สืบอ้าง
พลางถามมุขมนตรี เชิงปรึก ษาแฮ
ดังที่มอญขอช้าง ชอบฉะนี้ฤาไฉน
มนตรีจึงกล่าวถ้อย ทูลสาร
ข้าแต่พระนฤบาล บพิตรเจ้า
จอมเตลงสิยังหาญ ทรงปล่อย ดนัยฮา
พระก็ควรโปรดเกล้า ฯ ตอบด้วยคชาธาร
นเรนทร์สูรทรงตริข้อ คำทูล
เห็นชอบไมตรีพูน เพิ่มไว้
เป็นทางไม่เสียศูนย์ แห่งมิตร ภาพนอ
จึงโปรดประทานให้ ดั่งข้อมอญประสงค์
บื้นเตลงปราโมทย์ด้วย สมถวิล
รับพระคชสู่บุรินทร์ ธเรศท้าว
หมอควาญและของกิน จัดครบ ครันแฮ
หมายเสด็จสู่ด้าว เขตต์แคว้นแดนมอญ
ภูธรกำชับถ้วน มวลขุน นางแฮ
ระแวดระวังติณภุญช์ เพิ่มช้าง
ชลกินสลิลหนุน เนื่องอาบ ให้นา
หากขาดหากแคลนอ้าง โทษนั้นพลันมี

สุขใดได้รับแล้ว ในเกษตร เสียมฤๅ
ยามพิโยคประเทศ ถิ่นนี้
มอญจัดเพื่อถนอมเจตน์ เหมือนหนึ่ง เดิมแฮ
หวงจกชวนคชสี ลาศเตาตามเตลิง
ปางนั้นสองคชเหี้ยม หาญณรงค์
หวนจิตต์คิดคืนคง สู่แคว้น
กลับใจไป่จำนง พักพึ่ง เตลงเลย
จึงเปล่งเสียงแปร่แปร้น ไล่คว้างาแทง
คำแหงมุมุ่งเขม้น แทงมอญ
มอญวิ่งซุกซอกซอน ซ่อนเร้น
สองคชดุเดือดจร อาละวาด
แสวงสักผู้ฤๅเว้น ต่อต้านทานทน
มนตร์เวทวิเศษนั้น ใครมี
สองพญาดำรี สะอึกสู้
หมอควาญต่างคนหนี แหนงอิทธิ ฤทธิ์พ่อ
สุดฤทธิ์สุดคิดผู้ สมรรถพร้อมยอมกลัว
จอมมอญเห็นเหตุเหี้ยม มหันต์หาญ
ทรงสลดกมลมาน มนัสยั้ง
เสียดายค่าคชสาร เผือกผ่อง นั้นนา
หมายจักชมสักครั้ง แต่ด้วยเผอิญเป็น
จึงดำรัสสั่งให้ นำคเชนทร์
คืนสู่อยุธเยนทร์ อย่างกู้
ทูลเหตุแด่นเรนทร์ สูรราช
ว่าอุภัยคชน้ำ ห่อนน้อมยอมเนา

พระนางกาลี

หรือ

เทวะรูปโบราณ

ของ ประภาศรี

โบราณวัตถุเป็นสิ่งที่บุคคลทุกชั้นและทุกภาษามักใฝ่ใจรวบรวมสะสมไว้เป็นสมบัติชั้นสูงแต่โดยมากก็เป็นผู้ที่อยู่ในเขตต์อายุเหยียบขั้นมัชฌิมวัยเป็นเบื้องต้น ต่างพากันสละเวลาอันมีค่ากะเสือกกะสนเที่ยวเสาะหาชิ้นอันประเสริฐตามประเภทที่ผู้นั้นจะกำลังรวบรวบอยู่ในวงของตน ข้าพเจ้าผู้หนึ่งก็มิได้ปฏิเสธในเรื่องนี้ แต่หากโอกาศไม่อำนวยจึงสรรชิ้นที่ยังมิได้ ยิ่งมิพวกนักโบราณวัตถุที่สำคัญต่าง ๆ พากันมาเยาะเย้ยแล้วก็ยิ่งเพิ่มความพยายามที่เกือบทอดอาลัยอยู่แล้วให้กลับฮึดขึ้นอีกเป็นทวีคูณ แต่อนิจจาข้าพเจ้าหรือจะไปสู้ท่านเหล่านั้นได้ เพราะสิ่งที่เป็นเครื่องล่ออันอาจนำชิ้นสำคัญในของเหล่านี้มาได้ตามปรารถนาเป็นอันเกือบหมดหวัง เพราะข้าพเจ้าเป็นแต่เพียงเสมียนผู้หนึ่งอยู่ในโรงจำนำยิ่งห้อม้าเที่ยวเองเท่านั้น เงินเดือนที่ได้อยู่ก็มีเพียงเดือนละ ๓๐ บาทแต่การที่สามารถเก็บรวบรวมเล่นกับเขาขึ้นได้ถึงเพียงนี้ก็เป็นที่น่าใจรักอย่างหนึ่ง และเถ้าแก่ของข้าพเจ้าอุดหนุนอีกอย่างหนึ่งโดยยอมยกชิ้นดี ๆ ที่รับจำนำไว้หลดให้ข้าพเจ้าไปและมิได้คิดดอกเบี้ยด้วย ฉะนั้นจึงค่อยพอมีหน้ามีตากับเขาได้บ้าง ซึ่งเห็นได้ว่าเวลานี้มักมีพวกเล่นโบราณวัตถุชั้นสูงมาเยี่ยมกรายอยู่เนือง ๆ เช่นนายแย้มบ้านหล่อเป็นต้น.

วันหนึ่งในราว ๑๗ นาฬิกาเศษเย็นเวลาที่กิจการในหน้าที่ของข้าพเจ้าที่ทำอยู่ว่างลงและประจวบกับอากาศปลอดโปร่งดีจึงออกเดินจากสถานที่ทำการเรื่อยไปตามถนน ความจริงคิดว่าจะเดินเล่นเสียสักพักหนึ่งพอเหนื่อย ๆ แล้วก็จะกลับบ้าน แต่เดินพลางจิตต์ใจก็เลื่อนลอยคิดอะไรไปต่าง ๆ อย่างหาหลักฐานมิได้ เมื่อรู้สึกตัวขึ้นสิได้มาถึงเวงนครเขษมเสียแล้ว

จึงเลยเดินชมร้านขายของเก่าต่าง ๆ ต่อไป

"ซื้ออะไรยะนาย—เชิญแวะชมก่อนซิย่ะ" ผู้เป็นเสียงจีน เจ้าของร้าน ร้องเรียก เสียง ออกขรม เมื่อได้ยินเช่นนี้ ข้าพเจ้าจึงลองแวะเข้าไป ในร้าน ร้านหนึ่ง ซึ่งเต็มไปด้วย เครื่องเหล็ก ทองเหลือง และเสื้อผ้าแพรพรรณต่าง ๆ สี วางและแขวนไว้ออกเกะกะจนเกือบจะไม่มีที่ว่าง สำหรับผู้ที่เป็นเจ้าของร้าน จะนั่งเหยียดได้ตามสบาย นอกจาก นั่งคุดคู้อย่างธรรมดาเท่านั้น

"ต้องการอะไรย่ะ?" ผู้จัดการร้านเริ่มปราสัย "ดูซินาย กางเกงแพรเสื้อแพรก็มี"

นิสสัย ของข้าพเจ้า ไม่ชอบคนพูดมาก จึงออกจากร้านนี้ เดินต่อไป สักครู่หนึ่งก็ออกถนนเจริญกรุง เวลานี้เป็นเวลาที่แดดอ่อน อากาศกำลังเย็นสบาย ข้าพเจ้าจึงเดินต่อไป ข้ามถนนเจริญกรุง เลี้ยวเข้าไปในตรอกที่จะไปยังโรงย่อนเก่า เชิงสะพานดำรงสถิต เพื่อไปคุยกับตามั่ง ซึ่งเคยเป็นค้าขายของเก่ามาแล้ว และพระเครื่องเป็นต้น โดยมากแกมักนั่งอยู่ริมบาทวิถี พร้อมด้วย หม้อกันชาที่ประดับประดาล้วนแล้วไปด้วยขี้ และเหรียญต่าง ๆ ที่แกหาได้ เรียงไว้เป็นแถวได้ระยะ ราวกับจะตั้งประกวดเพื่อชิงรางวัล พอเลี้ยวมุมถนนก็พอดีพบพวกนักเลงกำลังนั่งประชุมกันเป็นกลุ่ม และมีเสียง ๆ หนึ่งซึ่ง ข้าพเจ้าจำได้ดีว่าเป็นเสียงของตามั่ง

"อย่างไรถมยา แม่สะอิ้งเอาไหม?"

"จะสู้พวงเพ็ชร์ที่ไหนได้ลุงมั่งก็ ฉันคอยเดี๋ยวก็ได้ เฮ้ย เหลี่ยง เดินหนักเข้าเถิดวะ"

เสียง ถมยา เร่ง

"เอ้า พี่ถมยา เอาก่อน น้องจะจำให้"

เสียงที่เขากำลังคุยกันอยู่นี้ ถ้าผู้ใดไม่เคยมาแลเห็นและไม่เคยได้ วิสสาสะกับพวกนี้แล้วก็จะไม่รู้ได้เลยว่าเขาพูดกันด้วยเรื่องอะไร ชื่อแม่สะอิ้ง และพวกเพ็ชร์นักอาจนึกไปว่าเป็นชื่อของนางสาวผู้หนึ่งที่มีความสวยงามก็ได้ แต่อนิจจา ความจริงเป็นแต่เพียงชื่อของม้องกันชาที่เขาได้ขนานนามขึ้นด้วย ความรักนั่นเอง ข้าพเจ้ามิได้รอช้า จึงแอบนั่งร่วมวงกับเขาด้วย แต่ขอให้ท่านผู้อ่านทราบเสียก่อนด้วยว่าข้าพเจ้ามิใช่พวกที่ชอบ แม่สะอิ้ง หรือ พวงเพ็ชร์กับเขาด้วย แต่การที่เข้าร่วมวงกับเขานี้ก็เป็นด้วยอยากคุยกับตามั่ง ซึ่งเป็นเจ้าของ ๆ เหล่านี้เท่านั้น พอแกเห็นข้าพเจ้าก็ร้องทักด้วยความดีใจ แต่ดูเสียงแหยแห้งผิดปกติมาก

"คุณสาย!" ชื่อนี้เป็นชื่อของข้าพเจ้า ตามั่งร้องทักพร้อมกับเอื้อมมืออันเหี่ยวแห้ง

ของแก มาขัยข้อมือไว้ด้วยอาการสั่นเทา เพราะความชะรา "คิดถึงเต็มที อย่างไรหมู่นี้หาดี ๆ ได้ไหม?"

"ไม่ค่อยมีดอกตา! ฉันหมู่นี้ไม่ค่อยสบาย ไม่ได้ไปเที่ยวหา ตามีอะไร แปลก ๆ บ้างไหม?" ข้าพเจ้าพูดพร้อมกับกวาดสายตาไปเที่ยวมองกองพระเครื่ององค์เล็ก ๆ และบัตรวางอยู่

ก็มีอย่างที่คุณเห็นนั่นแหละ แต่อ้าย...." เสียงแกตอบขาดลง

"อ้ายอะไร นะตา ของสำคัญหรือ?" ข้าพเจ้าซักด้วยการอยากรู้

"อย่าให้ตาพูดเลย เอาไว้แล้วถึงค่อยรู้เถิด มันเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของเราทีเดียว" แกพูดด้วยความมงกเงิ่น

"อะไร ตา เกี่ยวกับชีวิตทีเดียวหรือ?" เป็นเรื่องอาชญาหรือค่ะ?" ข้าพเจ้าซักด้วยความสงสัย จนทำเอาพวกสมาคมกันชาต่างพากันหยุด มองจนตาค้าง

"ไม่ใช่! ไม่ใช่!" แกโบกมือห้ามพลางพร้อมกับพูดต่อไปว่า "ไม่ใช่เช่นนั้น แต่มันเป็นเรื่องลับลมคมในอยู่มาก เอาเถอะแล้วค่อยรู้"

เมื่อได้ทราบเช่นนั้น ความกระหายอยากทราบที่มีอยู่แล้วในใจของข้าพเจ้าก็กลับยิ่งหนักขึ้นเป็นทวีคูณ จึงแสร้งทำนั่งเฉยเสียมิได้ปริปากซักถามถึงเรื่องนั้นอีก เป็นแต่คุยกันถึงเรื่องอื่นต่อไปจนค่ำลง เวลานี้แสงไฟฟ้าตามถนนเจริญกรุงและร้านโรงต่าง ๆ ก็พากันเปิดสว่างไสวทั่วไป แล้วข้าพเจ้าก็แสร้งนั่งคุยกับตามั่งต่อไป จนพวกสมาคมกันชาค่อย ๆ หย่อยกันออกไปทีละคนสองคน สักประเดี๋ยวก็คงเหลือแต่ข้าพเจ้ากับตามั่งเท่านั้น

"อย่างไร ค่ะตา ตากินเข้าแล้วหรือยัง?" ข้าพเจ้าถามเพื่อเอาใจ

"ยังหลาน! ต้องคอยเด็กมันผ่านมาก่อน ตาจึงจะฝากมันซื้อ เพราะตาเดินไปไหนไม่ไหวเสียแล้ว" แกพูดแล้วก็ส่ายหน้าไปมา

"ออ อย่าเลย หลานจะไปซื้อมาให้ แล้วเลยกินด้วยกันเสียให้อร่อยสักมื้อหนึ่ง หลานก็ยังไม่ได้กินเหมือนกัน" ข้าพเจ้าพูดแล้วก็ลุกเดินไป และไม่ฟังคำขอร้องของตามั่งที่รำพันอยู่แต่ผู้เดียว ข้าพเจ้าเข้าไปในร้านขายเข้าแกงที่หน้าร้านขายผ้นของรัฐบาล และจัดซื้อเข้าและกับที่ดี ๆ หอยกลับมายังที่ตามั่งนั่งอยู่ พอถึงก็วางลงตรงหน้าแก เสียงย่นพึมพำออกมาจากปากตาเฒ่าว่า

"โธ่ คุณสาย ซื้อมามากเกินไป เสีย

สตางค์เปล่า ๆ จะกินเข้าไปอย่างไรหมด”

“ไม่เป็นไร ดอก ตา ฉัน จะกินด้วย” ข้าพเจ้าพูดแล้วก็เริ่มลงมือ รับประทาน พร้อมกับแก และคุยกันด้วยเรื่องอื่น ๆ อย่างสนุกสนาน ไม่ช้าก็เสร็จจากการรับประทาน ในเวลานี้ผู้คนที่เคยเดิรอยู่พลุกพล่าน ก็เงียบและซาลง เพราะเย็นเวลาที่ล่วงดึกเข้ามามากแล้ว เห็นจะราว ๒๑ นาฬิกา ข้าพเจ้าเห็นเป็นคราวที่เหมาะ และสบโอกาส จึง เริ่ม ถามขึ้นว่า

“เมื่อเย็นนี้ตาพูดถึงเรื่องสำคัญที่เกี่ยวกับการดำเนิรชีวิตนั้นคืออะไร ? ฉันยังมืดแปดด้านอยู่ ขยายให้ ฉันฟังสักหน่อยได้ ไหม ?”

“ออ จริงซิ ! ตาก็ไม่อยากจะปิดดอก เพราะอายุของตาก็ย่านนี้แล้ว ในไม่ช้าก็จะต้องล่วงลับไป และอมเอา ความลับ สำคัญ อันนี้ จม ไปเสียด้วยอย่างน่าเสียดาย นี่แน่ ดูนี่เสียก่อน เถิด” แก กล่าว พลาง ก็ ยกมือ อันเหลือแต่หนังหุ้มกระดูกของแกสอดเข้าไปในย่ามเก่าคร่ำคร่าซึ่งวางอยู่เหนือธรณีประตูห้อง ที่ปิดอยู่ ซึ่ง ตามั่งมักยึดเอาเป็นที่ อาศัย อย่าง แสนบรมสุขในชีวิตของแก สักประเดี๋ยวก็ล้วงเอา วัตถุเล็ก ๆ ชะนิดหนึ่งขึ้นมา ข้าพเจ้าเห็นแวบเดียวก็รู้ได้ทันทีว่า เป็นก้อนใส สีแดงเข้มราวกับสีเลือดสด ๆ เพราะเข้ากับแสงไฟฟ้าที่ส่องลอดมาจากร้านขายของตรงข้ามแก ตั้งลงตรงหน้าข้าพเจ้า จึงเห็นได้ทันทีว่าเป็นเทวะรูปพระนางกาลียืนตระหง่าน แกะด้วยหินแดง คือ ทับทิมอันหาค่ามิได้ แลยื่นยกขาข้างหนึ่ง แต่ปราศจากแท่น มือหนึ่งถือศัรยะคน อีกมือหนึ่ง ถืออาวุธ ซึ่ง ข้าพเจ้า เองก็เรียกไม่ถูก งามมาก — งามจนจะหาฝีมือช่างในสมัยนี้ทำเทียมมิได้ ข้าพเจ้ายกขึ้นดูด้วยความพอใจ อา — จะหาที่ไหนได้เช่นนี้ — ชั้นนี้เป็นชั้นที่นับได้ว่าประเสริฐจริง ๆ ข้าพเจ้าจึงลองถามแกว่า

“นี่ตา จะขายหรือ ?”

“ออ ขายไม่ได้ เป็นแต่อยากมอบให้กับคนที่ยอมสละตัว สำหรับเทวะรูปองค์นี้เท่านั้น”

“ตา หมายความว่าอย่างไร ?” ข้าพเจ้าซักต่อ

“เทวะรูปองค์นี้ศักดิสิทธินัก ถ้าตกอยู่กับใครแล้ว เป็นหาความจำเริญ ไม่ได้เลย นอกจากผู้นั้นต้องไป หาแท่นมารองใส่จนเรียบร้อยจึงจะรักษาต่อไปได้ด้วยความจำเริญ แต่แท่นนั้นจะทำใหม่ไม่ได้ ต้องได้แท่นเดิมจริง ๆ ตำราว่า อยู่ที่วัดชาวสิงหฬ ในป่าแห่งหนึ่ง

ทางปักษ์ใต้ ถ้าหากทำชิ้นใส่ใหม่ก็นึกเสีย
เฉดว่า สิ่งร้ายต่าง ๆ ที่จะพึงเกิดได้จากอำนาจ
ของ เทวะรูปนี้ จะกลับหนักขึ้นเหมือนแกล้งยุ”
แก กล่าว แล้ว ก็ หยุด รับประทานน้ำ ด้วย ความ
เหน่อย “ประวัติ ที่เกี่ยวกับ เทวะรูปองค์นี้
มีอยู่มากมายนัก”

“ตา กรุณาเล่า ให้ฉันฟัง หน่อย ได้ ไหม ?
แต่หยุดให้หายหน่อยเสียก่อนเถิด”

“ได้ ตา จะเล่าให้ ฟัง เรื่องราวเดิมเป็น
อย่างนี้ คือ :—

“ณ ปลายถนนสายใหญ่ ซึ่ง ในครั้ง กะนั้น
เรียกกันตามภาษาปากตลาดว่า ถนนใหม่ คือ
ถนนเจริญกรุงของเราในบัดนี้ มีตึกใหญ่
หลัง หนึ่ง ตั้ง อยู่ โดดเดี่ยว ระหว่าง สวน ผลไม้
แถบถนนตกเป็นสง่าผ่าเผยภาคพูมสมฐานะของ
เจ้า ของบ้าน คือ พระยาบำรุงโบราณกิจผู้
เป็นบิดา อันยังเกิดเกล้าของตานั้นเอง กาละนั้น
บ้านเมือง กำลัง จะ รุ่งเรือง เหตุการณ์อัน ร้าย
แรงต่าง ๆ สงบเงียบ พลเมืองได้รับความ
ผาสุกโดยทั่วหน้า ฉะนั้น ท่านบิดาของตาจึง
มีเวลาว่าง พอที่จะสะสมเครื่องโบราณวัตถุตาม
ที่ท่านชอบไว้ได้ แต่การเสาะหาในเวลานั้นก็ดู
ออกจะผิดเคืองอยู่สักหน่อย เพราะพวกที่ใฝ่
ใจในทางนี้ก็มีไม่น้อยกว่าเวลานี้มากนัก วัน
หนึ่งในเวลาเย็น ราวบ่าย ๕ โมงเศษ เป็นวัน
ที่ควรจะนับเป็นวันสำคัญในครอบครัว ที่นำ
มาซึ่งความหายนะ ขณะนั้น ท่านบิดาของ
ตาพร้อมด้วยบตร์น้อย คือ ตัวของตา ได้พา กัน
เดินออกมานั่ง อยู่ที่แคร่ ไม้ ไผ่ริมถนนหน้าบ้าน
เพื่อ ความสำราญ และผ่อนพัก ในเวลา ว่างการ
งาน สักครู่มีพระแขกรูปหนึ่ง ซึ่งทราบ
ได้จากการครองผ้า ค่อยเดิน ขึ้นมา จาก ท่าเรือ
ทางถนนตก แล้วเลาะมาตามรั้วพุ่ระหงที่เป็นรั้ว
กั้นเขตต์บ้าน สังเกตการเดินของพระรูปนี้
ออกจะผิดธรรมดาอยู่สักหน่อย เพราะมีการ
ย่อง แอบชิด มาทางรั้วมาก และเอาวัตถุสิ่ง
หนึ่งซุกซ่อนเข้าไปในเขตต์รั้ว เมื่อตาเห็นเช่น
นั้นก็ออกสงสัย จึงวิ่งไปหยิบ เอามา ปรากฏ
ว่า เป็น เทวะรูป พระนางกาลี อย่างโบราณ แกะ
ด้วยทับทิม อย่างบริสุทธิ์ แต่ ปราศจาก แท่นรอง
รับดังเช่นที่เห็นอยู่บัดนี้ ตา รู้ สึกดีใจเป็นอย่าง
ยิ่ง จึงเอามาส่งให้ท่านบิดาดู ท่านก็ รู้สึก
พิศวงไม่น้อยไปกว่าตามากนัก บางที อาจ
ยิ่งกว่าก็เป็นได้ เพราะเห็น มือ ที่ ท่าน ถือ
อยู่สั่นรั่วจนแทบตก เมื่อได้ทราบเรื่องที่ตา
ได้เล่าให้ฟังแล้ว จึงนิมนต์พระรูปนั้นให้หยุด
ซึ่งก็พอดีแก มาถึงประตูบ้านที่ท่าน นั่ง อยู่ และ
ถามเรื่องราวว่า เหตุใด จึงเอาของสำคัญอันหา

ค่ามิได้นิ่มาทิ้งเสีย เผอิญท่านพระองค์นั้นพูดไทยอย่างชาวบ้านได้อย่างคล่องแคล่วจึงตอบว่า —

“เรื่องที่อาตมาภาพได้ทำไปอย่างที่คุณโยมได้เห็นแล้วนี้ ความจริงก็น่าพิศวง ของอาตมาภาพก็คงจะต้องสิ้นสุดลงในเร็ววันนี้ การณ์เท่าที่ทำไปแล้วนี้เกี่ยวกับความจำเป็นทั้งสิ้น เพราะอยากจะปลดเสียซึ่งความกังวลความจริงเทวะรูปองค์นี้ อาตมาภาพเคยรักและสงวนที่สุด แต่ถ้าขืนเก็บไว้ต่อไป อายุอยู่บ้าง อาตมาภาพไม่มีความแปลกใจเลย เพราะสมมุติว่าอาตมาภาพเป็นอย่างคุณโยมบ้าง ก็คงมีความประหลาดใจไม่น้อยเหมือนกัน แต่อาตมาภาพขอสารภาพว่า ประพฤติ-

“ได้ ตาจะเล่าให้ฟัง.....”

อาตมาภาพขออ้อนเล่าเรื่องแต่ต้นเพียงย่อๆ ให้คุณโยมฟังเสียสัก เล็กน้อยเพื่อช่วยแก้ความฉงนนี้ และเป็นการสนับสนุนเรื่องให้เด่นชัดขึ้นพอเข้าใจได้ง่ายๆ เดิมอาตมาภาพ

ยังเป็นเด็กบวชเณรอยู่ในวัดเมืองสิงหฟักยังอาจารย์ อาตมาภาพได้ปฏิบัติท่านเป็นอย่างดีดุจศิษย์ที่ควรจะทำให้อาจารย์อย่างเต็มความสามารถ มิได้มีข้อบกพร่องประการใดแม้แต่น้อยเลย ต่อมามีชื่อท่านอาจารย์ของอาตมาภาพก็ชะราลง และสังเกตดูกิริยาของท่านว่าเวลานั้นเซื่องซึม มิได้มีจิตต์ใจที่จะร่ำเรียนพระธรรมวินัยอย่างเช่นที่เคยทำมาแล้ว กลับมีอาการซึมนอนกูแต่หนังสือแผ่นหนึ่งที่จารึกไว้บนแผ่นโลหะกับวัตถุสิ่งหนึ่งซึ่งอาตมาภาพก็เหลือทราบในเวลานั้น เห็นแต่เป็นชันแดง ๆ เพราะท่านซ่อนไว้ในตัวเสมอ ๆ ในเวลากลางคืนเมื่ออาตมาภาพตื่นนอนก็มักเห็นท่านนั่งอยู่กับวัตถุเหล่านี้เป็นเนืองนิตย์ ครั้นจะเข้าไปปฏิบัติท่าน ท่านก็ไล่ให้ไปนอนเสีย เช่นนี้เรื่อยมา ในไม่ช้าท่านก็ต้องนอนแซ่วด้วยอาการอาพาธ อาตมาภาพก็ได้อยู่ใกล้ชิดเสมอมิได้ห่าง อยู่มาวันหนึ่งเมื่ออาการของท่านใกล้เขตต์มรณะเต็มทีแล้ว จึงเรียกอาตมาภาพไปใกล้ ๆ และกล่าวด้วยความลำบากว่า “นี่แน่เจ้าเณรเอ๋ย ข้าจะมิได้อยู่เลี้ยงดูเจ้าต่อไปได้เท่าใดแล้ว ความดีของเจ้าที่ได้เคยตั้งใจทำให้ข้ามาช้านานแล้วนี้ ข้าจะลืมเสียมิได้เลย ตั้งใจอยู่เสมอว่า จะหาทางทดแทนบ้างในบางเวลาที่มีโอกาส แต่ข้าทำไปไม่สำเร็จแล้ว เพราะผู้มีอำนาจสูงสุดคือพระยามัจจุราชไม่ยอมให้มีเวลาที่จะทำต่อไปได้ เจ้ายังเป็นหนุ่มอยู่ ยังมีเวลาพอที่จะตรวจค้นต่อไป ข้าอยากจะยกให้เป็นกรรมสิทธิ์แก่เจ้า” พอกล่าวมาได้เพียงนี้ก็หยุดพักด้วยความเหนื่อยหอบแล้วเอื้อมมือเข้าไปยังใต้ที่นอน หยิบแผ่นเงินที่จารึกเป็นตัวอักษรและเทวะรูปพระนางกาลิองค์นั้นขึ้นมา แล้วผันพูดต่อไปว่า “นี่แน่เจ้าเณร หนังสือโบราณที่จารึกอยู่บนแผ่นเงินนี้อ่านได้ความว่า ‘รูปพระนางกาลิองค์นี้เป็นของที่พระราชาธิราชได้สร้างขึ้นสำหรับเป็นคู่กับเมืองกบิลพัศดุ ส่วนฐานนั้นตกอยู่ณชายป่าแห่งหนึ่งทางทิศตะวันออก ถ้าใครได้เทวะรูปองค์นี้ไปก็ต้องสืบหาฐานรองจนได้ มิฉะนั้นจะต้องได้รับความลำบากคับแค้นไม่มีความสุขเลยทุกขณะจิตต์ คำสาปนี้จงมีอำนาจไปจนอวสาน’ พอท่านอ่านจบลงก็หลับตาด้วยความเหนื่อย ซึ่งเห็นได้จากอาการหอบอย่างแรงจนน่าสงสาร แล้วค่อย ๆ ส่งเทวะรูปทับทิมกับแผ่นเงินที่จารึกนั้นมาให้อาตมาภาพ แล้วก็ยืดตัวเหยียดตรงและขืดไปมาสักประเดี๋ยวก็เงียบไป ท่านได้พ้นกองสังสารทุกข์ไปสู่พระนิพพานเสียแล้ว อาตมาภาพ

จึงได้จัดการปลงศพท่านผู้มีพระคุณนี้ตามมีตามเกิดที่จะทำได้ แล้วเตรียมตัวออกเดินทางมุ่งตรงมายังกรุงสยามทีเดียว เพราะเชื่อแน่ชัดว่าฐานของเทวะรูปนี้คงตกอยู่ทางปักษ์ใต้ของประเทศสยามเป็นเที่ยงแท้ แต่ก็ยังสืบหามิได้จนบัดนี้ ด้วยอุปสรรคต่าง ๆ ดังจะเล่าต่อไป นับจำเดิมตั้งแต่ได้เทวะรูปองค์นี้มาอยู่ในความอารักขาแล้ว ก็หาความสุขใจมิได้เลย_ตลอดเวลากลางคืนทุก ๆ คืน ส่วนในเวลากลางวันที่มีแสงสว่าง ซึ่งเป็นเวลาที่นับว่าปราศจากความกลัวก็จริง อยู่แต่จิตต์ใจมักจดจ่อและใคร่ครวญถึงเหตุการณ์อันพึงน่าหวาดเสียวที่ได้ประสพมาแล้วในเวลากลางคืนอยู่เนือง ๆ อาตมาภาพเดินทางมาในป่าโดยความลำบากอยากแค้นทั้งนั้นก็ด้วยมีความประสงค์อยู่แต่อย่างเดียวว่า จะหาแท่นของพระนางกาลีนี้ให้จงได้ ถึงจะอย่างไรก็ตามอาตมาภาพจะยอมทิ้งความคิดนี้เสียง่าย ๆ ได้ไม่เพราะนอกจากจะได้ของประเสริฐแล้วยังเป็นทางดำเนินตามรอยของท่านผู้มีพระคุณของอาตมาภาพดังที่เล่ามาแล้วเป็นอย่างดีด้วยอาศัยความมักตัญญูที่มีประจำอยู่ในดวงใจของอาตมาภาพอย่างแน่แท้ จึงสู้ยอมทนความลำบากทั้งมวลการเดินทางอันระหกระเหินและกันดานอย่างแสนสาหัสของตมาภาพนี้เป็นไปไม่นานนักก็บรรลุถึงวิหารแห่งหนึ่งซึ่งตั้งอยู่กลางป่าในเขตต์แดนเมืองสายบุรี เป็นวิหารโบราณตั้งอยู่โดดเดี่ยวระหว่างต้นไม้ใหญ่ในป่าทึบ ไม่เห็นมีผู้คนรักษาเลยสักคนเดียวนอกจากสัตว์ป่าที่ดุร้ายเดินรายไปมาอยู่ทั่วไปอาตมาภาพจะตรงเข้าไปในเวลานี้ก็ไม่กล้า จึงคิดว่าจำเป็นต้องนิ่งรอคอยจนถึงเวลาค่ำคืน จึงจะพยายามเล็ดลอดเข้าไปดูในวิหารนี้ให้จงได้ เมื่อคิดได้เช่นนี้แล้ว ก็ซ่อนตัวเข้าไปอยู่ในซุ้มไม้เพื่อกำบังมิให้สัตว์ร้ายเหล่านั้นเห็นตัวได้ ฉวยว่ามันพบเข้าแล้วกิจการณ์ที่ได้พยายามทำมาแล้วแต่ต้นก็จะสิ้นสุดลงเพียงเท่านี้ ดูก็ออกจะน่าเสียดายอยู่บ้างมิช้าดวงทิณกรเจ้าที่โคจรมาแล้วตลอดวันก็ค่อยจมดวงลับเหลี่ยมเขาสูงที่เป็นแนวกั้นอยู่ทางปราจีนทิศ ทำให้บังเกิดความมืดมัวทั่วพนัศสกานเสียงสัตว์ร้ายก็พากันว่าร้องอยู่วังเวงน่าสยดสยอง ความจริงอาตมาภาพก็รู้สึกเกรงภัยที่อาจเกิดจากอำนาจสัตว์ร้ายเหล่านี้ก็มากมายอยู่ แต่ความอยากได้ในสิ่งที่ได้ตั้งใจมามีน้ำหนักมากกว่า ฉะนั้นจึงทอดอารมณ์รวบรวมเส้นประสาทที่หลายให้มั่นคงยิ่งขึ้นและแข็งใจแหวกพุ่มไม้อันเป็นที่กำบังเพื่อ

ให้เป็นช่องทางแลตรงไปยังพระอุโบสถที่ตั้งอยู่ ชายเขาอันมืดทึบ และเงียบสงัดในเวลาไร้แสง เดือนเช่นคืนวันนี้ได้ พออาตมาภาพเดินออกมาจากที่ซ่อนไม่กี่วานัก ก็เห็นประตูกำแพงแก้วที่จะเข้าไปในพระอุโบสถได้ถนัด ในเวลานี้นอกจากสัตว์ร้ายที่เดินไปมาแล้ว ก็เห็นภาพของมนุษย์ผู้หนึ่งเดินตรงออกมา แล้วเลี้ยวซ้ายหายเข้าไปในซุ้มไม้ที่กำบังเท่าที่สังเกตเห็นด้วยตาก็พอจะเดาได้ว่าเป็นภาพของสตรีเพศ เพราะเครื่องแต่งกายและการเคลื่อนไหวในเวลาเดินยังชัดอยู่แล้ว แต่เหตุไฉนเจ้าหล่อนจึงกล้าหาญเดินออกมาในระหว่างสัตว์ร้ายอันน่าสพึงกลัวเหล่านี้ได้โดยสะดวกและด้วยกิริยาอันเป็นธรรมดาหามีความสะทกสะท้านเจือปนอยู่ด้วยแม้แต่น้อย หรือเจ้าหล่อนจะเป็นยักษ์ก็ดี นางไม้ที่สิงสถิตอยู่ในป่านี้ แต่จะเป็นอะไรก็ตาม อาตมาภาพได้ตั้งใจโดยแน่วแน่แล้วว่าจะเข้าไปให้เห็นภายในโบสถ์นี้จงได้ จึงค่อยลัดเลาะมาทางขวาของกำแพงแก้ว แล้วชะโงกตัวเข้าไปมองในลานโบสถ์ แทนที่จะเห็นสัตว์ร้ายอย่างที่เห็นมาเมื่อสักครู่นี้ ก็กลับเงียบสงัดไม่มีสิ่งที่มีชีวิตอยู่ในนั้นเลย ประตูและหน้าต่างโบสถ์ก็เปิดอยู่โดยตลอด อาตมาภาพจึงรีบเดินเข้าไปโดยมิยอมให้เสียเวลาอันเย็นของหายากนี้ แต่เมื่อได้เข้าไปในโบสถ์แล้วก็ไม่เห็นอะไรเลย จึงไม่มีอย่างอื่นดีไปกว่าคลำหาทางต่อไป พอเลี้ยวมุมโบสถ์ก็เห็นแสงเทียนจุดอยู่ภายในและหอมกลิ่นควันธูปตลบพุ่งไปในอากาศ อาตมาภาพจึงเดินต่อไปทางช่องคูหาเล็กที่จะนำไปสู่แท่นบูชาซึ่งมีเทียนจุดอยู่ รู้สึกว่าอากาศภายในเย็นชื่นจับใจ และตามพื้นเฉอะแฉะเหนียวคล้าย ๆ โคลนเปียกอยู่ทั่วไป แต่อาตมภาพก็ยังไม่ทราบแน่ จึงเดินเข้าไปจนใกล้แท่นบูชาที่จุดธูปเทียนอยู่ ก็พอดีพบตะเกียงมะพร้าวใบหนึ่งมีไส้และน้ำมันอยู่พร้อมบริบูรณ์ อาตมาภาพจึงปลดเทียนที่ติดอยู่จุดตะเกียงดวงนั้นขึ้นไม่ช้าแสงไฟก็สว่างรุ่งโรจน์ ขะจัดความมืดที่มืดอยู่แล้วหายไป พระเจ้าช่วย! ขณะนี้อาตมาภาพรู้สึกตกใจเป็นกำลัง เพราะแทนที่จะเห็นรูปอันควรบูชาและน่าดู กลับเป็นรูปสังขระหง่านคล้ายอสุรกาย ประมาณสามสิบวานับจากศีรษะจดพื้น ผมยาวประบ่าสองตาถลนออกพ้นกะบอกตาน่าสะพึงกลัวลิ้นแลบยาวจนเกือบถึงอก และอาบด้วยโลหิตสด ๆ สายสังวาลย์ที่ห้อยเฉียงอังษาทำด้วยกระโหลกศีรษะมนุษย์ มือทั้งสองที่เหยียดยาว

ลงมาแนบข้างนั้น มือหนึ่งจกศีรษะมนุษย์ที่ตัด
ขาดแล้ว และอีกมือหนึ่งถือดาพ เท้าทั้ง
สองเหยียบยัน เหนือแท่นปูนที่ก่อขึ้นเป็นฐาน
และเต็มไปด้วยกะถางโลหิตสด ๆ และศีรษะ
มนุษย์ที่ตัดมาใหม่ ๆ บ้างและเก่าบ้างตั้งบูชา
อยู่เกลื่อนกลาด มีกลิ่นเหม็นพุ้งตระหลบจน
แทบจะทนอยู่มิได้ พื้นที่ ๆ เฉอะแฉะที่พบ
ครั้งแรกก็คือโลหิตนั่นเอง โอ! หรือพระ
รูปโฉมของพระแม่เจ้ากาลี ไม่น่าจะไหว้กราบ
นบนอบบูชาเลย ไม่ไหวจริง ๆ น่ากลัวมาก
กว่าน่าเคารพ พออาตมาภาพดูทั่วและปลง
สังเวชเสร็จแล้วก็มานึกได้ถึงที่ประสงค์จึงเที่ยว
ค้นหาต่อไปด้วยดวงเทียนที่ได้ปลดมาจากแท่น
ที่บูชา อาตมาภาพเที่ยวค้นดูทุกซอกทุกมุม
แต่ก็หาพบไม่ จนเหนื่อยอ่อนระอาเต็มทนคิด
จะกลับออกไป ข้างนอกพอดีเห็นแสงแดงปลาบ
เข้าตาพุ่งลงมาจากมือของพระนางกาลีที่จก
ศีรษะมนุษย์นั้น อาตมาภาพขึ้นไปดูจนใกล้
จึงเห็นว่าเป็นแท่นสำคัญที่อาตมาภาพกำลัง
หาอยู่นั่นเอง อาตมาภาพจึงหยิบลงมาและ
ตั้งใจจะริบหนีออกไปเสียให้พ้นภาพอันน่าสยด
สยองนี้ แต่พอท้าวถึงพื้นก็พอดีมีมืออันลำสัน
เข้ามาจับตัวอาตมาภาพไว้แน่น และเสียงพูดกัน
เป็นภาษาแขกซึ่งอาตมาภาพก็พังไม่ออก สัก
ครู่หนึ่งพวกมันก็ลากตัวอาตมาภาพออกมา
ที่กลางแจ้งนอกโบสถ์ แต่เป็นคราวเคราะห์
ดีที่อาตมาภาพได้ซ่อนแท่นทับทิมสำคัญนั้นไว้
ในตัวเสียมิดชิดพวกมันจึงไม่เห็น คนหนึ่ง
ซึ่งเข้าใจว่าเป็นหัวหน้าพูดสั่งอะไรออกมาสอง
สามคำ เจ้าลูกน้องคนหนึ่งก็วิ่งหายไป และ
อีกคนหนึ่งก็เที่ยวหาใบไม้แห้งและฟืนมาสุม
ไฟขึ้นสว่างไสวเห็นกันได้ถนัด เจ้าพวกที่จับ
อาตมาภาพมานั้นก็คือพวกแขกดำรูปร่างกำยำ
แข็งแรงที่สุด เจ้าคนหนึ่งที่ยืนอยู่ใกล้ทำใบ้จะ
เชือดคออาตมาภาพซึ่งอาตมาภาพก็รู้อยู่แก่ใจ
ดีแล้วว่า ถึงอย่างไรมันก็คงเอาศีรษะอาตมา-
ภาพไปบวงสรวงพระแม่เจ้ากาลีอย่างที่เห็นมา
เมื่อสักครู่นี้เอง ในไม่ช้าเจ้าลูกน้องคนที่หาย
ไปก็กลับมากับเชือกเส้นใหญ่เส้นหนึ่งแล้วก็ลง
มือมัดตัวอาตมาภาพเข้ากับต้นไม้จนไม่สามารถ
จะดิ้นรนต่อไปได้อีก อา! ไหนเลยอาตมาภาพ
จะรอดพ้นไปได้! ไม่มีหวังเสียแล้ว!
เวลานี้จะทำอะไรอีกไม่ได้นอกจากคอยเวลาตาย
เวลาตายเท่านั้น เจ้าแขกทมิฬคนหนึ่งใน
จำพวกนี้ความีดยาวเล่มหนึ่งไปนั่งลับอยู่กับ
ก้อนหินริมพุ่มไม้ พวกที่เหลืออยู่สามสี่คน
ต่างก็ลุกขึ้นเต้นรำไปในท่าต่าง ๆ รอบ ๆ
กองไฟและแสดงอาการยินดีด้วยได้อาหารอันพึง

หนังสือพิมพ์ไทยเขษม

ปรารถนา คือ ตัวอาตมาภาพ อา ! ชีวิตอันปราศจากมิจฉาชีพของ อาตมาภาพ จะถึงคราวสิ้นสุดเสีย แล้ว ในครั้งนี้ อย่าง น่าเอ็นจอนาถ อาตมาภาพ ได้แต่ยืนหลับตา ระลึก ถึง คุณพระรัตนไตรยคอยเวลา แห่งพระยามัจจุราชอยู่ด้วย อาการอันแสนสลด. สักครู่ หนึ่ง อาตมาภาพก็ลืมตาขึ้น เห็นเหล่าทมิฬยืนอยู่เป็นกลุ่ม เข้าคนหนึ่งซึ่งเป็นประมุขของมันยืนคลุมผ้าขนสัตว์ตลอดถึงเท้าอยู่ใน ท่ามกลาง อย่าง สง่าผ่าเผย พลางบัญชา อะไรตาม ภาษาของมัน แก่ลูกน้องซึ่งยืน เป็นแถว คอย ฟังคำปกาสิต ของนายมันอย่างเคารพด้วยอาการคุยณีภาพ พอขาดคำ เจ้าคนที่เป็นหัวหน้าก็เดินไปยืนกอด อกถะมึงทึงอยู่ห่างลูกน้องประมาณ ๒ วา แล้วเจ้าลูกน้องคนหนึ่งที่ยืนอยู่ในแถว ซึ่งเป็นผู้ กระทำหน้าที่เพ็ชฌฆาฏก้าวหน้าออกมา ๓ ก้าวพลางชักดาพออกจากฝัก แล้วก็กวัดแกว่ง อยู่ไปมาอย่างสามขุม แสงดาพขาวเป็นเงาปลาบรับกับแสงไฟน่าสยองยิ่ง อา ! ท่านเอ๋ย กษณะนี้อวัยวะของอาตมาภาพ ทุก ๆ ส่วนรู้สึก ว่าอ่อนเพลียหมดกำลังที่จะกะดิกกะเดียอะไรทั้งหมด ถ้าแม้ไม่มีเชือก เส้นใหญ่ มัดตัว อาตมาภาพ ให้ติดอยู่กับ ต้นไม้ แล้ว ร่างของอาตมาภาพ ก็ คง จะฟุบลงพับอยู่กับโคนต้นไม้นั้นทันที แต่กะนั้น ร่างกายของอาตมาภาพก็ถูกเหนี่ยวไว้ ได้เพียงเชือกเส้นเดียวเท่านั้น เวลานี้คือ อาตมาภาพตกพับ อยู่กับย่า ยืนหลับตา หายใจ แขม่ว ๆ รอคมดาพอันคมกล้า ที่จะฟาดลง เหนือ องัยะ ของอาตมาภาพ ด้วย อา การแทบปราศจากสติ ไม่ทราบว่ามันจะทำท่าอย่างไรต่อไป ปั่ง ! ปั่ง ! เสียงปืนอันได้ ดังติด ๆ กันนี้กระทำให้ อาตมาภาพ ต้องลืมตา ขึ้นอีกเป็นคำรบ สอง ด้วยความสนเท่ห์ วาระนี้ได้นำความประหลาดใจอย่างน่าหวาดเสียวมาสู่จิตตศาสตร์ ของ อาตมาภาพเป็นอย่างยิ่ง ทำให้ อาตมาภาพ ยืนตัวสั่นขวัญแขวนอยู่ด้วยความกลัวและพิศวง โดยได้เห็นร่างกายของมนุษย์รากษสผู้ซึ่งกระทำหน้าที่เป็นนายเพ็ชฌฆาฏเพื่อประหารชีวิตของอาตมาภาพนั้นได้ ล้มคว่ำ ทับโลหิต ซึ่งไหล นองออก จากใต้ราวนมเบื้องขวาของเขาเหยียดยาวอยู่กับพื้นดิน เจ้าคนที่เป็น เอกทัตแห่งพาลชนอุตริธรรมได้ ชักดาพ ออกวิ่งนำหน้าเหล่าบริวารไป ทางที่เสียงปืนดังนั้นอย่างเคียดแค้น — อา พระเจ้าทรงโปรดบุตร์ตถาคตแน่แล้วหรือ ถ้าแม้ไม่ทรงโปรดให้ อาตมาภาพ รอดพ้น ไป ได้ แล้วก็เท่ากับยุยั่วให้เหล่ามนุษย์อำมหิตบรรดาล โทษะกระหายเลือดของ อาตมาภาพ ยิ่งขึ้นด้วยความขุ่นแค้น อาตมาภาพ ยืน คิดอยู่ด้วยความ

สมเพชพลางเพ่งสายตาจ้องมองดูเหล่าพาลชน ที่วิ่งไปเย็นกลุ่มแทบสุดสายตา โดยอยากทราบว่ามันจะพากันไปทำอะไรกับใคร ระหว่างที่อาตมาภาพ ได้ปล่อยให้ ความ คิด ปักดิ่ง ไปยังพวกสัตรู ที่วิ่งไปข้างหน้านั้น ปรากฏเสียงดัง แกรก ขึ้น ทาง โคน ต้น ไม้ ใหญ่ เบื้อง หลัง อาตมาภาพ กระทำให้สะดุ้ง อาตมาภาพ จึง ริบเหลียวไปดูด้วยความตกใจ ทันใด นั้นก็ ประสพภาพอันคลุมหน้าด้วยผ้าแพรดำอย่างยาง สวม เสื้อ เชิ้ต แพรดำ เย็น มัน นุ่ง กางเกง ขี่ม้า สวม ท๊อปบู๊ต มือ ข้างขวา กุมมีด สันถาน คล้าย กฤช มือซ้าย จับเชือกเส้นที่มัด อาตมาภาพ ซึ่งพันอยู่รอบต้นไม้ อาตมาภาพ แทบจะร้องขึ้นด้วยความแค้นว่า อ้ายมนุษย์ใจร้าย มึงจะฆ่ามนุษย์ ซึ่งอยู่ใน สมณเพศ เสีย ด้วยความเหี้ยมโหดของมึงเจียวหรือ แต่ครั้นแล้ว อาตมาภาพ ก็ต้องยืน ตัวแข็ง เพ่งสายตา จับอยู่ที่กิริยาอันวุ่นวายของเขา หาอาจที่จะปล่อยให้เสียงนั้นหลุดออกไปจากลำคอได้ไม่ โดยเขา ได้ยกมือ ขึ้นปิดที่ปาก ของเขาแล้ว พลางก็โบกมือ ไปมาเป็นอาณัติ ว่าอย่าร้องให้เอ็ดไป ครั้นแล้ว เขาก็จดมีดอันคมของเขาลงที่เส้นเชือก ทันใดเชือกก็หลุด ออกจากอาการลัด พันกับต้นไม้ ปล่อยให้อาตมาภาพ เป็นอิสสระ 'เร็ว! อย่าช้า ม้าผูกไว้ ค่อยท่า ท่านแล้วที่ ใต้ต้นไม้ ใหญ่โน้น ริบวิ่งตามข้าพเจ้ามา' คำเตือนเหล่านี้เป็นคำที่เร่งร้อนโดยไม่ให้เสียเวลา พอขาดคำ มนุษย์ผู้คลุมหน้าก็ออกวิ่งนำ อาตมาภาพ มุ่งตรง ไปที่ต้นไม้ ใหญ่ที่เชิงเขาแห่งหนึ่ง ห่างจากที่อาตมาภาพ ถูกมัด ประมาณยี่สิบเส้น โดยความกลัวและริบร้อนออกวิ่งพักเดียวก็บรรลุถึงต้นไม้อันแผ่สาขามืดครึ้ม อากาศเย็นชื้นสงัดเงียบ มีม้าผูกอยู่แล้วสองม้า เขาตรงเข้าไปแก้ม้าทั้งสอง แล้วจูงมาให้ อาตมาภาพ ม้าหนึ่งพลางเตือนว่า 'เร็วขึ้นม้า' อาตมาภาพกริบกระทำตามโดยไม่ต้องให้เตือนเป็น เคารบสองริบขับม้าตามไปโดยเร็ว ทันใดเขาก็เตือนม้าให้หยุดเป็น มรรคุเทศ นำ อาตมาภาพ ไปตาม ทางที่เขามีความชำนาญ พอใน เทือก เขาและป่าดงเหล่านั้น พอไปถึงเขาลูกหนึ่งซึ่งสูงประมาณ ๘,๐๐๐ ฟุต เขาได้หยุดม้าและชี้บอกให้ อาตมาภาพ มองดูไปทางพื้นดิน เบื้องหลัง เห็นเหล่าทมิฬ ซึ่งยกกันตามมาข้างหลังประดุจกองทัพ แสงคบเพลิงสว่างไสวไปทั้งป่า แลดูแสงดาพ ที่กวัดแกว่งไปมากะทบ อยู่ กับ แสงเพลิง อยู่ปลายแปลบ น่า สพึงกลัว มันพากันยกมาเพื่อติดตาม อาตมาภาพไปสยิ้วเสียด้วยความแค้น 'ริบไปเถอะจวนเวลา

หนังสือพิมพ์ไทยเขษม

จะใกล้เข้ามาทุกทีแล้ว' เขาเตือนพลางต่างก็พากันควบม้าริบไปทางข้างหน้าโดยไม่ได้เหลียวหลังไปดู เหล่ามนุษย์อันเหี้ยมโหดนั้นอีกเลย เขาได้พาอาตมาภาพข้ามภูเขาไปเย็นลูก ๆ โดยไม่ทราบว่าเขาจะพาไปไหน จนอาตมาภาพเหนื่อยอ่อนลงด้วยม้าได้เขย่ามาเย็นเวลาหลายชั่วโมงแล้ว และไม่ทราบว่าเย็นหนทางไกลเท่าใด อาตมาภาพจึงชักม้าให้ช้าลงแล้วร้องถามเขาว่า นี่เมื่อไรจึงจะถึงที่พักของคุณโยม อาตมาภาพเหนื่อยอ่อนเต็มทนแล้ว เขาเหลียวมาเห็นอาตมาภาพล้าหลัง เขาจึงเบามาลงแล้วตอบว่า 'ท่านจงแข็งใจควบม้าต่อไปสักหน่อยเถิด เพราะในที่นี้ยังเย็นเขตต์แคว้นของเขาอยู่ ไม่ช้าก็จะพ้นเขตต์ของผู้ที่จับท่านมัดแล้ว แล้วท่านก็จะหยุดด้วยความปลอดภัย' เมื่ออาตมาภาพได้รับคำตอบดังนั้นแล้วจึงแข็งใจขับม้าให้วิ่งเหยาะตามเขาต่อไปอีกมิช้าก็ถึงทีราบแห่งหนึ่ง เขาจึงบอกว่าที่นี่เย็นที่ของพวกนับถือการบูชายันต์ เมื่อถึงกำหนดที่จะต้องนำศีรษะคนไปกระทำการสักการะบูชาพระนางกาลีแล้ว เขาก็มาคอยดักจับคนที่ถึงฆาตหลงทางเข้ามาในที่นี้ทุก ๆ ปี อาตมาภาพจึงถามเขาว่า เคยจับได้คนหลงทางพลัดเข้ามาในที่นี้ได้ทุก ๆ ปีหรือเขาบอกว่า โดยมากมักจับได้เสมอ แต่ถ้าปีไหนจับไม่ได้ เขาก็เลือกเอาคนในจำพวกเขามีโทษหนักผิดต่อกฎธรรมเนียมของเขาไปบูชายันต์ การกระทำเช่นนี้ถ้าปีไหนไม่ได้โลหิตและศีรษะคนไปบูชาพระนางกาลีแล้ว ปีนั้นก็เกิดโรคภัยไข้เจ็บล้มตายและผีดเคืองไปต่าง ๆ เขาเล่าพลางก็พากันเตือนม้าให้เร่งฝีเท้าให้จัดเข้า เพราะใกล้จะถึงภูเขาซึ่งแลดูติดกันเป็นแนวพืดอยู่ข้างหน้านั้นแล้ว 'นั่นถ้าข้ามทิวเขาบันเขตต์นี้ไปแล้วท่านก็จะหยุดได้ทันที' เขาพูดและชี้มือไปยังภูเขาให้อาตมาภาพดู ซึ่งล้วนแล้วไปด้วยพฤกษาชาติอันสูงใหญ่หนาทึบเขียวชะอุ่มสพริบไปด้วยใบใหญ่น้อย มิช้าอาตมาภาพกับมนุษย์ลึกลับก็ชักม้าเลียบเลาะไปตามไหล่เขา ยิ่งขึ้นไปก็ดูยิ่งสูงชันขึ้นทุกที เวลานั้นเย็นเวลาใกล้มัชฌิมราตรีอยู่แล้ว เสียงหยาดน้ำค้างตกลงต้องใบไม้ดังเผาะผัวะ ยังความเอ็ดอนารถน่าสพึงกลัวต่อผู้ที่ได้ประสพ ขนเทือกภูเขาก็พรุ่งโพรงขึ้นด้วยหมอกเย็นกลุ่มควันปกแผ่ไปทั่วทิศานุทิศ อากาศก็เย็นชื้นหนาวสยอง ปราศจากศัพท์สำเนียงเสียงวิหกที่จะพร่ำร้องระวังไพรดูชั่งแสนจะเยือกเย็นวิเวกยิ่งนัก จึงต่างก็พากันเร่งฝีเท้าม้าให้หนักขึ้น มิช้าก็ข้ามยอดเขา

อันสูงชันซึ่งกำลังพ่นควันเย็นหมอกมืดขึ้นไปลอยอยู่บนอากาศไอน้ำก็ย้อยหยาดลงมาค้างใบไม้จนกระทำให้ใหลร่วงอยู่มิขาดเม็ด อาตมาภาพกรีดขับม้าตามผู้นำทางมุ่งตรงลงสู่พื้นที่ราบริมต่างพากันวิ่งม้ามาเงียบ ๆ โดยปราศจากเสียงพูดหรือใต่ถาม สักครู่หนึ่งก็มาถึงต้นกันเกราอันสูงใหญ่กิ่งก้านแผ่สาขาร่มครึ้ม ตั้งเด่นอยู่ในท่ามกลางแห่งต้นแกแลและต้นตะแบก บัดนี้เป็นเวลาที่ใกล้ย่ำรุ่งสมัยเสียงจิงหรีดและเรไรต่างร่ำร้องอยู่หริ่ง ๆ ฝูงไก่ป่าก็ขันเพรียกอยู่แว้ว ๆ พึงจับจิตต์ บุรุษอันชำนาญทางก็โดดลงจากหลังม้า พลางกล่าวว่า ‘ที่นี้เป็นที่ปราศจากอันตรายในตัวท่านแล้ว เชิญท่านหยุดพักเหนื่อย เสียก่อนจนกว่าพระอาทิตย์จะไขแสง แล้วท่านกับข้าพเจ้าก็จะต้องลาแยกทางกันไป ต่อไปนี้ท่านก็จะมิอิสสระไปไหน ๆ หามีภัยแต่ตัวท่านไม่’ เขาพูดแล้วก็เดินจูงม้าเข้าไปใต้ต้นกันเกรา ซึ่งอาตมาภาพก็ปฏิบัติตามโดยไม่ขัดขืน ต่างมาหยุดยืนอยู่ที่ใต้ต้นไม้อันร่มครึ้ม

อาตมาภาพอยากจะถือวิสาสะกับท่านผู้อาริสักหน่อยว่า ‘ก่อนที่อาตมาภาพจะต้องลาจากท่านผู้มีมุทิตาจิตต์ไปในป่าแสนกันดารนี้ ท่านจะไม่กรุณาบอกความสนเท่ห์ซึ่งกำลังรุมอยู่ในวิถีแห่งดวงจิตต์ของอาตมาภาพบ้างหรือ ?

อาตมาภาพกล่าวถามเมื่อได้ยืนนิ่งนึกอยู่ครู่หนึ่ง พลางจ้องดูหน้าอันซ่อนอยู่ภายในถุงผ้าดำของเขาด้วยความขอบคุณ

“สนเท่ห์” เขาทวนคำถามของอาตมาภาพ เสียงอุบอิบอยู่ในลำคอ พลางก้มหน้านิ่งอยู่ครู่หนึ่ง แล้วจึงเงยขึ้นพูดว่า “ท่านมีความประสงค์สิ่งใดหรือ ?”

“อาตมาภาพอยากจะทราบว่าท่านผู้มีใจอาริช่วยชีวิตอาตมาภาพให้รอดพ้นจากการเย็นเหยื่อของพวกมิจฉาชีพในครั้งนี้สมเป็นชายชาติชาตรีอันมีน้ำจิตต์กอยไปด้วยความเมตตากรุณานั้น อยู่ที่ไหน และชื่อไร เมื่อไรต่อไปภายหน้าอาตมาภาพจะได้ระลึกถึงคุณและเจริญกุศลที่อาตมาภาพได้บำเพ็ญมานั้นได้อุทิศให้แก่ท่านบ้าง

“ชายชาติชาตรี” เขาพึมพำตัดบทขึ้นกลางคัน “ไม่ใช่! ไม่ใช่! ท่านเข้าใจผิด” เขาพูดพร้อมกับส่ายหน้าช้า ๆ

“เข้าใจผิดอย่างไร – ?” อาตมาภาพถามด้วยความสงสัย

“ข้าพเจ้า ไม่ใช่ผู้ชายตามที่ท่านคิด” คำพูดของเขาทำให้อาตมาภาพตลึงและสงสัยยิ่งขึ้น ต่างคนต่างจ้องดูหน้าซึ่งกันและ

"ท่านไม่เข้าใจคำพูดของข้าพเจ้าหรือ?" เขาพูดพร้อมกับหัวเราะ เสียงแหลมเล็กเย็นกังวานประดุจระฆังเงิน คล้ายกับ อาตมาภาพ แสดงท่าขบขันอะไรให้เขาดู "นี่หรือเย็นความสนเท่ห์ของท่าน เมื่อท่านยังไม่เข้าใจคำพูดของข้าพเจ้าจริง ๆ ก็เอาข้าพเจ้าจะเล่าให้ฟัง"

เขาหยุดระบายลมหายใจครู่หนึ่ง แล้วก็เริ่มบรรยาย

"ข้าพเจ้า เย็นบุตรี อันแสนรัก ของ ผู้ เย็น ประมุขแห่งพวกที่ได้จับท่านในวิหารร้างประดิษฐานเทวะรูปนางกาลีนั้นข้าพเจ้าชื่อว่าอิศราอานะ ในขณะที่เขาจับมัดไว้กับต้นไม้เพื่อประหารชีวิตท่าน และเอาโลหิตกับศิรษะไปกระทำการบูชานางกาลีนั้น ข้าพเจ้าได้ยินเสียงโห่ร้องด้วยความดีใจของพวกบริวารอยู่เซ่งแซ่ จึงรู้ว่าเขาจับผู้ใดซึ่งอยู่ในระหว่างเคราะห์ร้ายได้เย็นแน่ เพราะเย็นประเพณีของพวกเขา ซึ่งถ้าจะทำการบูชานางกาลีด้วยโลหิตมนุษย์แล้วต้องมีการเต้นรำโห่ร้องเช่นนี้เสมอ ฉะนั้นเมื่อข้าพเจ้าแลเห็นจึงลอยออกมาดูโดยยึดเอาต้นไม้เย็นที่กำบังครั้นข้าพเจ้าแลเห็นท่านซึ่งคลุมกายอยู่ในผ้ากาสาวพัตร์ ก็เกิดความสังเวชสลดใจในอาการทรมาน จึงได้คิดช่วยท่านให้รอดพ้นจากมหันตภัยดังที่ได้ปรากฏอยู่ในบัดนั้น"

"ท่านคงเย็นบุรุษ อันมีน้ำจิตต์อันเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ผิดกว่าบรรพบุรุษของท่าน" อาตมาภาพขัดขึ้น

"ไม่ใช่! ไม่ใช่!" เขาปฏิเสธประกอบด้วยอาการส่ายหน้าอย่างช้าๆกระทำให้อาตมาภาพพิศวงในคำปฏิเสธของเขายิ่งขึ้น

"ท่านไม่ควรจะประหลาดใจในสิ่งใด โลกย่อมแต่งตั้งมาแล้วทุกสิ่งทุกอย่าง" เขากล่าวต่อ เมื่อเห็นอาตมาภาพมองดูเขาโดยไม่กะพริบตา

"แต่ข้าพเจ้าอยากจะทราบว่าท่านเข้าไปในวิหารนั้น เพื่อประสงค์อะไรเล่า"

"นั่นเย็นความประสงค์ของอาตมาภาพอย่างหนึ่งที่อาตมาภาพได้รับคำสั่งจากท่านอาจารย์ คือให้เที่ยวเสาะหาของสิ่งหนึ่งซึ่งเย็นของประกอบกับเทวะรูปนางกาลี ของสิ่งนั้นก็คือแท่นซึ่งจะเอาไปรองกับเทวะรูปนางกาลีของอาตมาภาพ อันมีสันฐานเล็กน่ารักและสีแดงประดุจรัตนกำพล ซึ่งท่านอาจารย์ชี้ทิศให้"

"ท่านทำการอุกอาจเช่นนี้ ท่านไม่กลัวอันตรายบ้างหรือ" เขากล่าวถามอย่างชัดถ้อยคำ

"หามิได้ อาตมาภาพไม่ทราบว่าจะเย็นภัยอันใหญ่ยิ่งถึงเช่นนี้เลย เพราะเมื่ออาตมาภาพ

เข้ามาก็ไม่เห็นมีผู้คนจึงไม่นึกว่าจะมีเจ้าของเผ่าพิทักษ์รักษาทั้งเย็นบ่าทิยทิเปลี่ยวเปล่าปราศจากผู้คนที่จะสามารถเหยียบย่างเข้ามาพักพิงอาศัยด้วย”

“ท่านได้ของที่ท่านต้องประสงค์หรือเปล่า?” เขาสอดถามขึ้นช้า ๆ

“ของสิ่งนั้น อาตมาภาพก็ได้ดังประสงค์” อาตมาภาพตอบ

“ก็นับว่าท่านเย็นผู้ที่มีความอุตสาหะพยายามอย่างไม่คิดแก่การเหน็ดเหนื่อยและอันตราย” เขาหยุดคร่ำหนึ่งแล้วกล่าวต่อไปด้วยเสียงหนักแน่น “ท่านจะไว้ใจต่อข้าพเจ้าบ้างไหม? ข้าพเจ้าอยากขอชมสิ่งที่ท่านรักซึ่งท่านพยายามมาหนักหนา” เขาพูดแล้วมองดูอาตมาภาพด้วยแววตาอันคมดำเย็นมัน “ท่านไม่ต้องสงสัยจงเชื่อในน้ำใจอันดีของข้าพเจ้าเถิด” เขากล่าวต่อเมื่อเห็นอาตมาภาพยืนนิ่งมองดูเขาเฉยอยู่

อาตมาภาพจะทำอย่างไรดี จะให้เขาดูหรือก็ถ้าเขาได้แล้วเขาหนีเอากลับไปให้พวกเขาเสียแล้ว อาตมาภาพจะไปเอาที่ไหนได้อีก เพราะทราบอยู่แล้วว่าเขาเย็นบุตร์ของหัวหน้าแห่งมนุษย์อันโหดร้าย ถ้าจะไม่ให้เขาดูหรือเขาก็เย็นผู้มีคุณต่อชีวิตต์ของอาตมาภาพซึ่งได้รอดพ้นมาก็เพราะความอุปการของเขา ถ้าไม่ให้เขาดูก็คล้ายกับไม่มีความไว้วางใจต่อผู้มีคุณต่างเย็นสองทางอย่างเช่นนี้ ได้ถูกชั่งน้ำหนักอยู่ในใจของอาตมาภาพจนเขาเตือนขึ้นอีกอาตมาภาพจึงพูดว่า

“เมื่อท่านต้องประสงค์จะดูจริง ๆ อาตมาภาพก็มิอาจขัด แต่ขอให้ท่านจงกรุณาต่ออาตมาภาพที่ได้บุกป่าฝ่าดงมาด้วยความกันดารและเหน็ดเหนื่อยยาก เมื่อท่านดูแล้วก็จงคืนให้แก่อาตมาภาพด้วยเถิด แล้วอาตมาภาพก็จะได้ลาท่านผู้มีพระคุณแยกทางไป

อาตมาภาพพูดแล้วก็เอามือขวาล้วงลงไปในอังษะ หยิบเอาแท่นอันมีสันฐานยาวประมาณ ๒ องคุลีเศษ ส่วนกว้างประมาณ ๑ นิ้วฟุต สูงประมาณ ๓ นิ้ว มีรัศมีสุกใส กษณะนี้เย็นเวลาที่แสงเงินแสงทองกำลังจะผุดพ้นแห่งยอดเขาพระสุเมรุ กระทำให้เห็นแสงสว่างสีเรื่อเรืองจับทองฟ้า แม้กระนั้นก็ยังมีสามารถจะต่อสู้แห่งความมืดครึ้มของป่าทิยไปได้ไม่ เพียงแต่เห็นลายมือได้ราง ๆ ดังนั้น เมื่ออาตมาภาพหยิบเอาแท่นพระนางกาลีออกมาจะส่งให้เขารับดูรัศมีแห่งแก้ววิเศษก็ฉายแสงแดงจ้าจับพุ่มพฤกษ์เย็นสายเลือด พลางอาตมภาพ

ก็ค่อย ๆ ยื่นให้เขาด้วย ความตริกตรอง และเสียดาย

เขาแย่มือออกรับโดยมิยอมให้ถูกต้องตัวอาตมาภาพเลย ไม่ควรให้กระทบกับผู้ครองผ้ากาสาวพัตถ์ เพราะอาจเย็นภัยได้ ในภายภาคหน้า เวลานี้เขาเพ่งดูแท่นวิเศษอยู่อย่างตั้งอกตั้งใจ อาตมาภาพจึงลองถามเขาดูโดยความสงสัยว่า

"จริงหรือที่ท่านว่าท่านเย็นหญิง?"

"ท่านยังสงสัยอยู่หรือ? ถ้าเช่นนั้นข้าพเจ้าจะให้ท่านเห็นเดี๋ยวนี้" เขาพูดแล้วก็ใช้มือซ้ายค่อย ๆ เลิกผ้าคลุมออกทีละน้อย ส่วนมือขวาก็ยังคงถือแท่นพระนางกาลีอยู่ พอผ้าคลุมพ้นจากพระมุกก็ได้เห็นชัดว่าเย็นหญิงจริงอย่างเขากล่าว เพราะผิวหนังขาวนาลผิดกับบุรุษเพศ ส่วนเส้นผมดำเย็นมันสยายฟูลงมาถึงย่า อาตมาภาพกำลังแลดูด้วยความตะลึงก็พอดีเสือโคร่งตัวใหญ่ ถนัดกะโดดพรวดออกจากป่าทึบ ตรงเข้าตะครุบคาบตัวเขาแล้วพาวิ่งเข้าไปในดง ก่อนที่อาตมาภาพจะมีเวลาช่วยเหลือได้ ทั้งออกเสียดายแท่นวิเศษที่ได้ติดตามมาด้วยความเหนื่อยยาก ต่อไปนี้จะได้อย่างไรอีก "อา! ท่านผู้มีคุณของอาตมาภาพ! อาตมาภาพไม่มีทางใดจะช่วยเขาได้นอกจากจะสวดมนต์แผ่กุศลไปให้เขาเท่านั้น เมื่อหมดทางที่จะแก้ไขอย่างใดได้แล้วอาตมาภาพก็ระเหระหนเดิรป่ามาด้วยความลำบาก ทั้งต้องเดือดร้อนรบกวนจากอำนาจของนางกาลีอยู่เกือบทุกคืน ๆ อาตมาภาพได้พยายามยอมสิ้นเสียหลายครั้งแล้ว แต่รุ่งเช้าขึ้นก็กลับมายังที่เดิมอีก อาตมาภาพได้รับความทรมานอย่างแสนสาหัส เมื่ออาตมาภาพเดิรทางในป่ามาได้ ๓ วัน ก็บรรลุถึงฝั่งน้ำแห่งหนึ่ง มีหมู่บ้านอยู่ประมาณสัก ๑๐ หลังคาเรือน จึงเข้าไปบิณฑบาตเขาฉันแต่พอหายหิว ชาวบ้านแถบนี้อัตคัดมากแต่ก็ดูใจบุญดีอยู่เพราะพากันตั้งใจทำบุญอย่างหน้าตาแช่มชื่น เวลานี้อาตมาภาพรู้สึกอ่อนเพลียด้วยการเดิรทางเต็มทนแล้ว จึงมานั่งอยู่ใต้ต้นไม้ริมฝั่งน้ำสักครู่ ก็มีเรือใบลำหนึ่งแล่นใบมาและแวะเข้าจอดที่ร่มไม้ริมที่อาตมาภาพนั่ง เมื่ออาตมาภาพได้ถามได้ความว่าเขาจะเข้ามาในบางกอก จึงได้โดยสารมาขึ้นที่ริมท่าน้ำและเดิรมาตามที่คุณโยมได้เห็นอยู่แล้ว อาตมาภาพขอให้คุณโยมรับเทวรูปองค์นี้ไว้ด้วย เพราะอาตมาภาพไม่มีวาศนาพอจะรักษาต่อไป

ท่านยิดาของตาจึงได้รับไว้ด้วยความเต็มใจ พระองค์นั้นก็หายไปมิได้พบปะอีกเลยจนบัดนี้

ตั้งแต่ยิดาของตา รับเทวะรูปกาลีอันนี้ไว้ ก็มีแต่จะทรุดโทรมลงไปทันตาเห็น นอกจากจะถูกรบกวนด้วย อำนาจเทวรูป แล้วซ้ำ ทรัพย์สมบัติที่มีอยู่ก่ายกอง ก็พากันร่อยหรอ ไป ราวกับมียักษ์ยิบินในมิช้าท่านยิดาของตาก็ถึงแก่กรรม ตาจึงต้องระเหระหนต่อไปจนสุดท้ายได้มาอยู่ที่นี่ตามที่หลานได้มาเห็นอยู่ในบัดนี้ ทรัพย สมบัติที่ตาได้ รับเป็นมฤดกในครั้งกะนั้นก็คือ เทวะรูปองค์นี้เท่านั้น ไม่มีสิ่งอื่นอีกเลย บัดนี้ ตาก็ชะราลงทั้งกำลังกายก็ไม่เพียงพอแล้ว ในมิช้าก็จะต้องตาย โดยมิต้องสงสัย ตาอยากจะมอบเทวะรูปกาลีนี้ให้กับใครสักคนหนึ่งที่เต็มใจจะรับ แต่ค้นหามากหลายปีแล้ว คนที่เห็นสมควรรับก็คือคุณคนเดียว ถ้าคุณจะยอมสละความสุขของคุณเพื่อทดลองแล้ว ตาก็จะมอบให้เสียในบัดนี้ด้วยความเต็มใจ”

ข้าพเจ้าเมื่อได้ฟังเล่าถึงเรื่องราวต่าง ๆ ของเทวะรูปสำคัญแล้วก็รู้สึกคร้าม ๆ อยู่บ้าง แต่ก็คงมิเชื่อลงไปทีเดียวว่า อาจเป็นจริงอย่างที่เล่าได้ ทั้งมีความพอใจในของสิ่งนี้อยู่ด้วย ได้จึงยอมรับ และพูดกับแกว่า

“ถ้าตาจะยกให้ฉันก็จะยอมรับดู เพราะฉันยังกำลังหนุ่มมีโอกาสที่จะต่อสู้ และฝ่าอุปสรรคต่าง ๆ เพื่อค้นหาแท่นรองเทวะรูปต่อไป ทั้งเป็นเรื่องที่จะช่วยเปลื้องภาระของตาได้อีกส่วนหนึ่งด้วย” ข้าพเจ้าพูดแล้วก็ค่อย ๆ กระเถิบเข้าไปให้ชิดแกอีกหน่อยหนึ่ง

“ดีทีเดียวพ่อมหาจำเริญ” แกพูดด้วยความดีใจ และริบส่งเทวะรูปนั้นมาให้ข้าพเจ้า “ขอมอบให้เป็นกรรมสิทธิ์ของคุณแต่บัดนี้เป็นต้นไปเถิด” แกส่งให้ข้าพเจ้าแล้วก็ถอนหายใจยาวโดยความโล่งอก ข้าพเจ้าก็เก็บเอาไว้ในกระเป๋าเสื้อ และนั่งคุยกับแกอีกครู่หนึ่ง ก็ลากลับบ้าน ภายในสองสามวันก็ได้รับข่าวว่าตามั่งได้ตายเสียแล้ว ข้าพเจ้าจึงจัดการนำศพแกไปฝังไว้ยังวัดจางวางดิศ และยังสกุลให้แกบ้างตามมีตามเกิด เพราะนับว่าแกยังมีบุญมีคุณต่อข้าพเจ้ามิใช่น้อย

ต่อมามิช้าดูฐานะของข้าพเจ้าก็ดูด้อยลง ๆ จนสุดท้ายต้องหลุดลอยจากหน้าที่การงาน ทั้งในเวลาค่ำคืนก็ยังคงถูกเทวะรูปกาลีรบกวนอยู่เนือง ๆ เหลือกำลังที่ข้าพเจ้าจะทนอยู่ในกรุงเทพฯ ต่อไปได้ ภายหลังจึงตกลงใจว่าจะไปเมืองจันทบุรี เมื่อคิดได้เช่นนั้นจึงรีบออกจากที่พัก ตรงมายังท่าราชวงศ์โดยทันที เพราะตั้งใจจะอาศัยเขาออกไปยังเมืองจันทบุรี ในเวลานี้ข้าพเจ้าไม่มีเงินติดตัวอยู่สักบาทเดียว นอกจากเทวะรูปทับทิมองค์เดียวเท่านั้น พอ

มาถึงท่าราชวงศ์ ก็ได้ทราบว่าเรือใบลำที่จอดอยู่นั้นจะออกไปยังเมืองจันทบุรี ข้าพเจ้าจึงลงไปหาจุ้นจู๊ขอโดยสารไปด้วย แกกลับตอบปฏิเสธเสีย เล่นเอาข้าพเจ้าสิ้นท่า แต่มานึกถึงเทวะรูปขึ้นได้จึงขยายออกมาจากกะเป๋าเสื้อ ส่งให้แกดูและกล่าวว่า

"เถ้าแก่! ให้ฉันโดยสารไปด้วยเถิด เวลานี้ฉันก็ไม่มีเงินติดตัวมาเลย นอกจากเทวะรูปแก้วิเศษองค์นี้เท่านั้น ฉันขอให้เถ้าแก่เป็นค่าเดินทาง"

พอตาจุ้นจู๊ได้ฟังเช่นนั้นก็รีบรับไปดูโดยเร็วพร้อมกับมีอาการยินดีอย่างล้นพ้นซึ่งสังเกตได้จากอาการงกเงิ่นและมือที่ถือเทวรูปอยู่ก็สั่นเทาไม่หยุดหย่อน เมื่อตรวจดูตลอดแล้วก็หันมาพูดกับข้าพเจ้าว่า

"นี่นายจะให้ฉันจริง ๆ หรือ? เช่นนั้นก็ไปด้วยกันได้ นายอย่าเป็นทุกข์เลย เข้าปลาอาหารในเรือมีพร้อม ฉันไม่ให้นายเดือดร้อนเป็นอันขาด" แกพูดพลางตาก็คงจับอยู่ที่เทวะรูปองค์นั้น เมื่อเชยชมด้วยความยินดีอยู่สักพักหนึ่งก็นำไปเก็บไว้ในตู้เหล็กภายในลำเรือ และรีบจัดการบรรทุกสินค้าต่อไปจนเย็นประมาณ ๑๖ น. เศษจึงเสร็จ แล้วช่างเรือกลไฟลากออกไปยังปากน้ำเจ้าพระยาแล้วแล่นใบต่อไป

การใช้ใบแล่นนี้ก็ต้องอาศัยลมเป็นที่ตั้ง เรือจะไปได้เร็วหรือช้าก็สุดแต่โอกาสจะบันดาล แต่การไปครั้งนี้ก็ไม่ค่อยมีลมเลย เรือเกือบจะต้องจอดนิ่งอยู่กลางทะเลราวกับทอดสมอ เมื่อจะมีลมทำให้เรือเดินได้ก็มักจะเป็นพายุอย่างแรงจนเรือแทบจะคว่ำ เล่นเอาพวกลูกเรือต้องจัดการไหว้เจ้าไปตาม ๆ กัน เหตุการณ์ทั้งนี้ข้าพเจ้าทราบได้โดยทันทีว่าเป็นด้วยอำนาจแห่งพระนางกาลีได้บันดาลให้เป็นไป ภายหลังเมื่อการเดินทางมาในกลางทะเลได้ราว ๗ วันก็บรรลุถึงแหลมสิงห์ตามความมุ่งหมาย ข้าพเจ้าจึงรีบลาจุ้นจู๊และรีบเดินทางเข้าไปในเมืองจันทบุรีและอาศัยญาติของข้าพเจ้าอยู่ต่อไปด้วยความผาสุก ส่วนเรือลำที่ข้าพเจ้าอาศัยมานั้นจะเป็นอย่างไรข้าพเจ้าหาทราบข่าวคราวไม่ ขอความสวัสดีมีชัยจงประสพแก่เราทั้งหลายเถิด สำหรับข้าพเจ้านั้นว่าสิ้นทุกข์ไปได้และจะได้ตั้งหน้าเพื่อเสียงโชคต่อไปอีก สาธุ! เทวะรูปพระนางกาลีอันมีอำนาจอย่างร้ายกาจนี้เป็นอันหมดเรื่องกันเสียทีหนึ่ง และขออย่าได้ทำอันตรายแก่คนอื่น ๆ ต่อไปอีกเลย

ธมฺมวิจยะ ความเลือกพินธรรม

ฉะบัง ๑๖

อันหมู่มนุษย์นานา–
เนกนับเหลือตรา
ล้วนตริริมุ่งมาตรปอง
เลือกพินสรรหาสิ่งของ
นานาเนกนอง
ให้ต้องกมลตนหมาย
เฉกเช่นชนผู้ขวนขวาย
สำนักพักกาย
พากันกลั่นกอบชอบใจ
ปลูกคฤหาสน์ห้องหอใน
ต้องตามหทัย
ผู้อยู่ฟูมพักรักษา
แม้ร่ำเรียนกิจวิทยา
ก็เพ้นเค้นหา
สำศาสตร์อาจเกื้อกูลตน
แสวงคู่สู่สมรมย์มน
ต้องเสาะสืบสนธ์
จนจวบสามขวบ[๑]โดยหมาย
ที่พร่ำรำพันบรรยาย
เพื่อยลแยบคาย
ยิดขอเลือกพินสรรหา
หัวข้อข้างต้นย่น, ปรา–
รภสรรธรรมา–
นุธรรมสัมมาจารี

---

๑ นี้ ว่าตามโคลงโลกนิติ ที่ว่า “แสวงคู่ผู้เมียสาม ขวบเข้า”

หนังสือพิมพ์ไทยเขษม

ผองธรรมคือกรรมชั่วดี หลายหลากมากมี
มากมายเหลือล้นคณนา
ฉะนั้นท่านแนะนำพา ให้หมั่นสรรหา
สิ่งเห็นประโยชน์โพดผล
อาทิคือถือธรรมอำพน สละอกุศล
ตั้งตนแต่ชอบกอบคุณ
เสาะแสวงสืบสร้างทางบุญ ก่อเกื้อเจือจุน
เจือจานคนจนเข็ญใจ
เมตตาปราณีมีไมตรี ผู้พบภัย
ปลดเปลื้องให้รอดปลอดเข็ญ
จิตต์ใฝ่ในธรรมบำเพ็ญ ศีลทานมานเอื้อ
ดูเอื้อโอบอ้อมอารี
เจริญเพลินจิตต์ปรีดิ์ ในภาวนา, มี
หมายมรรคผลดลนิพพาน
ข้อคำที่พร่ำนำขาน จนอวสาน
ชี้การสรรธรรมอำไพ

เบ็ดเตล็ดพงศาวดารจีน

แผ่นดินไต้ฮั่น

ฉะบับอาจารย์ฮก

เรื่องที่ ๗

ประเทศจีนตอนแผ่นดินฮั่นในยุคหลังจากที่องมัง เข็นกบฏแย่งราชสมบัติได้ ตั้งตัวขึ้นเข็นกษัตริย์อยู่ประมาณสิบแปดปี เล่าซิ่วบุนซกหลาน พระเจ้าฮั่นโกโจ ทำสงครามชะนะ จับองมัง ประหารชีวิตเสีย คืนเอาราชสมบัติของพระอัยกาได้ เสด็จขึ้นเสวยราชสมบัติทรงพระนามว่า พระเจ้าฮั่นกองบู๊ฮ่องเต้ ครองเมืองลกเอี๋ยง สืบสันตติวงศ์ต่อมาจนถึงพระเจ้าฮกเต้นั้น บ้านเมืองเข็นสุขสงบราบคาบปราศจากศึกสงครามและโจรผู้ร้าย พระเจ้าฮกเต้ก็ทรงอยู่ในทศพิธราชธรรม โอบอ้อมอาริต่อไพร่ฟ้าประชาชนและสมณชีพราหมณาจารย์ทั่วไป

พระเจ้าฮกเต้ทรงเห็นว่า เวลานี้บ้านเมืองเข็นปกติ ราชการก็ดำเนิรไปโดยเรียบร้อย มีขุนนางฝ่ายบุ๋นฝ่ายบู๊ช่วยกันดูแลด้วยความจงรักภักดี จึงทรงใคร่จะเสด็จประพาสแรมป่าล่าสัตว์ เพื่อพระราชสำราญสักสองสามราตรี จึงเสด็จออกขุนนาง แจ้งพระราชประสงค์และ

มอบหมายราชการให้แก่ไทจื๋อ และขุนนาง ผู้ใหญ่อยู่รักษา พระนคร และโปรดให้ ข้าราชการฝ่ายขุน ฝ่ายบู๊ ตามกระบวนเสด็จพอ สมควรแล้ว พอได้ฤกษ์ก็เคลื่อนกระบวนเสด็จ ออกจากพระนครตัดตรงไปทางข้าภาคใต้ แล้ว ก็หยุดกระบวนตั้งค่ายประทับแรมอยู่ณข้านั้น

เช้าวันหนึ่ง ระหว่างที่ประทับแรมอยู่ กลางข้า พระเจ้าฮกเต้เสด็จ ทรงล่าสัตว์พร้อม ด้วยราชบริพาร เมื่อเสด็จมาถึงดงทึบแห่งหนึ่ง พระเจ้าฮกเต้ทอดพระเนตรเห็นแพะขาวตัวหนึ่ง กะโดด ออกจาก ละเมาะไม้ผ่านหน้าม้าพระที่นั่ง โดยทันที ทำให้ม้าตกใจถอยหลังไปหนึ่ง ก้าว พระเจ้าฮกเต้ตั้งพระทัยจะยิง จึงทรง ยกพระแสงเกาทัณฑ์เกลียวมังกรขึ้น น้าวแล้ว ทอดพระเนตร์ตามสัตว์ที่กำลังวิ่งไปข้างหน้านั้น เมื่อทรงเห็นสัตว์นั้นถนัดแล้ว แทนที่จะทรงลั่น พระแสงเกาทัณฑ์ กลับทรงลดลงเสียด้วย ความประหลาดพระทัย เพราะสัตว์ที่พระองค์ ทรงคิดว่าเป็นแพะนั้น หาใช่แพะไม่ เป็น กระต่ายเผือกตัวเขื่องเท่าแพะขนาดใหญ่ เป็นที่ น่าประหลาดมาก และขณะที่พระองค์กำลังทรง พิสวงอยู่นั้น กระต่ายก็หยุดวิ่งและหันกลับ มาดูพระองค์ ๆ จึง ทรงขับม้า พระที่นั่ง ตรงไปที่ กระต่าย พอขวนะถึง กระต่ายก็ตั้งต้นวิ่งหนี ต่อไปอีก พระเจ้าฮกเต้นึกทรงพระพิโรธ พอ กระต่ายนั้นหยุดเหลียวมาอีก ก็ทรงยิงด้วย พระแสงเกาทัณฑ์หมายตรงปากกระต่าย และ พระองค์ทรงรู้สึกว่า ลูกเกาทัณฑ์ ต้อง กระต่ายนั้นตรงที่หมาย จึงทรงขับม้าพระที่นั่ง ไปที่กระต่ายโดยเร็ว แต่กระต่ายประหลาดนั้น กลับพาลูกเกาทัณฑ์วิ่งไปเร็วดุจลมพัด พระเจ้า ฮกเต้ก็ทรงควบม้าพระที่นั่งเชยลีเบ้ ซึ่งเป็น ม้าวิเศษมีผู้เท้าไม่แพ้กระต่ายนั้น ตามไปเร็ว ดุจกัน ไม่ช้าก็ทิ้งขรรดาม้าเหล่าราชบริพาร หมด โดยม้าเหล่านั้นตามหาทันไม่ ส่วน พระเจ้าฮกเต้นั้นทรงรู้สึกว่า พระองค์ทรงไล่ กระต่ายอยู่ในบริเวณใกล้ ๆ ในข้านั้น และดู เหมือนเป็นเวลาสองสามนาฑีเท่านั้น จึงทรง ตามกระต่ายเรื่อยไป แต่พอกระต่ายนั้นหยุด แล้วเหลียวมาดูพระองค์ ที่ปากยังคงมีลูกเกา ทัณฑ์ปรากฏอยู่ คราวนี้กระต่ายหาได้พยายาม วิ่งหนีดุจก่อน ๆ ไม่ หมอบเฉยอยู่กับที่ พระเจ้า ฮกเต้เข้าพระทัยว่า กระต่ายจะหมดกำลังโดย ต้องเกาทัณฑ์ จึงทรงขับม้ามาที่กระต่ายขนใกล้ และทอดพระเนตร์เห็นถนัดว่า กระต่ายหาได้ ต้องเกาทัณฑ์ไม่ แต่หากคายลูกเกาทัณฑ์ ของพระองค์ไว้ด้วยปาก และขณะนั้นพระองค์ ทรงเห็นกระต่ายค่อย ๆ วางลูกเกาทัณฑ์ลงบน

พื้นดิน แล้วก็อันตรธานหายไปทันที พระเจ้าฮกเต้ ทรงประหลาดพระทัยเป็นอย่างยิ่ง พลางทอดพระเนตร์ ภูมิประเทศนั้น รอบ ๆ และทรงเห็นเป็นป่าชัฏ มีต้นไม้สูงใหญ่ขึ้นอยู่หนาทึบ หนทางซับซ้อน วกวนคุขเขาวงกฎ เสียงสัตว์ขตุบาท ทวิบาท ร้องร่ำอยู่กระหึ่มครึ่มคราง อากาศครึ้มเยือกเย็นผิดกว่าตำบลที่พระทัยแรม และที่เคยเสด็จล่าสัตว์มาแล้วในวันก่อน ๆ มาก แล้วทรงมองหาเหล่าราชบริพาร ก็มิปรากฏว่า มีใครตามเสด็จมาสักคนหนึ่งไม่ ก็ยิ่งทรงประหลาดพระทัยมากขึ้น เพราะได้ทรงเห็นเหล่าราชบริพารทั้งหลาย ตามเสด็จอยู่พร้อมเมื่อสักครู่นี้ ครั้นทรงไล่กระต่ายเผือกมาราวสองสามนาฑีเท่านั้น ก็หายไปหมด พลางทรงขับม้าพระที่นั่งเที่ยวหาทางออก แต่ก็มิอาจจะทรงสังเกตได้ว่าเป็นทางไหน เพราะทางซับซ้อนเป็นวงเวียนหลายชั้น จึงทรงขับม้าพระที่นั่งวกวนอยู่ในบริเวณนั้น จนอ่อนพระทัย พอทรงเหลือบเห็นสระน้ำแห่งหนึ่งไม่สู้ใหญ่นัก มีสัณฐานกลมเป็นปริมณฑล และมีน้ำใสสะอาดดุจน้ำค้าง ก็เสด็จลงจากม้าพระที่นั่งไป ประทับที่ขอบสระ ทันใดนั้น ทรงเห็นขันทองใบหนึ่งลอยอยู่ข้าง ๆ สระ ก็ทรงรู้สึกอยากเสวยน้ำในสระนั้น จึงเอื้อมพระหัตถ์ไปจะหยิบขันทองใบนั้นมาทรงตักน้ำ แต่พอจวนจะถึง ขันนั้นก็ลอยห่างออกไปเสีย แต่พอพระเจ้าฮกเต้ ทรงหดพระหัตถ์กลับมา ขันทองนั้นก็ลอยเข้ามาข้างสระอีก ครั้น พระเจ้าฮกเต้จะทรงหยิบ ก็กลับลอยออกไปเสียอีก พระเจ้าฮกเต้ ทรงประหลาดพระทัยมาก และเมื่อได้ทรง พยายาม จะ หยิบ ขันนั้น สามหน ไม่เป็นผลสำเร็จ ก็ทรงนึกในพระทัยว่า พระองค์จะเสวยน้ำในบ่อนี้ โดยไม่ต้องอาศัยขันทองนั้นก็ได้ แล้วก็ก้มลงดื่มน้ำในสระนั้น ทรงรู้สึกว่ามีรสอร่อยผิดกว่าน้ำธรรมดา และทรงเบิกบานพระทัยเมื่อได้เสวยน้ำนี้ เมื่อเสวยเสร็จแล้วก็จะทรงพระกายขึ้น แต่ก็หาสามารถทรงพระกายขึ้นได้ไม่ โดยทรงรู้สึกเหมือนว่า มีอะไรมาดึงพระมัสสุไว้ จึงทอดพระเนตร์ดูในน้ำอันใสดุจกระจก ทันใดนั้น พระองค์ทรงประหลาดพระทัยและตกพระทัยระคนกัน โดยภายใต้พื้นน้ำนั้นได้ปรากฏรูปๆ หนึ่ง ลักษณะกำยำน่าสพึงกลัว กำลังขับพระมัสสุของพระเจ้าฮกเต้ดึงไว้ พระเจ้าฮกเต้จึงรับสั่งถามว่า ท่านเป็นอะไร จึงมาดึงหนวดเราผู้เป็นพระเจ้าแผ่นดินแห่งมหาประเทศอันไว้ทำไม รูปนั้นตอบว่าเราคือ น่ำไฮ้เล่งอ๋อง เป็นเจ้าแห่งมหาสมุทรภาคใต้ ท่านจะเป็นใครก็ตาม เมื่อได้ยังอาจล่วง

ล้ำเข้ามาในแดนของเราวันนี้ เราต้องจับท่าน
และนำไปยังเมืองยาดาลกับเรา เว้นไว้แต่จะมี
สินถ่ายที่พอใจมาให้แทน พระเจ้าฮกเต้จึงรับสั่ง
ถามว่า ท่านจะต้องการอะไรจงบอกมา น่ำไฮ้
เล่งอ๋อง ตอบว่า สิ่งใดที่ท่านพบเป็นครั้งแรก
เมื่อเวลาท่านกลับถึงบ้านเมืองของท่าน สิ่งนั้น
เป็นของที่เราต้องการ ถ้าท่านตกลงจะส่งมา
ให้ เราจะปล่อยและชี้ทางให้กลับ มิฉะนั้น
ท่านจะหาทางกลับไปบ้าน เมือง ของท่าน ไม่ได้
เลย พระเจ้าฮกเต้ ทรงตกลงและรับรองจะ
ปฏิบัติตามนั้น แล้วพระองค์ก็ทรงม้าพระที่นั่ง
เสด็จไปตามทางที่น่ำไฮ้เล่งอ๋องชี้ถวาย และ
ทรงนึกถึงสิ่งที่ได้ทรงสัญญาจะให้แก่ น่ำไฮ้
เล่งอ๋อง ว่า สิ่งแรกที่พระองค์จะได้พบเมื่อกลับ
ถึงบ้านเมืองนั้น อาจเป็นสุนัขหรือคนขอทาน
อะไรก็ได้ พอพระองค์ทรงนึกได้เพียงนี้ ก็ทรง
รู้สึกว่า มาถึงประตูค่ายหลวงที่ประทับ และเห็น
ในค่ายจุดไฟแล้ว พวกขุนนางกำลังประชุม
ปรึกษาหารือกันด้วยเรื่องที่พระองค์ได้หายไป
และข้อที่พระองค์ทรงสงสัยที่สุด ก็คือ การที่
พระองค์เสด็จไปล่าสัตว์จนพบ น่ำไฮ้เล่งอ๋องนั้น
เป็นเวลาเช้า และเหตุการณ์ได้เป็นไปเพียงครู่
เดียวเท่านั้น เหตุใดเมื่อเสด็จกลับถึงค่ายหลวง
จึงเป็นเวลาค่ำ

ฝ่ายขุนนางเหล่านั้น เมื่อเห็น พระเจ้าฮกเต้
เสด็จ กลับมา ก็ดีใจ และพากัน ทูลถามถึงเหตุ
การณ์ที่พระองค์หายไป และพวกตนเที่ยวค้น
จนทั่วป่าก็ไม่พบ พากันวิตกทั่วไป พระเจ้า
ฮกเต้จึงทรงเล่าให้ ขุนนาง เหล่านั้นฟัง ดังที่ได้
ทรงประสพมาแล้ว พวกขุนนางเหล่านั้นพากัน
พิศวงเป็นอย่างยิ่ง ครั้นรุ่งขึ้น พระเจ้าฮกเต้
ก็เสด็จคืนสู่พระนคร

ในวันที่ พระเจ้าฮกเต้ เสด็จกลับพระนครนั้น
ไทจือ ซึ่งทรงรักษา ราชการแทน ทรงทราบ ว่า
พระราชบิดาเสด็จกลับ ก็ พาขุนนาง ออกไป รับ
เสด็จที่ประตูพระนคร ส่วนไทจือนั้น ตรงเข้า
เฝ้า พระเจ้า ฮกเต้ ก่อนขุนนางอื่น ๆ ด้วย ความ
โสมนัส พระเจ้าฮกเต้ เมื่อทรงเห็นพระราช
โอรสก็ดีพระทัย มีพระพักตร์แจ่มใส แต่ใน
ทันใดนั้น ก็กลับเปลี่ยนเป็นสลดซึมลง และ
เมื่อทรงถามความ ทุกข์ สุข ขุนนาง ข้าราชการ
ที่มาคอยรับเสด็จพอสมควรแล้ว ก็เสด็จเข้าสู่
พระราชวัง ไทจือ ตามเสด็จเข้ามาด้วย และ
โดยเหตุที่ทรงสังเกตเห็นว่า พระราชบิดามี
พระอาการดังกล่าวแล้ว ก็ทูลถามถึงมูลเหตุ
พระเจ้าฮกเต้ จึงทรงเล่าเหตุการณ์ที่เป็นมาแล้ว
ให้ ไทจือ ฟังโดยตลอด และรับสั่งต่อไปว่า
ไทจือ เป็นคนแรกที่พระองค์ได้ทรงพบ จึงทรง

วิตก เมื่อทรงระลึกถึงข้อสัญญาของ น่ำไช้ เล่งอ๋อง เมื่อ ไทจือ ได้ทรงฟังดังนี้กราบทูล พระราชบิดาด้วยอาการผิดผายปราศจาก ความย่อท้อว่า ข้าพระพุทธเจ้าเคยคิดอยู่ว่า จะเที่ยวไปในโลก อันไพศาลนี้ ตามแต่ จะไปได้ เพื่อผะจญภัยแสวงหาชื่อเสียงและความรู้ทั่วไป สำหรับตัวในภายหน้า กับทั้งเพื่อเป็นการรักษาข้อสัญญาที่ได้ทรงตกลงไว้กับ พญาเล่งอ๋อง ด้วย ขอพระบิดาจงประทานพระอนุญาตให้ข้าพระพุทธเจ้าไปตามที่กราบทูลมานี้เถิด

พระเจ้าฮกเต้ เมื่อได้ทรง ฟัง พระราชโอรสกราบทูลดังนี้ ก็รู้สึกอัดอั้นพระทัย โดยทรงอาลัยในพระราชโอรสที่จะจากไป แต่อาศัยเหตุที่ทรงเห็นว่า พระราชโอรสตั้งพระทัยเด็ดขาดว่าจะไป กับทั้งเป็นการที่ได้ทรงสัญญาไว้กับพญาเล่งอ๋อง เช่นนั้นแล้วจึงแข็งพระทัยอนุญาต และทรงประทานพรให้เป็นอันมาก ไทจือ ทรงรับพรของพระบิดาแล้ว ก็กราบถวายบังคมลา มาแต่งพระองค์ด้วยเครื่องเดินป่า ทรงม้าพระที่นั่งควบขับออกจากพระนคร มุ่งตรงไปทาง ทิศอุดรตามที่ พระเจ้าฮกเต้ ได้เสด็จไป

โดยวาสนาที่ ไทจือ จะได้พบคู่สร้าง เทพยดาจึงบันดาลให้ม้าของไทจือ วิ่งห้อตรงไปยังสถานที่ประหลาดที่ พระเจ้าฮกเต้ เคยมาพบโดยเผอิญนั้นในเวลาอันไม่ช้า พอถึงม้าก็หยุดไม่วิ่งต่อไป ไทจือ ทรงพิจารณาดูภูมิประเทศ เห็นมีลักษณะผิดกับข่าอื่น ๆ ที่เคยทรงเห็นมาแต่ก่อน ครั้นทรงเห็นสระน้ำก็แน่พระทัยว่า เป็นสระที่พระราชบิดาทรงเล่าให้ฟังว่า มีขันทอง จึงขับม้าไปที่สระนั้น แต่แทนที่จะได้ทรงเห็นขันทอง กลับทรงเห็นหงส์ขาวประดุจปุยฝ้ายสิบสองตัวเล่นน้ำอยู่ในสระนั้น และในทันใดนั้นก็ ทรงเหลือบเห็น เครื่อง เสื้อผ้า สำหรับสตรี สี่เช่นเดียวกับหงส์ ซึ่งเล่นน้ำอยู่ในสระ สิบสองสำรับเท่ากับจำนวนหงส์ที่กล่าวแล้ว วางเรียงอยู่บนขอบสระตอนหนึ่ง ไทจือ ทรงประหลาดพระทัยที่สุด และทรงนึกอะไรขึ้นได้อย่างหนึ่ง จึงเสด็จลงจากม้าหยิบเครื่องเสื้อผ้าไปซ่อนเสียสำรับหนึ่ง ส่วนพระองค์ก็ทรงแอบอยู่ในพุ่มไม้แห่งหนึ่ง คอยดูว่าเหตุการณ์จะเป็นอย่างไรต่อไป

ขณะที่ ไทจือ ทรงแอบอยู่ ในพุ่มไม้ ไม่นานเท่าใด ก็ทอดพระเนตรเห็นหงส์เหล่านั้นขึ้นจากน้ำ แต่เป็นที่น่าประหลาดพระทัยอย่างยิ่งที่ทรงเห็นหงส์เหล่านั้น กลายเป็นมนุษย์แห่งสตรีเพศ ล้วนทรงโฉมดุจ นางเก็งง้อ คือนางฟ้า และมีอาการดูเหมือนจะรู้สึกว่า มีอะไรผิดธรรมดา ที่เคยมาเล่นน้ำใน กาลก่อน เกิดขึ้น

โดย ต่าง คน ต่างริบ ผลัด เครื่อง แต่ง ตัว ด้วย อาการตะลิตะลาน และในขณะนั้นเอง นาง เหล่านั้น ได้ ยังความ ประหลาด พระทัย ให้ มีแก่ ไทจือ ยิ่งกว่าที่เคยเป็นมาแล้วเป็นอันมาก โดย เมื่อ นางเหล่านั้นได้แต่งตัวเสร็จก็หายไป จากที่ นั้นพร้อมกันในพริบตาเดียว คงเหลือแต่คน เดียว คือคนที่เป็นเจ้าของเครื่องเสื้อผ้าสำรับ ที่ ไทจือ เอาไปซ่อนนั้นเอง เพราะปรากฏว่า ไม่ มีเครื่องแต่งตัวจะผลัด และเที่ยววิ่งหาอยู่ รอบ ๆ ด้วยอาการอันกะวนกะวาย และตก ใจระคนกัน ไทจือ ทรงคิดว่า นางเหล่านี้คง เป็นยักษ์ หรือนางไม้ซึ่งสิงอยู่ในป่านี้ แต่หา ทรงกลัวเกรงไม่ และใคร่จะทรงทราบว่า เป็น อะไรแน่ จึงออกจากพุ่มไม้ตรงเข้าไปหานาง นั้น ก้มศีรษะด้วยอาการอ่อนน้อมและกล่าว ด้วยวาจาอ่อนหวานว่า เสื้อผ้าของท่านหายไป หรือ และข้าพเจ้าจะช่วยทำอะไรให้ ได้ บ้าง พอนางได้เห็น ไทจือ เดินเข้ามาที่นางและได้ยิน กล่าวดังนั้น ก็ชะงักมีความสะเทิ้นอาย แล้ว ลอบเหลือบดู ไทจือ เห็นมีดวงหน้าขาวดุจสีหยก ริมผีปากยางแดงดุจทาชาด คิ้วดุจตัวไหม ตา ยาวดุจตานกการะเวก ท่าทางผึ่งผาย ลักษณะ บอกว่า เป็นผู้มีบุญ ก็นึกพอใจ จึงก้มหน้า ตอบว่า ข้าพเจ้าคิดว่าไม่หาย เพียงแต่มีผู้ แกล้งเท่านั้น ไทจือ ทรงยิ้มแล้วนำเสื้อผ้ามา ให้ พร้อมกับกล่าวคำขอโทษและชี้แจงว่า เพราะเห็นเย็นการประหลาด ดังได้กล่าว มาแล้ว และซักถามต่อไปว่า เหตุใดจึงเย็นเช่นนั้น และอีกสิบเอ็ดคนหายไปข้างไหน นางมีนาม อย่างไร และเป็นอะไรอยู่ ณ ที่นี้ นางรับผ้า มาผลัดเสร็จแล้ว ก็ทูลให้ ไทจือ ฟังว่า นาง เป็นบุตร์ของ พญาน่ำไฮ้เล่งอ๋อง เจ้าเมืองยาดาล ซึ่งเป็นใหญ่ในมหาสมุทรภาคใต้ และ พญาน่ำ ไฮ้เล่งอ๋อง มีบุตร์สิบสองคนเป็นหญิงทั้งสิ้น และ นางเป็นบุตร์คนสุดท้องชื่อ เล่งโปตันกงจู๊ และ อีกสิบเอ็ดคนนั้นเป็นพี่สาวของนางทั้งสิ้น บัดนี้ ได้ลงไปยังจู๊ยเกง เมืองยาดาลหมดแล้ว ส่วน นางมัวหา เสื้อผ้าที่ ไทจือ ได้นำไปซ่อน นั้นอยู่ จึงไปไม่ทันคนอื่น ๆ แล้วนางทูลถาม ไทจือ ว่า ท่านเป็นใคร อยู่ที่ใดจึงสามารถมาถึงตำบลนี้ ได้ เพราะในถิ่นแถบนี้ไม่ใช่เมืองของมนุษย์ ไทจือ ได้ทรงทราบว่า นางเป็นบุตร์สาว พญา เล่งอ๋อง ไม่ใช่ยักษ์หรือนางไม้ก็ยินดี และ รู้สึกมีความรักใคร่เป็นอันมาก เพราะนาง สวยหาที่ติมิได้ จึงตอบว่า ข้าพเจ้าชื่อ เล่ายิด เป็นโอรส พระเจ้าฮั่นฮกเต้ พระเจ้าแผ่นดินแห่ง ประเทศไต้ฮั่น ข้าพเจ้ามีตำแหน่งเป็น ไทจือ และได้ลา พระราชบิดา ออกจาก เมืองลกเอี๋ยง

อันเย็นพระนครหลวงมาเที่ยวบ้า แล้วทรงเล่าเรื่องที่เกิดขึ้นแก่พระเจ้าฮกเต้ให้นางฟัง โดยตลอด นางโปตันกงจู๊ได้ทราบว่า เย็นเล่ายิดไทจือ และทราบเรื่องที่เล่านั้นแล้ว ก็ทราบทันทีว่า เย็นเนื้อคู่ของนางตามที่เง็กเซียงฮ่องเต้ได้สาปสรรไว้ จึงกล่าวว่า ถ้าเช่นนั้นก็ขอเชิญ เชยส่วย ไปพบกับพระบิดาของข้าพเจ้าเถิด ข้าพเจ้าจะนำทางให้ และรับรองว่า จะไม่มีอันตรายแก่ เชยส่วย เย็นแน่นอน แต่ขอแนะนำว่า เมื่อ เชยส่วย พบพระบิดาของข้าพเจ้าแล้ว ต้องทำกิริยาให้ผึ่งผาย และพูดจาให้ฉาดฉาน อย่าได้ทำกิริยางกเงิ่นสะทกสะท้านเลยเย็นอันขาด มิฉะนั้นจะเสียการ เพราะพระบิดาของข้าพเจ้า มิพระทัยฉุนเฉียว และไม่โปรดคนขี้ขลาด แล้วก็แนะนำถ้อยคำที่จะพูดและโต้ตอบกับพระบิดาของนางให้ไทจือ ไทจือได้ฟังแล้วรับสั่งว่า ข้าพเจ้าขอ ขอบใจกงจู๊เย็นที่สุดที่มีความกรุณาแก่ข้าพเจ้า และข้าพเจ้าจะขอยึดกงจู๊เย็นที่พึ่งในกิจการต่อไป เมื่อทั้งสองต่าง แสดง ความ ในใจ ให้กันฟัง จนเย็นที่เข้าใจและตกลงปลงใจกันแล้ว นางก็นำ ไทจือ ลงไปยัง เล่งเก็ง คือวังพญานาค เมื่อถึงและชี้ช่องทางให้เย็นที่เข้าใจแล้ว นางก็ไปยังตำหนักของนาง ฝ่าย ไทจือ เมื่อมาถึงท้องพระโรง แห่งเล่งเก็ง และแจ้งแก่เล่งเบี๊ยนายทหารนาคให้นำความไปทูล น่ำไฮ้เล่งอ๋อง ว่า ตนจะมาเฝ้า และเมื่อได้อนุญาตแล้ว ก็เดิรทางตรงเข้าไปหน้าพระที่นั่ง ซึ่งน่ำไฮ้เล่งอ๋องกำลังออกว่าราชการอยู่นั้นด้วยกิริยาองอาจ พอได้ระยะพอสมควรก็ถวายคำนับด้วยกิริยาอันงาม น่ำไฮ้เล่งอ๋องทอดพระเนตร์เห็น ไทจือ ก็ตวาดลั่นว่า เจ้าเย็นใครยังอาจมาถึงจุ๊ยเก็ง กรุงยาดาลนี้ เพื่ออะไร ไทจือ ได้ทราบอัธยาศัย ของ น่ำไฮ้เล่งอ๋อง แล้วจึงไม่สะทกสะท้าน ทูลตอบด้วยอาการผึ่งผายตามที่นางโปตันกงจู๊ แนะนำว่า ข้าพเจ้า เล่ายิดไทจือ โอรส พระเจ้าฮั่นฮกเต้ พระเจ้าแผ่นดินในมนุษยโลก มีนามว่า ประเทศไต้ฮั่น ได้รับรับสั่งของพระบิดาให้มาเฝ้าพระองค์ เพื่อถวายตัวต่อพระองค์ตามที่พระบิดาของข้าพเจ้าได้ทรงสัญญาไว้ ขอพระองค์จงมีพระชนมายุยืนนานกว่าหมื่นปีเถิด

พญาน่ำไฮ้เล่งอ๋อง ได้ทรงฟัง ไทจือ ทูลถูกพระทัยดังนั้น ก็ทรงพระสรวลลั่นท้องพระโรง แล้วรับสั่งว่า เรากำลังนึกอยู่ว่า จะเร่งไปยังพระบิดาของเจ้าว่าให้ส่งเจ้ามาตามสัญญา แต่เมื่อเจ้ามาก็ดีแล้ว ที่จริงเราก็ไม่ต้องการจะทำอะไรเจ้าดอก ตั้งใจจะปลูกผึ่งให้เย็นผึ่ง

เย็นฝ่าต่อไป โดยจะยกบุตร์สาวคนเล็กของเรา ส่วย อย่าประมาทว่า จะชี้ตัวข้าพเจ้าได้ง่ายดัง
ที่ชื่อ โปตัน ให้แก่เจ้า แต่เจ้าต้องทำการอย่าง ใจนึก เพราะพี่สาวของข้าพเจ้าทุกคนเหมือน
ใดอย่างหนึ่ง คือเราจะเรียกบุตร์สาวของเรา กับข้าพเจ้าดุจพิมพ์เดียวกัน เชยส่วย คงทราย
ซึ่งมีทั้งหมดสิบสองคนมายืนพร้อมกัน แล้วเจ้า ไม่ได้เย็นแน่ว่าใครเย็นใคร เมื่อ ไทจือ ได้ยิน
ต้องชี้ตัว โปตัน ลูกสาวคนเล็ก ของเราให้ ถูก เสียงกะซิบแต่ไม่เห็นมีคนก็สะดุ้ง แต่จำได้ว่า
ถ้าชี้ถูก เราจะจัดการตบแต่งให้อยู่กินด้วยกัน เย็นเสียง นางโปตันกงจู จึงถามว่า กงจู หรือ
ต่อไป แต่ถ้าชี้ตัวไม่ถูก เจ้าจะต้องได้ รับโทษ เมื่อเย็นดังนี้ข้าพเจ้าจะทำอย่างไรเล่า ขอจง
อย่างสาหัส แต่วันนี้ป่ายมากแล้ว ต้องงดการ ช่วยแนะนำข้าพเจ้าด้วย นางโปตันกงจู ซึ่ง
นี้ไว้ ต่อพรุ่งนี้เช้าจึงมาใหม่ เวลานี้เจ้าจงไป ทรายความคิดของ ไทจือ อยู่ จึงได้จำแลง
พักอยู่ที่ตำหนักข้างนอกก่อน แล้วรับสั่งต่อไป เย็น แมลงหวี่ มากะซิบที่หู ไทจือ ดังกล่าวแล้ว
ว่า เรารู้สึกว่า การที่เจ้ามาหาเราครั้งนี้ เจ้า และชี้แจงว่า เวลาจะชี้ตัวให้สังเกตดูว่า ถ้าคน
ได้แสดง กิริยาอาการ เย็นที่ถูกอัธยาศัยเรา ดุจ ไหนมีแมลงเล็ก ๆ เกาะอยู่ที่แก้มข้างซ้าย คน
ดังได้คุ้นเคยกัน เจ้าคงจะได้ รับคำแนะนำ นั้นคือข้าพเจ้า ให้ชี้ทันที แจ้งแล้วก็กลับไป
สั่งสอนมาจากใครสักคนเย็นแน่ ตรัสแล้วก็ ไทจือ มีความ ยินดี และนึก ขอบคุณ นางโปตัน
ให้ เล่งเบี๋ย พา ไทจือ ไปพักตามรับสั่ง กงจู เย็นอันมาก

ฝ่าย ไทจือ เมื่อมาถึงที่พักก็นึกดีใจอยู่ในใจ พอถึงเวลาเช้า เล่งเบี๋ย เข้ามาเชิญ ไทจือ
ว่าตนคงจะได้นางโปตันกงจู อิดา พญาน้ำไฮ้เล่ง ให้ไปเฝ้า น้ำไฮ้เล่งอ๋อง เวลานั้น กงจู ทั้งสิบสอง
อ๋อง สมประสงค์เย็นแน่ และคิดว่า น้ำไฮ้เล่งอ๋อง องค์ ได้ออกมาเฝ้ายังท้องพระโรง ยืนอยู่
เสียท่าถนัด ที่จะให้ทำการชี้ตัว นางโปตันกงจู ข้างซ้ายของ น้ำไฮ้เล่งอ๋อง เย็นแถวกันไป พอ
ครั้งนี้ เพราะไทจือได้รู้จักรักใคร่กับนางโปตัน ไทจือ มาถึง ก็ถวายคำนับ น้ำไฮ้เล่งอ๋อง ๆ ก็รับ
กงจู แล้ว รู้สึกปลื้มใจเย็นอันมากที่มีโชคดี สั่งให้ชี้ตัว นางโปตันกงจู ทันที ไทจือ เห็นธิดา
และนึกเร่งให้ถึงวันรุ่งขึ้นโดยเร็ว ในขณะที่ ของ น้ำไฮ้เล่งอ๋อง ทั้งสิบสององค์นั้น เหมือนกัน
ไทจือ กำลังนึกปลื้มใจในโชคลาภของตนอยู่นั้น ดุจหยดน้ำสิบสองหยด จะหาความต่างกันแม้
ก็พลันได้ยินเสียงกะซิบที่หูของตนว่า เชย แต่เล็กน้อยไม่ได้เลย เมื่อคิดขึ้นมาว่า ถ้า

นางโปตันกงจู ไม่ยอกไว้ก่อน ก็เย็นการสุด
วิสัยที่จะชี้ตัวนางให้ถูกได้ จะรับอาชญา
ชะนิดใดของ เล่งอ่อง ก็ไม่ทราบแล้ว ก็ใจหาย
และในที่สุดกลับดีใจ ที่ตนเคราะห์ดีได้รับคำชี้
แจงของนางไว้ก่อน เมื่อได้แสดงความเคารพ
ต่อกันทั่วแล้ว และสังเกตเห็น กงจู องค์หนึ่ง
มีแมลงเล็ก ๆ เกาะอยู่ที่แก้มซ้าย และมองดู
ไทจือ ด้วยอาการอันมีเลศนัย ก็แน่ใจว่า เย็น
นางโปตันกงจู จึงหันไปทาง น่ำไฮ้เล่งอ่อง
แล้วทูลว่า นี่คือ เล่งโปตันกงจู ธิดาองค์เล็ก
ของ ไต้อ่อง

น่ำไฮ้เล่งอ่อง เห็น ไทจือ ชี้ตัว นางโปตัน
กงจู ได้ถูกต้อง ก็ประหลาดพระทัยเย็นอันมาก
จึงรับสั่งว่า เจ้าชี้ตัวบุตร์สาวคนเล็กของเรา
ได้ถูกต้องอย่างน่าพิศวง ดูจว่ามีผู้กะซิบบอก
และเราก็จะยกให้เจ้าตามสัญญา แต่ขอให้
เราทดลองอะไรอีกเล็กน้อยเถิด คือเราจะให้
เจ้า สาน กะเช้าเจ็ดใบ ให้แล้ว ใน ชั่ว เล่มเทียน
หนึ่ง ถ้าเจ้าทำได้ ทันตามกำหนดเราจะจัดการ
ตามที่ได้สัญญาไว้ต่อไป ตรัสแล้วก็ให้เล่งเบี๊ย
พา ไทจือ เข้า ไป ใน ห้องว่าง ข้าง ท้อง พระโรง
ห้องหนึ่ง ให้ จัดการสานกะเช้าโดยลำพัง
ไทจือ เมื่ออยู่ในห้องและปิดประตูแล้ว ก็นั่ง
ตอตกด้วยความเย็นทุกข์ โดยรู้สึกหมดหวัง
ว่าจะทำการนี้ได้ เพราะไม่มีความรู้ โดย
ไม่ใช่งานสำหรับผู้ที่เย็น โอรส ของเจ้าแผ่นดิน
ในที่สุดเลยนึกน้อยพระทัยว่า น่ำไฮ้เล่งอ่อง
จะไม่ยอมให้ ธิดาแก่พระองค์ จึงแกล้งให้
ทำการเช่นนี้ แต่ในทันใดนั้น ก็ได้ยิน เสียง
กะซิบเช่นครั้งแรกอีกว่า เชยส่วย อย่าได้
กริ้วพระบิดาของข้าพเจ้า อย่างใดอย่างหนึ่งเย็น
อันขาด ถ้าขืนกริ้วเมื่อไรการของเราที่จะพึง
สำเร็จได้ง่ายนี้ ก็จะกลับกลายเย็นการลำบาก
ขึ้นอย่างสาหัสทันที ข้าพเจ้าจะคอยช่วยเหลือ
เชยส่วย ให้ พ้นอุปสัคเสมอ พอสิ้นเสียงกะซิบ
ไทจือ ก็เห็นมีกะเช้าอยู่ข้างหน้าเจ็ดใบ โดย
เทียน พึงไหม้ไปได้ไม่ถึงครึ่งนิ้ว ไทจือ ดี
พระทัยเย็นอันมาก และทรงทรายทันทีว่า นาง
โปตันกงจู มาช่วย เพราะจำเสียงที่กะซิบได้ จึง
รีบนำ กะเช้า ไปถวาย น่ำไฮ้เล่งอ่อง ๆ เมื่อเห็น
ไทจือ นำ กะเช้า มาให้ภาย ในเวลาไม่ กี่ อึด ใจ
เช่นนี้ ก็ยิ่งทรงพิศวงในพระทัยมากขึ้น ทรง
ตะลึงไปครู่หนึ่ง แล้วรับสั่งว่า เราประหลาด
ใจมาก ที่เจ้าสามารถ ทำการ ได้ รวด เร็วเช่นนี้
และเพื่อให้เรา หายประหลาดใจ สิ้น ความสงสัย
ใด ๆ ขอให้เราทดลองความสามารถของเจ้า
เย็นครั้งสุดท้ายอีกครั้ง ถ้าเจ้าทำได้ตามเรา
ต้องการ คราวนี้ก็เย็นอันสิ้นสุดกัน และเราจะ

ปฏิบัติตามสัญญาต่อไปทันที คือเราจะให้เจ้าทำรองเท้าคู่หนึ่งให้แล้วในครึ่งชั่วโมง ถ้าเจ้าทำได้ก็เป็นอันไม่มีปัญหาอย่างไรต่อไป เราจะแต่งงานเจ้ากับยศตรีสาวของเราให้เป็นเกียรติยศของเจ้า แต่ถ้าเจ้าไม่อาจแสดงความสามารถให้เราเห็นได้ เราจะทำโทษเจ้าจงหนัก รับสั่งแล้วก็ให้เล่งเบี่ยนำไทจือไปยังห้องที่กล่าวมาแล้วพร้อมทั้งวัตถุที่จะใช้ในการทำรองเท้า

ฝ่ายไทจือนั้น ทรงบันดาลโทษะเป็นอันมากที่น่ำไช้เล่งอ๋องบังคับให้ทำรองเท้าให้แล้วในเวลาที่มนุษย์ธรรมดาจะไม่สามารถทำได้ กับทั้งทรงเห็นว่าที่บังคับให้พระองค์ ซึ่งเป็นโอรสของพระเจ้าแผ่นดิน และมีตำแหน่งเป็นรัชชทายาททำของอันต่ำช้าและเพิ่มเติมไม่มีที่สุดเช่นนี้ นอกจากเป็นการผิดสัญญาดังได้ว่าไว้ในครั้งแรกแล้ว ยังเป็นการหมิ่นพระเกียรติยศของพระองค์ด้วย เมื่อยิ่งทรงคิดก็ยิ่งทรงบันดาลโทสะมากขึ้น จึงขว้างปาเครื่องทำรองเท้านั้นกระจายเสียหายหมด ลืมคำที่นางโปตันกงจู๊แนะนำว่า น่ำไช้เล่งอ๋องจะทำอย่างไร ๆ ก็อย่ากริ้ว มิฉะนั้นจะได้รับความลำบากสาหัสนั้นเสียสิ้น (มีคำในพังเพยว่า ทั้งนี้เป็นเพราะวาสนาของนางโปตันกงจู๊ จะต้องได้รับความลำบาก โดยจะต้องถูกไทจือทอดทิ้งเสียเป็นกำหนดสามเดือน เพราะนางได้ถูกสาปไว้เช่นนั้น โดยครั้งเมื่อนางยังอยู่บนสวรรค์เป็นนางพระกำนัลของ องโบ๊เนี่ยเหนี่ย (พระอุมา) นั้น นางได้ไปสนทนากับดาวจิมุ่ยแซ (ดาวกษัตริย์) คือ เล่ายิดไทจือนี้เพลินไปไม่มาคอยทำหน้าที่ องโบ๊เนี่ยเหนี่ย กริ้วมากจะทรงลงโทษอย่างหนัก ครั้นเมื่อพิจารณาทรงทราบว่า เป็นคู่กันจึงไม่ทำโทษเพียงแต่สาปให้ได้กันด้วยความลำบาก ต้องพากันเดินทางฝ่าดง และต้องพรากกันเป็นกำหนดสามเดือนดังกล่าวแล้ว เพื่อเป็นเครื่องตักเตือนมิให้ประพฤติเช่นนี้ต่อไป เมื่อกลับขึ้นมาสู่สวรรค์ในกาล เมื่อได้ลงจากมนุษย์แล้วนั้น อีกดังนี้ นางจึงสั่งไทจือว่า หากน่ำไช้เล่งอ๋องจะทำหรือว่าอย่างไรอย่าให้โกรธตอบ นางจะคอยช่วยเหลือมิฉะนั้นจะลำบากสาหัส โดยนางทราบว่า ถ้าไทจือทำอะไรไม่พอพระทัยน่ำไช้เล่งอ๋อง พระบิดาของนาง น่ำไช้เล่งอ๋องก็จะกริ้วและก็จะไม่ได้แต่งงานกัน โดยเรียบร้อยตามธรรมเนียม จะต้องพากันหนีไปได้รับความลำบาก แต่เป็นเพราะวาสนาของนางจะต้องเป็นเช่นนั้นตามเทพเสาวนีย์ของ องโบ๊เนี่ยเหนี่ยที่สาปไว้ จึงเผอิญให้ไทจือลืม

คำของนาง และกรีดขว้างปาสิ่งของดังกล่าวแล้ว ซึ่งถ้าเมื่อความทรงทราบถึงน้ำไฮ้เล่งอ๋องแล้ว ไทจือก็มีโอกาสที่จะได้รอดชนม์ชีพต่อไปเลย) ในขณะที่ไทจือกำลังกรีดขว้างปาเข้าของอยู่โครมครามนี้ เกือบจะหมดเวลาครึ่งชั่วโมงที่น้ำไฮ้เล่งอ๋องกำหนดไว้ให้แล้ว ส่วนไทจือเมื่อยิ่งเห็นเวลากำหนดจะหมด ก็ยิ่งทรงเห็นความหมดหวังใกล้เข้า และเมื่อยิ่งทรงเห็นความหมดหวังใกล้เข้า ก็ยิ่งทรงกลัดกลุ้มหนักขึ้น จึงกระทำการอาละวาดด้วยกำลังโทสะ

ทันใดนั้น นางโปตันกงจู๊ก็ปรากฏอยู่ตรงหน้าไทจือและพูดว่า เชยส่วยไม่จำคำของข้าพเจ้าไว้ และทรงแสดงอาการเช่นนี้ ข้าพเจ้าไม่มีทางจะแก้ไขได้แล้ว ช้าอีกประเดี๋ยวเดียวก็คงไม่รอดชีวิต ว่าแล้วก็นิรมิตเย็นเสียงไว้สำหรับเมื่อใครมาเตือนไทจือเรื่องทำรองเท้าจะได้ตอบประวิงไว้ แล้วก็พาไทจือออกทางหน้าต่างกลายเย็นลมหายไป และขณะนั้นก็ครบเวลาครึ่งชั่วโมงที่น้ำไฮ้เล่งอ๋องกำหนดให้ไทจือทำรองเท้าพอดี และเล่งเบี๊ยซึ่งได้รับรับสั่งของน้ำไฮ้เล่งอ๋องให้มาเตือนก็มาถึงประตูห้อง เห็นประตูห้องปิดลงกลอนแน่น ก็ตบประตูเรียกแล้วถามว่า รองเท้าแล้วหรือยัง เสียงนิรมิตตอบว่า อีกประเดี๋ยว เล่งเบี๊ยก็ไปทูลน้ำไฮ้เล่งอ๋องเช่นนั้น น้ำไฮ้เล่งอ๋องก็ให้มาเตือนอีก และเสียงนิรมิตก็ตอบอยู่เช่นนั้นจนครบสามหน น้ำไฮ้เล่งอ๋องกริ้วมาก จึงรับสั่งให้เอาตัวไทจือมา เล่งเบี๊ยจึงไปเรียกให้เปิดประตู แต่หามีใครเปิดไม่ เล่งเบี๊ยจึงนำความทูลน้ำไฮ้เล่งอ๋อง ๆ รับสั่งให้พังห้องเข้าไปจับตัวมา แต่เมื่อเข้าห้องได้แล้ว ก็หาแลเห็นไทจือไม่ เล่งเบี๊ยมีความประหลาดใจจึงนำความไปทูลน้ำไฮ้เล่งอ๋อง ๆ กริ้วมาก และในทันใดนั้นทรงนึกอะไรขึ้นได้อย่างหนึ่ง จึงรับสั่งให้ขันทีไปถามที่ตำหนักของกงจู๊ทุก ๆ องค์ว่า อยู่ครบกันหมดหรืออย่างไร สักครู่หนึ่งขันทีก็กลับมาทูลว่า กงจู๊องค์ที่สิบสองหายไป น้ำไฮ้เล่งอ๋องได้ทรงฟังดังนั้นก็ทรงทราบทันทีว่า นางโปตันกงจู๊ธิดาองค์เล็กของพระองค์พาเล่ายิดไทจือหนีไป เพราะทรงสงสัยมาแต่แรกแล้วว่า คนทั้งสองนี้คงจะรู้จักกันมาก่อน และแนะนำกันในกิจการทั้งปวง จึงกริ้วเป็นอันมาก ทรงตวาดเสียงก้องท้องพระโรงว่า จะไปตามจับตัวมาประหารเสียให้ได้ทั้งคู่ แล้วทรงเกณฑ์ทหารเล่งอินเบี๊ย (ทหารนาครักษาพระองค์) ห้าพัน เสด็จออกติดตามพระธิดาไปโดยทันที

ฝ่าย นางโปตันกงจู กับ ไทจือ เมื่อพากัน หนีจาก จุยเก็ง กรุงยาดาล ขึ้นมาถึงป่าแห่ง หนึ่งก็หยุดพัก และพูดกับ ไทจือ ว่า เมื่อ เบ่ออง ทรงทรายว่า ข้าพเจ้าพา เชยส่วย หนีมา คงจะกริ้วและติดตาม ถ้าเช่นนั้นก็คงจะทันกัน ในวันนี้ เพราะ เบ่ออง มีฤทธิ์เดชมาก เราคง หนีไม่พ้น จำจะต้องทำอุบายถ่วงเวลาไว้ คือ ข้าพเจ้าจะนิรมิตเป็นศาลเจ้าขึ้น โดยให้ เชย ส่วย เป็นเทวรูป ข้าพเจ้าเป็น เฮียกง แล้ว นิรมิตเป็นแม่น้ำมีสะพานข้าม เพื่อให้เห็นทาง ที่ เบ่ออง เสด็จมานั้นเป็นสองฝั่ง เมื่อพระองค์ ตามมาถึงที่ถามถึงเรา ข้าพเจ้าจะได้ทูลว่า เห็นข้ามสะพาน แล้วเดินไปทางทิศเหนือตาม ฝั่งแม่น้ำ พระองค์กำลังกริ้วคงจะไม่ทันทรง คิดว่าเป็นอุบาย โดยกำลังทรงใคร่จะได้ตัว เราทั้งสอง ก็คงจะเชื่อและข้ามสะพานเสด็จไป ตามทางที่เราชี้ ซึ่งเป็นการกลับย้อนทางที่ พระองค์เสด็จมานั่นเอง ดังนี้ จึงจะพ้นภัยได้ ไทจือ เห็นชอบด้วย จึงเตือนให้นางจัดการทันที นางจึงนิรมิตให้ป่านั้น มีสภาพเป็นดังนางได้ชี้ แจงแก่ ไทจือ ข้างต้นนี้ และศาลเจ้านั้นตั้งตรง ข้ามกับสะพาน นิรมิตหันหน้าไปทางสะพาน พอเสร็จ ก็ได้ยิน เสียงเป็น ลมพายุ พัดอื้อมา ทาง ทิศเหนืออันเป็นต้นทาง และเสียงนั้นดังขึ้น ทุกที นางจิงทูล ไทจือ ว่า เบ่ออง ของข้าพเจ้า มาแล้ว เสียงที่ดังอื้อ ๆ นั้นคือ เบ่ออง และกอง ทหารนาคที่เดินทางมาด้วยกำลังอิทธิฤทธิ์ และ เสียงใกล้เข้ามาแล้ว ประเดี๋ยวก็จะถึงที่ นาง จึงเร่งให้ ไทจือ ขึ้นไปนั่งบนแท่นบูชามิ่งม่านแพร ยึดไว้ ส่วนตัวนางแปลงเป็น เฮียกง ชะราอ้วน ท้องพลุ้ย นั่งสูบยาแดงอยู่หน้าศาล พอเสร็จ ก็ เห็นน่ำไฮ้เล่งอ่อง ทรง นำ ทหาร เล่ง อิน เบ่ย เป็นอันมาก ดูมืดราวกับก้อนเมฆที่ลอยตามลม พายุมาอย่างแรง อึดใจเดียวก็ถึงที่นางนั่งอยู่ และ น่ำไฮ้เล่งอ่อง รับสั่ง ถาม ด้วย พระ อาการ ร้อนรนว่า เจ้าเป็น เฮียกง อยู่ที่ศาลนี้ ได้เห็น ชายหนุ่มกับหญิงสาวผ่านมาทางนี้ในเวลาใด ๆ บ้างหรือเปล่า นางโปตันกงจู ซึ่งแปลงเป็น เฮียกง ได้ยิน พระบิดาของนางทรงถาม เช่นนั้น ก็รู้สึกสลดใจ ในการที่จะจากพระบิดา ตามสามี ไป ใจนางนึกเกือบจะคุกเข่าลงถวายคำนับรับ ผิดกับพระบิดาแล้ว แต่เห็นว่าจะเป็นการลำบาก แก่ตนและอันตรายแก่ ไทจือ ทั้งเห็นว่าที่นาง กระทำไปทั้งนี้ ก็โดยอำนาจฟ้าดินบังคับให้ เป็นไป และ ไทจือ ก็เป็นดาวจุติลงมาจากสวรรค์ เพื่อเป็นกษัตริย์ ปกครอง ไพร่ฟ้า ประชาชน ให้ ร่ม เย็น ตาม เทวโองการ ของ เง็กเซียงฮ่องเต้ ส่วนตัวนางเล่าก็เป็นเทพธิดาอยู่บนสวรรค์ และ

เป็นเนื้อคู่ของ ไทจือ แต่การที่จะได้อยู่กินกับคู่สร้างของนาง โดยมิได้เป็นไปตามประเพณีนิยม ต้องตกระกำลำยากพรากพลัดบิดามารดาดังนี้ ก็โดย องโย้เนียเหนียทรงสาปให้เป็นไปตามความผิดของนางที่ทำไว้แต่ปุรพชาติ จะขัดขืนไม่ได้ เมื่อคิดได้ดังนี้แล้ว ก็ผันใจทำอาการให้เป็นปกติและทูลว่า เมื่อตอนสายนี้ข้าพเจ้า ได้เห็นหนุ่มสาวคู่หนึ่ง แต่งกาย อย่างลูกหลวงเดินมาทางนี้ โดยมีอาการร้อนรนทั้งคู่ แล้วข้ามสะพานนี้ เดินตัดตรงไปทิศเหนือตามผังแม่น้ำฟากข้างโน้น น่าไฮ้เล่งอ๋อง ได้ฟังดังนี้ไม่ทันทรงคิดว่าจะเป็นอย่างไร เพราะกำลังทรงริษ้อนจะตามอิดาของพระองค์ให้ทันก็ขับทหาร เล่งอินเปีย ให้รีบข้ามสะพานไปตามทิศที่เฮียกง ทูลโดยรวดเร็วดุจลมพัด นางโปตันกงจู๊ กับ ไทจือ ดีใจเป็นอันมาก รีบพากันออกเดินทางต่อไป จนย่างเข้าในแดนเมืองโปต๋ง (เสฉวน) ไทจือ จึงแจ้งแก่นางโปตันกงจู๊ ว่าบัดนี้ เราเข้ามาในเขตต์เมืองโปต๋งแล้ว ควรต้องแวะเข้าเยี่ยม ผู้ว่าราชการเมือง เสียหน่อยมิฉะนั้น จะติเตียนได้ เพราะเป็นน้องของมารดาข้าพเจ้า และเพื่อไม่ให้เสียเวลาการเดินทางของเรา ข้าพเจ้าจะแวะเยี่ยมครู่เดียวพอเป็นทางคำนับ ขอให้กงจู๊ คอยอยู่ที่ข้างนอกเมือง

นี่ก่อน นางโปตันกงจู๊ ได้ฟัง ไทจือ กล่าวดังนั้น ก็รู้สึกสะดุ้ง และพิจารณาดูก็ทรายถึงเหตุการณ์ที่จะเป็นไปทันที แต่เมื่อเห็นว่า จะฝืนคำสั่งของฟ้าและดินไม่ได้ ก็ต้องปล่อยให้เป็นไปตามกาล จึงพูดกับไทจือ ว่า ขอให้เชยส่วยจงแวะเยี่ยมน้าของ เชยส่วย เถิด ข้าพเจ้าจะคอยอยู่ที่นี่ เมื่อ ไทจือ เข้าไปในเมืองแล้ว นางโปตันกงจู๊ ก็จำแลง เป็นก้อนสิลานอน อยู่ข้างประตูเมืองนั้น

ฝ่ายผู้ว่าราชการเมืองโปต๋ง ซึ่งเป็นน้าของไทจือ เห็นไทจือมาเยี่ยมก็ดีใจ จึงทำการต้อนรับเป็นการใหญ่โต แล้วเชิญให้ ไทจือ เข้าไปในตึกชั้นใน แนะนำให้รู้จักกับบุตร์สาวและภรรยาของตน และกล่าวว่า เป็นญาติกันควรจะรู้จักกันไว้ เมื่อไทจือได้เห็นบุตร์สาวของผู้ว่าราชการเมือง ก็รำพึงในพระทัยว่า บุตร์สาวของน้าเราคนนี้ นับว่าเป็นคนสวยได้คนหนึ่ง ยิ่งพิศดูก็ยิ่งน่ารัก เมื่อ ไทจือ ทรงรำพึงถึงบุตร์สาวของน้า ซึ่งนับเป็นพระขนิษฐาของพระองค์อยู่นั้น ก็พลันลืมนางโปตันกงจู๊ ซึ่งคอยอยู่ที่หน้าประตูเมือง และลืมคำที่สัญญาไว้กับนางว่า จะแวะเยี่ยมน้าของพระองค์เพียงครู่เดียวนั้นเสียสนิท เพราะพระองค์มัวครุ่นคิดถึงแต่บุตร์สาวของน้าของพระองค์

เพลินไป และเลยพักอยู่ในเมืองโปตังต่อไป เป็นกำหนดถึงสามเดือน ทั้งนี้เป็นด้วยอำนาจ แห่งคำสาปของ อองโบ๊เนียเหนียย ดังกล่าวมา แต่เบื้องต้นนั้น

ฝ่าย นางโปตันกงจู๊ เมื่อแปลงเป็นหินคอยไทจือ อยู่ที่หน้าประตูเมือง จวนจะครบสามเดือน เห็นว่าเกือบพ้นเคราะห์แล้ว ก็ตั้งใจจะเตือนไทจือ กลับบ้านเมือง จึงแปลงกายกลายจากก้อนหิน เป็นต้น โปตัน ขึ้นอยู่ที่ข้างประตูเมืองนั้น ออกดอกส่งกลิ่นหอมตระหลบไปในบริเวณนั้น (ในพังเพยมีว่า .ต้น โปตัน นี้ ปลูกยากมาก ถ้าจะปลูกต้องปลูกต้นไม้ อื่น ๆ ให้ครบร้อยอย่าง ล้อมรอบต้นโปตัน ๆ จึงจะขึ้น และต้นไม้ที่ปลูกอยู่รอบต้นโปตันนั้น เวลาออกดอกก็ผันดอกเข้าไปสู่ต้นโปตันทั้งหมด และนาน ๆ จึงจะออกดอกครั้งหนึ่ง เมื่อออกดอก ๆ หนึ่งก็ทนอยู่นานมาก พวกจีนจึงนับถือว่าเป็นต้นไม้ศักดิ์สิทธิ และบรรดาพี่สาวของนางโปตันกงจู๊นั้นรักใคร่ดอกโปตันมาก แต่โดยที่นาน ๆ จะมีดอกคราวหนึ่ง นางโปตันกงจู๊จึง แปลง ตนเป็น ดอกโปตัน ให้พี่สาว ชมเสมอ นางจึงถูกขนานนามว่า โปตันกงจู๊)

ฝ่ายผู้รักษาประตู เวลาเช้าออกมาเปิดประตู เห็นดอกไม้ประหลาดมาเกิดขึ้นข้างประตูเมืองโดยบังควรในวันนี้ เพราะเมื่อวานนี้ก็ยังไม่เห็น มี รู้สึกพิศวงเป็นอันมาก จึงเด็ดมาอวดภรรยาที่บ้าน และปักไว้ ในขวด และดอกไม้นั้นก็ส่งกลิ่นหอมฟุ้งไปทั้งบ้าน ครั้นเมื่อผู้รักษาประตูไปทำงาน และภรรยาผู้รักษาประตูไปธุระ แล้วกลับมาเห็นบ้านเรือนถูกปัดกวาดสะอาดเรียบร้อย ในครัวก็มีอาหารจัดไว้ครบมีกลิ่นโอชารส ก็ประหลาดใจ จะรับประทานอาหารนั้น ก็เกรงจะเป็นยาพิษโดยมีผู้มาทำลวงไว้แกล้งฆ่าตน จึงลองให้สุนัขกิน เห็นไม่เป็นอันตราย จึงลองรับประทานดูบ้าง รู้สึกว่ามีรสอร่อยหาอะไรเปรียบมิได้ และเห็นการเป็นดังนี้อยู่หลายวัน ก็อยากทราบความจริงว่าเป็นอะไรแน่ วันหนึ่งจึงพากันทำทีจะไปธุระตามเคย แล้วก็แอบอยู่ในบ้านนั่นเอง ไม่ช้าก็เห็นดอกไม้นั้น กลายเป็นสตรีสาว สวยดุจนางฟ้าออกมาทำการดังกล่าวแล้ว สองคนผัวเมียจึงย่องเข้าไปด้วยความคร้ามกลัว เพราะไม่ทราบว่าจะเป็นมนุษย์ หรือเทวดา หรืออิยศาจ พอถึงก็ถามว่า เจ้าเป็นใคร เหตุใดจึงมาทำดังนี้ นางโปตันกงจู๊ ตกใจเหลียวมาเห็นเป็นผู้รักษาประตูกับภรรยา ก็แสร้งบอกว่าข้าพเจ้าเกิดในดอกไม้ที่ท่านเก็บมานั้น และเมื่อท่านนำเอาข้าพเจ้ามาไว้ ในบ้านของท่านก็

เท่ากับกรุณาชุบเลี้ยงข้าพเจ้า ๆ จึงต้องทำการสนองคุณ ถ้าท่านไม่รังเกียจข้าพเจ้าขอนับท่านเป็นบิดามารดาต่อไป แล้วก็คุกเข่าลงคำนับเจ็ดครั้ง เรียกคนทั้งสองว่าบิดามารดา คนทั้งสองดีใจเป็นอันมาก จึงต่างคนต่างพะยุงให้นางลุกขึ้นและเรียกว่าลูก แล้วเลยอยู่ด้วยกันแต่นั้นมา และเมื่อถึงวันสุดท้ายแห่งกำหนดสามเดือน อันเป็นวันจะสิ้นเคราะห์ของนางนั้น เผอิญผู้ว่าราชการเมือง จะมีการเลี้ยงใหญ่ ให้ไทจือ และต้องการจะหาขนมเปาอย่างดีให้ไทจือ เสวย จึงเที่ยวหาช่างดี ๆ มาทำ ใครทำดีที่สุดจะให้รางวัล และผู้รักษาประตูเมืองก็ทราบด้วย จึงนำความมาบอก นางโปตันกงจู๊ นางโปตันกงจู๊ ก็นิรมิตขึ้นจานหนึ่ง แล้วส่งให้ผู้รักษาประตูเมือง บอกว่า ให้นำไปให้ผู้ว่าราชการเมืองเถิด จะได้รับรางวัลเป็นแน่ ผู้รักษาประตูเมืองเห็นขนมเปาที่บุตรเลี้ยงตน ทำงามและมีกลิ่นน่ารับประทาน ก็นำไปให้ผู้ว่าราชการเมือง ๆ พอใจและให้รางวัลเป็นอันมาก พอถึงเวลาเลี้ยง ผู้ว่าราชการเมืองก็ส่งขนมเปาของ นาง โป ตัน กง จู๊ มา ให้ ไทจือ เสวย ก่อน ไทจือ หยิบลูกยอดขึ้นบีออก ก็เห็นหงส์หยกของพระองค์ที่ประทานแก่ นางโปตันกงจู๊ อยู่ในขนมเปานั้น พระองค์ทรงสะดุ้ง และทันใดนั้น หงส์หยกก็กลายเป็นหงส์ที่มีชีวิต บินขึ้นไปร้องขึ้นเป็นคำโคลงด้วยเสียงอันเยือกเย็นว่า โอ ดวงอาทิตย์เจ้าเอ๋ย เหตุใดจึงด่วนอัสดงคตเสียก่อนเวลาสายัณห์ ไม่อยู่ส่องแสงให้ต้นโปตันได้รับความอบอุ่นต่อไปจนสิ้นเวลาเล่า ครั้นแล้วก็บินหายไป เมื่อ ไทจือ ได้เห็นเหตุการณ์และได้ฟังคำโคลงดังนี้ ก็รู้สึกทันที เพราะคำที่ว่าดวงอาทิตย์นั้นหมายความถึงพระองค์ เพราะพระองค์มีพระนามว่า ยิด คือ วันหรือดวงอาทิตย์ และที่ว่าด่วนอัสดงคตไม่ส่องแสงให้ต้นโปตันต่อไปนั้น ก็แปลว่าพระองค์ละทิ้งลืมนางโปตันกงจู๊ เสียนั่นเอง พอทรงนึกได้ดังนี้ ก็ลุกขึ้น พรวดพราด มิทันจะลาน้าของพระองค์ วิ่งออกไปที่ประตูเมือง เห็น นางโปตันกงจู๊ ยืนคอยอยู่ก็ตรงเข้าฉวยข้อมือนางออกเดินทางต่อไปโดยด่วนมิได้เหลียวหลัง ส่วนบรรดาผู้ที่กินเลี้ยงนั้น มัวพากันตะลึงดูหงส์อยู่ พอหงส์หายไปก็เหลียวกลับมา ก็เห็น ไทจือ หายไปด้วย ต่างพากันพิศวงเป็นอันมาก แต่ก็ไม่มีใครทราบได้ว่าเป็นเหตุใด จึงพากันวิตกถึงไทจือ ต่อเมื่อไทจือ ถึงเมืองหลวงแล้วมีหนังสือมาชี้แจงให้ฟัง และขออภัยในการกระทำของพระองค์นั้น จึงทราบเรื่องกัน แต่หาได้

เบ็ดเผยไม่ ว่าเหตุที่ลืมเวลากำหนดที่นัดกัน ไว้กับ นางโปตันกงจู๊ นั้น เป็นเพราะพระองค์หลงรักบุตรสาวของน้าของพระองค์

เมื่อ ไทจือ มาถึงเมือง ลกเอี๋ยง ก็นำ นางโปตันกงจู๊ เข้าเฝ้าพระเจ้าฮกเต้ ทูลเหตุการณ์ที่เป็นมาโดยตลอด พระเจ้าฮกเต้ ดีพระทัยเป็นอันมากที่เห็นพระโอรสกลับมาได้ และยิ่งเห็น นางโปตันกงจู๊ ซึ่งเป็นพระสุนิสาของพระองค์ทรงโฉมงดงาม กับทั้งได้ทรงทราบว่า มิอทิธิฤทธิ์ และได้ช่วยเหลือพระโอรสของ พระองค์ ก็ยิ่งทรงรักใคร่เป็นอันมาก จึงรับสั่งให้ สมโภช พระโอรส และพระสุนิสาเจ็ดวันเจ็ดคืน ต่อมาก็ให้ ไทจือ ครองราชสมบัติเป็นเจ้าแผ่นดินแทนพระองค์ และ นางโปตันกงจู๊ ก็ได้เป็น ฮองเฮา ประเทศราชต่าง ๆ เมื่อทราบว่า ฮองเฮา แห่งแผ่นดินฮั่นเป็นธิดาของน้ำไช้เล่งอ๋อง มิฤทธิเดชมาก ก็ครั่นคร้ามพากันนำ เครื่องราชบรรณาการมา จิ้มก้อง ขอออกเป็นเมืองขึ้นทั่วไป ความเป็นไปของแผ่นดินฮั่นในยุคนี้ นับว่าเป็นสุขเรียบร้อย

◎ พฤติกรรม ทำใด มิใช่นึก จรัญญา จาริก เพราะศึกษา
ล้วนแลกเปลี่ยน เลียนกัน เกิดปัญญา ฉะนั้นสมา- คมประดล มงคลเอย ฯ

พระศรี นิพนธ์

ดาราคู่ชีพ

โดย

หม่อมเจ้าอากาศดำเกิง

เจ้าของเรื่อง “ละครแห่งชีวิต” ฯลฯ

หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร

—๑—

ท่านคงจะได้เคยสังเกตมาบ้างแล้วว่า เมื่อ น้อง วงศ์ญาติ หรือ เพื่อน ผู้ชาย ของ ท่าน ที่ ไป เมืองนอกกลับมาใหม่ ๆ เขามักจะมีรูป "ดาราคู่ชีพ" ซึ่งเป็นสตรีชาวฝรั่งติดมาด้วยเสมอ และภายใต้ของรูปนั้น มักจะมีคำจารึกด้วย ลายมือ ของ สตรีผู้นั้น ซึ่งล้วน เป็นถ้อยคำที่ อ่อนหวาน เป็นที่ อาลัยรัก อย่าง ที่สุด พอ ท่าน เดิร เข้าไปใน ห้องนอน ของ ชาย ผู้ นั้น ท่าน จะ ต้อง เห็น รูป ชะนิด นี้ ปรากฏ อยู่บนโต๊ะเครื่องแป้งหรือโต๊ะเขียนหนังสือ บางคนก็ไม่มีรูป "ดาราคู่ชีพ" เพียงรูปเดียว แต่มีประดับห้องไว้ทั่วไปทุกหนทุกแห่ง บนโต๊ะเขียนหนังสือ โต๊ะเครื่องแป้ง บนหิ้งที่ตั้งเครื่องประดับห้อง หัวนอน ฯลฯ ท่านเคยนึกดูบ้างหรือเปล่าว่า รูปเหล่านี้มีความหมายสำหรับบุรุษผู้เป็นเจ้าของเพียงไร? รูปนี้เป็นที่ระลึกแห่ง ความ ทรงจำ ที่ หอมหวาน มา แล้ว ถึร้อย ประการ?

ข้าพเจ้า—เจริญ จุลมณี—เป็นคนไทย คน หนึ่งที่ได้เคยไปอยู่ เมืองนอก มา กว่า สิบสองปี ไปอยู่ตั้งแต่เด็กจนเป็นผู้ ใหญ่ เมื่อกลับมา เมืองไทยก็มีรูป "ดาราคู่ชีพ" คนเดียวของ ข้าพเจ้าติดมาด้วยสองสามรูป ในห้องนอน ข้าพเจ้าประดับสิ่ง เหล่านี้ไว้ ในที่ ๆ เห็นได้ง่าย เพราะข้าพเจ้าต้องการจะเห็นหน้าสตรีผู้นั้นเสมอ เมื่อไม่ได้เห็นตัวจริงก็ขอให้ ได้เห็นฉายาลักษณ์ของหล่อนแทน ข้าพเจ้าได้เห็นรูปนี้มาเป็น เวลาเกือบสองปีแล้ว และเชื่อว่าจะต้องการเห็น ต่อไปไม่มีที่สิ้นสุด หล่อนอาจแต่งงาน มีบุตรธิดาไปในอนาคต แต่ข้าพเจ้าก็ยังคงจะต้องการเห็นหล่อนอยู่เสมอนั่นเอง ทั้งนี้ก็เพราะรูป "ดาราคู่ชีพ" ของข้าพเจ้าเหล่านี้เป็นที่ระลึกแห่งความทรงจำหลายประการ ซึ่ง เคยได้ ให้ ความ สุข มา แล้ว อย่าง มาก มาย เหลือ ที่ จะพรรณนาได้ถูก

เมื่อพี่น้อง ญาติ หรือ เพื่อน บ้าน คนใด โดย มาก เป็น ผู้หญิง—เห็นรูปนี้ก็ มัก จะ ถาม ข้าพเจ้าว่า จะตั้งไว้ทำไม เรื่องราวก็ล่วงเลยมาหมดแล้ว ข้าพเจ้าควรจะพยายามลืมและหาความสุขเอาใหม่ บางคนที่สนใจเป็นพิเศษก็ถึงกับต้องการ จะทราบ เรื่องราว ที่เป็น มาแล้ว ระหว่าง "ดาราคู่ชีพ" และข้าพเจ้าขณะเมื่อยังอยู่เมืองนอก

ก่อนที่จะดำเนินเรื่องต่อไป ข้าพเจ้าจำเป็นต้องขออะภัยท่านเสียก่อนในการที่จะนำเอาเรื่องส่วนตัวมาเล่า แต่เมื่อท่านอ่านไปได้ บ้าง และเห็นว่าไม่เป็นสาระ ท่านจะพลิกหน้ากระดาษ

ผ่านเรื่องนี้ไป ข้าพเจ้าก็คงจะไม่เสียใจเพราะไม่มีโอกาสจะทราบ

พระเจริญมนุกิจวิธาร มีลูกอยู่เพียงสองคนเท่านั้น—ฉวี และข้าพเจ้า แต่คุณพ่อมีพี่น้องอยู่มาก และลูกของพวกเหล่านี้ เราก็เรียกเขาว่าพี่น้องเราเหมือนกัน ฉวี และ ข้าพเจ้าไปอยู่ประเทศอเมริกาตั้งแต่อายุได้ ๑๑—๑๒ เมื่องจากคุณพ่อเป็นเลขานุการอยู่ที่สถานทูตใน กรุงวอชิงตัน ก็เลยพาเราไปอยู่เสียที่นั่นด้วย อยู่ที่อเมริกา ได้ ๔ ปี ทางราชการได้ย้ายคุณพ่อไปเป็นเลขานุการชั้นหนึ่งที่กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ เราจึงได้อพยพจาก อเมริกา มายุโรป

บิดาของเราเป็นคนค่อนข้างมั่งมี ไม่ได้อาศัยเงินเดือนเป็นอาชีพอย่างเดียว เพราะมีรายได้ทางอื่นในกรุงสยาม อยู่มาก คุณแม่ของเราถึงแก่กรรม เสีย แต่เมื่อ ข้าพเจ้า อายุ เพียง ๑๑ ปี ดังนั้น คุณพ่อจึงต้องมีหน้าที่เลี้ยงดูเอาอกเอาใจเราแทนคุณแม่ด้วย เราอยู่ด้วยกันเป็นสุขสนุกสบายมาก เพราะ คุณพ่อเป็นผู้ที่ไม่ทำอะไรซึ่งอาจ จะนำ มาซึ่ง ความทุกข์ อันจะเกิดแก่บุตร์ของท่าน ตลอดเวลาเก้าปี ท่านไม่เคยมีภรรยาใหม่ แต่คุณพ่อก็เป็นคนธรรมดาคนหนึ่ง ย่อมต้องไปเที่ยวบ้างเป็นครั้งคราว แต่ก็คอยระวัง เสมอ มิให้มีภัย อะไรเกิดขึ้น และคอยบีดบังเราไม่ให้ทราบถึงเรื่องชีวิตอันจำเป็นของท่านนี้ ในทางราชการ คุณพ่อเป็นคนขยัน ทำกิจการให้สำเร็จไปได้โดยความไตร่ตรองระมัดระวัง ไม่เปิดโอกาสให้ใครมาติเตียนดถูกได้ เรา—ฉวี และข้าพเจ้า—ไม่เชื่อว่าจะมีพ่อที่ดีที่สุดของใครดีไปกว่าพ่อเรา แต่ตามภาษิตอังกฤษบทหนึ่งที่ว่า "คนดีตายเร็วทุกคน" (*All the good die young*) คุณพ่อของเรา ก็มาถึง อนิจกรรม เสียที่ใน กรุงลอนดอน เมื่อมี อายุเพียง ห้าสิบปี เท่านั้น — ในขณะที่ข้าพเจ้า อายุได้ ๒๐ และ ฉวี ๑๙ ปี สถานทูตได้ช่วยเหลือเราจัดการฌาปนกิจท่านที่โกลเดอร์สกรีน

ดังนั้น ในห้องนอนของข้าพเจ้าในกรุงเทพฯ เวลานี้ นอกจาก "ดาราคู่ชีพ" ท่านจะเห็นรูปบิดามารดาของ ข้าพเจ้า ซึ่ง เป็น อนุสสาวรีย์แห่งความรักเกียรติยศ รักชาติ รักบิดามารดาและบุตร์ ปรากฏอยู่ด้วย

ในกรุงลอนดอน เมื่อครั้งที่คุณพ่อยังมีชีวิตอยู่ เราอยู่กับท่านที่บ้านตำบล เซาตเคนซิงตัน ในระหว่างที่เจ็บอยู่ที่โรงพยาบาล ท่านได้ขอร้อง ให้เจ้าคุณ ราชทูต ช่วย ส่ง บุตร์

ทั้งสอง ของท่านไป อยู่กับ มิสเตอร์ และ มิสซิส คาร์เตอร์ ที่บ้านทำยล แฮมสเตด ในเมื่อท่านถึง แก่กรรมไปแล้ว ดังนั้นเมื่อเราทำการฌาปนกิจ ท่านเสร็จได้เดือนหนึ่ง เจ้าคุณ ราชทูต ก็ ส่งเรา ไปอยู่กับคนทั้งสองที่กล่าวนามมาแล้ว

บ้าน มิสเตอร์ และ มิสซิส คาร์เตอร์ ชื่อ "รอเซ็นเดลล์" ตั้งอยู่บนยอดเขาสูงที่ถนน รอสลิน การ์เด็น เป็นตึกเล็ก ๆ ทาสีเหลืองอ่อน มีสนามหญ้าและสวนดอกไม้ มีรั้วขนาดเตี้ยกั้นรอบ บริเวณ เวลานั้นเป็นฤดูใบไม้ร่วง อากาศหนาว ยิ่งเมื่อ แฮมสเตด เป็นภาคเหนือของ ลอนดอน และเป็นที่สูงที่สุด อากาศยิ่งหนาวมากถึงกับมีหิมะตกอยู่ขาวไปทั่ว เมื่อคุณพ่อยังมีชีวิตอยู่ ท่านเคยพาเรามาที่นี่สองสามครั้ง เพราะ ท่าน รู้จัก คน ทั้งสอง นี้ดี มิสเตอร์ และ มิสซิส คาร์เตอร์ เป็น บิดามารดาที่เคราะห์ร้าย ที่สุด คู่หนึ่งใน จำนวน หลายพันหลายหมื่นคู่ในทวีปยุโรป ที่ได้เสียบุตรชายทุกคนในมหาสงคราม คนทั้งสองนี้พยายาม — พยายาม ที่ จะลืม ความ หลัง ที่ ขม ขื่น — และพยายามที่จะดำรงชีวิตอยู่ต่อไปเรื่อย ๆ เพราะความจำเป็นที่ต้องอยู่ในโลกนี้ จริงอยู่แก ยังมีธิดาอยู่ด้วยหนึ่งคน แต่ตามเสียงที่แก เคยพูด แกก็ไม่สู้จะรักใคร่ใยดีอะไรนัก ยิ่ง กว่านั้น แกยัง ปล่อย เจอนินน์ ไปอยู่เสีย ที่ เมือง ตอร์คีย์ ทางภาค เดวอนเชียร์ แห่งประเทศอังกฤษเสียนานหลายเดือนในปีหนึ่ง

"เจอนินน์ไม่ชอบอยู่กับคนแก่" มิสซิส คาร์เตอร์ เคยบอกกับเราครั้งหนึ่ง "เขาชอบไปอยู่กับ เพื่อน หนุ่ม ๆ สาว ๆ ของเขาที่ เดวอนเชียร์ เมื่อเขาอยากไป เราจะมากักเขาไว้ทำไมเล่า?"

"เรา ออก จะ ทำให้ เจอนินน์ เสีย คน มาก เพราะเราคอยแต่จะตามใจเขามากเกินไปเสมอ" บรรยายเพิ่มเติม "นี่แหละคือผลของเหตุที่เราเคยรัก เจอนินน์ มามากเกินไป"

"มิส คาร์เตอร์ ไปอยู่ ที่ เดวอนเชียร์ นาน แล้วหรือคะ มิสเตอร์ คาร์เตอร์?" ฉัน น้องสาวข้าพเจ้าถาม

"เขาไป ๆ มา ๆ" มิสซิส คาร์เตอร์ ตอบแทนสามี "เขาไปอยู่ที่นั่นสามสี่เดือน ก็กลับมาอยู่ที่นี่เสียพักหนึ่ง นี่ก็ได้ข่าวว่าเขาจะกลับมาในเร็ว ๆ นี้เหมือนกัน"

"ฉันเกรงว่าเธอจะไม่ชอบลูกสาวของเรา" มิสเตอร์ คาร์เตอร์ พูดกับเราทั้งสอง "เจอนินน์เป็นคนใจแคบ ไม่เคยได้เห็นอะไรมากนัก"

"จะเป็นอย่างไรก็ตาม" ฉัน รับรอง "เราจะพยายาม รัก เจอนินน์ ตั้งแต่ วัน แรก ที่

หนังสือพิมพ์ไทยเขษม

หล่อนมาถึง มิสเตอร์ คาร์เตอร์”

“ฉันอยากมีลูกสาวอย่างเธอจัง มอลลี่” มิสซิส คาร์เตอร์ เช่นเดียวกับสามีเรียก ฉวี เป็นชื่ออังกฤษว่า “มอลลี่” และข้าพเจ้า “ดิ๊ก” หรือ “ริคชาร์ด” “เราคงจะเป็นสุขขึ้นอีกไม่น้อย ฉันรู้สึกยินดีเหลือเกินที่ได้เธอและพี่ชายของเธอมาอยู่ด้วย บ้านนี้เห็นจะไม่เหงาอีกเป็นแน่”

ตามที่คนทั้งสองได้พูดมาแล้ว ข้าพเจ้าสังเกตได้ว่าแกไม่รัก _ ไม่ใยดีในความเป็นอยู่ของธิดาคนเดียวของแกมากนัก เจอนินน์จะเป็นคนอย่างไรหนอ .....?

ฉวี และ ข้าพเจ้าอยู่ที่บ้าน “รอเจ็นเดลล์” เป็นสุขมาก รู้สึกคล้ายเป็นบ้านของตนเองอย่างยิ่ง เราเคยอยู่เมืองนอกมาตั้งแต่เล็ก มีนิสัยเป็นชาวยุโรปเสียแล้ว ดังนั้น เราจึงเข้ากับเจ้าของบ้านได้ดี ข้าพเจ้ายังคงเรียนอยู่ที่มหาวิทยาลัย ลอนดอน ไปเช้าเย็นกลับ ฉวี เรียนภาษาฝรั่งเศส อยู่ที่บ้าน ใช้ครูสตรีชาวฝรั่งเศสมาสอน เราชอบดนตรีมาตั้งแต่เด็ก ฉวี เล่นปิอาโน และร้องเพลงได้ดี ข้าพเจ้าก็พอเล่นไวโอลินเข้าวงกับเขาได้ หลังจากรับประทานอาหารกลางคืน ถ้าไม่มีธุระที่จะต้องออกไปข้างนอกบ้าน มิสซิส คาร์เตอร์มักจะขอให้เราบรรเลงดนตรีให้ฟังเสมอ ชีวิตเช่นนี้ก็สบายดีที่สุด ไม่มีภัตตาคารใด หรือบ้าน “ครอบครัว” (*family home*) ใดสบายเท่า แม้ว่าเราจะต้องเสียค่ากิน อยู่ให้มิสเตอร์ คาร์เตอร์ สำหรับ คนหนึ่ง อาทิตย์ละ ๕ ปอนด์ (ราว ๕๕ บาท) ก็ไม่เคยรู้สึกเสียดาย เลย

วันและเวลาผ่านพ้นไป ข้าพเจ้าเผ้าพะวงกลัวอยู่ว่า ความสุขของเราจะดำเนิรไปได้เช่นเดิมเรื่อย ๆ ไปละหรือ....? เจอนินน์จะต้องมาอยู่ด้วยวันหนึ่ง .....!

สามสัปดาห์ต่อมา สิ่งที่เรา — ฉวี และข้าพเจ้า—เฝ้าวิตกรออยู่ก็มาถึง มิสเตอร์ และ มิสซิส คาร์เตอร์ ได้รับ โทรเลข จาก อิดา ฉะบับหนึ่งว่า หล่อนจะมาถึงในวัน อาทิตย์ คือวันรุ่งขึ้น แต่ไม่ได้บอกว่าจะมาถึงเวลาใดเพราะหล่อน ไม่ ต้อง การ ให้ บิดา มารดา ของ หล่อนลำบากในการไปรับที่สถานี วิกตอเรีย เจอนินน์มาถึงบ้าน “รอเจ็นเดลล์” โดยรถแท็กซี่สกปรกคันหนึ่ง ขนเอาหีบเครื่องแต่งตัวขนาดใหญ่มาด้วยสองหีบ และหีบหมวกอีกหลายใบ รถหล่อนมาจอดอยู่ที่หน้าบ้าน ขณะที่ ฉวี และ ข้าพเจ้าไปเดิรเที่ยวเล่น กลับ

มา ขณะที่หล่อนกดกะดิ่งเรียกคนที่หน้าประตู ติกแล้ว หล่อนเหลียวมาพบเรา—คนไทย ผิวเหลือง—โดยไม่ได้นึกฝันไว้ก่อน หล่อน สะดุ้งแล้วก็หันหน้ากลับไปเสียทาง ประตูซึ่งยังคงปิดอยู่ ส่วนเราก็เดินเลยไปทางข้างตึก สักครู่คนใช้ไปเปิดประตูและช่วยคนขับรถขนหิ้บของ ๆ หล่อนเข้าไปในบ้าน

เราเดินเข้าไปทางประตูหลังบ้าน ได้ยินมิสซิส คาร์เตอร์ พูด เย็น เชิงถาม อย่าง ดัง ว่า "เอ๊ะ! นี่เด็กสองคนของเราไปเสียไหนเล่า?"

ทันใดนั้น ฉวิ และ ข้าพเจ้า ก็โผล่เข้าไปพบแกกับเจอนิน์ อย่างจังหน้า มิสเตอร์ คาร์เตอร์ ไม่ได้อยู่ที่นั่นด้วย

"นี่อย่างไรเล่า เจอนิน์ ลูกสาว ของเรา" สตรีชะราผู้เย็นเจ้าของบ้านกล่าวแนะนำ "เจอนิน์ นี่ มิส ฉวิ เราเรียกหล่อนว่า 'มอลลี่'"

เจอนิน์ยิ้มน้อย ๆ ขณะที่จับมือกับฉวิ "นี่ มิสเตอร์ เจริญ เราเรียกเขาว่า "ดิก" หรือ "ริดชาร์ด"

เจอนิน์จับมือกับข้าพเจ้าด้วยกิริยาอันเฉยที่สุด

"หนูถอดหมวกเสียซี ลูกรัก" มิสซิส คาร์เตอร์ ชวน

เจอนิน์ ปฏิบัติตามทันที สตรีผู้เย็นมารดา รับเอาหมวก คำยี่ก ใหญ่ของฉิดา มาวางไว้บนโต๊ะเล็กซึ่งตั้งอยู่ข้าง ๆ แก เจอนิน์ เย็น ผู้หญิงอังกฤษที่สวยมากคนหนึ่ง รูปร่างเล็กแต่ได้ส่วนดียิ่ง ผมดำ ตาน้ำเงินแก่ หล่อนทาแป้งหน้าไว้เสียขาว เย็นนวล และที่ปาก ทาสี "รูช์ย์" เล็กน้อย ขณะที่ยืนอยู่ด้วยกัน ข้าพเจ้าสังเกตดูกิริยารู้สึกว่าหล่อนไม่ "แคร์" ที่จะเกี่ยวข้องกับเรา—คนไทย—เท่าใดนัก

"แม่จ๊ะ นี่พ่อไปไหนเสียเล่า?" หล่อนถาม

"พ่อ! พ่อ!!" มิสซิส คาร์เตอร์ เรียกสามีซึ่งยังคงอยู่ในห้องข้างบน "ลูกสาวมาแล้วยังจะมัวทำอะไรอยู่เล่า?"

"ลงไปเดี๋ยวนี้แหละ" เสียงสามีแกตอบลงมาจากข้างบน

พอเห็นบิดาเดินมาที่บันได เจอนิน์วิ่งขึ้นไปหา จูบและกอดด้วยกิริยาอันฉอเลาะน่ารัก ข้าพเจ้าได้เคยอยู่เมืองอังกฤษมาแล้ว นานพอที่จะทราบนิสัยอันแท้จริงของชาวอังกฤษ ชาติอังกฤษต้องก่อนชาติใดทั้งหมดในโลก เสมอ! ชาวอังกฤษทุกคนรักชาติของเขาเพียงไร พวกพี่น้องวงศ์ญาติในระหว่างครอบครัวเขารักกันมากที่สุดเพียงไหน สำหรับคนอื่นที่เขาสนิทสนมด้วยเป็นพิเศษ เขาอาจเล่าเรื่องของเขาให้

หนังสือพิมพ์ไทยเขษมรัฐ

ฟังบ้าง แต่เมื่อเขามาพบร่วมวงกันเข้า ความเข้าใจของเราในเรื่องความแตกร้าวบางอย่างก็เป็นอันผิดเพี้ยนไปสิ้น เขาจะต้องรักกันเสมอไม่มีอำนาจอันใดมาบั่นทอนความรักนี้ให้ลดน้อยลงเสียได้

เมื่อมิสเตอร์และมิสซิสคาร์เตอร์พาเจอนินน์ขึ้นไปบนห้องอยู่ที่ได้จัดเตรียมไว้ก่อนทิ้งให้เราอยู่ข้างล่างโดยลำพัง ข้าพเจ้าก็เลยชวนฉวิไปดูภาพยนตร์ด้วยกัน

"ฉันแต่งตัวอยู่แล้ว" ฉวิตอบ "พี่ขึ้นไปแต่งตัวเสียซิ ฉันจะคอยอยู่ที่นี่"

"เธอจะขึ้นมาด้วยก็ได้นี่ ฉวิ" ข้าพเจ้าชวน "พี่ไม่ต้องแต่งตัวอะไรมาก นอกจากล้างหน้าหวีผมเท่านั้น เราจะได้คุยกันได้ในห้อง พี่ไม่อยากให้เธอหงอยอยู่ที่นี่คนเดียว"

"ได้ซิ ดีก" หล่อนตอบ แล้วก็เดินจูงแขนข้าพเจ้าขึ้นไปข้างบน

ห้องของเจอนินน์และของข้าพเจ้าอยู่ติดกัน แม้จะมีฝากั้น ฝาก็เป็นแต่เพียงไม้บาง ๆ ชั้นเดียวเท่านั้น เมื่อครอยครัวคาร์เตอร์พูดอะไรกันในห้องเจอนินน์ เราก็สามารถจะได้ยินได้ดี

"ทำไมจ๊ะ พ่อ" เราได้ยินเสียงเจอนินน์ถาม "เราช่างจนเสียเหลือเกินเจียวหรือถึงกับต้องไปรับเอาเจ๊กเอาจีนมาอยู่ด้วย"

ฉวิสะดุ้ง ข้าพเจ้าตบไหล่หล่อนแล้วกระซิบว่า "ฟังต่อไปซิ ฉวิ"

"เขาไม่ใช่เจ๊ก" เสียงมิสซิสคาร์เตอร์ตอบเสียก่อน "เขาเป็นคนไทยและเป็นลูกของเพื่อนที่รักยิ่งของเราคนหนึ่งที่ได้ล่วงลับไปแล้ว เพื่อนผู้นั้นได้ขอร้องให้เราเอาลูกเขามาอยู่ด้วย เด็กทั้งสองนี้เป็นผู้ดีและเป็นคนมีนิสัยดีมาก หนูต้องทำใจให้เป็นยุติธรรมสำหรับเขา"

"หนูไม่มีความเชื่อถือในคุณความดีของคนไทยหรือคนอินเดียนเลย ถึงหนูจะยังไม่เคยร่วมสมาคมด้วยเลย หนูก็เคยได้ยินมามาก"

"งั้นซิ หนูจึงไม่เปิดโอกาสให้เขาแสดงคุณความดีของเขาให้เห็น" บุรุษผู้เป็นบิดาของหล่อนสอดขึ้น "เจอนินน์ หนูก็จะโต—โตขึ้นทุกวัน ทำไมจึงไม่เริ่มฝึกนิสัยให้เป็นคนใจกว้างขวาง เห็นอกเห็นใจคนอื่นบ้างเล่า? เขาเกิดมาเป็นไทยหรือเป็นเจ๊ก ผิวเหลืองหรือผิวดำ เขาช่วยได้เมื่อไหร่?"

"พ่ออย่าพูดเลยจ๊ะ" เจอนินน์ตอบด้วยน้ำเสียงอันเยาะเล็กน้อย "เจอร์รี่ (ผู้ชายที่หล่อนเคยรักที่เมืองตอร์คีย์) เคยไปอยู่

เมืองไทยที่สถานทูตมาแล้วสองปี เจอร์รี่ เคย บอกหนูเรื่องเมืองไทยมามาก และหนูเข้าใจดี เมืองไทยมีอะไรพ่อรู้หรือเปล่า ?... ไม่มีอะไร เลยนอกจากฝน ยุง น้ำเน่า ทุกคนเป็นโรค— ไม่โรคผีในท้อง ก็โรคอื่น ร้อยแปด ซึ่งหนูไม่อยากจะบอกชื่อ ผู้ชายไม่มีความนับถือผู้หญิง มรรยาทผัวเมียก็ไม่สมัครที่จะถือว่าเป็นต้นเงื่อนแห่ง ความ ก้าวหน้า ของทุก ประเทศ ในโลก" หยุดอยู่สักครู่ เจอนินน์จึงกล่าวต่อไปด้วย กิริยาอันเร่งร้อน "คนไทยหรือคนอินเดียน มีนิสัยและความมักได้และขี้เกียจเช่นนี้มาตั้งแต่เกิด — ติด มา กับ เลือด — หนูไม่ อยากจะพบเห็น พวก เขา เลย — ไม่อยาก พบ อยาก ปะ หนูไม่ได้หมายความถึงเด็กผู้หญิงคนนั้น (ฉิว) แต่ผู้ชาย—พี่ชายของหล่อน—หนู ทนไม่ไหว"

"ทำไม ?" มิสเตอร์ คาร์เตอร์ ถาม "เขาเป็นยังไงไป ?" หน้าตาของเขา ก็สะอาดสะอ้านเหมือนของเราแหละ ผิดแต่ว่าผิวเขาเหลืองไปหน่อยเท่านั้น"

"พ่อ" เจอนินน์ร้องด้วยเสียงอันค่อน ข้างดัง "หนูพูดจริง ๆ นะพ่อ ! ทำไมพ่อจึงเอา เขามา ไว้ ที่นี่ ? หนู เชื่อว่าเขาก็รวย พอที่จะไปอยู่ ที่อื่น — — กับพวกเขา เองได้เย็น สุข" หล่อนพูดต่อไปด้วยเสียงอันวิงวอน "ถ้าพ่อหงอย หนู จะไปเที่ยวหาเพื่อนผู้หญิง มาอยู่ที่นี่ด้วย พ่อจะต้องการสักกี่คนก็ได้ พ่อ—เราเคยทะเลาะกันเสมอ แต่หนูรักพ่อ เสมอ เพราะเมื่อ หนู ต้องการอะไรพ่อเย็นหาให้ และทำให้ทุกครั้ง

"นี่ เย็น ของ สิ่ง เดียวที่ พ่อจะทำให้ หนูไม่ได้" มิสเตอร์ คาร์เตอร์ พูดด้วยความหนักแน่น "มอลลี่ และ ริดชาร์ด ได้อยู่กับเรามาเดือนกว่า และได้ ทำให้ พ่อแม่ของ หนู เย็น สุขยิ่งกว่าที่ หนู ได้เคย ทำ มา แล้ว ตลอด ชีวิต และข้อนี้ไม่มีใครรู้ความจริงดีไปกว่าพ่อแม่ของหนู"

"พ่อแน่ — — แน่ใจอย่างนั้นหรือพ่อ ?" ตามเสียงที่พูด เราสามารถจะสันนิษฐานได้ ทันทีว่าคำพูดของ มิสเตอร์ คาร์เตอร์ ตอนนี้ถึงกับทำให้ เจอนินน์น้ำตาตก

เราไม่ได้ ยินยิดาของหล่อนตอยประการใด "เจอนินน์" เย็นเสียง มิสซิส คาร์เตอร์ ถาม "แม่อยากจะถามอะไรหนูสัก อย่างหนึ่ง ถ้าเรา — หนูกับแม่พลัดไป อยู่ใน ประเทศสยาม โดยลำพัง ถ้ามีคนดี ๆ มาช่วยเหลือเรา— พาเราไปอยู่กับเขาในบ้าน และเลี้ยงดูเรา ให้ได้รับความสุขโดยสุจริต เราจะรู้สึก อย่างไร หนู คิดดูบ้างหรือเปล่า ?"

"แต่เราต่างกันนี่แม่" เจอนินน์ค้าน "ขอบใจ เจอนินน์"

"เราได้รับความศึกษาดี อังกฤษเป็นประเทศที่ศิวิไลซ์"

"อังกฤษ อาจจะเป็นประเทศที่ศิวิไลซ์" มิสเตอร์ คาร์เตอร์ พูด "แต่มีคนอังกฤษอีกกว่าครึ่งของจำนวนพลเมืองที่ไม่ศิวิไลซ์ — ใจแคบ ดุร้าย และไม่พยายามที่จะเห็นอกคนอื่น....."

"พ่อหมายความว่าหนูเป็นคนหนึ่งในจำนวนนั้น....?" เจอนินน์ถาม

"พ่อไม่หมายความอะไรทั้งสิ้น แต่หนูเองล่ะนึกว่าตัวหนูเป็นอย่างไร?"

"สำหรับพ่อ เวลานี้หนูเห็นจะเลวยิ่งกว่าสัตว์ แล้วใครเป็นคนทำให้พ่อกับหนูแตกกันถึงเพียงนี้ ไม่ใช่เพราะเจ้าเด็กสองคนนั่นดอกหรือ?"

"หนูจะคิดว่าเด็กทั้งสองนี้เลวทรามอย่างไรก็ตาม" มิสเตอร์ คาร์เตอร์ พูดตัดบท "แต่เขาจะต้องอยู่ที่นี่ — ได้รับความสุขที่นี่เสมอนี่เป็นบ้านของพ่อ พ่อหาเงินมาทุกชิลลิงที่ได้สร้างบ้านนี้จนสำเร็จ"

"ได้ซิพ่อ" เจอนินน์พูดอย่างเยาะ "เอาเขาไว้ที่นี่แหละจนตาย หนูหวังว่าพ่อคงจะเป็นสุขกับเขาไปเรื่อย ๆ"

—๔—

เมื่อเสียงเงียบกันไปแล้ว ฉวี และข้าพเจ้าก็ไม่สามารถจะพูดปรึกษาอะไรกันเลย เกรงว่าทางโน้นจะได้ยินและรู้ว่าเราลอยฟ้า ข้าพเจ้าไล่ให้ฉวีไปสวมเสื้อหมวก สำหรับออกไปข้างนอกถนน ส่วนตนเองก็รีบล้างหน้าแต่งตัวเมื่อลงมาข้างล่าง ข้าพเจ้าพบฉวียืนคอยอยู่

"เราต้องบอกยายคนใช้ไว้ซิดิ๊ก" ฉวีเตือน "ว่าเราจะไปดูหนัง และจะไม่กลับมากินเข้ากลางคืนนี่"

ก่อนที่จะได้บอกคนใช้ได้ เราก็พบมิสเตอร์คาร์เตอร์เสียก่อน

"เอ๊ะ!" แกถามอย่างแปลกใจ "นี่เด็ก ๆ ของฉันจะไปเที่ยวไหนกันนี่?"

"เราจะไปดูหนัง มิสเตอร์ คาร์เตอร์" ฉวีตอบ "เราไม่รับประทานอาหารเย็นที่นี่ เราจะไปกินกันที่โฮเต็ล สวีวต แล้วเลยดูหนังที่นิวแกเลอรี อนุญาตนะคะ มิสเตอร์ คาร์เตอร์"

"ได้ซิ มอลลี่ แต่อย่าลืมกลับมาบ้านนะ" แกพูดเย็นเชิงสัพยอก "ฉันจะขอให้มิสซิส คาร์เตอร์ ทำของว่างไว้ให้กิน"

เราขอบใจ และกล่าวคำอำลาแก่แล้วก็เบีด

ประตูเดิรออกจากบ้านไป แม้เวลานั้นจะเย็น เวลาย่ายเพียง ๑๗ น. เศษ กรุงลอนดอนก็มืดทั่วไปหมดเพราะเย็นฤดูหนาว เราขับรถแท็กซี่ได้ที่ใกล้ ๆ บ้านคันหนึ่ง เลยนั่งไป จนถึงภัตตาคาร สวีต ตำบล ปีกาดิลลี่

"จริงหรือพี่ เราเย็นต้นเหตุที่ทำให้มิสเตอร์คาร์เตอร์ และเจอนินน์แตกร้าวกัน?" ฉวี ถามขณะที่กำลังรับประทานอาหารกันอยู่

"เปล่า ไม่ใช่เราแน่นอน พี่รับรองได้" ข้าพเจ้าตอบอย่างแน่นแฟ้น

"เมื่อ เจอนินน์มีนิสสัยเย็นคน "รังเกียจคนผิวเหลืองผิวดำ" (*Coloured prejudice*) ถึงเพียงนั้น เราจะไปอยู่ที่อื่นเสียไม่ดีหรือดีก ?" ฉวี ถามเย็นเชิงหารือ

"พี่เห็นว่าไม่ควร" ข้าพเจ้าตอบ "เธอยังจำคำพูด ของ มิสเตอร์ คาร์เตอร์ ในห้องนั้นได้ ไม่ใช่หรือ ? แกเชื่อในความดีงาม—ความศิวิไลซ์ของเรามาก เมื่อเราสามารถจะชะนะน้ำใจ มิสเตอร์ และ มิสซิส คาร์เตอร์ ได้แล้ว ทำไมเราจะชะนะน้ำใจคนอย่าง เจอนินน์ไม่ได้ พี่เชื่อว่าเราคงทำได้ ถ้าเราพยายามและพี่เชื่อว่า มิสเตอร์ คาร์เตอร์ ประสงค์ให้เราทำเช่นนั้น"

นิ่งคิดสักครู่ ฉวี จึงตอบว่า "จริงนะดีก เรา ต้อง พยายามเอาชะนะ น้ำใจ เจอนินน์ให้จงได้"

"ตกลง" ข้าพเจ้าเห็นด้วย "เราตั้งต้นตั้งแต่เดี๋ยวนี้เย็นต้นไป"

ตามธรรมดา วันอาทิตย์ ตามภัตตาคารต่าง ๆ มีคนรับประทานอาหารน้อย แต่อาทิตย์นี้เย็นพิเศษ ไม่ทราบว่าเพราะอะไร ที่ห้องที่เรานั่งอยู่มีคนอยู่เต็มและยังเดิรเข้ามาทางประตูอีกเรื่อย ๆ เราเผ้าดูว่าจะมีใครที่รู้จักมาบ้าง แต่ก็ไม่มีวี่แววเอาเสียเลย สักครู่ ข้าพเจ้านึกอะไรขึ้นได้อย่างหนึ่ง เลยถาม ฉวี ไปทันที :—

"ฉวี เธอรู้หรือไม่ว่านักเรียนไทยทุกคนเขายกให้เธอเย็นผู้หญิงไทยที่สวยที่สุดและสาวที่สุดในประเทศอังกฤษ ? ใครที่มีโอกาสได้เห็นและรู้จักเธอเย็นต้อง "เมาลม" เสมอ สำหรับเรื่องนี้พี่เชื่อว่าเธอยึดความลับอะไรอย่างหนึ่งไว้ไม่ให้พี่ทราบ ฉวี พี่เย็นคนหนึ่งที่ต้องการให้เธอเย็นสุขที่สุด"

"ความลับอะไรพี่ ?" หล่อนถาม

"เธอ ชอบ หม่อมราชวงศ์ บุญเชย มากกว่าคนอื่นไม่ใช่หรือ ?"

ข้าพเจ้าถามตรง ๆ "ม. ร. ว. บุญเชย เลขานุการที่สถานทูต.....?"

"เราชอบกันมาก ดึ๊ก" หล่อนสารภาพ "พี่หวังว่าเธอคงจะแต่งงานกับแก วันหนึ่ง ม. ร. ว. บุญเชย เป็นผู้ชายที่ดีที่สุด คนหนึ่งที่พี่รู้จักมา"

"เออ! จริงหรือพี่?" ฉวี ถามด้วยความยินดี "พี่ต้องการให้ฉันแต่งงานกับ ม. ร. ว. บุญเชย.....?"

ข้าพเจ้าพะยักหน้า แล้วยิ้ม

"แกเคยขอให้ฉันแต่งงานกับแกครั้งหนึ่งแล้ว" ฉวี สารภาพต่อไป "แต่ฉันบอกว่าต้องไปถามพี่ดูก่อน"

ข้าพเจ้า "แต่เธอยังไม่เคยพูดกับพี่ถึงเรื่องนี้เลย....."

ฉวี "ฉันต้องการจะรู้จัก บุญเชย นานไปอีกสักหน่อย แล้วรู้สึกว่าเมื่อฉันแต่งงานไปแล้ว ฉันก็จะต้องทิ้งพี่ให้อยู่คนเดียว ฉันกลัวเหลือเกินว่าพี่จะหงอย เราเคยอยู่ด้วยกันมาตั้งแต่เด็ก"

"ไม่เป็นไร ฉวี" ข้าพเจ้าตอบรับรอง "ถ้าเธอเป็นสุข พี่ก็เป็นสุขเหมือนกัน พี่รับรองว่าพี่จะไม่หงอย ถ้าหงอยก็จะไปหาเธอบ้าง"

หล่อนจ้องดูข้าพเจ้าด้วยความนิยม แล้วพูดว่า "ฉันไม่เชื่อว่าจะมีพี่ใครในโลกดีเท่าพี่เจริญ ของฉัน 'มิสเตอร์ ริดชาร์ด'"

จริง ฉวี และข้าพเจ้า อยู่ด้วยกันมาตั้งแต่เกิด เพราะเรามีอยู่แต่เพียงสองคนเท่านั้น เรารักกันยิ่งกว่าพี่น้อง เรามีความรัก แห่งมิตรภาพซึ่งเป็นความรักที่ไม่มีวันตาย หรือลดน้อยถอยลงได้ ความรักชะนิดนี้เผาไปกับความมรณะของเราด้วย

คืนนั้น เรากลับถึงบ้านเวลา ๒๒ น. มิสซิส คาร์เตอร์ และ เจอนินน์ขึ้นไปนอน คงเหลือแต่ท่านเฒ่า เจ้าของบ้าน ตื่นรอเราอยู่คนเดียว แกเรียกเราให้เข้าไปรับประทานของว่างในห้องกินอาหาร เวลานั้นคนใช้ได้ไปนอนเสียแล้ว เราเลยจัดโต๊ะเลื่อนอาหารกันเอาเองสนุกใหญ่ ท่านเจ้าของบ้านก็เลยมาร่วมวงรับประทานกับเราด้วย

—๕—

เช้าวันรุ่งขึ้น เจอนินน์ไม่ได้ลงมารับประทานอาหารเช้ากับพวกเราข้างล่าง สั่งให้คนใช้ยกอาหารขึ้นไปให้ หล่อนในห้องนอน รับประทานเสร็จ ข้าพเจ้าก็ไปโรงเรียนตามเคย ฉวีขึ้นไปทำการบ้าน ภายาฝรั่งเศส ของหล่อนในห้องนอน ชีวิตของเราคงเป็นไปตามธรรมดา

เวลาราว ๑๗ น. ข้าพเจ้ากับถึงบ้าน มิสซิส

คาร์เตอร์เปิดประตูรับ ข้าพเจ้าจับมือทำการเคารพกับแกแล้วก็ถอดเสื้อและหมวกแขวนไว้

"นั่นดึ๊กใช่ไหม?" ข้าพเจ้าได้ยินเสียงฉิวถามมาจากในห้องรับแขกในขณะที่หล่อนกำลังเล่นบี๋อาโนอยู่

"ใช่ ฉิว" ข้าพเจ้าขานรับ

ทันใดนั้นหล่อนก็วิ่งออกมารับข้าพเจ้าด้วยกิริยาอันชื่นบาน

"ดึ๊ก" หล่อนพูด "ฉันได้รับจดหมายจากบุญเชยอีกฉบับหนึ่งแล้ว ดีเหลือเกิน"

"พี่ดีใจด้วย ฉิว"

"บุญเชยนี่คือใครนะ?" มิสซิสคาร์เตอร์ถาม "เขาเป็นคนวิเศษที่ไหนมา?"

"เพื่อนรักของมอลลี่" ข้าพเจ้ายิ้มบอกกับแก และมิสซิสคาร์เตอร์เข้าใจได้ทันที

"เธอคงหิวน้ำชาแทบตายเทียว ดึ๊ก" มิสซิสคาร์เตอร์พูด "เข้าไปในห้องซี เราเตรียมเครื่องน้ำชาไว้เสร็จแล้ว เจอนินน์ก็อยู่ในนั้น"

ข้าพเจ้าเข้าไปในห้องรับแขกพร้อมกับคนทั้งสอง พบมิสเตอร์คาร์เตอร์กำลังค้นโน๊ตเพลงอะไรง่วนอยู่ ส่วนเจอนินน์กำลังนั่งรินน้ำชาอยู่ หล่อนสวมเสื้อน้ำเงินแก่ถุงเท้าและรองเท้าสีเดียวกัน ข้าพเจ้าโค้งศีรษะคำนับแล้วนั่งเสียให้ไกลจากหล่อนที่สุดที่จะไกลได้ แต่ก็ไม่ได้กระทำให้หล่อนสงสัยอะไรเลย สักครู่เจอนินน์ก็รินน้ำชาแจกให้เราทั่ว

"ดึ๊ก" มิสเตอร์คาร์เตอร์ถามขึ้น "เธอสัญญาไว้ไม่ใช่หรือว่าจะเอาเพื่อนของเธอมาคิดสตังค์เข้าให้เราฟังวันนี้?"

"ครับ เขาจะมากันเวลา ๑๗ นาฬิกาครึ่ง——ประเดี๋ยวก็มา" ข้าพเจ้าตอบ "เขาจะมากันสองคน"

"ใคร?" แกถาม

"เซอริดัน กับน้องสาวเขา" ข้าพเจ้าตอบ "เซอริดัน จะเอาแมนโดลิน ของเขามาด้วย ส่วนน้องสาวจะมาช่วยมอลลี่ร้องเพลง และเล่นบี๋อาโน"

"แล้วเธอจะต้องเล่นไวโอลิน อันไพเราะนั้นของเธอกำกับไปด้วย ดึ๊ก" มิสซิสคาร์เตอร์กล่าว

พอได้เวลา มิสเตอร์แอลเล็น เซอริดันนายร้อยตรีแห่งกองทัพบกอังกฤษ และนางสาวกลอเรีย เซอริดัน ก็มาถึง คนทั้งสองกับเรา—ฉิวกับข้าพเจ้า—รู้จักกันมาหลายปี

ตั้งแต่ครั้งเราไปเที่ยว ฮอลลีเดย์ที่บ้านกอร์ดอน เฮาส เมือง เพนตัน แอลเล็น เป็นคนรูปร่างประเปรียว หน้าตาโก้ ส่วน กลอเรีย นั้น เค้าหน้าก็ไม่ผิดกับของพี่ชายหล่อนเท่าใด แต่หล่อนเป็นคนรูปร่างสูงผอม และแต่งตัวไม่ค่อยจะเก่ง

พอ แอลเล็น และ กลอเรีย ถูก แนะนำให้รู้จัก กับ ตระกูล คาร์เตอร์ ได้สัก ครู่ เรา ก็ เริ่มบรรเลงดนตรี กันทีเดียว ข้าพเจ้าเล่น ไวโอลิน แอลเล็น เล่น แมนโดลิน กลอเรีย และ ฉวี ผลัดกันร้องส่งและเล่น ยูเคอาโน ถ้าใครว่างก็มาคอยเปิดหน้าโน๊ตเพลงให้ ข้าพเจ้า เพลงแล้วก็เพลงเล่า เราบรรเลงกันเรื่อย ๆ เราประสานเสียงเข้ากันได้ดีที่สุด ไม่มีผิดพลาดในที่หนึ่งที่ใดเลย ตลอดเวลานั้น ข้าพเจ้าคอย สังเกต ดู เจอนินน์ ผู้ ซึ่ง นั่ง อยู่ ตรงข้าง ที่ข้าพเจ้ายืนเล่น ไวโอลิน อยู่เสมอ เวลานั้นข้าพเจ้าเชื่อว่า ข้าพเจ้าได้ อ่าน ความรู้ สึกของหล่อนได้ โดยถูกต้อง ภายในดวงเนตรสีน้ำเงินแก่อันงามของหล่อนมีประกายอันเศร้าสลดชะนิดหนึ่งปรากฏอยู่ หล่อนคงจะคิดว่าคนเช่นข้าพเจ้า และ ฉวี ซึ่งหล่อนถือเสียว่าเป็นคนไม่ศิวิไลซ์ — มาจาก สยาม อันเป็นชาติและประเทศที่ หล่อน รังเกียจ ที่จะนึก และ กล่าว ถึงช่างมีความสามารถเสียนี่กระไร เรามีนิสสัยเป็นผู้ดี..... เป็นผู้ที่เคยได้รับ การศึกษาที่ดีมาแล้ว สามารถจะบรรเลงและเข้าใจดนตรีและพูดขาได้อย่างสภาพ ถูกต้องตามภาษานิยมของ หล่อน — ภาษา อังกฤษ — และ ภาษา ของเจอนินน์ ความชอบพอ สนิทสนม ชิดเชื้อระหว่างเรา—คนไทย — และชาวฝรั่ง ทุกคนในห้องนั้น นอกจากหล่อน ทำให้หล่อนรู้สึกพิศวงเป็นที่สุด หล่อนเฝ้าจ้องดู ฉวี ทีหนึ่ง ข้าพเจ้าทีหนึ่ง ตลอดเวลาด้วยกิริยาอันเกือบจะเรียก ว่าตะลึง หล่อนเอง ... เจอนินน์ ... ไม่สามารถจะเล่น เครื่อง ดนตรี ชะนิดใดได้ เลย และไม่ มีเสียงที่จะร้องส่งด้วย เมื่อเราขอร้องให้หล่อนมาเข้าวงกับเรา หล่อนก็จำต้องปฏิเสธทุกครั้ง

เชอริดัน พี่น้องอยู่รับประทานอาหาร กลางคืนที่บ้าน “รอเซ็นเตลล์” เสร็จแล้ว นั่งคุยอยู่จนดึกราว ๒๒ น. จึงได้ลากลับ ขณะที่บิดาและมารดาของหล่อนออกไปส่ง คน ทั้งสองที่ห้องข้างนอก เจอนินน์เดินตรงเข้ามาหาข้าพเจ้า และ ฉวี ทำให้เราตกตะลึงไปด้วยกันทั้งคู่

“ท่านคนไทยทั้งสอง” หล่อนกล่าวด้วยสำเนียงอันชัดเจน พลางยื่นมือทั้งสองของหล่อนมาให้ ข้าพเจ้าและ ฉวี จับสั่นพร้อม ๆ กัน

หนังสือพิมพ์ไทยเขษมรัฐ

"เราเป็นเพื่อนกันนะ"

ฉวิยิ้มแล้วตอบว่า "เราได้เป็นเพื่อนของเธอตั้งแต่วินาทีแรกที่เธอมาถึง มิสคาร์เตอร์"

"ฉันคิดว่าฉันเป็นคนที่โง่และบ้าที่สุดในโลก" เจอนินน์พูดอย่างเศร้า "เธอจะยกโทษให้ฉันได้ไหม?"

"ในชีวิตของเราทุกคน มิสคาร์เตอร์" ข้าพเจ้าตอบ "อย่างน้อยเราจะต้องเป็นคนโง่และบ้าครั้งหนึ่งหรือสองครั้งเสมอ เพราะความโง่ความบ้าของเรา ที่ทำให้เราเป็นคนฉลาดได้ในภายหลัง เธอไม่เคยทำอะไรผิดขนถึงกับเราจะต้องยกโทษให้"

"เธอได้ยินฉันด่าเธอที่ในห้องเมื่อเย็นวานนี้ไม่ใช่หรือ?" เราสะดุ้งที่หล่อนถามอย่างตรงเผง

ฉวิชำเลืองตามาเป็นสัญญาให้ข้าพเจ้าตอบ และข้าพเจ้าฝืนตอบด้วยกิริยาอันเป็นปกติว่า "เปล่า มิสคาร์เตอร์ เราไม่ได้ยิน"

"แหม! มิสเตอร์ริดชาร์ด เธอช่างพูดปดได้อย่างแนบเนียนเสียเหลือเกิน" หล่อนพูดแล้วหัวเราะเป็นเชิงสัพยอก

ทันใดนั้น ข้าพเจ้าก็ทราบได้ทันทีว่า เราได้ชะนะน้ำใจของเจอนินน์แล้ว

นานวันเข้าความสนิทสนมระหว่างเจอนินน์และเราก็เจริญขึ้นเรื่อยเป็นลำดับ ชั้นแรกหล่อนออกจะรู้สึกไม่สมัครที่จะให้เพื่อนชาวอังกฤษในกรุงลอนดอนเห็นหล่อนเดินเที่ยวไปกับเรา—ฉวิและข้าพเจ้าซึ่งเป็นคนไทยผิวเหลือง กะนั้นก็ดีเราก็ยังไม่ละความพยายามทำดีต่อเจอนินน์ เพิกเฉยทำเป็นไม่รู้ในเรื่องความรู้สึกอันแท้จริง แต่เรามีเพื่อนฝรั่งอื่นอีกหลายคน—ทั้งผู้หญิงผู้ชาย—ที่ไปเที่ยวกับเราเสมอไม่ว่าที่ไหน ยิ่งกว่านั้นยังมีคนเหล่านี้ที่รักเราจริง บางคนถึงกับบอกมิสเตอร์และมิสซิสคาร์เตอร์ว่าเขามีความพูมใจมากที่ได้เราเป็นเพื่อนและเที่ยวไปด้วยกับเขาเสมอ เจอนินน์ก็เลยรู้สึกมากขึ้นทุกทีว่าความคิดเดิมของหล่อนในเรื่องเรานั้นผิดจากจุดแห่งความจริงเพียงไหน หล่อนเริ่มจะเห็นและเชื่อว่าประเทศสยามซึ่งหล่อนไม่เคยได้ไปและคนไทยซึ่งหล่อนไม่เคยรู้จักมาก่อน ไม่เป็นและไม่เคยเป็นอย่างที่หล่อนนึก ในที่สุดหล่อนก็ชอบไปเที่ยวกับเรา—ฉวิและข้าพเจ้าและชอบไปเที่ยวกับเรามากกว่าคนอื่น เพราะเราเป็นฝ่ายที่ปล่อยให้หล่อนแสดงความคิดเห็นของหล่อนไปโดยเราไม่เคยพยายามที่จะขัดคอ

บางเวลาถ้าฉันต้องออกไปเที่ยวกับหม่อมราชวงศ์บุญเชย ข้าราชการในสถานทูต ซึ่งบัดนี้ได้เป็นคู่หมั้นของหล่อนแล้ว เจอนินน์ถึงกับมาอ้อนวอนขอให้ข้าพเจ้าพาหล่อนไปเที่ยวอยู่ที่บ้านหล่อนเป็นประจำ เราไปเที่ยวดูภาพยนตร์ ดูละคร และไปเต้นรำด้วยกันเสมอทุกวันเสาร์และวันพุธ เจอนินน์ต้องการที่จะไปเที่ยวกับข้าพเจ้าโดยลำพังไม่ว่าที่ไหน บิดามารดาไว้ใจข้าพเจ้า—คนไทย—ว่าเป็นคนมีเกียรติยศดีพอที่จะถนอมความดีงามและความบริสุทธิ์ของเจอนินน์ธิดาคนเดียวของแกไว้ตลอดนี่เป็นความไว้ใจอันเลิศที่สุด ซึ่งข้าพเจ้ายังรู้สึกพูมใจอยู่จนทุกวันนี้

แต่—ก็นั่นแหละท่าน มีสุภาษิตอังกฤษบทหนึ่งที่ว่า ความเป็นมิตร—และมิตรเท่านั้นระหว่างหญิงสาวชายหนุ่มไม่ปรากฏมีอยู่ในโลก

Platonic friendship does not exist in life.

เจอนินน์และข้าพเจ้าก็ไม่ได้พ้นจากความเป็นมนุษย์ธรรมดาไปได้ เราอยู่ด้วย—เที่ยวด้วยกันสองต่อสองเสมอ เรายังหนุ่มยังสาว เป็นโสดไม่มีห่วงใยเกี่ยวข้อง ความรักในฐานมิตรภาพก็ย่อมจะต้องกลายเป็นความรักในฐานคู่รักวันหนึ่งเป็นธรรมดา เจอนินน์เป็นสตรีชาวอังกฤษข้าพเจ้าเป็นคนไทย แต่นี่ก็ไม่ใช่ปัญหาอะไร แล้วไม่มีกฎข้อบังคับใดจะมาบังคับคนไทยและคนฝรั่งไม่ให้รักกันได้

เมื่อใครมาพูดถึง "ความรัก" ให้ฟังข้าพเจ้ารู้สึกว่าเขาพูดเหลวไหล ฟังแล้วง่วงนอน เดี๋ยวนี้ข้าพเจ้ามาถึงตอนที่จะต้องเล่าและอธิบายเรื่อง "ความรัก" ซึ่งข้าพเจ้าได้เคยพบและเคยลิ้มรสมาแล้ว ท่านคงทราบดีแล้วว่าความรักคืออะไร ข้าพเจ้าไม่สมัครจะอธิบาย ถ้าฉันอธิบายก็คงผิด ความรักของเรา—เจอนินน์และข้าพเจ้า—เป็นความรู้สึกที่เลิศที่สุด—ความรักที่หมายความว่าเกียรติยศและความสุขของทั้งสองฝ่ายในขณะนี้และตลอดไปในอนาคต..... ความรักที่จะไม่ทำให้เรารู้สึกว่าได้กระทำผิดอย่างไม่มีทางแก้และเสียใจได้ในภายหลัง เราอาจไปเที่ยวดูหนัง ดูละคร และเดินเที่ยวกันในสวนหลวงต่าง ๆ ในกรุงลอนดอนเสมอ แต่เราต้องนึกถึงเกียรติยศ—เกียรติยศของเจอนินน์ และเราพากันกลับบ้านในเวลาอันควรเสมอ เราอาจเป็นคู่รักกันจริง แต่เราไม่เคยทำอะไรเกินไปกว่าคู่รักธรรมดาจะมีสิทธิ์ เราไม่ได้แต่งงานกัน จะทำอะไรเกินกว่านั้นไปอย่างไรได้เล่าท่านท่านบางคนอาจเห็นว่านี่ไม่จริง แต่ถ้าท่านได้เคยเป็นนักเรียนไทยไปเมืองอังกฤษและได้

เคยอยู่กับ ครอบครัวที่ดี มาแล้ว จะ เห็นว่า สิ่งที่ ข้าพเจ้าเย็น ชาวตะวันออก และ เจอนิน์ เย็น ชาวตะวันตก

ข้าพเจ้าได้พูดล้วนเย็นความจริงที่เห็นกันอยู่เย็น ของธรรมดาในเมืองอังกฤษ ผู้หญิงสาว ชาว อังกฤษ ที่มีตระกูลดี เขาถือ ความมั่นใจเช่นนี้ อย่างแน่นแฟ้นเย็นที่น่านิยมยิ่งนัก ข้าพเจ้า รับรองได้แต่ประเทศ อังกฤษ เท่านั้น ในเรื่องนี้ และไม่หมายถึงประเทศอื่น

เมื่อเราชอบพอกันหนักเข้า มิสเตอร์ และ มิสซิส คาร์เตอร์ เกิดเกรงว่า เราจะรักกัน มากเกินไป แกกลัวว่าความรักนั้น จะนำความ ทุกข์มาสู่เราตลอดชีวิต เพราะแกก็มีความ เชื่อมั่นอยู่ว่า ถ้า เจอนิน์ และ ข้าพเจ้าแต่งงาน กันจะหาความสุขไม่ได้เย็นอันขาด เพราะ

ข้าพเจ้าเย็น ชาวตะวันออก และ เจอนิน์ เย็น ชาวตะวันตก

ดังนั้น พอได้โอกาส แกก็เชิญพวกหนุ่ม สาวหลายคนมาที่บ้านให้พบกับ เจอนิน์ เมื่อ เจอนิน์ เย็นคนสวย ผู้ชายหนุ่มชาว อังกฤษ ผู้หนึ่งก็เกิดความรักใคร่พอใจในหล่อน และ เขาพยายามที่จะพรากเรา-เจอนิน์ และข้าพเจ้า

ในที่สุด ก็ถึงวันที่ ข้าพเจ้า จะต้องกลับเมือง ไทย เพราะเรียนสำเร็จแล้ว เรารองไห้ด้วยกัน ทั้งคู่เมื่อก่อนจะจากกัน

นี่แหละ ท่านเอ๋ย คือเรื่องราวที่ข้าพเจ้า มีรูป คาราคู่ชีพ สองรูปของ เจอนิน์ มาประดับ ห้อง ข้าพเจ้า อยู่ทุกวันนี้

ล้วนเย็นหมู่ เพื่อนตาย ทุกชายหญิง
ย่อมเกิดสิ่ง โสตถิศันติ์ ด้วยกันเอย ฯ

พระศรี นิพนธ์

◎ เย็นเจ้าไพร่ ในพิภพ ใยลบหลู่
ฉลาดโง่ โซรวย ช่วยกันอิง

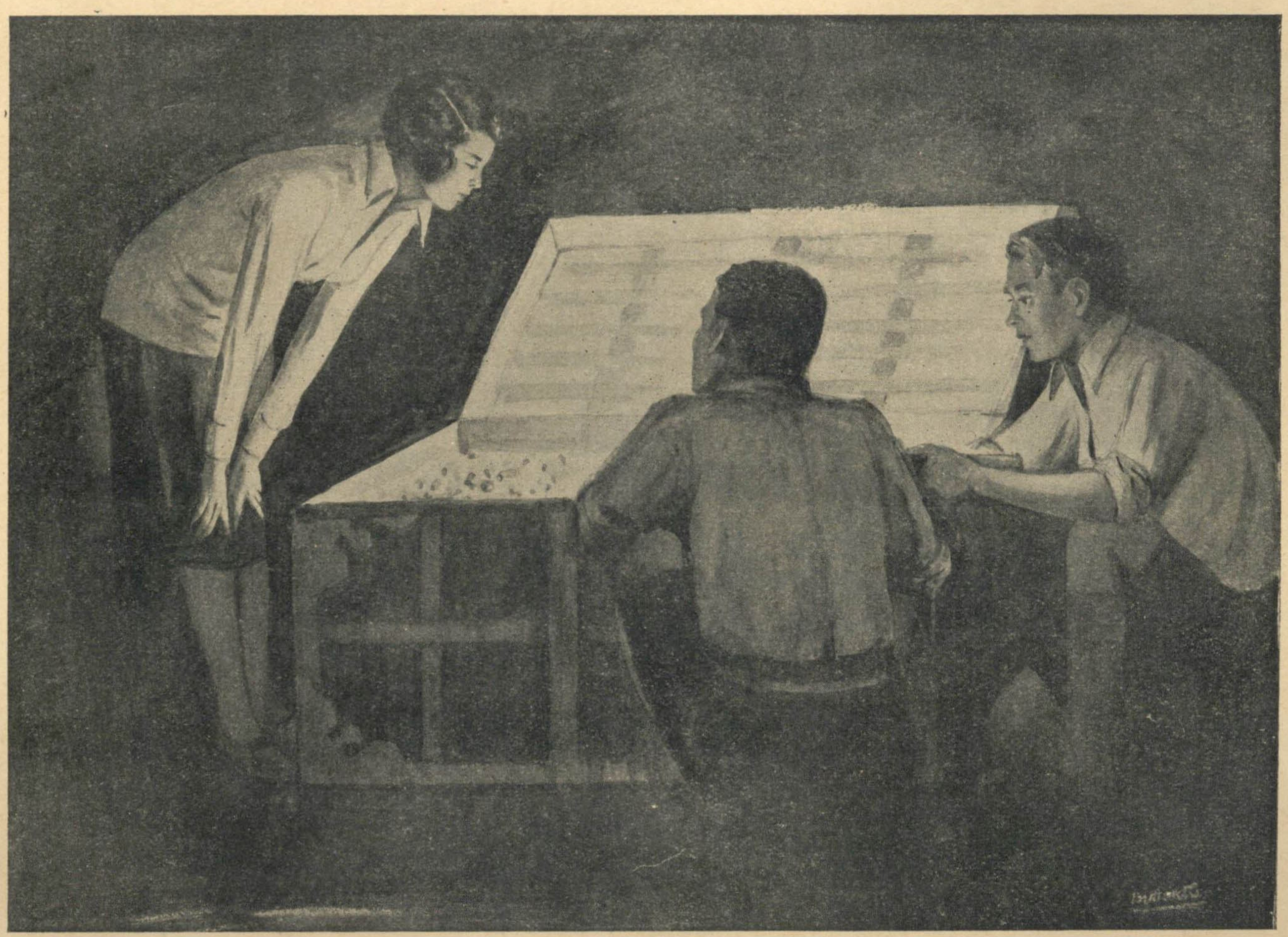

เมื่อเราเบิดหีบนั้นออกดู---------- -แสงเป็นประกายพร่าพราวเข้าในตา

ชุมทรัพย์พระยาจันทบุรี

ของ

อ. ภาคสวรรณ์

ถนนท่าแฉลบ จันทบุรี

วันที่ ๒๕ มีนาคม พระพุทธศักราช ๒๔๗๑

สงบ เพื่อนรัก

จดหมายของแกกันได้รับนานแล้ว แต่ที่ตอบช้าไป เพราะกันกำลังยุ่งเรื่องการค้าขายของกัน หวังว่าคงให้อภัย ที่แกสั่งให้กันส่งเสื่อไปให้นั้น กันขอบอกว่า แกควรจะมารับไปเองดีกว่า เพราะนี่ก็ใกล้เวลาหยุดปลายปีของแกแล้ว เชื่อว่าแกคงเบื่อพระนครบ้าง ฉะนั้น ถ้าแกไม่มีธุระอะไรขอเชิญมาเที่ยวจันทบุรีบ้าง เพราะกันทราบว่าบรรพบุรุษของแกก็เป็นชาวจันทบุรี แต่ตัวแกเองไม่เคยมาเที่ยวเลย กำหนดเมื่อใดขอให้มีจดหมายแจ้งให้กันทราบล่วงหน้า กันจะไปรับที่ท่าแฉลบ

โรงเรียนปิดเทอมปลายปีแล้ว น้องประดับย่นว่าเหงามาก เพราะกันมัวแต่ยุ่งกับการงานไม่ใคร่ได้วิสาสะกับหล่อน แกมาบางทีจะทำให้น้องกันหายเหงาบ้าง

หวังว่าแกคงสบายดี

ประดิษฐ วงศ์เศรษฐี

นี่คือจดหมายซึ่งข้าพเจ้าเขียนส่งไปยังสงบเพื่อนที่ข้าพเจ้าชอบพออัธยาศัยมากที่สุด เพื่อชวนให้มาเที่ยวจังหวัดจันทบุรี ในระหว่างเมื่อที่ทำการปิดปลายปี

จันทบุรี — อันเป็นจังหวัดซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกนี้ เป็นจังหวัดหนึ่งซึ่งอุดมสมบูรณ์ไปด้วยพืชผล และแร่พลอย นอกจากนั้นยังเป็นเมืองชายทะเลด้วย ถ้าจะพูดถึงภูมิฐานของจังหวัดนี้แล้ว จะหาจังหวัดใดมาเทียบได้ยาก เพราะมีฝั่งทะเล มีหาดทรายสำหรับอาบน้ำทะเล มีน้ำตกอันงามและมีภูเขาน้อยใหญ่อยู่เป็นอันมาก ฉะนั้นจึงได้มีข้าราชการ พ่อค้า คหบดี ชอบมาเที่ยวตากอากาศในจังหวัดนี้เสมอ ข้าพเจ้าไม่มีเจตนาจะโอ้อวด แต่พูดตามความจริงแล้ว

น้อยคน นักที่ได้ ย่าง เหยียบ เข้ามา ใน จังหวัด จันทบุรีแล้ว จะไม่ พยายาม มา อีก เป็น ครั้ง ที่ ๒ – ๓ และต่อ ๆ ไป

ด้วยเหตุดังกล่าวมาแล้ว ข้าพเจ้าจึงได้ ชวน สงบ ผู้ ซึ่งเป็น เพื่อนรัก คนหนึ่งของ ข้าพเจ้ามาเที่ยวบ้าง ทั้งข้าพเจ้าเคยทราบ อยู่บ้างว่า บรรพบุรุษของเขาก็เป็นชาวจังหวัด จันทบุรีเหมือนกัน แต่พวกพ้องของเขาใน เวลานี้ไม่มีเหลืออยู่ที่จังหวัดจันทบุรีแล้ว

มีอีกสิ่งหนึ่งซึ่ง ข้าพเจ้าทราบดีว่า จะเป็น แม่เหล็กดึงดูด สงบ – ให้มา จันทบุรี จนได้ สิ่ง นั้นคือ ประดับ น้องสาวข้าพเจ้าเอง เจ้าหล่อน มีอายุ ๑๘ ปีแล้ว ความงามของหล่อนลอยเด่น อยู่เหนือสตรีทั้งหลายที่มีอายุรุ่นราวคราวเดียว กันในจันทบุรี การที่ข้าพเจ้ากล้าชมน้อง สาวข้าพเจ้าเช่นนี้ ก็เพราะข้าพเจ้าได้ยิน มากับหูของข้าพเจ้าเองว่า หล่อนคือ ดารา หรือ กุหลาบ จันทบุรีนั่นเอง

ประดับ ถูกเลือกเป็นนักเรียนครูของมณฑล และไปศึกษาวิชชาเพิ่มเติมในพระนคร ภาย หลังข้าพเจ้าไม่นานเท่าใดนัก บัดนี้ สำเร็จ การศึกษาแล้ว หล่อนพึ่งสอบไล่ชั้นมัธยม ๘ และวิชชาครู ป. ม. ได้จากโรงเรียน เบ็ญจม ราชาลัย เมื่อต้นปี พ.ศ. ๒๔๗๑ ฉะนั้น ทาง มณฑลจึงได้เรียกหล่อนกลับมาเป็นครู ประจำ อยู่ที่นี่

ส่วนตัวข้าพเจ้าเองนั้น เคยเป็นเพื่อน นักเรียนกันมากับ สงบ ที่โรงเรียนสวนกหลาย วิทยาลัย เมื่อเราสอบไล่ชั้นประโยคมัธยม บริบูรณ์ ได้แล้ว ก็ไปสมัคร เป็น นักเรียน กฎหมายพร้อมกัน แต่นิสัยข้าพเจ้าไม่ชอบ ในทางกฎหมาย ฉะนั้น จึงสอบไล่ตกเสมอ เมื่อข้าพเจ้าเบื่อหน่ายมากขึ้น จึงได้ลาออก มาประกอบการอาชีพในทางค้าขาย และ ทำสวนยางอยู่กับคุณพ่อที่จันทบุรี

สาเหตุที่ทำให้ประดับ รู้จักกับ สงบ นั้นคือ วันหนึ่ง ข้าพเจ้าจำได้ ว่า วันนั้นเป็นวันเสาร์ ข้าพเจ้ากำลังจะ เดินทาง กลับ จังหวัด จันทบุรี เพื่อประกอบการอาชีพ ฉะนั้น สงบ จึงได้ ไปส่ง ข้าพเจ้าที่เรือนิภา ซึ่งจอดอยู่ หน้าท่า ราชวงศ์ ด้วย ในวันนั้น ประดับ ก็ไปส่งข้าพเจ้าเหมือน กัน ข้าพเจ้าจึงได้แนะนำให้เขารู้จักกับหล่อน และนอกจากนี้ข้าพเจ้ายังได้ขอความช่วยเหลือ ให้เขาเป็นผู้ไปรับ และส่ง เจ้าหล่อน จาก โรงเรียน มาบ้าน และจาก บ้านไป โรงเรียน ใน เวลาโรงเรียนปิดอีกด้วย เวลานั้นหล่อนเป็น นักเรียนชั้นมัธยม ๖ แล้ว และเป็นนักเรียน กินอยู่ประจำโรงเรียน ฉะนั้น เมื่อต้องการจะ

มาเยี่ยมญาติในเวลาโรงเรียนยืด ข้าพเจ้าก็ต้องไปรับส่งเสมอ การที่ข้าพเจ้าต้องกลับมาจันทบุรีนี้จึงไม่มีใครเป็นผู้ไปรับส่ง ข้าพเจ้าชอบพอและไว้ใจสงบมาก จึงมอบให้เป็นภาระของเขาช่วยเหลือ

ยิ่งนานวัน ความสนิทสนมระหว่างประดับกับสงบยิ่งทวีมากขึ้นทุกที จนความชอบพอในระหว่างเขาทั้งสองกลายเป็น ความรัก ข้าพเจ้าทราบดีว่าเขารักกันมาก พอหล่อนเรียนสำเร็จ สงบก็ถูกเรียกผึกหัดผู้พิพากษาฉะนั้น ก่อนที่หล่อนจะกลับมาเป็นครูที่จังหวัดจันทบุรี ข้าพเจ้าทราบว่าทั้งสองคนนี้ได้สัญญากันไว้ว่า เมื่อสงบได้เป็นผู้พิพากษาแล้วจะมาสู่ขอหล่อนตามประเพณี

ท่าแฉลบ คือท่าเรือซึ่งตั้งอยู่ปากน้ำจันทบุรี เรือซึ่งเดินรับส่งคนโดยสารและสินค้าทางตะวันออกต้องมาแวะที่ท่านี้ทุกลำ เพราะจังหวัดจันทบุรีเป็นจังหวัดสำคัญซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันออก ในวันที่มีเรือเข้าเรือออกทุกวัน_ต้องมีฝูงชนพากันมาชุมนุมที่ท่าแฉลบนี้เนืองแน่น บ้างก็มาด้วยกิจธุระการค้าขาย บ้างก็มารับและส่งผู้เดินทาง บ้างก็มาเที่ยวเตร่เพื่อหาความสำราญ ยิ่งเป็นวันอาทิตย์ด้วยแล้ว บนสะพานไม่มีทางเดินที่เดียว เพราะข้าราชการและพวกที่หยุดงานย่อมถือโอกาสมาเที่ยวเตร่เพื่อหาความสำราญใจด้วยเป็นจำนวนมาก นอกจากพวกเหล่านี้ _ยังมีแม่ค้าพ่อค้าวางหาบของขายเรียงรายอยู่คับคั่ง สิ่งของที่ขายก็เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นทำขึ้นในจังหวัดจันทบุรีนี้เองทั้งสิ้น เช่น มีเสื่อลูกไม้กุ้งแห้ง และอื่น ๆ อีกมากมายหลายอย่าง

ถัดจากสะพานน้ำก็มีถนนโรยด้วยกรวดสีแดงทอดไปไกลลิบสุดสายตา แลดูงามยิ่งนัก

ในวันนั้นคือวันอาทิตย์และเป็นวันกำหนดที่สงบจะมาถึง ฉะนั้นข้าพเจ้าและประดับจึงไปที่ท่าแฉลบเพื่อคอยรับเขาด้วย

ขณะที่เรือภาณุรังษีใช้จักร์ค่อย ๆ ผ่านปากน้ำแหลมสิงห์ และเลี้ยวเข้ามาเพื่อเทียบท่านั้น ข้าพเจ้าตั้งตาคอยมองดูสงบจนกะทั่งเรือเข้าเทียบท่าสนิท จึงแลเห็นเขายืนอยู่บนดาดฟ้าชั้นบนติดกับสะพาน เดิรเรือเขาแต่งตัวนุ่งผ้าสวมเสื้อชั้นนอกอย่างเรียบร้อย

ความจริงถ้าจะพูดถึงชายหนุ่มด้วยกันแล้ว น้อยคนนักที่จะมีดวงหน้าอันสวยเก๋เช่นสงบ รูปร่างของเขาก็สมตัว ไม่สูง ไม่ต่ำ ผิวขาว สตรีใดเมื่อได้พบเห็นแล้วจะอดชำเลืองดูความงามของเขาเสียไม่ได้เลย

ข้าพเจ้าขุงมือประดับขึ้นสะพาน ซึ่งทอด

มาจากเรือ และรีบวิ่งขึ้นบันไดตรงไปที่ สงบ นั้นอย่างเต็มที่ ยืนอยู่

"ไง สงบ แกสบายดีหรือ?" ข้าพเจ้า ทัก พลางตบไหล่เขาด้วยความดีใจ

สงบ สะดุ้งด้วยความตกใจ แล้วจึงเหลียวมาพบข้าพเจ้าและ ประดับ เขากะโดดเข้าจับมือข้าพเจ้าด้วยความร่าเริง

"แหม กันมองหาแกเสียแทบแย่ นึกว่าจะไม่มารับเสียอีก ไง แม่ ประดับ สบายดีหรือจ๊ะ?" เขาพูดพลางรับไหว้เจ้าหล่อน

"สบายค่ะ แหมพอเรือเทียบท่ายังไม่ทันหยุดดีเลย คุณพี่ก็ฉุดดิฉันขึ้นบนเรือทีเดียวฉะนั้น คุณจึงไม่ทันเห็น" เจ้าหล่อนตอบ

"อย่ามัวช้าอยู่เลย รีบไปห้องให้เด็กขนของเถอะ" ว่าแล้ว ข้าพเจ้า ก็ฉุดมือ สงบ ลงไปที่ห้องชั้นที่ ๑ ของเขา แต่ สงบ ยังเลี่ยงไปลากัปตันเสียก่อน แล้วจึง ตามข้าพเจ้าและประดับลงไปไข กุญแจเปิด ห้องให้เด็กขนของ ส่วนข้าพเจ้า ประดับ และ สงบ ก็ลงจากเรือไป นั่งคอย อยู่บน รถฟอร์ด ๒ ตอน ซึ่งข้าพเจ้านำไปรับเขานั้น

เราทั้งสามนั่งรออยู่สักประเดี๋ยว เด็กก็ขนของเสร็จ แล้วข้าพเจ้าก็เชิดเครื่องเหยียบเกียปล่อยรถแล่นไปตาม ถนน ซึ่งโรย กรวดสีแดง สงบ นั่งมาตอนหลังกับแม่ ประดับ ความปลื้มและความเพลินทำให้ สงบ มิได้ปริปากพูดอะไรกับหล่อน เสียเลย เมื่อรถแล่นมาได้ประมาณสัก ๑๐ นาที ประดับ จึงกล่าวทำลายความเงียบขึ้น

"วิวจันทบุรีเป็นอย่างไรบ้างคะ?"

"แหม งามมากเทียวจ๊ะ ฉันรู้สึกชอบจริง" สงบ หันมาตอบเจ้าหล่อนแล้วก็มองดูภูมิภาพสองข้างถนนต่อไป

อีกสักครู่หนึ่ง ขณะที่รถเลี้ยวเลียบริมเนินเมืองใหม่ เจ้าหล่อนชี้ให้ สงบ ดูกำแพงเก่าแก่ซึ่งหักพังอยู่บนเนินนั้น

"นี่ไงล่ะคะ เมืองที่พระเจ้าตากสินมาสร้างไว้ เขาเรียกกันว่าเมืองใหม่"

สงบ มองตามมือหล่อนขึ้นไปที่กำแพงหักอันเป็นวัตถุโบราณนั้น ด้วยความเอาใจใส่

"ทางแยกขึ้นเนินนี้ไปบางกะจะ และเขาพลอยแหวน ท่าใหม่" หล่อนหันไปบอก กับ สงบ เมื่อเรามาถึงทางแยก ชันขึ้นเนินทางซ้ายมือ

สงบ มองดูทางขึ้นเนินอันชันนั้น

"แหม เวลารถแล่นขึ้นเห็นจะน่ากลัวนะจ๊ะ?" เขาถาม

"ชินเสียแล้วค่ะ ไม่รู้สึกแปลกอะไรเลย" หล่อนตอบวางหน้าเฉย "คุณพี่แน่ะค่ะเป็นโซ.ฟอร์ตัวสำคัญ"

ข้าพเจ้ายิ้ม แต่มิได้ปริปากพูดอะไร เมื่อรถแล่นต่อมาอีกสักครู่หนึ่ง ข้าพเจ้าก็เหยียบห้ามล้อหยุดรถตรงหน้าบ้านซึ่งตั้งอยู่ในถนนท่าแฉลบตอนตลาดขวางนั้น

"ถึงแล้ว ขึ้นมายนเรือนซิ" ข้าพเจ้าชวน พลางหันไปสั่งเด็กให้ขนเครื่องสัมภาระเดิรทางของสงบเข้าไปไว้ในห้องซึ่งเตรียมไว้ล่วงหน้าแล้ว

ข้าพเจ้าพาสงบไปหาคุณพ่อและคุณแม่แนะนำให้รู้จัก แล้วก็เลยพาไปในห้องเพื่อผลัดเครื่องเดิรทางของเขา

ในวันนั้น เรือถึงจันทบุรีตอนเช้า ฉะนั้นในตอนบ่ายข้าพเจ้าจึงได้มีโอกาสพาสงบไปเที่ยวชมตลาดจังหวัดจันทบุรี ประดับและข้าพเจ้าพาเขาไปทำความรู้จักกับเพื่อน ๆ บ้านโน้นบ้าง บ้านนี้บ้าง แทบทั่วตลาด เป็นต้นว่าครูผู้หญิงซึ่งเป็นเพื่อนกับประดับหลายคน พวกพ่อค้าและข้าราชการที่เป็นเพื่อนกับข้าพเจ้ากว่าจะเสร็จก็เกือบค่ำ ดูเขาเพลิดเพลินมาก

พูดตามความจริง ตลาดจันทบุรีก็เป็นจำพวกที่อยู่ในชั้นปานกลางไม่ใหญ่โตและเล็กจนเกินไป แต่ที่สงบบอกว่ารู้สึกชมอยู่มากก็คือ กิริยาท่าทางและน้ำใสใจคอของชาวจันทบุรี ดูช่างงดงามละมุนละม่อมน่าชมกันไปหมดทุก ๆ คน ทุก ๆ บ้านที่เขาเหยียบขึ้นไปเป็นได้รับความเชื้อเชิญเป็นอย่างดีเลิศ และการรับรองนับว่าเยี่ยมทีเดียว นอกจากนั้นสังเกตดูพวกสตรีโดยมาก ไม่ตะหนี่ตัว ไม่ขี้อาย จะเรียกว่าชาวบ้านนอกไม่ได้ เขาพูดจาและชักชวนให้คุยกันได้อย่างสนุกสนานโดยไม่สะทกสะท้าน รู้สึกว่ากล้ายิ่งกว่าสตรีบางคนในพระนครเสียอีก

ในวันต่อ ๆ มา ข้าพเจ้าได้พาเขาไปเล่นเต็นนิสที่สโมสรบ้าง ให้ประดับพาไปเที่ยวที่ต่าง ๆ โดยรถยนตร์ของข้าพเจ้าบ้าง ทำให้เขารู้สึกเพลิดเพลินจนดูประหนึ่งว่าจะลืมพระนครเสียสนิทีเดียว

วันหนึ่ง ประดับกับสงบชวนข้าพเจ้าไปเที่ยวบางกะจะและท่าใหม่ แต่วันนั้นข้าพเจ้ามีธุระยุ่ง จึงขอตัวไม่ไปด้วย ปล่อยให้เขาไปด้วยกันสองคน

ในตอนเย็นวันนั้นเอง เพื่อน ๆ ข้าพเจ้าหลายคนชวนให้ไปรับประทานอาหารที่โฮเต็ลตรงสี่แยกถนนขวาง ในขณะที่เรากำลังคุย

กันเอ็ดตะโรอยู่ สงบได้วิ่งหน้าตื่นมาหา ร่องรอยเรื่องที่ซ่อนขุมทรัพย์อันมหึมานี้ก็
ข้าพเจ้า พลอยสาบศูนย์ไปด้วย”

“แหม มาพอเหมาะเทียว กันสั่งคุณแม่ “เออจริงซิ สงบ กันเคยได้ยินเขาเล่า
ไว้ให้บอกแกมาตามกันที่นี่ นี่คุณแม่ เหมือนกัน แต่ดูจะเป็นเรื่องนิทานมากกว่า”
บอกรึ?”

ข้าพเจ้าพูดรู้สึกทึ่งนิดหน่อย

ข้าพเจ้าเห็นสงบยืนเฉยอยู่ มิได้ตอบ “และพระยาจันทบุรีนั้นคือ — บรรพบุรุษ
ประการใด ของกัน” สงบพูดต่อไปโดยไม่เอาใจใส่ต่อ

“ทำไมสงบมีเรื่องอะไรจะพูดเป็นส่วนตัว คำพูดของข้าพเจ้า “คุณแม่เคยเล่าเรื่องนี้ให้
หรือ?” ข้าพเจ้าถามอีก กันฟังนานมาแล้ว แต่ครั้งนั้น กันเห็นว่าไม่มี
ประโยชน์ ในการที่จะไปไผ่ผันถึงเรื่องอัน
เขาพะยักหน้า โคมลอยเช่นนี้”

“ผมมีธระส่วนตัว ขอได้โปรดให้อภัย ข้าพเจ้าผงกศีรษะรับคำเขาอย่างช้า ๆ
ผมประเดี๋ยวน่ะครับ” ข้าพเจ้าหันไปบอก
เพื่อน ๆ แล้วก็เดินตามสงบไปที่รถ “ตั้งศตวรรษครึ่งมาแล้ว แกลอง
คิดดูซิ พระเจ้าตากตีเมืองจันทบุรีตั้งแต่

“ประดิษฐ์แกเคยได้ยินเขาเล่ากันบ้าง พ.ศ. ๒๓๑๐ จนบ่านนี้ กันทราบว่ามีคน
ไหม?” เขากล่าวขึ้นเมื่อเราได้กลับมาถึงบ้าน ทราบเรื่องนี้ และพยายามค้นหาขุมทรัพย์นี้อยู่
เรียบร้อยแล้ว “ว่าเมื่อครั้งที่พระเจ้ากรุงธนบุรี เสมอ แต่ก็ไม่สำเร็จ และนี่ — นี่ประดิษฐ์”
มาตีเมืองจันทบุรี พระยาจันทบุรีซึ่งกินเมือง เสียงเขาสั่นโดยมิสามารถจะบังคับให้เป็นปกติ
อยู่เวลานั้นสู้ไม่ได้ จึงได้หนีไปเมือง บันทาย ได้ “นี่คือสิ่งที่จะนำเราไปยังขุมทรัพย์อัน
มาศ[1] แกเคยได้ยินเรื่องขุมทรัพย์ที่พระยา มหึมานั้น”
จันทบุรีซ่อนไว้ไหม? ขุมทรัพย์อันมหึมา
ขุมทรัพย์อันเต็มไปด้วย เพ็ชร์ พลอย และทอง “อะไรกันสงบ?” ข้าพเจ้าร้องขึ้นด้วย
เป็นแท่ง ๆ ตั้งแต่พระยาจันทบุรีหนีไปแล้ว ความประหลาดใจ ส่วนตาก็จ้องจับอยู่ที่

---

๑ บันทายมาศ คือ เมืองฮาเตียน.

กระดาษข่อยโบราณซึ่งอยู่ในมือของเขานั้น

"นั่นคือ _ สิ่งที่จะนำเราไปยังขุมทรัพย์พระยาจันทบุรีรึ?" ข้าพเจ้าถาม

"แน่นอนทีเดียวแกเอ๋ย เมื่อเย็นนี้เอง" แกถามแม่ประดับดูซิ ขณะที่กันกลับจากบางกะจะ กันได้นั่งคุยกับหล่อนที่ทุ่งนาเชย เพราะเห็นยังวันนัก จึงยังไม่อยากกลับบ้าน ขณะที่เรากำลังคุยกันเพลินอยู่นั้น มีค่างตัวหนึ่ง หรือยายค่าง _ยายค่างที่ชาวตลาดนับถือกันนั่นเอง ได้นำกระดาษนี้มาส่งให้กัน นี่แน่ะ ดูซิประดิษฐ"

ข้าพเจ้าประหลาดใจและตื่นเต้นมาก ในเมื่อได้ยินแกกล่าวถึงยายค่าง เพราะสัตว์ตัวนี้ ชาวเมืองนับถือกันนักว่าศักดิ์สิทธิ์ และแสดงกิริยาเช่นเดียวกับมนุษย์ ข้าพเจ้ารับเศษกระดาษข่อยแผ่นนั้นไปจาก สงบ แล้วก็พยายามอ่านข้อความในกระดาษซึ่งลบเลือนไปข้างแล้วนั้นอยู่สักประเดี๋ยวหนึ่ง

หนังสือโบราณนั้น เป็นหนังสือของยายแก่คนหนึ่ง ผู้ซึ่งรู้ที่ซ่อนแห่งขุมทรัพย์นี้คนเดียว ในหนังสือนั้นมีใจความว่า แกจะเป็นผู้พาสงบ ไปยังที่ซ่อนขุมทรัพย์นั้น แกยอกว่าแก่ได้ทนรอคอยผู้รับมฤดกอันแท้จริงมานานแล้ว แต่ไม่เป็นผลสำเร็จ และเมื่อความมรณะใกล้จะมาถึงแกนั้น แกจึงได้เขียนข้อความดังนี้ไว้

"เราได้คอยเจ้ามานานแล้ว" นี่เป็นข้อความตอนท้ายในหนังสือฉะบับนั้น "คราวนี้เราจะพ้นความกังวลและได้ไปเกิดแล้ว ขอให้เจ้ามาพบกับเราที่ประตูเมืองใหม่[๑] ในเวลาที่พระอาทิตย์ตกแล้ว แต่เจ้าต้องมาคนเดียว"

เมื่ออ่านแล้ว สงบก็รับกระดาษนั้นไปพับด้วยมืออันสั่นเทา พร้อมกับพึมพำอยู่ในลำคอด้วยเสียงอันสั่นเครือ

"ขุมทรัพย์บรรพบุรุษของกัน ประดิษฐ ขุมทรัพย์ _ในที่สุดเราก็พบขุมทรัพย์ของเรา"

ข้าพเจ้ายังคงจ้องมองดูเขาอยู่ด้วยความตื่นเต้นเนื่องจากกรณีอันประหลาดได้เกิดขึ้นนั้น แน่นอน _ เขาคงคิดว่าขุมทรัพย์นี้ยังอยู่ _ยังมิได้อันตรธานไป ดูเขาดีใจมากเพราะถ้าได้ขุมทรัพย์ก็เท่ากับถูกลอตเตอรี่สักสิบ คราว ข้าพเจ้าเสียใจที่จะมิได้มีส่วนช่วยเหลือเขาบ้าง เพราะคำสั่งในกระดาษ

---

[๑] เมืองใหม่ เป็นชื่อเมืองที่พระเจ้ากรุงธนบุรีไปสร้างไว้เมื่อคราวตีเมืองจันทบุรี อยู่ใกล้กับตำบลบางกะจะ

หนังสือพิมพ์ไทยเขษม

ข่อยนั้นปรากฏว่า ให้เขาไปแต่คนเดียวเท่านั้น

"แต่ – สงข" ข้าพเจ้า กล่าวขึ้น ในที่สุด "แกแน่ใจแล้วหรือว่า เรื่องนี้ไม่ใช่นิทานและการล่อลวงอย่างใด ๆ?"

เขายิ้ม ยิ้มอย่างมั่นใจ

"ประดิษฐ กันนึกแล้วว่า แกคงพูดเช่นนั้น เปล่าเพื่อนรัก" เสียงของเขาหนักแน่น "แกยังไม่รู้ กันมีสมุดประวัติตระกูลของกันอยู่ และในประวัติก็กล่าวถึงขุมทรัพย์นี้ และสิ่งที่ทำให้ กันแน่ใจที่สุดก็คือ ยายค่าง ซึ่งไม่ใช่ มนุษย์นำกระดาษนี้ มาให้ กัน"

ข้าพเจ้าไม่กล้าคัดค้าน เพราะข้าพเจ้าก็ประหลาดใจอยู่เหมือนกัน

"แต่–สงข ทำไมจึงต้องให้แกไปโดยลำพังคนเดียวเล่า!" ในที่สุด ข้าพเจ้า กล่าวขึ้นอีกด้วยความสงศัยครึ่ง ๆ

เขายิ้มอีก –ยิ้มอย่างเดียวกับที่เขาได้เคยยิ้มมาแล้ว

"เป็น ความ จำ เป็น เช่น นั้น" เขา ตอบ "เพราะคนอื่นที่ไปกับกัน อาจคิดร้ายต่อกันก็ได้ ยายแก่นั้นแกคงเล็งเห็นภัยอันนี้ จึงสั่งให้ไปแต่ลำพัง"

ข้าพเจ้า จำนน ต่อ ถ้อย คำ อัน มี เหตุ ผล ของเขา

"อาจจะสำเร็จไปโดยเรียบร้อย" ข้าพเจ้า กล่าวขึ้นอีก "แต่ถ้าเกิดอันตรายขึ้นเล่า สงข เวลานี้แกมาอยู่กับกัน –และความปลอดภัยของแก–คิดดูให้ดี แกจะเสี่ยงชีวิตเพื่อขุมทรัพย์อันยังไม่แน่นอนนี้ทีเดียวหรือ?"

เขายืดตัวตรง – ด้วยความมั่นใจ

"ขุมทรัพย์มหึมานี้ มีค่าเท่ากับรายได้เป็นจำนวนตั้งร้อย ๆ ปีของเราเทียวนะ ประดิษฐ เรา อาจ จะ สร้าง ทาง รถ ไฟ จาก พระนคร มา จันทบุรี ด้วยขุมทรัพย์นี้ได้อย่างง่ายดาย ลองคิดดูซิ" ว่าแล้ว เขา ก็ จับ แขน ข้าพเจ้า "ประดิษฐ ถ้าแกเป็นกัน แกจะกลัว จนไม่ยอมรับ ทรัพย์ อันมี จำนวน มากมาย นี้ ทีเดียวหรือ?"

ข้าพเจ้า จนปัญญา ไม่ทราบว่าจะโต้ตอบกับเขาอย่างไรต่อไปอีก เพราะเขาได้ตั้งใจแน่วแน่ลงไปแล้วว่า จะไป ฉะนั้น จึงได้แต่กล่าว คำ อวย พร ให้ เขา ประสพ ความ สำเร็จ เท่านั้น

"ขอคุณพระรัตนตรัยจง คุ้มครองแกเถอะ ขอให้แกคิดว่า วิญญาณ ของกัน ติดตาม เป็นเพื่อนแกไปด้วยเสมอก็แล้วกัน"

"ขอบใจมาก ประดิษฐ ช่วยเรียนคุณพ่อและคุณแม่ด้วยว่า กันเสียใจที่เย็นนี้กันจะไม่ได้

รับประทานอาหารด้วย” และก่อนที่ข้าพเจ้าจะหายงงได้สติ เขาก็เอารถยนต์ของข้าพเจ้าไปเสียแล้ว

ในขณะที่ข้าพเจ้ากำลังยืนอยู่ในห้องแต่ผู้เดียว — คิดถึงเรื่องราวและอันตรายอันจะเกิดขึ้นแก่สงบนั้น ประดับน้องสาวข้าพเจ้าก็เยื้องประตูเดินตรงเข้ามา

“คุณ—สงบไปไหนล่ะคะคุณพี่? โทรเลขมาจากคุณแม่เธอว่าเจ็บหนักให้รีบกลับ”

ถึงแม้ว่าเดือนเมษายนจะเป็นฤดูร้อน แต่เมื่อข้าพเจ้าได้ยินน้องสาวบอกข่าวโทรเลข ข้าพเจ้าถึงกับสั่นสะท้านไปหมดทั้งตัว ไม่รู้ว่าจะพูดประการไร รู้สึกว่าริมฝีปากแห้งผากผิดปกติ

“โธ่ ประดับ” ข้าพเจ้าพึมพำอยู่ในลำคอ “ทำไมพี่จึงโง่เช่นนี้นะ!”

“อะไรคะ คุณพี่?” หล่อนร้องขึ้นด้วยความตกใจ เพราะหล่อนได้ทราบเรื่อง “มีเหตุอะไรเกิดขึ้นกับคุณขุมทรัพย์ดีแล้ว สงบหรือคะ?”

ข้าพเจ้านั่งนิ่งคอตกอยู่สักประเดี๋ยวหนึ่ง จนประดับมาจับข้าพเจ้าสั่นจึงรู้สึกตัว และเล่าเรื่องของสงบในการที่เขาจะไปค้นขุมทรัพย์ของบรรพบุรุษของเขาให้หล่อนฟัง

เจ้าหล่อนนิ่งฟังโดยมิได้ปริปาก “โธ่ คุณพี่—คุณพี่” หล่อนกล่าวขึ้นด้วยความเสียใจ “คุณพี่ทำไมปล่อยให้เธอไปเล่าคะ? โธ่ เธอมาพักบ้านเรา เปรียบเหมือนอยู่ในความอารักขาของเราก็ว่าได้ นี่ถ้าเธอไปเกิดเป็นอันตรายขึ้น เรามิเสียไปหรือคะคุณพี่ แต่เราจะมามัวพูดจากันให้ชักช้าอยู่ทำไม โอ เวลานี้เธอกำลังเดินทางไปหาความมรณะ เร็วเข้าเถอะค่ะคุณพี่ ไปตามเถอะ” ว่าแล้วเจ้าหล่อนก็ฉุดมือข้าพเจ้าถูลู่ถูกังออกประตูไป

“เดี๋ยวก่อน ประดับ” ข้าพเจ้าคัดค้าน “แม้พี่จะโง่อย่างไรก็ดี แต่สงบก็ไม่ไกลจากพี่นัก เขาเชื่อมั่นว่าข้อความในกระดาษข่อยนั้นเป็นความจริง เขาว่าเขาเคยอ่านพบเรื่องนี้ในหนังสือประวัติของกระกูลเขา ก่อนที่เราจะไป เราลองไปถามยายขำดูก่อนเถอะ แกคงรู้เรื่องเก่าแก่นี้บ้างหรอก”

“ดีแล้ว เร็ว ๆ เข้าซิคะ” ประดับเร่งเมื่อตงลงกันแล้ว เราก็เข้าไปในครัว โดยมิได้บอกกล่าวให้คุณพ่อและคุณแม่ทราบเรื่องเลย เห็นยายขำกำลังตำหมากอยู่ ก็เข้าไปใกล้ ๆ แก ยายขำเคยเป็นพี่เลี้ยงข้าพเจ้าและประดับมา แต่เดี๋ยวนี้แกทำงาน

ไม่ไหวแล้ว เพราะอายุแกเหยียบ ๘๕ ปี เข้าปี ตกประหม่า

นี้ ข้าพเข้าสงสารแก และแกเคยมีบุญคุณกับ "ถ้าคุณรักยายละก็" แกพูดเสียงสั่น ๆ

ข้าพเข้ามา ข้าพเข้าจึงเลี่ยงแกไว้เพื่อ "คุณอย่าคิดถึงเรื่องขุมทรัพย์นั่นเลย เป็น

สนองคุณ อยู่อย่างไรก็ปล่อยให้คงอยู่อย่างนั้นเถอะ"

"ยายรู้เรื่องอะไรที่เกี่ยวกับ ขุมทรัพย์ แกพูดแล้วก็เอามือกุมศีรษะ ลากหมอนมา

พระยาจันทบุรีบ้างไหม ยาย?" ประดับถาม เอนลงทันที คล้ายกับว่าจะเป็นลมไปในทันใด

อย่างเร่งร้อน นั้น กระทำให้ข้าพเข้ารู้สึกว่า คำพูดของ

ไม่ต้องสงศัยว่า ยายขำจะไม่รู้เรื่องนี้ ยายขำแกมีความหมายลึกซึ้ง ทำให้รู้สึก

อย่าว่าแต่เท่านี้เลย เรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับผี ๆ เป็นทุกข์ถึงสงบมากขึ้นอีก และด้วยความ

สาง ๆ ลางร้ายอะไรต่าง ๆ แกก็รู้ดีหมดทั้งนั้น ที่จะใคร่จะทราบเรื่องให้ชัดเจน จึงจับตัวแก

เมื่อข้าพเข้าเล็ก ๆ แกเคยเล่าถึงเรื่องผีหลอก สั่นเบา ๆ พยายามปลอบถามต่อไป

ให้ข้าพเข้าฟังบ่อย ๆ "ยายหมายความว่ากระไร?" ข้าพเข้า

จะเห็นได้ว่า แกตกใจมากเมื่อแกได้ยิน ถาม "ลองเล่าให้ฉันฟังทีซิ"

คำถามของประดับ ดวงตาของแกทั้งสอง "เล่าไปซิ ยาย" ประดับช่วยกะทุ้ง

จ้องมองมาทางเราด้วยแววอันประหลาด แก ขณะนั้น ดวงตาของยายขำเหม่อมองดู

ตอบอย่างละล่ำละลัก เพดานแทบจะไม่กะพริบ ประหนึ่งว่าแกถูก

"รู้บ้างนิดหน่อยค่ะ คุณ แต่ _" แก สกดดวงจิตต์ฉะนั้น

พยายามดัดเสียงให้เป็นปกติ แต่ก็ไม่วายที่จะ "ขุมทรัพย์อยู่ที่ไหน?"

ทำให้ข้าพเข้ารู้สึกอย่างไรชอบกล "ยาย ยายขำสะดุ้งอีกในเมื่อได้ยิน คำถาม ข้อ

ไม่ต้องการให้รู้มากกว่านี้ไปอีกเลย" สุดท้ายของหล่อน

"ยายเชื่อว่า ขุมทรัพย์ยังอยู่อีกไหม "บางคนก็ว่าอยู่ตรงนั้น บางคนก็ว่า

ยาย?" อยู่ตรงนี้ แต่ไม่มีมนุษย์ที่มีชีวิตอยู่เดียวนี้

คำถามของประดับสะกิดดวงใจของยาย คนใดจะบอกถูก แต่ _" รู้สึกว่าตัวแกสั่น

ขำ ถึงกับทำให้แกจ้องมองดูหล่อนด้วยความ ด้วยความกลัว "แต่ไม่มีใครกล้าค้นหา

ขุมทรัพย์นี้อีกเลย” แล้วแกหันมาทางประดับ “ไม่มีใครจะประมาณถูกว่าหิบเพ็ชร์พลอยนั้นมีค่าเพียงไร”

ประดับไม่สามารถจะกมสะติไว้ได้ ตัวเข้าหล่อนสั่นระรัวเนื่องจากกิริยาและคำพูดอันน่ากลัวของยายขำเป็นเหตุ

“คุณพี่ขา ไปกันเถอะค่ะ ไม่ใช่ไปเพื่อขุมทรัพย์ ไปเพื่อความปลอดภัยของคุณ สงบ ยายรู้หรือเปล่าว่า คุณสงบ จะไปหา ขุมทรัพย์นั้น”

“วุ้ย! ตายตาย! ไปเร็วๆเถอะคุณ” แกร้องด้วยเสียงอันสั่นรัว “เร็วๆเถอะ อย่าให้แกไปถึง ขุมทรัพย์ได้ มิฉะนั้น โธ่ คุณสงบ คุณ จะเอาชีวิตมาทิ้งเสียเปล่าๆ โธ่ น่าสงสาร”

“ฉันจะไปเดี๋ยวนี้แหละ” ข้าพเจ้ากล่าวต่อไป “แต่ยายช่วยเล่าเรื่อง ขุมทรัพย์นี้เท่าที่ยายรู้ ให้ฉันฟังก่อน เล่าไปซียาย”

ยายขำก็ไม่สามารถที่จะขัดขัง—เรื่องราวที่แกรู้มาเป็นเวลาตั้งครึ่งศตวรรษแล้ว—เรื่องอันเต็มไปด้วย ความลึกลับ และ ภยันตรายอันใหญ่หลวง ไว้ได้ต่อไป

“ในชีวิต—ยายนั้น” ยายขำเริ่มเล่าด้วยเสียงอันแหบแห้งแผ่วเบา “มีคนเป็นจำนวนมากที่คิดว่าได้ค้นพบความลับแห่ง ขุมทรัพย์นี้แล้ว และได้ผ่าอันตรายไปหา—ไปค้นหา และแล้ว—ตามที่ยายจำได้—ดูเหมือนมีคนเดียวที่รอดชีวิตกลับมาได้ และ———” เสียงของแกยิ่งแผ่วเบาลงทุกที “และ โอ คุณที่รักของยาย ขอให้คุณสงบ ตายเสียดีกว่าที่จะรอดชีวิตกลับมารับความทรมาน”

“ทำไม?” ข้าพเจ้าดุ—โดยคิดว่าแกพูดเหลวไหล

ข้าพเจ้าพยายามคอยฟังเรื่องราวของคนที่รอดชีวิตกลับมาได้ด้วยความเอาใจใส่ ข้าพเจ้าแปลกใจมาก ทำไมแกจึงว่าตายเสียดีกว่ารอดชีวิตกลับคืนมา แต่ยายขำนิ่งอึ้งอยู่เป็นเวลานาน โดยไม่สามารถจะพูดออกมาได้ ในที่สุดแกก็กล่าวขึ้น

“ยายเคยเห็นคนบ้ามามากแล้ว—หลายคนแล้ว แต่ไม่มีความบ้าของใครที่จะเหมือนคนที่รอดชีวิตกลับมาได้นั้นเลย ดูเหมือนว่าภูตผีปีศาจมาหลอกหลอน เขาอยู่ทุกขณะจิตต์ ความกลัวปรากฏอยู่ในแววตาไม่รู้จักสิ้นสุด” ยายขำยกมือขึ้นขยี้ตา คล้ายกับจะพยายามลืมสภาพอันทรมานของคนบ้าที่แกกำลังเล่าอยู่นั้นเสีย “—และเป็นอยู่เช่นนี้ทุกวันทุกคืนจนกะทั่งตาย—ตายด้วยความบ้า น้ำลาย

ฟูมอยู่บนริมผีปาก โอ! คุณขา — เขาพูดเพ้อละเมอถึงอะไร ต่ออะไร เต็มไปด้วยภูตผีปีศาจทั้งสิ้น น่ากลัวมาก จริง ๆ คุณประดับยายไม่เคยเห็นคนบ้าคนใดจะ น่ากลัวเท่าคนที่ได้รอดชีวิตกลับมานั้นเลย" แกส่ายหน้าไปมา "คุณ — สงบ กำลังไป โอ — เร็วเข้าเถอะ ถ้าคุณจะช่วยชีวิตแกไว้ ต้องรีบไป"

ข้าพเจ้ามิได้รอช้า รีบวิ่งเข้าไปในห้องหยิบยืนสั้น ของ ข้าพเจ้า ซึ่ง บรรจุไว้เรียบร้อยแล้ว — ก็วิ่งไปที่ โรง รถ ของ บริษัท รถยนตร์จันทบุรี ขอเช่ารถเสร็จแล้ว ก็กะโดดขึ้นออกแล่นรถไปทันที แต่ต้องมาหยุดเสียเวลาที่ตรงหน้าบ้านอีก เพราะ ประดับ วิ่งเข้ามาขวางไว้

"คุณพี่ ดิฉันไปด้วยคน ค่ะ" หล่อนวิ่งมาเกาะรถ

"น้องเป็นผู้หญิงอย่าไปเลยน่ะ" ข้าพเจ้าห้าม

"ดิฉัน — ไปด้วย" เจ้าหล่อน วิงวอนอีก

ข้าพเจ้าเกรงจะรู้ถึงหู คุณพ่อ และคุณแม่เข้า จึงรับเอา ประดับ ไปด้วยเพื่อตัดความรำคาญ

ข้าพเจ้า ขับรถ วิ่งประมาณ ๖๐ ไมล์ต่อ ๑ ชั่วโมง ด้วยความรีบร้อน หวังจะตามสงบ ให้ทัน และรั้งกลับบ้านก่อนที่เขาจะได้รับอันตราย อย่าง ใด ๆ ประมาณ ๑๐ นาฑี ข้าพเจ้าก็ผ่านคลองน้ำใส และต่อมาก็ผ่านทำเนียบ ในระยะทางที่ข้าพเจ้าขับรถมานั้น นอกจากพบรถสวนกัน ๒ คันแล้ว ก็ไม่พบสิ่งที่มีชีวิตอีกเลย ดูเงียบคล้ายป่าใหญ่ พอรถเลี้ยวอ้อมเชิงเนินประตูเมืองใหม่ ประดับก็กะซิบถามข้าพเจ้าด้วยเสียง อันสั่น ๆ ด้วยความกลัวตามนิสสัยของสตรีเพศ

"นั่น ประตูเมืองใหม่ ไม่ใช่หรือคะ?"

ข้าพเจ้าผงกศีรษะ

"ถูกแล้ว แยกขึ้นไปทางขวานี่"

ข้าพเจ้ารู้สึกใจ เต้น และเสียง ของข้าพเจ้าก็สั่นระรัวไม่แพ้ประดับ เหมือนกัน ที่จริงก็ไม่น่าตำหนิข้าพเจ้าหรือประดับ เลย เพราะท่านทั้งหลายที่ได้เคยมาเที่ยว จันทบุรี และได้เห็นสภาพของเมืองใหม่แล้ว ท่านจะรู้สึกว่าเวลากลางคืน ถ้าไม่ใช่เรื่องเกี่ยวแก่ชีวิตแล้ว ท่านคงไม่สมัครไปเดินเล่นตามแถบนี้เป็นแน่

นอกจากจะไม่มีบ้านคนอยู่ตามแถบนี้แล้ว ยังมีต้นไม้ขึ้นรก และกำแพงเมือง ประตูเมือง เก่าคร่ำคร่า จะพังมิพังแหล่อยู่แล้ว ส่งเสริมความน่ากลัวให้มากขึ้น มีถึงแสน

มืด มีวัดอยู่วัดหนึ่งก็อยู่ห่างไปอีกมาก ถ้าจะเดินต้องกินเวลาตั้ง ๑๐ นาที ข้าพเจ้านึก ๆ ก็เกือบจะเชื่อยายขำอยู่แล้ว เพราะสถานที่เป็นเครื่องพิศูจน์ถึงภยันตรายได้อย่างดีเออ! นี่เราจะได้รอดชีวิตกลับไปไหมหนอ? เราจะตามสงบไปถึงขุมทรัพย์ได้หรือไม่? ข้าพเจ้าครุ่นคิดอยู่ในสมอง ถ้าเราเผอิญไปทันสงบก่อนเขาถึงขุมทรัพย์ เราก็จะไม่รู้ความลับของขุมทรัพย์นี้ และความลับอันนี้ก็จะเป็นความลับอยู่ต่อไปอีกชั่วกัลปาวสาน

ใจข้าพเจ้ายิ่งเต้นแรงขึ้นทุกที ข้าพเจ้าห้ามล้อรถหยุดตรงเชิงเนินขึ้นประตูเมืองใหม่ พอดีมองไปเห็นประกายมาจากรถที่สงบขอดอยู่ตรงแถบนั้น ข้าพเจ้ามองขึ้นไปยนประตูอันสูงแลเห็นหอยื่นใหญ่ดำตะคุ่ม ๆ อยู่บนประตูนั้น และนอกจากนั้นก็คือความมืดและต้นไม้อันปกคลุมอยู่ทั่ว ข้าพเจ้าฉุดมือประดับลงมาจากรถ

"ลงมาซิประดับ น้องเอาปืนมาด้วยหรือเปล่า?"

"เอามาค่ะ" หล่อนตอบ พลางขยับปืนโอโตเมติกกะบอกเล็กเลื่อนลูกขึ้นลำกล้องเตรียมไว้เรียบร้อย

คืนนั้น แม้จะมีแสงพระจันทร์อยู่บ้าง แต่ก็ไม่สามารถส่องลอดใบไม้อันหนาทึบซึ่งปกคลุมพื้นดินลงมาได้ ข้าพเจ้าจูงมือประดับผ่านความมืดค่อย ๆ ไต่ขึ้นไปตามเนินอันเต็มไปด้วยต้นหญ้าและต้นไม้ใหญ่น้อย จนในที่สุดก็มาถึงประตูเมืองได้ โดยปราศจากอันตราย พอเราก้าวข้ามประตูเข้าไป ก็มีแสงเดือนลอดใบไม้ลงมาพอเห็นทางข้างเล็กน้อย ข้าพเจ้ายืนงงอยู่สักครู่หนึ่ง โดยไม่รู้ว่าจะตามสงบไปทางไหนจึงจะถูก แต่ประดับเป็นสตรีที่ฉลาดและช่างสังเกตคนหนึ่ง เจ้าหล่อนก้มลงมองดูตามพื้นดินโดยอาศัยไฟฉายเดินทาง ซึ่งหล่อนนำติดมาด้วยเป็นเครื่องช่วย ดินแดงตามแถบนั้นเป็นดินเหนียว เมื่อถูกน้ำค้างเข้าก็อ่อนฉะนั้น ในไม่ช้า หล่อนก็พบรอยรองเท้าคนยังใหม่ ๆ ปรากฏอยู่บนพื้นดิน

"นี่รอยรองเท้ายางของคุณสงบ แน่ะ! นี่รอยเท้ายายค่าง เห็นไหมคะ เล็ก ๆ คล้ายรอยเท้าคน ทางนี้ค่ะ นี่ ๆ แล้วก็เดินไปทางนี้ด้วยกัน" หล่อนพูดพลางฉายไฟฉายเดินทางส่องไปตามรอยเท้าที่ปรากฏอยู่บนพื้นดินนั้น

ข้าพเจ้าจูงมือประดับเดินตามรอยเท้านั้นเรื่อยไป ทางที่สงบและยายค่างเดินไปนั้นคือทางตรงไปยัง—บางกะจะ—นั่นเอง ข้าพเจ้ากลับก็กลับ อยากจะทราบความลึกลับซึ่งซ่อน

อยู่ตั้งศตวรรษครึ่งมาแล้วก็อยาก เคราะห์ดีมากที่ข้าพเจ้าได้ประดับมาเป็นเพื่อนด้วย มิฉะนั้นข้าพเจ้าไม่ทราบว่าข้าพเจ้าจะรู้สึกขาสั่นยิ่งกว่าที่เป็นอยู่แล้วเวลานั้นสักกี่เท่า ครานหนึ่งข้าพเจ้าเห็นเงาดำ ๆ ตะคุ่ม ๆ อยู่ ข้างหน้าข้าพเจ้าฉุดประดับให้หยุดและยืนพิจารณาอยู่สักประเดี๋ยว ประดับส่งไฟตรงออกไปยังวัตถุสิ่งนั้น แต่ภาพที่ปรากฏอยู่ฉะเพาะหน้าเรานั้นก็คือสุนัขนอนขดอยู่ ข้าพเจ้าพยายามข่มความกลัวพาประดับเดินต่อไปอีก นึกในใจว่าถ้าไม่ใช่เพราะต้องการจะป้องกันชีวิตของสงบแล้ว ข้าพเจ้าจะไม่พยายามไปในที่อันแสนเปลี่ยวในเวลาค่ำคืนเช่นนี้เลย แต่ข้าพเจ้าสังเกตเห็นประดับเวลานี้ รู้สึกว่าเจ้าหล่อนหายตัวสั่นบ้างแล้ว และภายหลังเจ้าหล่อนได้เล่าให้ข้าพเจ้าฟังว่า เวลานั้นเจ้าหล่อนหมดความกลัวแล้ว นึกถึงแต่ภาพขุมทรัพย์เท่านั้น หล่อนบอกว่าลืมนึกถึงสงบเสียสนิทเดียว คิดแต่จะไปดูขุมทรัพย์เท่านั้น ในที่สุดเราก็มองเห็นศาลเจ้าเป็นเงาดำตะคุ่มอยู่ตรงหน้าเรา

ข้าพเจ้าเข้าไปใกล้จึงมองเห็นตะเกียงน้ำมันมะพร้าวจุดริบหรี่ ๆ อยู่ดวงหนึ่งในศาลเจ้า และไม่เห็นอะไรอีกเลย

"นั่น ศาลเจ้า ไงล่ะ ประดับ" ข้าพเจ้าชี้บอกประดับ

แทนที่ประดับจะพูดกับข้าพเจ้า หล่อนกลับฉุดข้าพเจ้าไปข้างทาง เพื่อบังต้นไม้ใหญ่ต้นหนึ่ง ทั้งนี้เพราะหูอันไวของเจ้าหล่อนได้ยินเสียงผีเท้าซึ่งข้าพเจ้าสารภาพว่าไม่ได้ยินเลย หล่อนชี้มือให้ข้าพเจ้าดูเงาคนซึ่งปรากฏในศาลเจ้า โดยอาศัยแสงตะเกียงน้ำมันมะพร้าวอันริบหรี่นั้น "แน่ะ ค่ะ คุณพี่" หล่อนหายใจแรง "ดูซิ"

ข้าพเจ้ามองตามไปในศาลเจ้าซึ่งเจ้าหล่อนชี้ให้ข้าพเจ้าดู และในขณะนั้นร่างข้าพเจ้าก็เริ่มสั่นเล็กน้อย

ภาพที่ปรากฏแก่ตาเราณขัดนั้น คือยายค่างซึ่งกำลังเดินวนเวียนอยู่

"ยายค่าง!" ประดับกะซิบ

เราค่อย ๆ คลานเข้าไป เข้าไปจนถึงศาลเจ้านั้น และยืนบังกำแพงศาลเจ้าคอยที่อยู่ ในเวลานั้นใจข้าพเจ้าแทบหยุดเต้น เพราะเราเห็นแต่ยายค่างยืนอยู่แต่ผู้เดียว ไม่แลเห็นสงบอยู่ด้วย น่าสรรเสริญประดับที่เจ้าหล่อนเป็นสตรีแท้ ๆ แต่เจ้าหล่อนมีความกล้าไม่แพ้บุรุษเพศเลย คิดดูซิ ในที่อันเงียบสงัดวังเวงคล้ายป่าใหญ่ — ในเวลาค่ำ

คืนเช่นนี้ สตรีใดบ้างที่จะสมัครไปยืนอยู่ในความเปลี่ยวเช่นหล่อน ยิ่งคิดถึงเรื่องที่ยายขำเล่าให้ฟังถึงผู้ที่เสียชีวิตในการมาค้นขุมทรัพย์นี้ และกิริยาท่าทางอันน่ากลัวของยายค่างด้วยแล้ว ทำให้มือและขาข้าพเจ้าชาเย็นไปหมด

"โธ่ – เอ๋ย – สงบ แกไม่ควรจะเข้าไปหาพระยามัจจุราชเลย" ข้าพเจ้านึกอยู่ในใจด้วยความสังเวช "ความคิดของเขาเป็นอย่างไรหนอ จึงกล้าฝ่าอันตรายมาได้ น่าสงสารแท้ ๆ"

"เข้าไปซิคุณพี่ จับยายค่างให้ได้" เสียงประดับกะซิบที่หูข้าพเจ้า เวลานั้นข้าเจ้าไม่มีสติพอที่จะทำอะไรได้โดยลำพังแล้ว เพราะฉะนั้นเมื่อได้ยินเสียงกะซิบของประดับ ข้าพเจ้าก็กะโดดเข้าจับคอยายค่างไว้ หมายจะเค้นให้อยู่มือ ประดับก็วิ่งตามข้าพเจ้าไปด้วยพร้อมทั้งถือบ่วงคอยทีอยู่ ในชั้นแรกยายค่างตกใจดิ้นจนสุดแรงเกิด หลุดจากมือข้าพเจ้าไป แต่แทนที่จะต่อสู้ข้าพเจ้า เมื่อแกมองเห็นประดับและข้าพเจ้า แกกลับคุกเข่าลงยกมือขึ้นไหว้ข้าพเจ้า

"สงบ อยู่ที่ไหน?" ข้าพเจ้าคำราม แกยกมือไหว้อยู่ปะหลก ๆ คล้ายกับจะขอตัวอย่าให้แกพาข้าพเจ้าไปตามสงบเลย

"พาข้าไปเดี๋ยวนี้" ข้าพเจ้าขู่เอาอีก

ข้าพเจ้ามองเห็นแววตาอันโศกของแก และแล้วน้ำตาแกก็ไหลออกมาคลอหน่วยคล้ายกับว่า การที่แกพาข้าพเจ้าไปนี้แกจะได้รับอันตรายอะไรสักอย่างหนึ่ง แต่จะเป็นด้วยอะไรก็ไม่ทราบ แกพยายามทรงตัวลุกขึ้นด้วยกิริยาอันเฉื่อยช้า แล้วเดินไปทางข้างกำแพงศาลเจ้าด้านขวา เขี่ยหินก้อนหนึ่งขึ้น เราเดินตามแกไปจนถึงช่องมืดลงไปใต้ดิน ซึ่งมีหินปิดอยู่นั้น ประดับใช้ไฟฉายเดินทางส่องลงไปข้างล่าง เห็นบันไดหินเป็นคั่น ๆ ลงไปลึกประมาณสัก ๓ วา ข้าพเจ้าให้ยายค่างเดินไปก่อน ต่อมาก็ให้ประดับเดินตาม ส่วนข้าพเจ้าอยู่ข้างหลัง

"สงบอยู่ที่ไหน?" ข้าพเจ้าถามขึ้นเมื่อลงไปถึงพื้นล่างของอุโมงค์ใต้ดินแล้ว

ภายในอุโมงค์นั้น นอกจากความมืดแล้วก็ไม่มีอะไรอีกเลย ประดับใช้ไฟของเจ้าหล่อนโดยประหยัด เพราะเกรงจะหมด ที่ตรงไหนไม่จำเป็นหล่อนก็ไม่ใช้

"สงบ! – สงบ!" ข้าพเจ้าตะโกนเรียกด้วยเสียงอันดัง เรียกแล้วเรียกอีก แต่

ก็ไม่ได้รับคำตอบ นอกจากเสียงก้องของข้าพเจ้านั้น กลับ มา กะทบโสตร ประสาท ของข้าพเจ้าเอง

เวลานี้ ข้าพเจ้า เองก็เดิรด้วยขาอันสั่นเทา และรู้สึกว่า ถ้าข้าพเจ้าพบยักษ์ สัก ๑๐ ตน ยังดีเสียกว่ามาอยู่ในถ้ำนี้อีก

เราเดิร ตาม ยายค่าง ไป โดย มิได้ ปริปาก พูดกันเลยแม้แต่สักคำเดียว จนกะทั่งมาถึงสุดอุโมงค์ ไม่มีทางไปอีกแล้ว ข้าพเจ้าจึงกล่าวกับ ประดับ

"สงบ คงอยู่ตามแถบนี้เอง คงยังไม่ไปไกลหรอก โอย! ช่วยด้วยนี่อะไรกัน!"

ข้าพเจ้ารู้สึกว่า ตัวข้าพเจ้าได้หล่นลงไปสู่ที่ต่ำ เพราะขณะที่ข้าพเจ้ากำลังพูดอยู่นั้น แผ่นดิน ตรง ที่เรา เหยียบ ได้ แยก ออก จากกัน ข้าพเจ้ารู้สึก ตัว ลอย — ลอย — ลงไปทุกที — ทุกที

มีคนโดยมากกล่าวกันว่า ก่อนที่คนจมน้ำจะตายนั้น เขามองเห็นภาพชีวิตที่เป็นมาแล้วของเขาทั้งหมด แต่ข้าพเจ้าไม่แลเห็นอะไรเลย หรือจะเป็นเพราะข้าพเจ้าไม่ได้จมน้ำก็เป็นได้ ข้าพเจ้ารู้สึกคล้ายกับว่า ตัวข้าพเจ้าลอยอยู่ในอากาศ — เป็นเวลาตั้งหลายชั่วโมง และข้าพเจ้าก็ทราบทันทีว่า ทำไมพวกที่มาค้นขุมทรัพย์ก่อน ๆ นั้น จึงไม่มีชีวิตรอดกลับไปอีก

ข้าพเจ้ายังอยู่ในอากาศอันว่างเปล่า และได้ยินเสียงพิน ซึ่ง แยก ออก และ ปล่อย ให้เรา ตกลงมายังเหวอันลึกนี้ — กำลังเลื่อนเข้าหากัน มีเสียงดังอยู่เหนือศีรษะ ในขณะนั้น ตัวข้าพเจ้ายังคงลอยลงไปหาที่ต่ำอยู่เสมอ

การ เก็บ ขุมทรัพย์นี้ — คง จะ ใช้ ตะกร้า หย่อนลงไปข้างล่าง จากปากช่องที่ข้าพเจ้าตกลงมา ด้วยกำลังคนแน่นอน และเมื่อฝาปากช่องปิดแล้ว ก็ไม่มีใครทราบว่ามีอะไรอยู่ใต้นั้น เพราะไม่มีบันไดขึ้นลง แต่ความลับอันนี้ ก็ได้สาบสูญ ไป พร้อม กับ ตัว พระยา จันทบุรี เจ้าของทรัพย์อันมีค่านับจำนวนล้านนี้เอง

ข้าพเจ้ายังรู้สึกตัวลอยลง — ลอยลงไปในเหวอันมืดและไม่รู้จักสิ้นสุดนั้นอยู่ เมื่อเราตกไปถึงพื้นเบื้องล่างแล้วจะเป็นอย่างไรบ้าง? จะมีอะไรคอยรับเราอยู่บ้างไหมหนอ? ถ้ามีมีดหรือของแหลมอยู่ข้างล่างแล้ว ตัวเราคงถูกหั่นออกเป็นชิ้น ๆ เป็นแน่ แต่ถ้ามีน้ำ เรามีจมน้ำตายกันหมดหรือ? และถ้ามีสิ่งอื่น ๆ อีก ข้าพเจ้าจะเป็นอย่างไรต่อไปก็ไม่ทราบ

ปัญหาเหล่านี้ ได้สิ้นสุดลงในเมื่อเราทั้งสามได้ตกลงไปถึงก้นเหวอันลึกตั้ง ๓ วานั้น

เคราะห์ดีมากที่ดินตรงนั้นมีแต่น้ำแฉะ ๆ และมีต้นหญ้าชะนิดหนึ่งขึ้นอยู่เต็ม เราจึงไม่ถึงกับแขนหักขาหัก แต่เมื่อข้าพเจ้ารู้สึกตัวขึ้นแล้วนั้น ดูเหมือนนอนอยู่ในกองกะดูก และได้กลิ่นเหม็นอับ ๆ ขณะที่ข้าพเจ้าขยับตัวลุกขึ้นมือคลำไปถูกวัตถุสิ่งหนึ่งเย็น ๆ ลื่น ๆ ทำให้สะดุ้งเล็กน้อย ส่วนประดับลุกขึ้นแล้ว หล่อนตะโกนด้วยเสียงอันดังและเล็กแหลม

"คุณสงบ! คุณสงบ!"

คราวนี้มีคำตอบ

"อยู่นี่ เป็นเสียงของสงบซึ่งขานรับด้วยความดีใจ มานี่ มานี่ ช่วยฉันด้วย"

เราใช้ไฟฉายไปทางที่ได้ยินเสียง เห็นเขายืนพิงกำแพงอันเขียวชะอุ่มด้วยต้นหญ้าอยู่ หน้าตาซีดเซียวคล้ายกับคนที่ไม่มีชีวิตแล้ว

"โอ! เคราะห์ดี! จริง ๆ มีไต้ไฟฉายมาด้วย" เขาร้องด้วยความตื่นเต้น "กันไม่มีฉายเลยต้องอยู่ที่นี่คนเดียวด้วยความมืด กับมัน — กับมัน — เท่านั้น"

ข้าพเจ้ารีบวิ่งไปหาสงบ และกว่าจะไปถึงตัว ข้าพเจ้าต้องข้ามกองกะดูกหลายกองซึ่งเรียราดอยู่ตามพื้นดิน นอกจากนั้น ศพซึ่งยังคงเป็นรูปร่างมีเนื้อหนังอยู่ก็มีล้วนแต่เป็นซากศพของผู้ที่พยายามค้นหาขุมทรัพย์อันมหึมานั้นทั้งสิ้น

"กับอะไร?" ประดับถามในขณะที่เราเข้าไปใกล้ตัวสงบแล้ว

แม้ว่าสงบจะเป็นคนกล้าหาญประการใดก็ดี เสียงของเขาก็ยังไม่วายสั่นสะท้านด้วยความหวาดกลัว

"ประดับ มีสัตว์อย่างหนึ่งใหญ่โตมาก เคลื่อนไหวไปมาอยู่ในความมืดของถ้ำนี้"

ถึงแม้เขาจะพูดด้วยเสียงอันแผ่วเบาปานกระซิบ ข้าพเจ้าก็ไม่วายขนลุกขนพองทั้งตัว รู้สึกว่าผมบนศีรษะตั้งชันขึ้นทันที และในทันใดนั้นก็มีเสียงคล้ายสุนัขเห่าดังก้องข้าพเจ้าค่อย ๆ ฉายไฟไปทางเสียงที่ได้ยินนั้นด้วยมืออันสั่นเทา และข้าพเจ้ายังจำได้ว่าข้าพเจ้าร้องด้วยความตกใจขนเสียงหลง

ในขณะที่พวกเราทั้งหมดกำลังยืนจ้องมองดูสัตว์ร้ายด้วยความตกใจนั้น ยายค่างวิ่งเข้ามาแอบอยู่หลังเราด้วยความกลัว ข้าพเจ้าคิดในใจว่าสัตว์นี่เองที่ทำลายชีวิตผู้ที่มาค้นหาขุมทรัพย์เสียทั้งหมด นอกจากคนที่เป็นบ้าตามที่ยายขำเล่าให้ข้าพเจ้าฟังคนเดียวเท่านั้น

ตาข้าพเจ้าฝาดหรือเปล่า—สิ่งที่ปรากฏ

อยู่ข้างหน้าเรานั้นจะมีจริงหรือ? ข้าพเจ้าไม่เชื่อใจตัวเอง พยายามหลับตาแล้วลืมขึ้นมาอีก ผลที่ได้รับก็คือ ในระยะทางประมาณหนึ่งวาห่างออกไปจากเรา มีสัตว์ร้ายชะนิดหนึ่งกำลังเหยียดตัวตื่นขึ้นด้วย เสียงเอะอะของพวกเรา ข้าพเจ้ายืนพิงกำแพงนิ่งอยู่ ส่วนยายค่างร้องด้วยความตกใจและหวาดกลัวตามประสาของแกไม่รู้จักหยุดหย่อน ข้าพเจ้าเห็นเจ้าสัตว์ร้ายตัวมหึมานั้นค่อย ๆ คลายตัวและยกหัวสูงขึ้น ๆ มองมายังเรา ตัวมันลายเป็นจุดดำ ๆ คล้ายเสือ ท้องเหลืองเป็นมันขลับ มันค่อย ๆ ยกหัวสูงขึ้น ๆ ทุกทีสูงประมาณเท่าเสาไฟฟ้าข้างถนน แล้วมันก็แลบลิ้นอยู่แผลบ ๆ ส่วนตาของมันก็จ้องมองมายังเรา คล้ายกับว่าอาหารของมันมาแล้ว และกำลังเตรียมตัวจะกินให้อิ่มหนำเสียในทันใดนั้น

สัตว์นั้น คือ งู— งูตัวใหญ่ผิดธรรมดานั่นเอง ข้าพเจ้าเกิดมายังไม่เคยพบเห็นเช่นนี้เลย ดูเหมือนมันจะเป็นสัตว์ที่มีอายุมากก่อนพงศาวดารเสียอีก ส่วนหัวมันยาวประมาณ ๑ ศอก ตัวเป็นสามเหลี่ยม วัดโดยรอบเห็นจะประมาณได้เท่าโอ่งใส่น้ำขนาดใหญ่ ส่วนยาวนั้นข้าพเจ้าประมาณไม่ถูก เพราะเพียงแต่ยืดตัวขึ้นราว ๑ ใน ๓ ก็สูงเท่าเสาดังที่ข้าพเจ้าได้กล่าวมาแล้ว และข้าพเจ้าจำได้ว่าในขณะนั้น ประดับได้ร้องขึ้นจนสุดเสียงว่า

“คุณพระช่วย! คุณพระช่วย”

ข้าพเจ้าไม่ใช่เป็นคนถือลาง แต่ออกจะเชื่อบ้างแล้ว เพราะคำว่า ‘คุณพระช่วย! คุณพระช่วย!’ ของประดับ ให้ผลเห็นทันตาประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่ง อาจเป็นด้วยชาติของพวกเรายังไม่ถึงฆาตก็เป็นได้ เจ้างูใหญ่ตัวนั้น ยื่นคอเข้ามาทางเรา แต่กลับคายหัวกะโหลกยายค่างดึงออกไป และเคียว — เคียว —

โอ! ข้าพเจ้าขอสารภาพว่า เวลานั้นข้าพเจ้าหมดสติ ภาพซึ่งปรากฏอยู่ฉะเพาะหน้าของเราขณะนั้น—เสียวไส้เหลือเกิน ข้าพเจ้าได้ยินเสียงกะดูกยายค่างกะทบกับพื้นเข้าสัตว์ร้ายนั้นดังก้อง มันเคียว แล้วก็คายกะดูกลงมากองไว้

ยายค่างผู้เคราะห์ร้าย ได้สิ้นชีวิตไปแล้ว! สงบถอยหลังกรูด ๆ จนมาติดกำแพงเช่นเดียวกับข้าพเจ้า ใครจะเป็นเหยื่อคำที่ ๒ ของมันหนอ? ข้าพเจ้ายืนตกตะลึงดูมันเฉยอยู่โดยไม่รู้สึกตัว และคล้ายถูกสกดดวงจิตต์ คิดในใจว่า—เหยื่อคำที่สองของ

มันก็คือข้าพเจ้านั่นเอง แต่ในขณะนั้น เสียงของสงบแล่นมากะทบโสตรข้าพเจ้า ทำให้ข้าพเจ้าตื่นจากภวังค์รู้สึกตัวขึ้น

"ส่องไฟให้ตรง ประดิษฐ" เขาร้องลั่น ก่อนที่ข้าพเจ้าจะทราบว่าเขาจะทำอะไร สงบได้ลงมือกระทำเพื่อป้องกันชีวิตของเราเป็นครั้งสุดท้าย การกระทำของสงบคล้ายกับที่ว่าสุนัขจนตรอก แต่จนกะทั่งบัดนี้เมื่อข้าพเจ้านึกถึงภาพนั้นขึ้นมาทีไร ข้าพเจ้าต้องหลับตาทุกครั้ง เพราะรู้สึกเสียวไส้เหลือทน ในขณะที่สงบร้องสั่งข้าพเจ้านั้น เป็นเวลาเดียวกับที่เจ้างูร้ายได้คายกะดูกยายค่างออกมาหมดแล้ว และกำลังชูหัวส่ายหาอาหารคำที่สองของมันต่อไป ในขณะนั้นเอง ก่อนที่มันจะยื่นคอมาถึงเรา สงบได้กะโดดเข้าไป—เข้าไปที่ตัวมันทันที

"คุณพระช่วย!" ประดิษร้องลั่น แล้วหลับตาด้วยความตกใจกลัว

แม้ข้าพเจ้ารู้สึกเสียวไส้และหวาดกลัวเพียงไร ข้าพเจ้ายังพยายามข่มสติถือไฟฉายส่องตรงไปที่เจ้าสัตว์ร้ายนั้นตามคำสั่งสงบเสมอ และในทันใดนั้น ข้าพเจ้าก็ทราบความคิดของสงบทันที เขามีสมองอันเยือกเย็นและความคิดสุขุมมาก เจ้าสัตว์ร้ายนั้นก็คืองูธรรมดาเรานี่เอง ที่แปลกก็คือตัวมันใหญ่มาก—ใหญ่เหลือประมาณ และทางที่จะฆ่ามันได้ก็คือทำอย่างใดอย่างหนึ่งให้กะดูกสันหลังมันหัก ถ้าเราจะยิงมันก็คงไม่ได้ผลอะไร เพราะถึงแม้ว่าเราจะอยู่ใกล้เพียงวาเดียวก็จริง แต่เราจะเล็งให้ถูกกะดูกสันหลังมันนั้นเป็นของยาก ทั้งเวลานี้ ข้าพเจ้าก็ไม่รับรองว่ามือจะไม่สั่นด้วยความกลัว สงบมิได้เพียงแต่จะป้องกันเราแต่อย่างเดียว เขายังพยายามที่จะทำให้กะดูกสันหลังของมันหักด้วย ถึงแม้ว่าสงบจะกระทำด้วยความกล้าหาญก็ดี แต่ข้าพเจ้าก็ยังไม่วายวิตกว่าจะไม่สำเร็จ เพราะกำลังอย่างคนธรรมดาเช่นสงบ หรือจะไปสู้มันได้ ตัวมันใหญ่มากนัก

ในขณะนั้น ข้าพเจ้าเห็นสงบขึ้นไปขี่อยู่บนตัวอันเหลืองและลายเป็นจุดๆ ของมัน และแล้วข้าพเจ้าก็มองไม่เห็นเขาอีก เจ้าสัตว์ร้ายลดหัวลงคล้ายจะเลื้อยหนี แต่แล้วก็ม้วนตัวเข้ารัดตัวสงบไว้แน่น ด้วยการเคลื่อนไหวของเจ้าสัตว์ตัวนั้น กระทำให้กะดูกซี่งกองอยู่เรี่ยรวดกะทบกันดังก้อง ข้าพเจ้านึกว่าอีก ๒—๓ นาทีกะดูกสงบคงละเอียดไปเช่นเดียวกับยายค่าง ข้าพเจ้าพยายามส่องไฟไปยังที่ซึ่งกำลังต่อสู้กันนั้นด้วยมืออันสั่น และ

ในขณะนั้น ก่อนที่เจ้าสัตว์ร้ายจะใช้กำลัง หักกะดูกของสงบได้ ข้าพเจ้าได้ยินเสียงยืน ลั่นซ้อน ๆกัน ๔—๕ นัด

"ดิ๊ริง" ข้าพเจ้าร้องทั้ง ๆ ที่ไม่เชื่อสายตาของตนเอง "ชโย! ชโย!"

ผลที่ข้าพเจ้ากำลังรอดูอยู่ก็คือ ข้าพเจ้าเห็นเจ้าสัตว์ร้ายนั้น คลายตัวและดิ้นไปมาอยู่ด้วยความเจ็บปวด หางมันกวัดแกว่งโดยแรง กวาดเอากะดูกซึ่งกองเกลื่อนกลาดอยู่นั้นไปกะทบกำแพงดังสนั่น มันบิดตัวไปมาด้วยความเจ็บปวด เพราะกะสุนยืนของสงบได้ทำให้กะดูกสันหลังมันหลุดออกจากกันแล้ว ข้าพเจ้ารู้ได้ทันทีว่ามันกำลังดิ้น—ดิ้นรอความตายอยู่ แล้วข้าพเจ้าก็ฉุดประดับเข้าไปใกล้สงบเพื่อดูว่าเขาได้ต้องบาดเจ็บบ้างหรือไม่

"สงบได้ช่วยชีวิตเราไว้ ประดับ เขาช่วยชีวิตเราไว้" ข้าพเจ้าร้องบอกประดับ

เมื่อเจ้าสัตว์ร้ายคลายตัวออกจากสงบแล้ว สงบยังคงนอนหอบอยู่ข้างตัวเจ้างใหญ่นั่นเอง ข้าพเจ้ากะโดดเข้าไปพะยุงตัวเขาให้ลุกขึ้น แล้วก็ส่องไฟดูเจ้าสัตว์ร้ายนั้นอีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้แน่ใจว่ามันตายสนิทหรือยัง

"แหมตัวมันยาวพอใช้ ประมาณสัก ๓๕ ฟุตเห็นจะได้ กันคิดว่าอายุมันคงกว่า ๒๐๐ ปี ข้าพเจ้าผงกศีรษะรับคำ แล้วก็ใช้ไฟส่องไปทั่ว ๆ ในที่สุดจึงร้องขึ้นด้วยความตื่นเต้น

"สงบ โน่นแน่ะ มฤดกของแกเห็นไหม?"

จริงดังคำของข้าพเจ้า ตรงหน้าเราไปทางกำแพง มีหีบทองเหลืองใบใหญ่ ๆ หลายหีบตั้งอยู่ แต่เป็นสนิมเกรอะกรังไปหมดแล้ว

"ประดิษฐ" เขากล่าวด้วยความหมดหวัง "ทรัพย์นั่นจะมีประโยชน์อะไรแก่เรา" เขาพูดพลางชี้มือไปข้างบน "ฝาถ้ำนี้ปิดแน่น เราคงจะถูกขังอยู่ที่นี่ และ—ตายด้วยความหิวเป็นแน่"

คำพูดของสงบสะกิดใจให้ข้าพเจ้าคิดดวงหน้าข้าพเจ้าสลดลงทันที นึกถึงการต่อสู้ของสงบกับงูร้ายตัวนั้น โธ่เอ๋ย! มีประโยชน์อะไรที่สงบพยายามช่วยชีวิตเราไว้ เขาได้ช่วยไม่ให้เราตายโดยบ่วงบันเท่านั้นเอง แต่แล้วเราก็ต้องตาย อีก ๒—๓ ชั่วโมงไฟเราก็จะหมด แล้วก็จะมีอะไรอีก — ไม่ใช่ความมืดหรือ และเราก็ต้องนั่งรอคอย—คอยจนกว่ามฤตยูจะมาคร่าเอาชีวิตไปเสียเท่านั้น

"ประดับ" ข้าพเจ้าพยายามข่มสติเล้าโลมน้องสาวซึ่งยืนหน้าสลดไม่ผิดไปจากเรา

"คนเราเกิดมาแล้วต้องตาย ไม่ช้าก็เร็ว นี่เราก็ได้พยายามเต็มที่แล้ว" เจ้าหล่อนเบา ๆ ด้วยความสงสาร

"เราลองเปิดหีบดูก่อนเถอะน่ะ" ข้าพเจ้าพูดกับสงบ พลางมือก็คลำหีบเหล่านั้นอยู่ด้วยความพอใจ ไหน ๆ เราก็ได้พยายามมาจนถึงที่สุดแล้ว จะตายก็ขอให้ได้เห็นเป็นขวัญตาสักหน่อยเถอะ

ขณะนั้น ประดับซึ่งยืนเฉยอยู่เป็นเวลานานแล้ว ได้เงยหน้าขึ้นกะวิกะวาดขยับแขนข้าพเจ้าพลางหัวเราะด้วยความดีใจ

"คุณพี่ ดูศพนี่ซิคะ นี่ไม่หมายความว่าเขาตายเพราะถูกเจ้างูนั่นทำร้าย เขาตายเพราะความหิวต่างหาก ดูร่างเขาซิ ยังอยู่เป็นปกติดี งูมันคงไม่กินคนหรอก นอกจากมันจะตกใจ มันจึงทำร้ายเอา มันกินวัว กินควายต่างหาก" หล่อนพูด พลางหยิบเขาวัวอันหนึ่งขึ้นมาส่องดูที่ไฟ "คงจะต้องมีทางออกแน่นอน มิฉะนั้น มันจะไปเอาวัวมาจากไหน ยายขำ แกยอกว่ามีคนหนีออกไปได้คนหนึ่ง คือคนที่เป็นบ้า คุณพี่ลืมเสียแล้วหรือ เจ้าสัตว์นี้คงใช้ถ้ำเป็นที่อยู่เท่านั้น คงจะมีทางออกแน่นอน" หล่อนหัวเราะอีก "เราช่วยกันหาทางออกเถอะ"

เจ้าหล่อนสันนิษฐานด้วยความคิดอันเฉียบแหลมมาก ข้าพเจ้านิ่งนึกดูสักประเดี๋ยวหนึ่ง ก็ทรายได้ทันทีว่า งูตัวนี้ต้องมีอาหารกินมิฉะนั้น มันคงดำรงชีวิตอยู่ในถ้ำนี้ไม่ได้ เมื่อคิดได้เช่นนี้ ก็ช่วยกันพยายามค้นหาทางออก เราใช้ไฟของเราเป็นเครื่องส่องทาง ในถ้ำนั้นมีทางคดเคี้ยว และทางแยกมาก จนเราไม่สามารถจะทรายได้ว่าไปทางไหนจึงจะถูก ได้แต่สุ่มเดินเรื่อย ๆ ไปตามยะถากรรม ในที่สุดเมื่อยเข้าก็ต้องนั่งพักกันเสียประเดี๋ยวหนึ่ง แล้วก็เดินต่อไป สงบเป็นคนมีไหวพริบดีมาก เขาฉีกผ้าเช็ดหน้าทิ้งไว้ตามทางบ้าง ทำเครื่องหมายไว้บ้าง เพื่อจะได้ทรายว่าเราเดินไปทางไหน

ข้าพเจ้าประมาณดูเวลาที่เราเดินวกไปเวียนมานั้นเห็นจะราว ๆ ๖ ชั่วโมง จนในที่สุดเราจึงเห็นแสงสว่างหลัว ๆ ข้างหน้าเรา

"ชโย!" ข้าพเจ้าร้องขึ้นด้วยความยินดีและตื่นเต้นระคนกัน ข้าพเจ้าขึ้นยืนบนไหล่ของสงบ มองตรงไปข้างหน้า ดูแสงสว่างซึ่งลอดเข้ามาได้นั้น "ชโย!" ข้าพเจ้าร้องขึ้นอีก "โน่นแน่ทางออก"

"ใช่แล้ว ประดิษฐ" สงบร้องตอบ

เราค่อย ๆ เดินไปตามแสงสว่าง จนกะทั่ง

ถึงที่ ๆ แสงสว่างเข้ามาได้นั้น ทางที่จะออก ได้มีน้ำไหลจากเบื้องสูงผ่านปากช่องนั้นลงมา แล้วก็ไหลลงไปสู่ที่ต่ำ

ข้าพเจ้าค่อย ๆ ไต่ไปตามหินก้อนใหญ่น้อยซึ่งตั้งอยู่ ระเกะ ระกะข้าง ๆ ปากช่องนั้น จนออกไปพ้นน้ำตกนั้นได้ อา! ตายแล้ว เกิดใหม่เทียวท่านเอ๋ย! ข้าพเจ้าประสพความอิสสรภาพอีกครั้งหนึ่งแล้ว เวลานั้นพระอาทิตย์กำลังส่องแสงอ่อน ๆ ในตอนเช้า ฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงทราบว่าเราเข้าไปหลงอยู่ในถ้ำเป็นเวลาคืนหนึ่งเต็ม ๆ ข้าพเจ้าค่อย ๆ ไต่ตามก้อนหินขึ้นไปบนหน้าผา และเหลียวดูรอบ ๆ เพื่อดูว่าเวลานั้นข้าพเจ้าอยู่ที่ไหน

"อ้อ! น้ำตกสีพญานั่นเอง" ข้าพเจ้าร้องขึ้นด้วยความดีใจ เพราะข้าพเจ้าจำได้ดีแล้ว รีบไต่กลับมาหาสงบและประดับในถ้ำ เมื่อข้าพเจ้าบอกให้เขาทราบว่าตรงปากถ้ำนั้นคือ หน้าผาที่น้ำตกสีพญาไหลลงสู่เบื้องต่ำตอนหลังตลาดบางกะจะแล้ว เขาก็ดีใจไปตามกัน

"ที่นี้ต่อไปก็คือขุมทรัพย์ของแก สงบ" ข้าพเจ้ากล่าวขึ้นในที่สุด

"แต่ประดิษฐ" เขาตอบ "สมบัตินี้ควรจะเป็นของแกและแม่ประดับมากกว่า เพราะแกและแม่ประดับเป็นผู้ที่ช่วยชีวิตกันไว้ มิฉะนั้นบ้านนี้กะดูกของกันก็คงจะกองอยู่ในถ้ำอย่างเดียวกับคนอื่น ๆ เสียแล้ว"

สงบนำทางพาเราเข้าไปตามทางที่เขาทำเครื่องหมายไว้ จนถึงที่ซึ่งเขาผจญกับเจ้างูร้ายนั้นอีกครั้งหนึ่ง

เราช่วยกันเขี่ยหิบทองเหลืองอันมีสนิมเกรอะนั้นอยู่เป็นเวลานานก็ไม่ได้ผล เพราะใส่กุญแจไว้แน่น สงบคิดขึ้นได้ว่าหิบนั้นบางแห่งสนิมกินลึกเข้าไปมากแล้ว จึงใช้หินซึ่งหาได้ในถ้ำนั้นช่วยกันทุบกระหน่ำเข้าไปตรงที่สนิมกินมากนั้น ประเดี๋ยวก็ทะลุเป็นรูใหญ่

ประดับเป็นคนแรกที่เอามือล้วงลงไปในหิบนั้น และหยิบเอาวัตถุในหิบนั้นขึ้นมากำมือหนึ่ง ข้าพเจ้าใช้ไฟส่องดูก็ทราบได้ทันทีว่า ล้วนแต่เป็นพลอยที่ขุดได้จากตำบลบางกะจะ และเขาพลอยแหวนทั้งสิ้น เม็ดหนึ่ง ๆ มีค่าตั้งหลายร้อยบาท ล้วนแต่เป็นพลอยอย่างดีน้ำเยี่ยม ๆ ทั้งนั้น ข้าพเจ้าทราบดีเพราะข้าพเจ้าเป็นพ่อค้าพลอยมานานแล้ว

เราพยายามเขี่ยหิบอื่น ๆ อีก และนอกจากพลอยอันล้ำค่าแล้ว ยังมีทองเป็นแท่ง ๆ อยู่อีกหลายหิบ

"นี่มีรอยขาริกอยู่ด้วย คุณพี่ดูซิ" ประดับ

ร้องเรียกข้าพเจ้าเข้าไปดูหีบใหญ่หีบหนึ่งซึ่งอยู่ห่างหีบอื่น ๆ ข้าพเจ้าและสงบจึงเอาไฟส่องดู เห็นเป็นหนังสือครั้งโบราณจารึกไว้ มีข้อความดังนี้

"ถ้าเราพระยาจันทบุรี — ผู้เป็นเจ้าของขุมทรัพย์นี้สิ้นชีวิตลงแล้ว ให้ยายแดงผู้ซึ่งรู้ความลับนี้แต่ผู้เดียว นำผู้รับมฤดกของเรามาขุดขุมทรัพย์อันเป็นมฤดกนี้ให้ได้"

ฉะนั้น เราก็นึกถึงกระดาษที่ยายค่างเอามาส่งให้สงบได้ทันที ยายค่างนั่นคือยายแดงผู้ซึ่งรู้ความลับของขุมทรัพย์นั่นเอง แต่คงตายไปนานแล้ว แต่เป็นด้วยจิตต์ใจแกผูกพันอยู่กับขุมทรัพย์นี้มากนัก วิญญาณของแกจึงไปสิงอยู่ในค่างตัวที่ตายไปนั้น เพื่อคอยผู้รับมฤดกอันแท้จริง

เมื่อเราเปิดหีบนั้นออกดู เห็นพลอยเม็ดหนึ่งเขื่องมาก เส้นผ่าศูนย์กลางวัดได้ประมาณ ๑๒ นิ้ว บรรจุอยู่ในหีบนั้นเม็ดเดียว ส่งแสงเย็นประกายพร่าพราวเข้านัยน์ตาประดับรีบเอามือลงไปหยิบขึ้นมาด้วยความดีใจ

"พลอยเม็ดนี้เองที่ยายข้าแกเรียกว่าแม่พลอย" ประดับยกพลอยเม็ดใหญ่นั้นขึ้นมาพิจารณาดู "แกเคยเล่าให้ฉันฟังว่ามีฝรั่งรู้ว่าพลอยนี้อยู่ที่ไหน — และพยายามจะใช้ลูกระเบิดแต่ไม่สำเร็จ"

"จริงซี — พี่เคยได้ยินแกเล่าเหมือนกัน" ข้าพเจ้าเสริม

"ดีฉันจะเอาพลอยเม็ดนี้ไปเอง" หล่อนหันไปทางสงบพลางยิ้มอย่างหวาน

ในวันนั้นเองเราช่วยกันจัดการขนขุมทรัพย์อันไม่สามารถจะคำนวณราคาได้มาไว้ยังบ้านข้าพเจ้า แล้วสงบก็จัดการแบ่งออกเป็น ๓ ส่วน ให้ข้าพเจ้าส่วนหนึ่ง ให้ประดับส่วนหนึ่ง และเป็นของเขาเองอีกส่วนหนึ่ง พลอยเม็ดใหญ่นั้นเขาได้มอบให้แก่ประดับเป็นพิเศษเพื่อเป็นของหมั้นเจ้าหล่อนด้วย

ภายหลังที่สงบจากไปพระนครได้ ๓ เดือน เขาก็กลับมาจันทบุรีอีกครั้งหนึ่ง แต่ครั้งนี้เขามิได้มาเที่ยวตากอากาศ เขามาเพื่อทำพิธีมงคลสมรสกับประดับน้องสาวของข้าพเจ้านั่นเอง และต่อจากนี้ข้าพเจ้าก็ไม่มีอะไรจะเล่าอีกแล้ว นอกจากน้องสาวและน้องเขยข้าพเจ้าได้พากันไปอยู่จังหวัดนครสวรรค์ เพราะสงบได้เข้ารับราชการเป็นผู้พิพากษาที่จังหวัดนั้น

บูงามัส

คำนำ

ข้าพเจ้านอนไม่เต็มตามาหลายวัน เพราะตรึกตรองหาเรื่องราวที่จะส่งมาลงไทยเขษมรายเดือน ก็พอนึกถึงเรื่อง "บูงามัส" ซึ่ง ร. อ. ต. ขุนจรรยาวิธาน (ยุโสะ มโรหบุตร) อุตส่าห์แปลส่งมาให้ฐานเพื่อนฝูง จึงได้พยายามเรียบเรียงและร้อยกรองขึ้น เพราะต้นฉะบับแปลไว้อย่างคร่าว ๆ ห้วนเต็มที เจ้าของบอกว่าได้แปลจากหนังสือมะลายูชื่อว่า "การเดิรทางสู่ประเทศสยาม" เรียบเรียงโดย เย. ซี. บัสกวัล.

เมื่อได้พิเคราะห์ดูเรื่องราวโดยละเอียดแล้ว รู้สึกว่าเย็นความรู้ใหม่ที่พึงได้ทราบ น่าจะเย็นอุปกรณ์ในเชิงวรรณคดีอยู่บ้าง หวังว่าผู้อ่านจะพอใจ ถ้าการแปลและเรียบเรียงผิดพลาดอย่างไร โปรดระลึกว่าข้าพเจ้าและผู้แปลไม่มีเจตนาอันใดยิ่งกว่าที่จะให้ผู้อ่านได้รับความรู้และความบรรเทิง ขอความตั้งใจดีของเย็นนาถะของข้าพเจ้าด้วย.

ศารทูล.

สงขลา. ๓๐ สิงห์. ๗๒.

บูงามัสคืออะไร

"บูงามัส" เย็นคำมะลายู แปลว่า "ดอกไม้ทอง" หมายถึงดอกไม้เงินทอง ซึ่งหัวเมืองฝ่ายมะลายูจัดส่งเข้าไปยังกรุงเทพ ฯ ในครั้งโบราณ ดอกไม้เงินทองเย็นบรรณาการรายปีของเมืองเล็ก ๆ ส่งยังเมืองใหญ่หรือเมืองที่เย็นนาย บางทีเมืองหนึ่งส่งไปยังอีกเมืองหนึ่ง เพื่อแสดงความไมตรีต่อกัน หรือเพื่อขอความช่วยเหลือเกื้อกูลทางหนึ่งทางใด ธรรมเนียมการส่งดอกไม้เงินทอง เย็นธรรมเนียมโบราณของบ้านเมืองในภาคตะวัน

ออกปรากฏตามพงศาวดารว่า ประเทศจีนเคย ได้รับดอกไม้ เงิน ทอง จาก หัวเมือง น้อยใหญ่ ในแหลมอินดูจีน ตลอดจนถึงประเทศสยามก็ ได้เคยไปจิ้มก้องอยู่เนือง ๆ ธรรมเนียมการส่ง ดอกไม้ เงิน ทอง ของ บรรดา หัว เมือง ใน ทวีป อาเซีย ใช้วิธีบังคับ คือ หัวเมืองใหญ่บังคับ หัวเมืองที่อยู่ในอำนาจ ปีใดไม่ส่งก็ถูกเร่ง ถูกเตือน ถูกขู่ ด้วยวิธีต่าง ๆ ธรรมเนียมนี้เข้า ใจว่า จะซาลงและยกเลิก เมื่อประเทศสยาม เปลี่ยนแปลงการปกครองบ้านเมืองใหม่ สำหรับ เวลานี้ เมื่อเอ่ยชื่อ ดอกไม้ เงิน ทอง ดูเหมือน จะเป็นของ ลม ๆ กันเสียแล้ว ลักษณะ ของดอกไม้เงินทอง ตลอดจนวิธีการที่หัวเมือง มะลายู นำส่งต่อประเทศสยามนั้น ไม่ใคร่ผิด แผกจากที่จะกล่าวต่อไปนี้เท่าไรนัก ชนชั้นสูง และชนชั้นกลางทั่วไป ทราบ กันว่า ดอกไม้เงิน ทองนั้น เป็นบรรณาการของหัวเมืองมะลายูจะ ต้องส่งต่อประเทศสยามตามประเพณีเท่านั้น ยัง หามีผู้ใดได้เคย อธิบาย เรื่องนี้เป็น ลาย ลักษณ์ อักษรไม่.

ประวัติการส่งดอกไม้เงินทอง ของเมืองไทร

ก่อนอื่น ควรจะกล่าว ถึง เมืองไทรในข้อ ที่ เขาไม่ยอมรับรองว่า ชาวไทยเคยไปบุกรุก หรือรบกวนข่มเหงอย่างไร แต่การที่ เมืองไทร ต้อง ส่งดอกไม้เงิน ทอง มายัง เมืองไทย นับได้ ถึง ๑๐๐ ปีเศษนั้น เพราะต้องการจะแสดง ความไมตรีต่อกัน และเมื่อได้เคยปฏิบัติมา แล้ว ก็อยากจะสงวนความสนิทสนมอันนั้นไว้ ตลอดไป ชาวเมืองไทรได้ผูกเป็นนิยายเกี่ยว แก่เรื่องดอกไม้ เงิน ทอง เป็น เรื่องน่าฟัง เล่าสู่ ต่อ ๆ กันมาดังนี้.

มะรงมหาวังสา รายา เมืองไทร คน แรก ซึ่งสืบเชื้อสายมาจากพวกยักษ์กินคน (ทศกรรฐ์?) มีพี่ชายคนหนึ่ง , พี่ชายคนนี้ มีบุตรชาย ๓ คน บุตรหญิง ๑ คน บุตรชาย ทั้ง ๓ ต่อมาได้รับตำแหน่ง รายาเมืองไทรเมืองเประ และ เมืองบัตตานี ส่วนบุตรหญิงได้เป็น ราชินี ของ เมืองไทย (นครศรีธรรมราช?) ต่อมา ไม่ช้า ก็มีครรภ์และคลอดโอรสองค์หนึ่ง ข่าวเรื่องน้องสาวได้หลาน ทราบถึงพี่ชายทั้ง ๓ ก็มีความยินดีอย่างยิ่ง จึงได้จัดส่งเครื่องเล่น ต่าง ๆ สำหรับเด็ก ไปให้เป็น ของขวัญ คน ละ อย่าง สองอย่าง เครื่องเล่นเหล่านี้ประกอบด้วย ต้นไม้เงินและต้นไม้ทองอย่างละต้น "ลิมเบ็ง" และ "ต็อมบ็อก" รูปร่างคล้ายหอก ด้าม ประดับทองอย่างละเล่ม "ฆันดังโนบัต" คือ กลองใบหนึ่ง โล่ห์ ๑ โล่ห์ "นำเปรี" คือ

ปี ๑ เลา "ซรูไน" คือ แตร ๑ คัน และ ฆ้อง ๑ ใบ.

ต่อมาราชินีทรงเห็นว่ากลอง คือ "โนบัต" เป็นของที่ควรจะเป็นเครื่องหมายวงศ์ตระกูลได้ จึงได้ตกลงกับพี่ชายให้ใช้ โนบัต เป็น เครื่อง หมาย แห่งวงศ์ตระกูลสืบมาจนบัดนี้ ได้ความ ว่า เมืองไทรเมืองเดียว ที่ใช้ กลอง เป็น เครื่อง หมาย ตามความเห็นของน้องสาว ส่วนเมือง เประ และ ปัตตานี หาใช่ด้วยไม่.

เนื่องจาก รายา ทั้ง ๓ ผู้เป็นลุงของเด็กเคย ส่งเครื่องเล่นไปให้หลานในปีแรกแล้ว ปีต่อมา ก็นำส่งเรื่อยมาจนกลายเป็น **ธรรมเนียม** ผู้ส่ง ในชั้นหลังบางทีจะไม่ทราบว่า ส่งทำไมกัน จะ ทราบแต่ว่า เป็นประเพณีเท่านั้น ก็เป็นได้ การส่ง ดอกไม้ เงิน ทอง ของเมืองไทร ปฏิบัติสืบกันมา จนถึงสมัยที่ "มูฮามัดซัน" เป็นรายา จึงหยุด เสีย เรื่องนี้เป็นเหตุให้เจ้าเมืองนครศรีธรรมราช ส่งทูตไปทวงถาม แต่ มูฮามัดซัน ทำหูทวนลม เสีย หรืออย่างไรไม่ทราบแน่ การณ์จึงเงียบ มา ชาวเมืองไทรยืนยันว่า ถ้าจะว่าคนไทย เคยบุกรุกเข้าไปในเมืองไทร ก็เห็นจะเป็นครั้ง ส่งทูตไปทวงดอกไม้เงินทองนี้เอง.

ค่าใช้จ่ายในการทำดอกไม้เงินทอง

หัวเมืองที่อยู่ทางทิศตะวันตก เช่นเมืองไทร เประ เปอร์ลิส และเมืองสตูล เหล่านี้ ได้เคย ส่งดอกไม้เงินทองมาแล้วทุกเมือง ลักษณะ ของต้นไม้เงินทองก็คือ เอาทองและเงินมาทำ เป็นรูปต้นไม้คล้ายต้นโพธิ์ มีใบและดอกเป็น ทอง ลำต้นทำด้วยไม้หุ้มทอง ทองคำที่ใช้ ในการนี้ ใช้ทองเมืองจีน หัวเมือง เล็ก ๆ เช่น เมืองเปอร์ลิส เป็นต้น ต้องใช้ทอง ไม่ต่ำกว่า ๑๖ ยงกัด (๑ ยงกัด เท่ากับ น้ำหนัก ทองคำ ๓ บาท ๒ สลึง กับ ๔ หุน) ส่วนความ สูง ต่ำ ของ ต้น ไม้ เทียบ ตาม เมืองเอก เมืองโท เช่น เมืองไทร ต้องทำสูงถึง ๖ ฟุต สิ่งของ ที่ส่งไปพร้อมกับต้นไม้เงินทอง มีหอกฝักประดับ ทอง ๖ เล่ม ประดับเงิน ๖ เล่ม โล่ห์ทำด้วย หวาย ๓-๔ โล่ห์ ผ้านุ่งสีขาวและสีอื่น ๆ บ้าง ภาษามะลายูเรียก "ไกน์จาวัต" ช่างที่ทำ สิ่งของเหล่านี้ แต่เดิมใช้ช่างมะลายูที่ได้เลือก สรรฝีมือดีที่สุด ต่อมาเปลี่ยนเป็นช่างจีน เพราะได้ความว่า ช่างมะลายู ทำชักช้าไม่ทัน การ สั่งช่างจีนไม่ได้ ค่าใช้จ่ายในการนี้ ทั้งหมด รายา เรียกร้องเอาจากเมืองหรือ แขวง เล็ก ๆ ซึ่งอยู่ในความปกครองของตน อีกต่อหนึ่ง การที่จะกำหนดว่า เมืองไหน แขวง ใด จะต้องส่งอะไรเท่าไร เข้าใจว่า รายา จะเป็นผู้ตั้งเกณฑ์เอง พระบาทสมเด็จพระเจ้า

อยู่หัว แห่งกรุงสยาม จะได้ทรงรับผ้าไม่ต่ำ เมืองต่าง ๆ รายทาง มาหยุดรวมที่จังหวัด
กว่า ๕๐ ม้วน แต่เก็บไว้เป็นส่วนพระองค์ สงขลา ต่อจากนี้ลงเรือจาก สงขลาไป
เพียง ๘๐ หลา นอกนั้นก็พระราชทานแด่ กรุงเทพ ฯ ในการส่งดอกไม้เงินทองนี้ ทูต
สมเด็จพระบรมราชินี มงกุฎราชกุมาร และ ของเมืองไทรได้รับเกียรติยศเป็นพิเศษ เช่น
พระบรมวงศานุวงศ์อื่น ๆ ตามลำดับ ที่เหลือ ถ้าทูตยังไม่มาถึงตามกำหนด เรือจะออกเดิร
อีกม้วน ๑ หรือ ๒ ม้วน พระราชทานแก่ ไม่ได้ ทูตเมืองกลันตัน และเมืองตรังกานู
มหาดเล็กที่อยู่รับใช้ใกล้ชิดพระองค์. ใช้เรือใบชะนิดสองเสา ออกเดิรทางจากเมือง
ตรงไปกรุงเทพ ฯ ทีเดียว.

วิธีส่งต้นไม้เงินทอง

ผู้มีหน้าที่ในการส่งต้นไม้เงินทองฝ่าย ยังมีธรรมเนียมที่แปลกออกไปอีก คือ
มะลายูมักจะเป็นผู้สืบตระกูลต่อ ๆ กันมา ตาม เมืองหนองจิก มีหน้าที่ส่งไม้พัน แทนดอกไม้
ภาษามะลายูเรียกว่า “รายา บูงามัส” มี เงินทอง กับรูปต้นไม้เงินทองของเมืองบัตตานี
ตำแหน่งเสมอด้วยทูต “อูตูซัน” ในสกุล ทำเป็นรูปคล้ายหน่อไม้.
รายา บูงามัส ได้รับความยกเว้นการเกณฑ์ใน เมื่อทูตต่าง ๆ เดิรทางถึงกรุงเทพ ฯ แล้ว
เวลาสงคราม กับได้รับสิทธิพิเศษอีกหลาย ต่างคนต่างตรงไปบ้าน หลวงโกศา ฯ ซึ่งเป็น
อย่าง เช่นรายาประทานคนทำนา และข้าทาส ล่ามภาษามะลายู หลวงโกศา ฯ ก็หาโอกาสนำคณะทูตเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท
ชายหญิงให้ใช้ในบ้านเรือน ในเวลาที่ตัวไป ถวายบรรณาการ และใบบอกของรายา ต้นไม้
ราชการส่งดอกไม้เงินทอง ยังมีพวก “เบบัส” เงินทองโดยมากโปรดเกล้า ฯ ให้ไปเก็บรักษา
คือ พวกมหาดเล็กของรายามาดูแลบ้านช่อง ไว้ตามวัดต่าง ๆ เช่น วัดพระศรีรัตน-
มิให้เป็นอันตรายอีกด้วย. ศาสดาราม เป็นต้น ของอื่น ๆ ก็พระราชทาน
แจกจ่ายไปตามที่กล่าวมาแล้ว ส่วนทูตและ
เดิมทีการส่งดอกไม้เงินทองส่งตรงต่อเมือง บริวารก็ได้รับพระราชทานเครื่องอุปโภค และ
นครศรีธรรมราช ต่อมาในราว พ. ศ. ๒๓๘๓-๒๓๙๓ จึงส่งตรงต่อกรุงเทพ ฯ ทูตและ บริโภคทั่วถึงกัน.
บริวารเดิรไปทางบกโดยใช้พาหนะช้างจาก

หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร

พระราชทานของตอบแทน รายา

เมื่อถึงกำหนดทูตจะเดิรทางกลับ พระเจ้าแผ่นดินสยาม จัดพระราชทานของตอบแทน แก่รายา ต่าง ๆ ตามสมควร เช่น แพร ไม้จันนานา (ไม้จันทน์) ไม้ฆาฮารู (ไม้หอมต่าง ๆ) กับราชสาสน์ทูตละ ๑ ฉะบับ.

การ ต้อนรับทูต ที่ นำ สิ่งของ พระราชทาน จากสยาม เป็นงานสำคัญงานหนึ่ง ได้จัดทำกันอย่างครึกครื้น มโหฬาร คล้ายคลึงกันแทบทุกหัวเมือง พิธีใน เมืองเปอร์ลิส ทำดังนี้ เมื่อทูตถึงชายแดน รายา จัดช้างประมาณ ๓๐ เชือก ไปคอยรับนำขบวนทูต มาหยุดที่ปะรำ ซึ่งได้ปลูกล่วงหน้าไว้ ห่างจาก วังรายา ประมาณ ๔๐ เส้น ทูตจะต้องพักผ่อนรออยู่ที่ปะรำนี้ จนกว่า รายา จะส่ง "ปังลิมา" และ "ฮูบูรัง" คือ ทหารกองเกียรติยศมารับ ทหารเหล่านี้ถือหอกเป็นอาวุธ (เข้าใจว่าเป็นทหารม้า) เมื่อทหารมาพร้อมแล้วก็จัดเป็นขบวนแห่ อัญเชิญพระราชสาสน์ขึ้นสู่พานทอง มีพนักงานกั้นกลดตลอดทาง ในงานนี้ ประชาชนพลเมืองมาชุมนุมพร้อมกัน กับมีการเล่นที่เรียกว่า "คอดริ" และมีมหรสพกับกีฬาต่าง ๆ ให้ประชาชนดู เช่น ชนโค ชนกระบือ ต่อยมวย ฯลฯ พอพระราชสาสน์มาถึง รายา ก็รับพระราชสาสน์คลี่ออกอ่านในท่ามกลางชุมนุมชน เพื่อได้ยินได้ฟังทั่วกัน.

รูปพระราชสาสน์เป็นจดหมายธรรมดา แต่พับกลับไปกลับมา แล้วห่อด้วยผ้าสีเหลือง ปักด้วยดิ้นทองคำ กระแสความใน พระราชสาสน์โดยมากมีใจความว่า พระเจ้าแผ่นดินสยาม ทรงขอบใจรายา ที่ได้จัดส่งดอกไม้เงินทองและเครื่องบรรณาการอื่น ๆ ในที่สุดทรงอวยพรแด่รายา ตลอดถึงบริพาร และมีพระบรมราโชวาท ให้รายาปกครองบ้านเมืองโดยความยุติธรรม

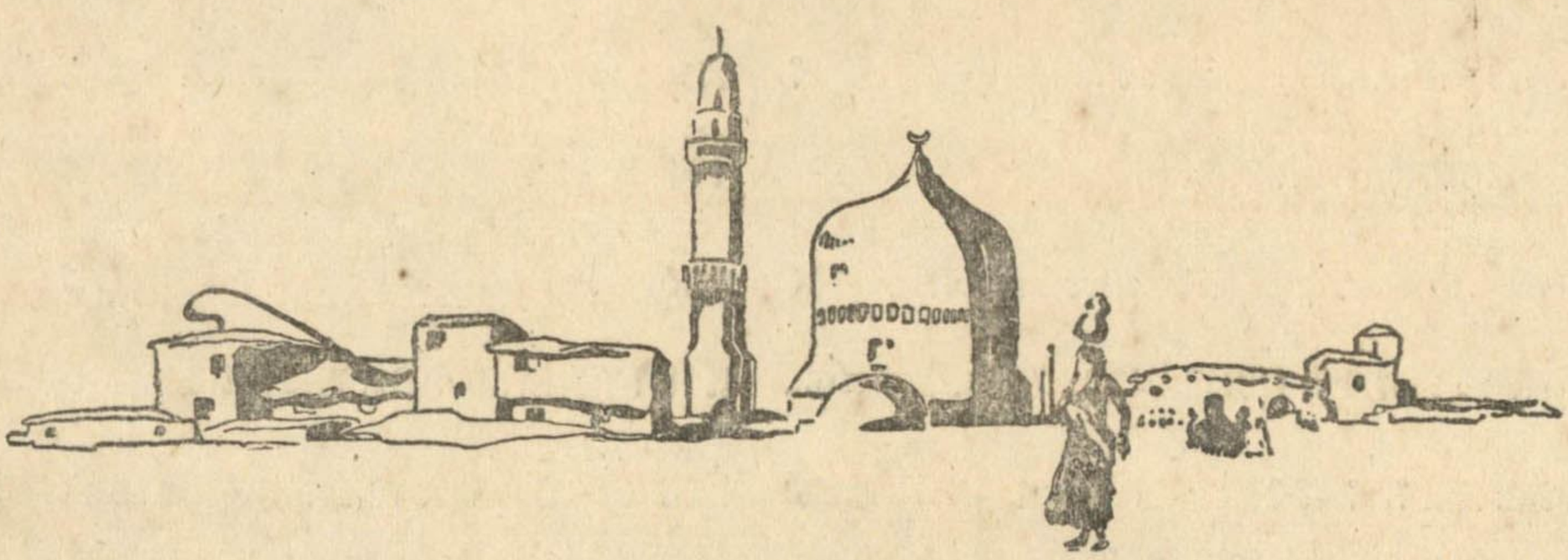

ก่อนเฉลิม

ของ

ครรชิต

คุณลุง

นับเวลาตั้ง $\frac{๑}{๑๐๐}$ แห่งศตวรรษ ข้าพเจ้ามิได้ย่างเหยียบ ผ่าน หรือแม้ติดต่อกันโดยทางหนึ่งทางใด กับประเทศไทยเขมร หรือชาวประเทศนั้นเลย

วันนั้น ด้วยมีกิจระต้องไปซื้อของไตรย์รงค์และโคมญี่ปุ่น สำหรับแต่งกะท่อม เพื่อฉลองพระมหากรุณาธิคุณ ในวาระแห่งพระราชพิธีเฉลิมพระชนม์พรรษา ข้าพเจ้าจึงได้เดินผ่านไปยังชายอาณาเขตต์ของประเทศที่กล่าวนี้ คือตามถนนหลวงนั้นแล

เมื่อได้เหลือบมองดู เห็นลักษณะภูมิประเทศเปลี่ยนแปลกตาไปกว่าเก่า คือดูเรียบร้อยกว้างขวางโอ่โถงขึ้น ข้าพเจ้าคิดในใจทันทีว่า! ประเทศไทยเขมรเปลี่ยนเป็นประเทศอื่นไปแล้วหรือ? ด้วยเหตุผล หรือด้วยเหตุการณ์อันใด? ชาวคณะเกิดรยกันเองอย่างเมืองจีนฤๅ? หรือว่าถูกประเทศอื่นมาบังคับเอาอย่างประเทศเยอรมัน? เออ เปลี่ยนเป็นประเทศอะไรไปเล่า? ใครเป็นเจ้าของประเทศใหม่หนอ?

ขณะที่ใจนึก เท้าก็หยุดเดิร แล้วพลันหน้าก็แหงนขึ้น ตรวจดูป้ายญี่ห้อ..... อ้อ—อ้อ แผ่นป้ายก็เปลี่ยนใหม่ ดูใหญ่ยาวขึ้นเหมือนกัน ที่จะเป็นประเทศที่โตมาก ชื่อจึงเป็นแผ่นยาวขึ้นตามด้วย เฮอ, คิดถึงประเทศบ้านเมืองที่ต้องเปลี่ยนแปลงไป ๆ แล้วก็รู้สึกสลดใจ ดู ๆ ก็ไม่ผิดสังขารของมนุษย์อยู่ดี ๆ มาได้ตั้งร้อยวันพันปี ผลุบผลับก็หมดอิสสระอำนาจแห่งตัวเองเอาเฉย ๆ กำลังคึกคะนองเต้นแร้งเต้นแฉ่งกันอยู่เกรียวกราว ประเดี๋ยวชีวิตก็ออกจากร่าง ทิ้งสังขารให้เป็นทรากอศุภโดยทันที! ไม่รู้—ไม่รู้ว่าเชื้อโรคเข้าย่อนอวัยวะภายในทำลายเลือดเนื้อและกะดูก ค่อย ๆ ละลายเป็นจุลมหาจุลไปทุกที ๆ มัวแต่พะวงผัดหน้าทาแป้งตกแต่งร่างกายภายนอกให้งดงามศิวิไลซ์! อนิจจา

พอรู้สำนึกสิ ชีวิตออกจากร่างไปเสียแล้ว เฮอ, คนก็คน บ้านก็บ้าน เมืองก็เมือง อาการเป็นไปก็คล้าย ๆ กันทั้งนั้น ล้วนเป็นเหยื่อแห่งมฤตยูราชด้วยกันทั้งสิ้น! อิสสรภาพอำนาจ และทั้งชีวิต ย่อมเสื่อมทำลายลงได้ง่าย ๆ และจะเป็นไปอยู่เสมอ ถ้าไม่ระวังป้องกันเชื้อโรคอย่าให้เข้ามาแซกแซงย่อนไส้ได้ อา, นี่แหละธรรมชาติของโลก โลกอันเป็นวัฏฏสงสาร! โลกอันเป็นอนิจจัง! พระพุทธองค์จึงได้ทรงตรัสสอนไว้ว่า ความไม่ประมาทนั่นแหละ เป็นเกราะแก้วสำหรับป้องกัน โอ, โลกหนอโลก ช่างพามนุษย์ให้หมุนไป หมุนจนลืมตัว ลืมบ้านลืมเมือง มัวมุ่งแต่ความเจริญศิวิไลซ์แต่ภายนอก มัวพากันประดิษฐ์ตกแต่งความสวยงามแต่ภายนอก มัวอวดอ้างขันแข่งกันแต่ภายนอก มัวหลงงมเชื่อคำชมที่เขาลวงให้หลงจนเนื้อเต้นเลยลืมตัว แท้ก็เพราะเป็นแต่เปลือกของตัว หาได้เหลียวดูตัวเองให้เห็นถนัดไม่ อนิจจา—อนิจจา เจ้าหนอนมันกำลังย่อนไส้ อย่างเอร็ดอร่อย ถ้าขืนปล่อย—ปล่อยไว้ให้ช้าอีกสักหน่อย เถอะ—เถอะ เออ จะรักษาไม่ไหว แล้วก็จะต้องเสียใจ แต่ก็สุดแก้ สุดทางที่จะหนีรอดพระยามัจจุราช ไปได้ จะร้องไห้ทำไมเล่า ฮือ—ฮือ

เสียงแตรรถรางดัง แย็ดเข้าแก้วหูตึกกะใจมันฉิวเฉียดไปอย่างไม่เกรงใจน่าเสียวไส้ มัวตั้งใจจะอ่านชื่อในแผ่นป้ายเสียจนเพลิน เจ้าพวกพรรค์นี้ก็ไม่ใช่เล่น เป็นแต่เพียงรถเพียงลาเท่านั้น แต่ถ้าใครอวดดีไปขวางทางมันก็ทับเอาตายง่าย ๆ นี่แหละท่านจึงว่าอย่าดูหมิ่น แม้สิ่งเล็กหรือคนน้อย ถ้าเผลอแล้วมันก็เอาตายได้เหมือนกัน ฉะนั้นพระท่านจึงว่าอย่าประมาท ๆ คืออย่าเผลอ! เอ๊ะ—เปล่า เปล่าน่ะ ยังไม่ทันเปลี่ยนเป็นอื่นดอก ตัวอักษรคงปรากฏนามว่าไทยเขษมอยู่ตามเดิมนั่นเอง แต่ทว่าเพราะผู้นจัยมัวเกินไปสักหน่อยจึงทำให้ดูไม่ใคร่ออกเลย เฮอ, ข้าพเจ้าพลอยโล่งหัวอกไปด้วย ที่เห็นเพื่อนประเทศยังอยู่ดี แม้จะไม่ใช่ตัวตนอะไรของข้าพเจ้า แต่เมื่อเห็นประเทศหลายแห่งเปลี่ยน 'ป้าย' ไปตาม ๆ กันแล้ว ก็พลอยรู้สึกหวาด—หวาดไปด้วย

เออ ตึกราม บ้านเมืองก็ขยับขยายใหญ่ยาวออกไปกว่าแต่ก่อน ห้องหับภายในดู (ลอดเพี่ยมกะจกเข้าไป) ก็เรียบร้อยสะอาดพลเมืองก็ดูมาก ขวักไขว่ขึ้น และค่อนจะสวย ๆ งาม ๆ แม้จะปรากฏว่าไม่ใช่ชาว

ไทยเขษม แท้มีหลายชาติเข้ามาปะปน หรือจะงามแต่เปลือกดังคาดก็ดี แต่ก็แสดงว่าความเจริญนั้นมีอยู่เป็นแน่! แต่ไฉน—ทำไม? บ้ายญี่ห้อ จึงปล่อยให้ผุนจับเปรอะเช่นนี้ ดูคล้าย ๆ กับหญิงที่รูปสวยดั่งเทพธิดา แต่มาให้ชื่อว่า แม่ดำ—แม่แดง อะไรกะนั้น มันไม่สมกันเลย อ้อ หรือว่าหันสมัยเข้าคลองเกิดเล่นชิ้นกิมตึ้ง โบราณวัตถุ ของเก่าขึ้นบ้าง เพื่อแสดงอายุของประเทศว่า ตั้งมานาน—นานแล้ว และ—ยังทรงอยู่ได้พร้อมด้วยความเจริญ—เช่นนั้นกะมัง? ฮือ, สังเกตว่าตั้งแต่เปิดพิพิธภัณฑ์สำหรับพระนครกว้างขวางขึ้น ก็มีคนหันเข้าหาของโบราณกันมาก อีกพักหนึ่ง ทำให้บางคนยังเกิดความสนุกสนานบานใจ เพราะได้ชิ้นมาใหม่แต่เป็นของเก่ามีราคา แต่ไม่ต้องเสียราคา และทำให้บางคนต้องโศกเศร้าโศกาเพราะความเสียดาย ด้วยต้องเสียของที่รักดังดวงใจไปอีกใหม่ แต่มันเป็นของโบราณ และครั้นจะไม่ยอมเสีย ก็เกรงว่าความเสียใจมันจะเกิดมากขึ้นกว่าความเสียใจที่เสียของ เออ, นี่แหละมันก็เข้าทำนอง—ทำนองอะไรหรือ? ทำนองสัญญาสันนิยาตโลกกะมัง?

ข้าพเจ้ายังไม่ทันจะคิปัญญาอันเกิดขึ้นโดยบันดาลขันของตนเองให้แตกได้สักอันหนึ่ง ก็พอดีได้ยินเสียงพร้อมกับเห็นรูป——

"คุณลุง—ต้องการอะไรก็เชิญเข้ามาข้างในสิคะ"

เสียงนั้นหวานแจ๋วจริง แต่สำหรับข้าพเจ้าต้องรู้สึกว่ามีอะไรขม ๆ ปนอยู่ด้วย จึงใยังไม่อยากจะรับประทาน ไม่ใช่ว่าเพราะผู้พูดไม่มีกิริยาหวานประกอบ มีอย่างงามเหมือนกัน แต่—แต่หล่อนให้สรรพนามข้าพเจ้าผิดไปมากทีเดียว

จริงอยู่ ข้าพเจ้าไม่เพียงแต่ได้เป็น (ลุง) คนแล้ว ได้เป็นถึง (ปู่) เสียด้วยซ้ำ แต่ท่านต้องเข้าใจว่า คนสมัยนี้เป็นปู่คนได้แต่อายุยังไม่ถึง ๔๐ และปู่นั้นอาจมีอายุแก่กว่าหลานเพียงรอยเดียวหรือไม่ถึง ฉะนั้นคนที่เป็น ลุง เป็น ปู่ เขาจึงไม่จำเป็นต้องแก่ทุกคนมิได้ ทำไมจึงเป็นเช่นนี้ แต่ก่อนเราเคยเห็นปู่ล้วนแต่มีหนวดขาวยาวโง้งเดียวนี้บางคนเช่น ข้าพเจ้า จะหาหนวดทำยาสักเส้นก็ทั้งยาก ทั้งนี้เพราะเหตุความหมุนของโลกอีกนั่นแหละ มนุษย์เราเกรงจะหมุนไม่ทันโลก จึงต่างระดมแรงเร่งตนเองให้มีความเจริญทันโลก ดังนั้นเมื่อโลกก็หมุนเร็วเข้า คนก็หมุนเร็วเข้า ปู่กับหลาน

จึงเกือบมาชนหัวชนหางกัน และแน่นอน ไม่ช้าก็ต้องทันกันเข้าวันหนึ่ง ข้าพเข้าออกหวาด ๆ ไปว่า หลานบางคนอาจจะเกิดก่อนบ้าง ก็จะเป็นได้กะมัง?

หวนกลับไปกล่าวสำหรับแม่คนนี้ ถ้าการณ์เป็นไปอย่างว่า—ไม่เพียงแต่ลุง ข้าพเข้าอาจเป็นบ้าหล่อนก็ได้ แต่นี่การณ์ไม่ใช่เช่นนั้น หล่อนจึงไม่ควรเรียกข้าพเข้า—แม้เพียงลุง ถ้ามายืนเทียมคู่กัน ตรวจดูเนื้อหนังที่หย่อนตึง ตลอดจนสูงต่ำล่ำผอมให้ดี ใคร ๆ ทั้งโลกก็จะต้องยกนิ้วว่า ข้าพเข้าสมควรเป็นเพียง—พี่หล่อนเท่านั้น

ดังนี้ จึงไม่ต้องคอยให้ร้องเชิญเป็นคำสอง ข้าพเข้าก็ตรงรี่เข้าไปทันที แต่—เปล่าท่านอย่าตกใจว่า ข้าพเข้าเข้าไปเพื่อทำอะไรทดแทนเจ้าหล่อนด้วยความโกรธนั้นหามิได้ ข้าพเข้าเข้าไปด้วยถือว่าเป็นที่รู้จักและเคยเข้าไปเท่านั้น

"เชิญนั่งสิคะ คุณลุ....."

พอเจ้าหล่อนออกเสียงหวานอิก นั่นต้าข้าพเข้าก็พองขึงใส่เจ้าหล่อนเอง โดยไม่ทันต้องสั่ง เจ้าหล่อนคงตกใจจึงหยุดชะงักพูดไม่หมดคำ ทำหน้าจิด ๆ ข้าพเข้ารู้สึกตัวว่าเสียกิริยาไปบ้าง จึงรีบยิ้มแย้มกับหล่อน

"ขอโทษเถอะย่ะ ง่า—คุณบรรณาธิการอยู่ไหมยะ?" ข้าพเข้าถาม

"มีธุระอะไรคะ?" หล่อนย้อน

"อยากพบท่านสักหน่อยย่ะ"

"จะให้ดิฉันเรียกท่านว่ายังไงคะ?"

"บอกว่ามีคนมาหาต้องการพบ ก็เห็นจะพอกะมังย้ะ"

"ด้วยเรื่องธุระ.....!"

"อ๋อ" ข้าพเข้าสอด "ไม่มีธุระอะไรดอกย่ะ เพื่อพบปะเยี่ยมเยียนเท่านั้น"

"โปรด—นาม—"

ข้าพเข้ายิ้ม โดยรู้สึกว่า 'หน้าห้าง' ของประเทศนี้เขาเป็นงานเป็นการดีจริง ละเอียดถ้วนถี่ ถูกต้องตามแบบแผน รูปร่างก็งดงามกะทัดรัด ถ้าเทียบกับคนในบ้านของข้าพเข้าก็ยังไม่รู้ว่าจะยกเอาใครมาเทียบ จึงชะนะหล่อนได้ สำนักงานทั้งหลายเมื่อมีแม่ย่านางดังนี้ ก็ไม่ต้องเกรงว่าความเจริญจะไม่มาถึงโดยเร็ว และบ้านเรือนทั้งปวง ถ้ามีแม่เรือนเช่นนี้ ก็ต้องมีสุขดังอยู่ในวิมานแน่นอน สำหรับเจ้าหล่อนผู้นี้กล่าวได้ว่าสวยทั้งรูป งามทั้งมารยาท กิริยาละมุนละม่อมวาจาก็อ่อน..... เออ, ถ้าหล่อนไม่พลาดเสียนิดเดียว ก็จะหวาน—หวาน อย่างอร่อย

จริง ๆ

ข้าพเจ้านึกเพลินจนเผลอมองหล่อนเอาจริงจัง รู้สึกตัวสิเข้าไปถนัดแล้ว มองสบตาหล่อน เห็นท่าทางออกจะกะดากอายอยู่ไม่น้อย

"นาม_นาม คุณ_ค่ะ"

หล่อนพูดอย่างอิดเอื้อนเกมอาย แต่คำนี้ที่หล่อนพูดครั้งนี้ เป็นที่จับใจข้าพเจ้าอย่างยิ่ง รู้สึกหวาน_หวานจริงทีเดียว

"ยอกท่านว่าชายคน ๑ รูปร่างไม่สูงไม่ต่ำ, ไม่อ้วนไม่ผอม, ไม่ดำไม่ขาว, ไม่แก่ไม่หนุ่ม, เป็นไทยไม่ใช่เทศ ๆลๆ เท่านี้ท่านก็คงนึกชื่อได้ดอกย่ะ หรือถ้าท่านยังสงสัยหล่อนจะบอกต่อเติมอะไรต่อไปอีกก็ได้ ฉันอนุญาต เชิญเลือกสังเกตไว้ตามชอบใจ"

ข้าพเจ้าพูดพร้อมกับหัวเราะ แต่เจ้าหล่อนทำหน้าขึง ดูเหมือนจะกำลังใช้วิจารณญาณว่า ข้าพเจ้าจะเป็นเพียง ทลึ่ง หรือบ้าทีเดียว

แต่ยังมิทันที่เราจะทำอย่างไรกันต่อไป ก็พอดีมีเสียงบัญชาการแหว ๆ ออกมาจากในห้อง แล้วก็เสียงเกือกลงส้น โก๊ก_โก๊ก_โก๊ก, ทันทีบุรุษผู้มีร่างอ้วนใหญ่แต่ไม่ตุ๊ตะ สวมแว่นตากรอบทอง ดวงหน้าอิ่มผิวพรรณเปล่งปลั่ง เสียแต่มีปานดำดวงค่อนข้างใหญ่ที่แก้มใต้ตา ก็โผล่ยังตาประตูออกมา

"เอ๊ะ_ แหม_" ท่านบรรณาธิการร้องอุทาน

"อ๊ะ_" ข้าพเจ้าก็อุทานขึ้นพร้อมกัน พลางเราก็ต่างรี่เข้าหาและประสานมือกัน

"นี่_นี่_นี่, จะไปไหนกันพ่อคุณ ทำไมหายหน้าไปนานตั้งชาติ คิดว่ามดงามเอาไปกินเสียแล้วอีก" ท่านบรรณาธิการพูดอย่างหายใจไม่ทัน และใส่เม็ดตามเคย

"ก็มาเยี่ยมน่ะสิ ส่วนคุณล่ะจะไปไหน" ข้าพเจ้าย้อน เพราะเห็นเข้าเครื่องครบอยู่

"จะไปหาเรื่องน่ะซี เดือนเฉลิมเราเคยทำเป็นพิเศษ จึงต้องทำให้พิเศษ ๆ ขึ้นทุกปี"

"อ้อ, ถ้าเช่นนั้นก็เชิญ คุณมีธุระวันหลังผมมีโอกาสจึงจะแวะเยี่ยมใหม่"

"ชะ แล้วกันน่ะสิ" คุณบรรณาธิการออกสำเนียงดังเหมือนเจ็กตกน้ำตามเคย "ยอกแล้วว่าไม่ได้พบกันตั้งชาติ มาพบเข้ายินดีจะตาย ทำเป็นคนถือกิริยาผู้ดีจัดไปได้"

"อ้าว_ก็คุณมีธุระจะไปหาเรื่อง"

"ไม่สำคัญอะไร แหละบางทีคุณอาจมีเรื่องมาให้ผมแล้วก็ได้"

"อ๊ะ—เปล่า, เปล่าเลย คุณก็รู้อยู่ว่าผมไม่ใช่คนรวยเรื่องจนถึงนำเรื่องไปเที่ยวแจกพวกพ้องได้"

"เฮ่ย, เกิดเรียนสำนวนกับเขาข้างแล้วมาเถอะ ๆ" ว่าพลางทางจูงกรข้าพเจ้า "ไปคุยกันบนออฟพี่ศก่อนเถอะ"

แต่เรายังมิทันก้าวขา ข้าพเจ้าหันหน้าไปสบตาแม่ 'หน้าห้าง' เห็นเจ้าหล่อนตลึงดูเราอยู่ แต่แน่นอน คงหมายดูข้าพเจ้ามากกว่าดูนายห้างของหล่อน

คุณบรรณาธิการคงเห็นอาการของเราจึงร้อง

"เออ—ยังไม่ได้แนะนำให้คุณรู้จัก 'แม่สาวบุนนาค—ชัญญวัณณ' หัวหน้าจัดการแผนกโต้ตอบของผม นี่คุณ—คุณ, บรรณาธิการพูดหัวเราะ ๆ "รู้จักกันแล้วกะมัง?"

ข้าพเจ้าพลอยหัวเราะไปด้วย และก้มศีรษะรับไหว้แม่สาวบุนนาค แต่หล่อนยิ้มอย่างอาย ๆ เราก็พากันเข้าห้องใน

◎ ◎ ◎

มิวนิซิแปลลิตี้

เมื่อท่านบรรณาธิการนำพาข้าพเจ้าดูกิจการตามห้องต่าง ๆ แล้วก็เข้าไปนั่งคุยกันในห้องฉะเพาะของท่าน

ข้าพเจ้าออกปากชมถึงความเรียบร้อยและความเจริญที่แปลกตาขึ้นมาก ซึ่งท่านยิ้มรับพอเป็นกิริยา ข้าพเจ้าหวนนึกถึงป้ายญี่ห้อ จึงพูดขึ้นว่า

"เสียอย่างเดียวที่ปล่อยให้ป้ายญี่ห้อมอม มอซอ อย่างเด็กไม่อาบน้ำ หรือว่าจะรักษาไว้เป็นสิ้นกิมติ๋ง"

"อะไรได้" บรรณาธิการพูดเสียงดัง (ตามเคย) "ผมถึงกับต้องออกข้อบังคับให้เช็ด ๓ วันครั้ง เพราะเป็นของอยู่สูงยากแก่เด็กมัน จึงมิให้ทำทุกวัน และเกรงว่าทำเช่นนั้น ก็เห็นจะต้องเปลี่ยนป้ายเดือนละแผ่นทุก ๆ เดือน ด้วยตัวหนังสือจะหลุดลอกเพราะการเช็ดเป็นแน่"

"ฮึ, เพราะอะไร"

"เพราะฝุ่นในถนนหลวงน่ะสิ ดู ๆ, ตามกะจกหน้าต่างเหล่าน" พูดพลางทางชี้ "เช็ดทุกวันทุกเช้า แต่กะนั้นไม่ทันค่ำฝุ่นก็จับเกรอะอีก เหมือนไม่ได้เช็ด"

"อ้อ—ก็ถ้วนถี่พออยู่แล้ว"

"จริง ๆ นา กรุงเทพมหานครยิ่งเจริญเท่าใด ก็ดูยิ่งสกปรกเท่านั้น . . . . .

"จุ๊ _ จุ๊" ข้าพเจ้ารีบจุปากชิ้นขัดไว้ เพราะรู้นิสัยท่านบรรณาธิการว่าพูดดังเสมอ

"ฉะเพาะเรื่องฝุ่น ไม่ช้าก็คงหมดไป ทางเกวียน" เพราะถนนลาดยางได้หลายสายแล้ว" ข้าพเจ้าออกความเห็น

เฮอ—เห็นจะยังอีกนาน และคงไม่ถึง แต่คนเสีย" ถนนนี้"

"ทำไม?"

"เขาว่ากรมนคราทรเลือกทำฉะเพาะถนนที่สำคัญ เพราะว่าไม่มีเงินพอจะทำให้ทั่วหมดได้"

"เออ, พูดถึงเรื่องเงินทำถนน, กรุงเทพฯ ยังมีขณกว่าหัวเมืองมาก ถึงแม้ถนนยังมิได้ลาดยางก็ยังทำด้วยหิน ส่วนตามหัวเมืองต้องทำด้วยวิธีผะสม หิน ๑ ก้อนกับดินล้านก้อน และมีถนนเช่นว่านั้นก็ยังดี แต่โดยมากถนนก็คือทางมดเดิร"

"ทำไม?"

"ชาวชนบทเขานินทาอยู่ทั่วกันว่ากรุงเทพฯเอาเงินของเขามาถมถนนเสียหมด"

"อือ_อะไรยังงั้น จะเป็นไปได้ริ"

"ไม่ทราบ, ว่าตามเขาพูดกันเช่นนั้น ผมก็ครั้งบ้านนอก ครั้งบางกอกจึงไม่รู้ดี ที่รู้ก็แต่ว่าบ้านนอกเสียภาษีรถยนตร์เท่าบางกอก แต่รถยนตร์นั้น มันเดิรกันตามถนนในท้องนา คือ ทางเกวียน หรือบางแห่งก็ไม่มีแม้

"ก็ภาษีรถเอาไปทำไมเสียเล่า"

"ไม่ทราบ, ผมไม่ได้เป็นคนเก็บ เป็น

"ก็นั่นน่ะสิ ทำไมไม่ถามเจ้าพนักงานผู้เก็บเขาดูเล่า"

"เอ๊ะ—คุณจะยุให้ผมจดทะเบียนรถไม่ได้ต่อไปรึนี่"

"ทำไม ทำไม?"

"คุณก็รู้อยู่แล้วว่า วิธีการของรัฐบาลเรานั้น ท่านเก็บมารวมไว้กองกลางเป็นก้อนใหญ่ แล้วจึงพิจารณารายงานแบ่งจ่ายไปตามท้องที่ตามที่มีกิจสมควรต้องทำ ไม่ใช่เก็บได้ที่ไหนก็ใช้ที่นั่น"

"ถูกละ ถูกละ"

"ก็นั่นน่ะสิ เมื่อรู้อยู่แล้วอย่างนี้ ไปถามเจ้าพนักงานผู้เก็บท่านเข้า ท่านก็ควรโกรธเอาแล้ว เพราะท่านมีหน้าที่เพียงแต่เก็บต่างหาก"

"ยะ, ยังงั้นถนนก็เป็นแปลงควายเราดีๆ น่ะซี"

"ไม่แต่ถนน ว่ากันตามจริงแล้ว มันอัตคัดกันการสกปรกรุงรังทั่วไป ยังไม่เห็นอะไรเป็นหน้าเป็นตาที่ขนชื่อว่าเป็นบ้านเป็น

เมืองอย่างกรุงเทพ ฯ นี่สักแห่งเดียวเลย”

“เออ—เออ คุณมีความเห็นยังไงบ้างล่ะเรื่องการบำรุงบ้านเมือง”

“ผมก็มีความเห็นสามัญชนเท่านั้น”

“นั่นน่ะสิ มียังไงบ้าง”

“เพียงพังกันเล่นก็พอได้ แต่จะทำจริงได้หรือไม่นั้น พ้นวิสัยปัญญาของผม”

“เอาเถอะ เอาเถอะ ว่ามาพังกันเล่นเท่านั้น”

“เท่าที่ได้ ขะโมยพังเขาคุยกันมาบ้างก็มีว่า จัดอย่างมิวนิซิแปลลิตี้ และจะเกิดผลทั่วหน้าและรวดเร็ว”

“เออ, ยังไง ๆ”

“คือ แบ่งเงินภาษีอากร เป็นส่วน . . . . อ้อ—อ้อ—อ๋อ . . . . .

ข้าพเจ้าพึ่งมองเห็นท่านบรรณาธิการกำลัง ชอตแฮนด์

“นั่นแน่, ไม่ไหวเสียแล้ว ผีเถอะ คนกันเองแท้ ๆ คุณบรรณาธิการจะขุดหลุมไม่ให้ผมกลับบ้านเสียแล้ว” ข้าพเจ้าต่อว่า

“เปล่าดอกน่า ผมมีความอยากรู้อยู่มากในเรื่องที่เป็นความรุ่งเรืองแก่บ้านเมือง ก็จะโน๊ตไว้เพื่อคิดเล่นบ้างเท่านั้น เล่าต่อไปเถอะเราต่างก็มีความตั้งใจดีต่อชาติบ้านเมืองด้วยกันทั้งนั้น”

“ขอโทษ, สำหรับเรื่องนี้ ความจริงก็ไม่ใช่ของเสียหาย เพราะรัฐบาลก็ดูเหมือนจะดำริเห็นชอบอยู่แล้ว จึงได้ยอมเสียเงินทองตั้งคณะข้าหลวงออกไปสอบสวนถึงนา ๆ ประเทศ และคณะข้าหลวงก็ได้รายงานเสนอแล้ว คงกำลังอยู่ในความดำริของรัฐบาล ว่าจะถึงคราวสมควรจัดการอย่างใดที่ใดบ้างหรือไม่เท่านั้น ฉะนั้นจึงไม่ใช่เรื่องที่พลเมืองจะต้องพูดกันอีก”

ข้าพเจ้าพูดตัดบท ด้วยความจริงข้าพเจ้าก็ไม่มีความรู้ในคำที่พูดมาว่ามีลักษณะเป็นประการใดอย่างไรเหมือนกัน ที่พูดไปก็โดยได้ยินมา และดูเหมือนทุกวันนี้คนโดยมากมักจะเห็นกันว่า ถ้าพูดไม่ติดคำเช่นนี้ไว้บ้างก็ดูเป็นคนจืดไป ข้าพเจ้าก็มิใช่ต้องการเด่มอย่างไรมิได้ แต่เมื่อขืนซื่อว่าสนทนากับนักหนังสือพิมพ์ ก็เพียงไม่อยากให้ได้รับสมญาว่าเป็นคนจืดเกินไปเท่านั้น ฉะนั้นเท่าที่ได้พูดมาก็พอที่ท่านบรรณาธิการจะไม่ถือว่าข้าพเจ้าจืดได้แล้ว เมื่อท่านจะเอาจริงเข้า ข้าพเจ้าจึงไม่เอากับท่าน เพราะไม่จำเป็นอะไรแล้ว และเมื่อท่านเห็นว่าการจะขืนให้ข้าพเจ้าพูดอีก ก็เท่ากับขืนจะให้

เต่ามีหนวด ซึ่งธรรมชาติย่อมเป็นไปไม่ได้ สิ่งที่มีแต่ความเริงรมย์ขึ้นอย่าง ๑ ในประเทศ
เช่นนั้นแล้ว เรื่องที่ท่านกำลังมันนี่ก็เป็นอัน หรือเย็นยาหอมประจำบ้านขนานหนึ่ง และ
ยุติกัน เมื่อเราได้หว่านพืช จนเกิดผล คือ ความ
ไมตรีติดต่อ กับเพื่อนร่วมชาติจน กว้างขวาง
เช่นนี้แล้ว ถ้าเรามาหลบหน้า คือหลบความ
ไมตรีของท่านเสีย ก็ดูไม่ใช่น้ำใจลูกผู้ชาย
เลย”

หนังสือพิมพ์

ท่านบรรณาธิการได้บอกให้ฟังถึงกิจการที่ขยายตัวออกไป จนต้องขยายที่ กับว่าได้ทำรายวิกเพิ่มขึ้นอีกประเภทหนึ่ง และกำลังตั้งใจทำกันอย่างจริงจังทีเดียว

ข้าพเจ้าถามว่าเห็นจะเป็นผลประโยชน์ดีจึงสามารถขยายได้เช่นนี้ ท่านว่าในส่วนหนังสือพิมพ์ไม่เป็นผลเท่าใด ถ้าจะพูดว่าหนังสือพิมพ์คงอยู่ได้เพราะโรงพิมพ์ก็ไม่ผิด

“อ้าว, ยังงั้นอุตตริทำรายวิกขึ้นอีกทำไมล่ะ”

“รายวิกเสียอีกยังให้ผลดีกว่ารายเดือน”

“เช่นนั้นก็ควรเลิกรายเดือนเสีย”

“คิดเผิน ๆ ก็ควรเช่นนั้น แต่เรามีความตั้งใจกันมาแต่เดิมว่า การทำหนังสือเช่นนี้ ไม่ใช่จะหวังผลประโยชน์เป็นอาชีพเพียงเป็น ฮอบบี้ ของเราเท่านั้น กับยังเป็นสาธารณสถานสำหรับท่านหญิงชายผู้มีนิสสัยทางอักษรศาสตร์ ได้ประลองฝีมือเล่นตามคราวที่ต้องการด้วย เท่ากับว่าเราได้สร้างสิ่งที่มีแต่ความเริงรมย์ขึ้นอย่าง ๑ ในประเทศหรือเย็นยาหอมประจำบ้านขนานหนึ่ง และเมื่อเราได้หว่านพืช จนเกิดผล คือ ความไมตรีติดต่อ กับเพื่อนร่วมชาติจน กว้างขวางเช่นนี้แล้ว ถ้าเรามาหลบหน้า คือหลบความไมตรีของท่านเสีย ก็ดูไม่ใช่น้ำใจลูกผู้ชายเลย”

“ก็ถูกอยู่ แต่ถ้าคิดเป็นส่วนตัว ฮอบบี้พรรค์นี้ดูออกจะลงทุนแพงจริง”

“แน่นอน ถึงขาดทุนก็มีกันบ่อย ๆ”

“บ๊ะ, เช่นนั้นจะหาฮอบบี้ที่ไม่เข้าเนื้อมีดีกว่าซี”

ข้าพเจ้าออกรู้สึกว่าประเทศไทยเขยมนี้เห็นจะดำเนินการโลบาย ยอมขาดทุนในการแต่งตัวเพื่อเป็นผักชีโรยหน้า พอได้รับคำยอจากมหาชนว่าตนเจริญใหญ่โตงดงามกะมัง?

“เปล่า, ความจริงถ้าการตรงไปตรงมาต่อกัน ก็ไม่ต้องเข้าเนื้อ แต่ส่วนผลนั้นไม่พอเลี้ยงท้องเป็นแน่ละ”

“ตรงไปตรงมายังไง ยังไม่เข้าใจ”

“คือว่า เมื่อหนังสือตรงไปสมาชิก ค่ารับของสมาชิกก็ตรงมายังโรงพิมพ์”

“อ้อ_อ้อ, เข้าใจละ ๆ”

“เพราะส่วนโรงพิมพ์ก็ต้องค่ากระดาษ

หนังสือพิมพ์ไทยเขษม

ค่าแรงกรรมกร และค่าโสหุ้ยจิปาถะ ตรงไปยังเข้าของสิ่งของเข้าของแรงเขาทันทีเหมือนกัน”

“ก็เมื่อสมาชิกไม่ตรงมา เราก็อ้อมออกตัวเอากับพวกเหล่านั้นบ้างซิ”

“เชะ, คุณนี่จะแนะนำให้ผมเข้าตะรางละสิ”

บรรณาธิการพูดแล้วหัวเราะ ข้าพเจ้าก็พลอยหัวเราะด้วย

“ผมนึก ๆ ก็ยังมองเห็นไม่ตลอดได้ คุณพูดว่า ผลไม่ดี แต่คุณก็ทำใหญ่โตออกไปทุกที ถ้าเป็นจริงก็ดูไม่ฉลาดเลยนี่”

“บอกแล้วว่าชั้นต้นเราหวังฮอยบี้ภายหลังท่านทั้งหลายมิไมตรีติดต่อเล่นฮอยบี้กับเราด้วย เราสนุกกันจนเป็นหลักฐานกว้างขวางเกิดเยื่อใยขึ้น อันเป็นค่าแห่งเกียรติคุณไม่ใช่น้อย และสิ่งที่เราต้องการก็มีอยู่เท่านี้ ไม่ใช่หวังเอาเงิน เราหวังเอาชื่อเสียง ดังนี้จึงเพิ่มน้ำหนักความอดทนพยายามของเรายิ่งขึ้น”

“คุณก็รู้ไม่ใช่ฤา ว่าเกียรติยศเกียรติคุณนั้นกินไม่ได้ ยิ่งทุกวันนี้ราคายิ่งถูกเต็มที”

ข้าพเจ้าออกจะหวาด ๆ ว่าประเทศไทยเขษมนี่เห็นจะเจริญโดยทางแต่งหน้าเสียแน่แล้ว

“นั่น—คิดเห็นแก่ตัวเองเกินไป คนเราต้องคิดถึงเพื่อนร่วมชาติและบ้านเมืองด้วย”

“อย่างไรกันพ่อ”

“คุณจงเข้าใจเถิดว่า หนังสือพิมพ์ในเมืองไทยทุกฉะบับเกือบจะกล่าวได้ว่ามิใช่อยู่ได้ด้วยราคาของตัวมันเองเลย อยู่ได้ด้วยความตั้งใจจริงของเจ้าของเท่านั้น โดยที่เห็นว่า ข่าวคราวความเป็นไปของโลกเป็นประโยชน์แก่เพื่อนร่วมชาติ และราชการบ้านเมืองของตน จึงได้อุตส่าห์ลงทุนหามาพิมพ์ขึ้นแล้วประกาศเข้าไป พูดกันอย่างตรง ๆ หนังสือพิมพ์เป็นตู้วิทยาเป็นแว่นเป็นยาน ของสาธารณชนทีเดียว และไม่มีโรงเรียนใดสำนักงานใดจะเผยแผ่วิชชาความรู้แก่มนุษย์ได้กว้างขวางไพศาลดีกว่าหนังสือพิมพ์เลย เพราะดังกล่าวนี้ หนังสือพิมพ์ที่ได้ตั้งขึ้นโดยความตั้งใจดีของเจ้าของจริง ๆ จึงไม่เลิกล้มไปง่าย ๆ”

“คิดดูก็ถูกจริงอย่างคุณว่า แต่ธรรมดาของมนุษย์ถึงแม้จะมีศีลธรรมดีเพียงใดก็ตาม เมื่อต้องเลือกใน ๒ ทาง คือ ท้องของตนกับความเจริญของคนอื่น ก็ดูเหมือนควรจะ

เลือกเอาข้างตนเองก่อนมิใช่ฤา”

“จะว่าถูกก็ได้ แต่พวกเราหนังสือพิมพ์ยังไม่มีเหตุเกิดแก่ท้องนัก จึงยังคงพยายามอยู่ได้ และดังกล่าวแล้วว่าถ้ามีธรรมดาตรงไปตรงมาต่อกันแล้ว เรื่องท้องก็ดูไม่มีเหตุต้องเป็นห่วง และเมื่อรู้สึกว่า ฮอยบ์ ของเราเป็นผลแก่คนอื่นด้วยแล้ว มันก็ทำให้อิ่มขึ้นอีก”

ข้าพเจ้าออกจะเห็น ๆ ว่า คนเราที่อยากให้คนอื่นเห็นว่า โก้เก๋สวยงาม เขาจะได้ยอว่าวิเศษนั้น สามารถลงทุนถึงกับยอมอดกินเทียวนะ, เฮอ.....

“ข้อเดียว, เป็นความสำคัญในเรื่องนี้คือ ความตรงไปตรงมา หรือพูดให้ง่ายว่าความกรุณาของสมาชิกในเรื่องค่าบำรุง”

“ถูกแล้ว, เพราะปัจจุบันนี้คนอ่านหนังสือพิมพ์ในเมืองไทยยังมีส่วนน้อยนัก”

“อ้อ, เกี่ยวกันยังไงด้วยหรือ”

“เมื่อคนอ่านน้อย ราคาของหนังสือที่ได้ก็พอ ๆ กับทุน ฉะนั้นเมื่อเกิดการไม่ตรงไปตรงมา ก็ต้องขาดทุนทันที แต่ถ้าเมื่อมีคนอ่านมากราคาของหนังสือก็มากขึ้นตาม เมื่อนั้นแม้จะขาดตกยกพร่องคือมีการตรงไปตรงมาบ้าง ก็ไม่เป็นไรเพราะพอถัวไถชดเชยกันไปได้”

“ทำไมคนไทยเราจึงยังนิยมหนังสือพิมพ์น้อยนักเล่า ก็คงเพราะหนังสือพิมพ์ยังไม่ดีพอนั้นเอง ฉะนั้นเมื่อทำให้ดีขึ้นคนอ่านก็จะมากขึ้นตาม ก็จะเป็นอันสันนิษฐานที่เป็นอยู่”

“ข้อนี้สิยากอยู่ เพราะหนังสือพิมพ์ของเราจะพูดจะออกความเห็นกันตรง ๆ หรือกล่าวเรื่องที่โลดโผนอย่างหนังสือพิมพ์ต่างประเทศเขาไม่ได้ หนังสือพิมพ์ในเมืองไทยจึงได้เต็มไปแต่ข่าวลักขะโมย รถทับคนรถชนกัน ฯลฯ กับเรื่องนายนั่นทำนั่น และประโลมโลกเรื่องจิ๋นเท่านั้น ขอให้คิดดูเถิดว่าเรื่องเหล่านี้ไม่เป็นสาระหรือความรู้อย่างใดเลย นอกจากชวนใจคนให้คิดฝันแต่สิ่งไม่เป็นเรื่องลม ๆ และประกาศความเป็นอยู่อันไม่งามของคนไทย, เมืองไทยทั้งนั้น ฉะนั้นจะโทษพวกหนังสือพิมพ์ก็ไม่ได้,

“ไม่จริงละน่ะ ทำไมจะพูดจะกล่าวไม่ได้ ทุกวันนี้ก็มีอยู่ไม่น้อยที่ลงเรื่องออกความคิดความเห็นกันต่าง ๆ นา ๆ เว้นแต่ของคุณเองจะไม่มีความคิดความเห็นที่จะลงเหมือนอย่างเขาน่ะซิ”

ความจริง ข้าพเจ้าก็เห็น ๆ ใจว่า ความเห็น

ในหนังสือพิมพ์ทุกวันนี้ เรื่องที่โด่งดังใหญ่โตก็คือเรื่องความเห็นต่างกันส่วนตัว แล้วก็ขึ้นโรงศาลฟ้องร้องกันจึงใหญ่โตโด่งดังอีกอย่าง ๑ ก็คือเรื่องมลเล็กน้อย อย่างลูกปืนนิด ๆ แต่ช่วยกันเข้าเสียโป่งใหญ่จนแตกจึงเกิดโด่งและดัง

"ไม่ใช่เช่นนั้น มันประกอบกันคือพวกนักอ่านของเรา ส่วนมากก็ชอบเรื่องโอ้ ๆ โลม ๆ เหลว ๆ ลม ๆ อย่างที่กล่าวแล้วเสียด้วย ฉะนั้น หนังสือพิมพ์ใดลงแต่อาติเกิล ก็เท่ากับเอายาหม้อใหญ่ไปขาย ซึ่งหาผู้ซื้อได้ยากเต็มที"

"อ้าว, ถ้าเช่นนั้น มันจะเป็นปัญหาอย่างไรอีกเล่า ขนมพอสมกับน้ำยาแล้ว ต่างคนก็ต่างจะโทษกันไม่ได้ ก็เรียกว่าพอดีอยู่แล้วนี่"

"ก็ถูกละ แต่เพราะเหตุนี้แหละผมจึงกล่าวว่า หนังสือพิมพ์ที่เป็นอยู่ทุกวันนี้นั้น ผู้ทำจะหวังเป็นอาชีพอันงามไม่ได้ นอกจากหวังในชื่อเสียง และความสนุกเท่านั้น"

"เออ, เรื่องนี้ว่ากันเสียยาวเกินชง แต่ก็เป็นประโยชน์กับผมมาก ที่ได้มารู้ทางของหนังสือพิมพ์อีกอย่างหนึ่ง ที่นี้หวนถึงฉะเพาะส่วนของคุณที่ยังค้างอยู่อีกสักเล็กน้อยเถิด"

"ยินดี ต้องการอะไร ถามได้"

"สำนักของคุณเวลานี้คงมีหนังสือ ๒ ฉะบับ"

บรรณาธิการพะยักหน้า

"คุณว่าเมื่อมีฉะบับเดียวผลได้ก็ยังผิด เมื่อ ๒ ฉะบับมียิ่งผิดเป็นทวีคูณหรือ"

"เดี๋ยวนี้ค่อยยังชั่ว เพราะเมื่อได้ทำความเข้าใจกับท่านสมาชิกทั้งหลายดีแล้ว ก็ดูได้รับความกรุณาดีขึ้น"

ข้าพเจ้าหัวเราะเสียดังลั่นเป็นการเอาอย่างบรรณาธิการบ้าง เล่นเอาทำหน้าตาตื่น

"อะไร ๆ" เขาถามเร็ว (ตามเคย)

"จะอะไรเสียอีกเล่า ก็คือที่แล้วมามันเป็นความผิดของคุณเองทั้งสิ้น ทำให้ต้องพูดกันเสียเป็นคุ้งเป็นแคว"

"ฮะ, อะไร ผิดยังไง"

"ผิดที่คุณไม่ทำความเข้าใจกับท่านสมาชิกให้ดีเสียแต่ก่อน ๆ น่ะซี คุณต้องเข้าใจเถิดว่า" ข้าพเจ้าเริ่มเป็นผู้สอนบ้าง "สิ่งทั้งหลายทั้งสิ้นเมื่อได้ทำความเข้าใจกันเสียก่อนแล้ว ก็จะไม่มีการเข้าใจผิดกันเลย นี่, ปัญหาง่าย ๆ เท่านี้ จะเรียกว่ากำปั้นทุบดินก็ได้ ฉะนั้น ต่อไปเมื่อถึงกำหนดท่านสมาชิกคนใด ควรชำระค่าบำรุง คุณจดหมาย

เรียน, ทูล, ไปให้ถึงท่าน การก็จะตรงไป ตรงมา ดังคุณประสงค์ จะไม่มีอ้อมค้อม อย่างใดเลย ขอให้เชื่อผมเถอะ.....

คุณว่า ผู้ออกหนังสือพิมพ์มีความตั้งใจ คิดต่อเพื่อนร่วมชาติ และบ้านเมืองของตนอย่างใด มีความมานะอดทนไม่เห็นแก่ได้อย่างไร

ผมก็ต้องว่า ผู้รับหนังสือพิมพ์อ่าน ก็ต้องมีใจคิดเด็ดอย่างนั้นเป็นทวีคูณ เพราะว่าเมื่อช่วยอุดหนุนให้หนังสือพิมพ์อยู่ได้ ก็ย่อมเป็นการช่วยเหลือเพื่อนร่วมชาติ และบ้านเมืองของตนอย่างคุณว่านั้นเหมือนกัน ฉะนั้นจึงต้องว่าคนรับหนังสือพิมพ์อ่าน เช่นผม จึงควรได้ชื่อว่าเป็นผู้ทำคุณ ๒ ชั้น ดังนี้ใครเล่าจะหวงค่าหนังสือพิมพ์ของคุณ ขอแต่ให้บอกให้เตือนกันบ้างก็แล้วกัน ยังไง เห็นยังไงถูกไหม”

บรรณาธิการหัวเราะก๊าก ใหญ่ตามเคย ท่าจะถูกตรงใจดำ ข้าพเจ้าก็พลอยหัวเราะไปตามเคยด้วย

“ถูก_ถูกทีเดียว ยอมราย ยิ่งกว่านั้นผมยังยินดียิ่งขึ้นอีก ที่ไม่ต้องไปหาเรื่องที่ไหนอีกละ บอกแล้วว่าคุณนำเรื่องมาให้ก็นำมาให้จริง ๆ”

“ฮะ_ฮะ” ข้าพเจ้าหัวงิน “ไม่ฮะ แฮะ ละ คุณต้องเขียนเรื่องนี้ให้ผมทีเดียว ผมจะใส่ฉะบับพิเศษให้ด้วย”

“ขอที ๆ ไปจับจอบเสียมเสียมือแข็ง หมดแล้ว”

“แข็งอ่อนไม่เข้าใจ อีกสองวันส่งมาให้ผมก็แล้วกัน”

“บ๊ะ, บังคับกันดื้อ ๆ ยังงี้ดอกรึ”

“แน่ทีเดียว”

“คุณต้องนึกว่า ผมจะเขียนได้ก็โดยใส่ลงไปทั้งดุ้น ๆ อย่างนี้ มันไม่มีรสดังหวังดอกนะ”

“แล้วแต่ แต่ผมเชื่อว่า คุณต้องรักหน้าคุณเอง เหมือนเช่นคนต้อง คิดถึงท้องตนเองก่อนคนอื่น จริงไหม”

“อีกประการ ๑ เมื่อผมใส่ลงไปทั้งดุ้นใหญ่ ๆ ดังว่า คุณไม่เกรงท่านสมาชิกจะพากันยกศาลาคุณหมดหรือ”

“อ๊ะ, จะเป็นเช่นนั้นอย่างไร ตรงกันข้ามจะเป็นความดีแก่ผมเสียอีก เพราะเป็นการแสดงคำรับสารภาพของผม กลับจะเป็นเหตุให้ท่านกรุณาผมยิ่งขึ้นอีกน่ะนา”

“เฮอ_ผมไม่เถียงกับคุณละ คุณเล่าเอาทั้งขนทั้งล่องนี่, สมควรเป็นนักหนังสือพิมพ์แล้ว”

"นั่น, ที่สุดคุณเองก็ต้องรับวานผม" ข้าพเจ้าพะยักหน้า เพราะขืนไปก็คงขัดไม่ไหว

มองดนาฬิกาเห็นบ่ายโขแล้ว นึกถึงธุระขึ้นมาก็ยอกลากลับ เราลงมาถึงชั้นล่างพบแม่สาวชัญญวัณณกำลังทำงานง่วนอยู่กับโต๊ะ

"อ้อ, แม่ขุนนาคยะ หยิบรายเดือนกับรายวิกตอนใหม่ ๆ ให้สัก ๘—๙ เล่มเถอะ" บรรณาธิการสั่ง

เจ้าหล่อนไปนำมาให้ในทันใด บรรณาธิการยื่นต่อให้ข้าพเจ้า

"ผมไม่รู้ว่าคุณกลับมากรุงเทพฯเมื่อใด จึงไม่ได้ส่งไปให้ที่บ้าน" เขากล่าว และพลางพลิกรายเดือนเล่ม ๑ ออก แล้วชี้ยอกให้ข้าพเจ้าดูตรงคำว่า 'ดอกไม้สด'

"นี่ ๆ ขอให้อ่านเรื่องนี้ให้ได้" เขากำชับ

"เป็นเรื่องพรรค์ไหน" ข้าพเจ้าถาม

"เถอะน่า อ่านดูเองก็แล้วกัน" เขายื่นหนังสือให้

"เรื่องดี หรือ คำดี" ข้าพเจ้าถามอีก

"ดีทั้งสิ้น" เขาตอบหนักแน่น

"ดีตลอดหมด?" ข้าพเจ้าย้ำ

เขาพะยักหน้า แล้วเอียงคอยื่นปากเข้ามาที่หูกะซิบว่า

"ขณะนี้นามนี้แหละกำลังทำบุญคุณให้แก่ไทยเขยม ซึ่งคณะเราจักต้องระลึกไว้ตลอดกาล"

"คำว่า เรา น่ะ บวกผมเข้าด้วยรึ" ข้าพเจ้าถาม เพราะเห็นเขาพูดอย่างจริงจัง จึงต้องรู้ไว้ให้แน่ใจ

"นี่, คุณยังคิดว่าเราเป็นคนอื่นกันอยู่ฤๅ"

"ขอบใจ ๆ"

ข้าพเจ้าหัวเราะตอบแล้วก็ลาออกจากสำนักงานไป เมื่อไปหาซื้อได้ ของไตรยรงค์ ๒ โหล โคมญี่ปุ่น ๑ โหลแล้ว ก็ย่ายหน้ากลับไปสู่สำนัก กะท่อม ณบางกะปิ

◎ ◎ ◎

ดอกไม้สด

ค่ำวันนั้น เมื่อกินเข้ากับปลาอิ่มหนำสำราญแล้ว ข้าพเจ้าก็เริ่มจับอ่านรายเดือนเลือกเอาเรื่องตามที่บรรณาธิการบังคับ พอจับต้นไปได้สักหน่อย รู้ความที่พระยาบำรุงฯพูดกับลูกชายนายประสงค์ ว่าเป็นเรื่องอะไรกัน ข้าพเจ้าต้องปิดหนังสือเอานิ้วมือที่จับคั่นไว้ และทอดแขนห้อยลงจากเก้าอี้ เงยหน้า

ขึ้นถอนหายใจ ดวงจิตต์นึกถึงภาพยรรณาธิการ 'นี่ท่านเล่นตลกอะไรรึ? รู้ดีแล้วทีเดียวว่า ข้าพเจ้าไม่ใช่คนชอบอ่านเรื่องรักเรื่องเกี่ยว ทำไมจึงมายังคับให้อ่านเรื่องที่ไม่ถูกใจเล่า'

ของภัย, ถ้าท่านผู้ใดยังไม่รู้จักใจจริงอาจหาว่า ข้าพเจ้าอวดดี หรือม่ายก็บ้าเซอะ เพราะที่พูดว่าไม่ชอบอ่านเรื่องรัก เรื่องเกี่ยว ก็คงไม่ชอบเรื่องรัก เรื่องเกี่ยว เอาจริง ๆ ด้วย แต่ใจจริงของข้าพเจ้าหาเป็นเช่นนั้นไม่ เพราะข้าพเจ้าคงเป็นมนุษย์ปุถุชน เกิดมาเป็นเครื่องสำหรับประดับโลกตามธรรมชาติอำนวยอย่างหนึ่งเหมือนกัน ยังไม่คิดว่าตนจะได้บรรลุโสดา หรือคิดว่าจะข้ามพ้นสงสารวัฏฏ์แห่งโลกนี้ไปได้เลย ฉะนั้น ในเรื่องความรักความชังจึงยังคงมีอยู่เช่นสามัญชน และเมื่อความรักมีแล้ว การเกี่ยวคือการกล่าวรักขอรัก ก็จำต้องมี เพราะเป็นคู่กัน———เอ๊ะ, ย้อนดูคำพูดของตนออก จะเยิ่นเย้อ ดังนั้นรวบรัดเข้าก็คือว่า ข้าพเจ้าไม่ใช่เกลียดเรื่องรัก เรื่องเกี่ยว แต่ไม่ชอบอ่านเรื่องรัก เรื่องเกี่ยว ก็เพราะโดยมากทนอ่านไม่ไหว ไม่ใช่ว่าเขาเกี่ยวกันอย่างหยาบ อย่างไพร่เกี่ยวอย่างผู้ดีแท้ทีเดียว แต่แกมลักษณของฝรั่งเข้าด้วยมาก ถ้อยคำที่เกี่ยวกันจึงล้นสูงกว่าที่เรื่องจะเป็นไปจริงได้ทีเดียว เปรียบเหมือนว่า ชายหญิงไทยเมื่อรักกันและจะเกี่ยวกัน ต่างก็ต้องสวมกะโปรง และอิวนิงเดรสเสียก่อนเช่นนี้ มันจึงเกิดเป็นลักษณที่ผิดธรรมดาไป ซึ่งผิดธรรมเนียมไทยและไม่เชื่อว่าจะมีใครทำได้หรือเคยทำ ถ้อนคำที่ตั้งใจหมายประดิษฐ์ให้ไพเราะเป็นอย่างสูง เหมาะสมกับสมัย และบทบาทอันจัดไว้อย่างงามนั้น จึงเป็นละครไปหมด เป็นความจริงใจถ้าข้าพเจ้าเป็นสตรี และพ่อบุรุษหนุ่มน้อยคนใดมาเกี่ยวด้วยวาจาท่าทางเช่นนั้น บอกตรง ๆ ว่าอย่าหวังเสียเลย ที่ข้าพเจ้าจะยอมตัวให้เข้าอยู่ในวงแขน และแม้ข้าพเจ้าซึ่งเป็นผู้ชาย หากสตรีที่ข้าพเจ้ากล่าวรัก ฝืนจริตพูดและแสดงท่าทางแก่ข้าพเจ้าอย่างละครเช่นนั้น ก็อย่าหวังที่จะได้รับความอุ่นจากวงแขนข้าพเจ้าเสียเลยเหมือนกัน

ท่านบรรณาธิการรู้นิสัยและหัวใจข้าพเจ้าดีไฉนจึงเล่นเช่นนี้ คงไม่แกล้งหรือหลอกกะมัง? เรื่องนี้คงไม่เป็นเช่นนั้น และคงต้องมีอะไรดีอย่างน้อยก็สักชิ้นสักอันเป็นแน่ ท่านจึงใส่ใจนัก..... สมอง ข้าพเจ้าเกิดปั่นป่วนอยู่ครู่หนึ่ง มือก็กลับยกหนังสือขึ้นมา

เบิดอยู่ตรงหน้า ตาก็ดู และใจก็อ่านอิกต่อไป ..

ข้าพเจ้า มาเกิดสติสัมปชัญญขึ้น เมื่อ ได้ ยินเสียงนาฬิกา ตียอกเวลา ๒๒ น. ซึ่ง เป็นเวลาที่เคยเข้านอนตามปกติ แต่ตรวจดู หนังสือ เอ้อ เฮอ—นี่ ข้าพเจ้าปล่อยไป ๓ เล่ม แล้ว ที่คามืออยู่เป็นเล่มที่ ๔ และกำลัง อ่านอยู่ในบทที่ ๑๐ พลิกดูเห็นว่าอิกไม่กี่หน้าก็จบ ข้าพเจ้าเต็มใจยอมสละเวลา ยอมผิดกติกาการนอน แต่เพราะอะไร? นั่นเป็นข้อที่ท่านคงจะได้ทราบต่อไป ข้าพเจ้าจำอิกพักหนึ่งก็ถึงที่สุดแห่งเรื่อง อันภาพมนุษย์ดำมัวเป็นเครื่องยอก ดช่างคล้ายพระจันทร์ที่กำลังอยู่ในเมฆหมอกเสีย จริง จริง

รวมเวลาที่ข้าพเจ้า ต้องทำงานตามที่ท่านบรรณาธิการ บังคับเกือบ ๓ ชั่วโมง เมื่อเสร็จเรื่องแล้วก็รีบเข้านอน แต่นอน—นอนไปจนนาฬิกาตี ๒๓ น. ก็แล้ว ยังไม่หลับ สมองคงยั้นยั้วนอยู่กับเรื่องที่อ่านแล้ว ดวงจิตต์ก็พุ่งส้านอยู่กับภาพ และเสียง บรรณาธิการ ซึ่งกะซิบที่หู 'อ่านเรื่องนี้ให้ได้' และนิ้วยุ่ม ๆ ของท่านก็ชี้ที่คำว่า 'ดอกไม้สด' พลันก็นึกเห็นภาพท้ายเรื่องที่มืดมัวนั้น ดูกะจ่างขึ้น เลยไถลไปถึงภาพ นายประสงค์ กับ สาวมยุรี กำลังนั่งอยู่ปากสระ ต่างก็กำลังอิดโรยด้วยกัน แต่ความอิดโรยนั้นมิได้เกิด เพราะความ เหน็จเหนื่อยจากการงาน หัวใจอ่อนโรยเหน็จเหนื่อย เพราะธุระแห่งหัวใจ ธุระแห่งความคิดรัก อันต้องใช้กำลังพะลังเป็นส่วนมาก และแม้เมื่อสำเร็จสมใจ ควรจะแข็งแรงเบิกบานขึ้น อย่างที่เสร็จจากการงานอื่น ๆ ก็หาไม่ ธุระพรรค์นี้กลับทำ ให้หัวใจ อ่อนเปียกลงอิก เมื่อสำเร็จแล้ว ทั้งแทนที่จะมีหน้าตาชื่นบาน กะปรี้กะเปร่าจนลิงโลด แต่เปล่า—เปล่า, ดวงหน้ากลับเต็มไปด้วยคราบแห่งน้ำตา โอ, น้ำตา—น้ำตา, น้ำตา—ไม่ใช่เพราะทุกข์โศก น้ำตาแห่ง—ความรัก—ความสมรัก อา—ความรัก—ความรักของมนุษย์นี่หนอ ช่างบันดาลให้ทั้งผู้แพ้และชะนะ เป็นไปได้ โดยประการ ต่าง ๆ สารพัด เป็น การ แปลกประหลาดมหัศจรรย์เสียจริง ๆ ทีเดียว

ผลุบผลับ— ข้าพเจ้า ลุกพรวดพราดขึ้นเอง โดยใจไม่ทันนึก นอนไม่หลับ อยู่ในมุ้งไม่ได้ ในอิดใจเดียว ข้าพเจ้า แพ่นไป นั่งอยู่กับ เก้าอี้พะนักกลางสนามหน้ากะท่อมน้อย หงายคอดูพระจันทร์บนฟากฟ้า อันกำลังต่อสู้กับหมู่เมฆที่จะมาบังแสงในยามสุกกรบ์กษ์ให้มัวไป

อา—พระจันทร์เจ้าเอ๋ย แสงสีช่างสดใสงดงามเสียนี่กะไร ช่างมีน้ำใจดีแก่มนุษย์

อย่างเหลือล้น เกรงฝูงคนจะต้องความมืด ต้องการสัตรูที่เป็นอริกันด้วย ความรัก และ ในเวลาค่ำคืน อุส่าห์ฉายรัศมีโอภาสให้ ต้องการสัตรูที่มุ่งมาดจะ กินใจ กันด้วยความ แก่พิภพ ต้องสูรบกับปรปักษ์ คือ เมฆหมอก รักอีกน่ะแหละ .....

อย่างสามารถ———เอ๊ะ, นี่ทำไม, ข้าพเจ้า อนิจจา—พระจันทร์เจ้า หมดกำลังพะลัง นอนไม่หลับ ทำไม, ทำไมหนอ? เสียแล้วฤๅ จึงยอมให้หมู่เมฆเข้ายึดยังศิริแสง เสียมืดมัว โอ—ช่างกะไร มาเผยแผ่รัศมีพอ

หันดูกะท่อมน้อยของตน กำลังได้รับแสง ให้มนุษย์หลงระเริงรื่นเพียงชั่วคราว แล้วก็ ศศิธรฉายให้เห็นอยู่หลัว ๆ วิญญาณก็วน จะหลบหนีเสียเช่นนั้นฤๅ อา—ไม่ได้ทีเดียว— เวียนไปถึงบ้าน พระยาไมตรี ๆ คิดเทียบดูกับ ไม่ได้ ต้องต่อสู้หมู่เมฆให้พินาศกะจายไป กะท่อมบางกะปิ คิดถึงผู้คนที่อยู่ในตึก และ ขอให้มนุษย์โลกได้ชมแสงอันสดใสอีกสักกะท่อมเทียบกัน คิดถึงเหตุการณ์เป็นไป หน่อยเถิด นั่น—นั่น—น่าน—กะจายออกไป— ทั้งมวลในที่ทั้งสองแห่ง อา—บ้านของเจ้าคุณ กะจายออกไป กะนั้น กะนั้นแหละ

ดช่างคึกคักโอ่โถง ส่วนกะท่อมสิเงียบหงอย

ซุดโซมะเซพัง ในตึกอันระโหฐานของ ◎ ◎ ◎

เจ้าคุณ แม้จะมีคู่อริชวนวิวาทกันอยู่ แต่ก็ หวนกลับไปคิดถึงลักษณะของคนต่าง ๆ มิใช่สัตรูอย่างที่จะคอยกินเลือดเนื้อกัน แท้ ในเรื่อง อันเป็นเครื่องส่อแสดงนิสัยและ ต่างก็เป็นสัตรูด้วยความรักกันนั้นเอง ใน น้ำใจของเขานั้น ๆ ข้าพเจ้ารู้สึกขึ้นว่า นี่ กะท่อมเล่า หาสัตรูมิได้, จริง. แต่ก็เพราะ กะมังที่เป็นแก่น หรือมูลแห่งเหตุ ที่ท่าน ความไม่มีสัตรูนั้นเองจึงเงียบเหงาอยู่เช่นนี้ บรรณาธิการ บัญชาให้ข้าพเจ้าอ่านเรื่องนี้ใน อา—ข้าพเจ้าคิดอยากมีสัตรูขึ้นมาบ้าง ทันที ฐานที่จะลองใจ, ลองความรู้ หรือล้วงปอด มา—มาเถิด—มาเทียว ใครต้องการจะ ข้าพเจ้าขึ้นมาให้โลกเห็นนิสัยว่า ขาว, ดำ, เป็นสัตรูกับข้าพเจ้าก็เชิญทีเดียว ข้าพเจ้า อย่างไร ท่าจะแน่?

จะทนความเงียบเหงาอยู่ในบ้านที่ไม่มีสัตรูไม่ แต่ทั้งเรื่องข้าพเจ้าเห็นว่า เป็นไปเพราะ ไหวเสียแล้ว ข้าพเจ้าต้องการมีสัตรู แต่— นางเอกเธอ สมัยใหม่ ไม่ใช่ สมัยไทย นั้น มิใช่สัตรูที่มุ่งจะกินเลือดเนื้อกัน ข้าพเจ้า เอง และที่หล่อนมีนิสัยฟริงนเสียงามเช่นนั้น

ก็เพราะใจของท่านยิ่งกว่าเกินดี แต่ท่านยิ่งกว่าคือเจ้าคุณไม่ตรีเล่า ที่ใจดีถึงเช่นนั้นก็น่าจะเนื่องด้วยธรรมเนียมฝรั่งติดตัวมา ด้วยท่านไปอยู่เมืองนอก

นี่แหละ, เป็นข้อหวั่นที่สุดในชีวิตของข้าพเจ้า ที่เห็นชาวเราไม่เอาอย่างเขาฉะเพาะแต่ในทางวิทยาการ เราเอาอย่างเขาจนนิสสัยประเพณี จนยอมเปลี่ยนจารีตธรรมอันงามของเรา และยอมถึงเปลี่ยนสังขารชีวิตจิตต์ใจ ไทยไทย ของเราให้เป็น ฝรั่งมังค่าไปเสียด้วย

นี่แหละคือมลทินที่ให้แม่มยุรีเป็นไปดังกล่าวในเรื่องจนเกือบเสีย—เสีย— .....

นี่แหละคือบ่วงที่ให้นายลออ ซึ่งเป็นหัวนอกเหมือนกันทำเหตุแก่แม่มยุรี จนเกือบเสีย—เสีย .....และ

นี่แหละ ที่นายประสงค์ต้องทำตนเป็นสัตรูต่อหล่อน แม้ดูจะรุนแรงไปสักหน่อย แต่ก็พอเรียกได้ว่า ขนมพอสมกับน้ำยา

นี่แหละ ข้าพเจ้าจึงว่า ควรเป็นนิทัศน์แห่งชาวเราได้ทั้งผู้เป็น สมัย และไม่สมัยกะมัง?

พูดไปพูดมาก็นึกถึงคำเจ้าคุณบำรุง ที่ว่า "เมื่อเขาไม่รักแล้ว หญิงอื่นยังมีๆ" ซึ่งออกๆ จะถูกใจข้าพเจ้า ที่หญิงบอกบั๊ดไม่รักแล้ว ออดเขาไม่รู้จักสิ้นสุดนั้น นิสสัยที่เห็นแก่ตัวมากเกินไป กันแล้วก็ไม่เห็นหนทางว่าจะอยู่เป็นคู่ครองกันไปได้อย่างไร มันเป็นการตัดเสรีภาพของหญิงไม่เป็นยุตติธรรมอยู่ แต่นั่นแหละถ้าเราจะถือว่าเกิดมาเป็นเนื้อคู่ หนังคู่ กะดูกคู่ก็จักต้องได้เป็นคู่ครองกันจนได้เช่นนั้นแล้ว การที่นายประสงค์มีความเห็นแตกต่างกับพ่อคือขอทดลองดูให้เห็นเท็จจริงก่อนนั้น ก็นับว่าเป็นความคิดที่ถูก ทั้งแสดงความเป็นผู้มีน้ำใจหนักแน่นอยู่ ถ้าเป็นตัวข้าพเจ้าเองก็ต้องสารภาพว่าไม่รู้จะคิดอย่างไรถูกนอกจากได้เห็นตัวแม่มยุรีจริงๆ เสียก่อนนั่นแหละ จึงจะแสดงความคิดอันถูกต้องได้

แต่อย่างไรก็ดีความเห็นของข้าพเจ้ายังมีอยู่ว่า ความรักอันแท้จริงนั้น ย่อมเกิดขึ้นโดยมิต้องร้องขอ นี่แหละเป็นความรักอันมีค่า เช่น แม่มยุรีคิดรักนายประสงค์ทั้งๆ ที่เขาตั้งใจเป็นสัตรูต่อหล่อน หรือพูดกันอย่างให้เห็นง่ายๆ ดั่งข้าพเจ้าจะได้กำลังนึกรักใครขึ้นมาบ้างก็ดี นี่, อย่างนี้ต้องเรียกว่าเป็นความรักอันบริสุทธิ ข้าพเจ้ายอมสารภาพ

ว่า ความรักชะนิดนี้ ข้าพเจ้าชอบ ทั้ง
ข้าพเจ้าเชื่อมั่นว่า 'ความรักของมนุษย์ย่อม
เกิดขึ้นต่อกันได้ แม้ยังมิทันได้รู้จักพบหน้า
กันเลย'

เอ๊ะ, นี่ ข้าพเจ้าออกจะเพลินคิดเพลินนึก
มากเกินไปเสียแล้ว แต่จะโทษข้าพเจ้าก็ดู
ไม่ควรกะมัง เพราะเหตุที่ได้อ่านมากจึงพูด
ได้มาก และที่อ่านมากก็โดยมิใช่บรรณา-
ธิการแนะนำหรือบังคับเท่านั้น อ่านมากเพราะ
เรื่องถูกใจมากเสียด้วย แต่เออ—ไป ๆ ก็จับ
ความย่าโม่ของตัวได้เอง ด้วยบรรณาธิการ
คงหาได้ประสงค์ให้ข้าพเจ้าพุ่งเพ่อเพียงนี้ไม่
คงไม่หมายจะให้ข้าพเจ้าเป็นนักวิจารณ์หรือ
ครีติก์สอะไรเช่นนั้น เพราะเรื่องนี้ทั้งเรื่อง
ก็ระบายขึ้นโดยท่านเจ้าของเรื่องผู้เดียว ท่าน
บรรณาธิการคงประสงค์—ประสงค์—อ้อ,
แน่—แน่ทีเดียว ข้าพเจ้าต้องรับว่าเหมาะ—
เหมาะเป็นความจริง ถ้าผู้อ่านใช้วิจารณญาณ
แล้วก็จะได้ความรู้เป็นปัญญาเครื่องประดับ
จากนิสสัยของตัวละครทุก ๆ ตัว และเหตุนี้
แหละที่ทำให้ข้าพเจ้าต้องอ่าน ๆ จน จบใน
รวดเดียว และจนนอนไม่หลับ แต่มิใช่ความ
ผิดของท่านเจ้าของเรื่องมิได้ แต่ก็มิใช่
ความผิดของข้าพเจ้าเองเหมือนกัน มันเป็น
เพียงตะกละอ่านของข้าพเจ้าสักหน่อยเท่านั้น
อ้อ—อ้อ นี่ข้าพเจ้าถกเม็ดดีของท่าน
บรรณาธิการเข้าแล้วสิ ท่านรู้แต่ไรว่าข้าพเจ้า
ไม่ชอบเรื่องรัก แต่ท่านก็เอาชะนะข้าพเจ้า
ได้โดยไม่ให้รู้ตัว ต้องอ่านเสียจนเพ้อ เพ้อ
เสียจนพล่าม ๆ ไปด้วยเรื่องรัก ๆ จนเกิด
ความ.....พอใจในเรื่องรักขึ้นมาบ้าง
แล้ว แต่—แม้กระนั้นก็ยังต้องอุทธรณ์ว่า
ข้าพเจ้าไม่ชอบอ่านแต่เรื่องรักอีกอย่างหนึ่ง
ต่างหาก ส่วนเรื่องรัก เช่นนี้, ข้าพเจ้า
ชอบมาแต่ไร ข้าพเจ้าจึงยังไม่เต็มใจที่จะ
ยอมแพ้แก่บรรณาธิการ เว้นแต่—สำหรับ
ความดีของเรื่อง และความสามารถ—สามารถ
ของท่านเจ้าของเรื่องนั้น ข้าพเจ้ายอม—ยอม
โน้มศีรษะให้โดยเต็มใจ—เต็มใจจริง ๆ แต่
เมื่อไม่มีโอกาสจะให้กิริยาของข้าพเจ้าปรากฏ
แก่ตาท่านได้ตามวาจาที่กล่าวนี้ ข้าพเจ้าจึง
ขอให้ท่านบรรณาธิการเป็นสักขีพะยานด้วย
ข้าพเจ้าได้ คำนับ โดยนอบน้อมและจริงใจ
ให้ท่านบรรณาธิการเห็น เป็นการฝากความ

นิยม อย่างสูงไว้แล้ว

◎ ◎ ◎

ข้าพเจ้า จะ เข้า ภวังค์ หรือ หลับ หรือผ่อน
ละเมอ เพ้อพก ไป เท่า ใด อย่างไร เพียง ใด ก็
ทราบไม่ได้ มารู้สึกตัวก็เมื่อได้ยินเสียง
ก้องแก้ง กึงกัง โกรกกราก แห่งเครื่องมือ
ของคณะบริษัทออนเหว่ง ซึ่งกำลังทำพิธีกา
อยู่ที่ยี่ห้อกซ์ มุมรั้วบ้าน นั่นแหละ ข้าพเจ้า
จึงได้ลุกขึ้นเข้ากะท่อมนอนต่อไป ฯ

◎ ◎ ◎

◎ สนุกสนาน ร่านตะกาย คลายแล่นโลด เซาสันโดฎฐ์ คลายตอน นิ่งนอนขริม
ต่างเครื่องปลุก สุขใจ ใครก็ซึม แต่สุขครึ้ม ใจไกล เจอภัยเอย ฯ

พระศรี นิพนธ์

คำให้การของผู้รักชาติ

ของ

ประจักษ์ พันธุมโพธิ

.....ท่านผู้อ่านที่รักทั้งหลาย ก่อนอื่น ขอให้ท่านเข้าใจว่าเรื่องนี้ไม่ใช่เรื่องนิยายรัก ไม่ใช่เรื่องโลดโผนจนถึงกับทำให้ท่านเกิดสนุก และไม่ใช่เรื่องพ่นคาพอย่างชะนิดพระเอกคนเดียวสู้สัตรูได้ตั้งร้อย กลับเป็นคำบรรยายสั้น ๆ กล่าวด้วยน้ำใสใจจริงของผู้รักชาติของประเทศฝรั่งเศสในยุคโน้น ยุคซึ่งประเทศฝรั่งเศสมี โซเวอแลง, มาราท์, ดางตอง, และโรเบสเปียร์ เป็นคนสำคัญ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือยุคซึ่งประเทศฝรั่งเศสเกิดการขลาดขลครั้งใหญ่ยุคนั้น อังกฤษ ได้เข้าร่วมมืออยู่ด้วยโดยทางรัฐประศาสโนบาย มีการส่งจารบุรุษเข้าไปคลาดเลาและคุมเชิงอยู่ในประเทศฝรั่งเศส จารบุรุษคณะนี้ให้นามตนเองว่า สคาร์เล็ทบีมเปอร์เนล และก็สคาร์เล็ทบีมเปอร์เนลนี่เองที่ได้ทำคุณไว้แก่ชาวฝรั่งเศสมากหลาย ซึ่งโดยมากก็เป็นพวกขุนนางที่ต้องรัฐภัยมากกว่าอย่างอื่น แต่ว่าโดยฉะเพาะเรื่องนี้ สคาร์เล็ทบีมเปอร์เนลเป็นผู้ทำให้ชีวิตนางแฟนนิ รุสเสลล์ พร้อมด้วยสามีเจ้าของโรงแรมเล็ก ๆ ต้นทางที่จะไปคาเลส์ ต้องขึ้นศาลชำระและต้องถูกศาลตัดสินประหารชีวิตในฐานเป็นผู้เกื้อหนุนให้สคาร์เล็ทบีมเปอร์เนลหลุดพ้นจากเงื้อมมือเจ้าหน้าที่ไปได้ ซึ่งความจริงนางมิได้เอาใจออกหากจากรัฐบาลของคณะริบ์บลิกเลย.....

ต่อนี้ไป คือคำให้การซึ่งขอเชิญท่านอ่านด้วยความพินิจพิเคราะห์แห่งเหตุผลของเรื่อง และขอให้ท่านพิจารณาดูความเฉลียวฉลาดของตัวละครสำคัญซึ่งมีนามว่าสคาร์เล็ทบีมเปอร์เนล

ดิฉันชื่อแฟนนิ รุสเสลล์ มีสามีแล้ว และเป็นผู้มีความจงรักภักดีต่อชาติเท่า ๆ กับท่านทั้งหลายที่ได้นั่งอยู่ในที่นี้เหมือนกัน

ฮา! ท่านทั้งหลาย ถึงแม้ว่าดิฉันจะถูกส่งไปกิโลตีน ดิฉันก็จะขอกล่าวเป็นครั้งสุดท้ายว่า พวกท่าน—พวกท่านทุก ๆ คน

เป็นอ้ายโจร เป็นอ้ายผู้ร้ายฆ่าคน ฮา! ทำไมดิฉันจึงกล้ากล่าวว่าอย่างนี้นะรึ ง่าย นิดเดียว เพราะพวกท่านพากันลงความเห็นว่าดิฉัน และสามีของดิฉันเป็นผู้ผิด โดยเหตุว่าได้ให้ที่อาศัยแก่เจ้าชายอังกฤษคนนั้น ซึ่งท่านเรียกว่า สคารเล็ท ปิมเปอรเนล และได้ช่วยเหลือให้หนีรอดไปได้.

แต่—โอ มันไม่ใช่ความจริงเลย!

เอาเถอะ—ดิฉันจะเล่าให้ฟัง ว่าเรื่องราวเป็นอย่างไรกัน เพราะว่าถึงแม้ดิฉันจะมีความรักชาติอย่างไรก็ตาม พวกท่านก็คงลงโทษดิฉันว่า เป็นคนกบฏอยู่นั่นเอง เพราะฉะนั้นดิฉันจะเล่าเรื่องนี้โดยละเอียดถี่ถ้วน และขอเชิญท่านพิจารณาดูให้ดี แล้วท่านจะแลเห็นความฉลาดหลักแหลมของชายผู้นี้ ซึ่งดิฉันเข้าใจและเชื่อมั่นว่า คงเป็นเพื่อนหรือผู้ร่วมสมาคมเดียวกันกับยี่ศาจ ถ้ามิฉะนั้นแล้วไหนเลยจะหนีไปได้ในเวลาอันขับขัน

เอ้า! โปรดคอยฟัง คือเมื่อสักสามวันมาแล้ว ดิฉันจำได้ว่า มันเป็นที่หนาวที่สุดหนาวอย่างร้ายกาจที่เดียว วันนั้นไม่มีใครมาพักที่โรงแรมของเรา เพราะว่าเป็นที่ ๆ อยู่ไกลจาก คาเลส์ มาก ไม่แต่เท่านั้น ทั้งยังไกลจากประชุมชน ที่จะไปมาเกี่ยวข้องกับท่าเรือด้วย ต่อนาน ๆ จึงจะมีผู้คนที่มาจากท่าเรือ หรือมาจากที่อื่นซึ่งมุ่งจะไปท่าเรือพากันมาพักดื่มเหล้ากันเสียคราวหนึ่ง นอกนั้นแล้วโรงแรมของเราก็ว่างโดยมาก

เย็นวันนั้นโรงแรมคงว่างอยู่ตามเคย และด้วยเหตุอย่างนี้เอง จึงทำให้เรารู้สึกวังเวงใจชอบกล ความเงียบและความวังเวงนี้เองแหละทำให้ดูเหมือนว่าจะได้ยินเสียงสุนัขป่าที่คงซังต์ บีแอร์ร้องเห่าหอนดังเยือกเย็นมาตามลม

เป็นเวลาประมาณเกือบสองทุ่ม สามีดิฉันจึงลุกขึ้นเตรียมจะไปยืดประตูหน้าต่าง และในขณะนั้นเองเราก็ได้ยินเสียงฝีเท้าหมู่ทหารข้างนอก พร้อมกับเสียงร้องยอกเย็นคำสั่งว่า "หยุด!"

ต่อจากนั้นก็เป็นเสียงเคาะประตู สามีดิฉันจึงจัดการเปิดรับ ผู้ที่ปรากฏเข้ามานี้มีจำนวน ๔ คน แต่งกายด้วยเครื่องแบบทหารประจำจังหวัดคาเลส์ ทั้ง ๔ คนดิฉันไม่รู้จักเลย คงรู้อย่างเดียวว่าเป็นทหารเท่านั้น.

ท่านนายสิบผู้ควบคุมพูดว่า "ในนามของประชาชน, และโดยคำสั่งของสภาคุ้มภัย พวกเราจำต้องขอพักที่นี่สำหรับคืนนี้" พลางเขาก็ชักเอากระดาษซึ่งเขียนอะไรยุ่ง ๆ และมีตราประทับมาให้เราดู อันที่จริงไม่มีประโยชน์

เลย เพราะว่าทั้งดิฉัน และสามีของดิฉัน อ่านหนังสือไม่ออก ดังนั้น เราจึงไม่ดูหนังสือสำคัญที่เขาอ้างมาเป็นหลักฐาน.

เฮอกูลสามีของดิฉันได้ถามเขาว่านอกจากขอพักแล้วจะต้องการอะไรอีก และได้ชี้แจงให้เขาเข้าใจว่าที่นี่เป็นแต่เพียงโรงแรมเล็ก ๆ บางทีอาจไม่มีสิ่งของที่เขาต้องประสงค์ก็ได้ เขาตอบอย่างใจดีว่า

"ไม่ต้อง—ไม่ต้องการอะไรเลย, อาหารมื้อหนึ่งกับนอนคืนหนึ่งเท่านั้น"

เฮอกูล "ถ้างั้นก็ไม่เป็นไร" แล้วชี้มือไปยังม้ายาวและโต๊ะกลางห้อง "ผมจะไปดูว่าจะมีซุบเหลืออยู่หรือไม่ เชิญ—เชิญทางโน้น"

ดู—ดู, ขอให้ท่านดู เฮอกูลของดิฉันมีน้ำใจเป็นอย่างไร เขาเป็นคนรักชาติจริง ๆ ทีเดียว ขอให้ดิฉันเล่าให้ฟัง.

เมื่อเฮอกูลพูดแล้วท่านนายสิบได้ตอบว่า "ดีแล้ว ซุบดีแล้ว แต่—เอ—เรื่องที่นอนที่จริงห้องนี้ก็ดีหรอก แต่ไม่สู้เหมาะกับความประสงค์ของเรา ที่ ๆ เราต้องการนั้นอยากจะให้เป็นที่ ๆ มิดชิดไม่มีใครเห็น และทั้งเป็นที่ ๆ อาจเห็นถนนได้โดยง่ายด้วย ง่า—ดูเหมือนมีเรือนว่าง ๆ อะไรอยู่ข้างถนนนั่นหลังหนึ่งไม่ใช่รึ ถ้าท่านอนุญาตละก็จะดีทีเดียว"

"เชิญ—เชิญเถอะ ไม่ขัดข้องอะไรเลย" สามีของดิฉันตอบ.

สังเกตดู เฮอกูล จะรู้สึกสลดใจอะไรขึ้นมาสักอย่างหนึ่ง เพราะดิฉันเห็นเขาทำสีหน้าชอบกลในขณะที่พูด แต่ว่าท่านนายสิบคงจะไม่ได้ระแวง เพราะเขาพูดต่อไปอย่างร่าเริงว่า

อะฮา! ดีทีเดียว, แน่ะ, ซิติเซ็น. อยากจะบอกอะไรให้สักอย่างหนึ่ง คือเวลานี้พวกเรากำลังตามจับคนสำคัญอยู่คนหนึ่ง ถึงแม้ไม่บอกชื่อท่านก็คงเดาได้ ยังไง—อ้ายเจ้าดอกไม้สีแดงนั่นยังไงเล่า—เราสืบรู้มาว่ามันจะต้องไปคาเลส์อย่างแน่นอน เพราะเวลานี้เจ้าหน้าที่ ๆ ซังต์ โอเมอร และอาร์เดรส์เขากำลังรับมือกับมันอยู่ มันจะทนอยู่ที่นั่นต่อไปไม่ได้ ต้องระบาดออกมาซึ่งจะเป็นหน้าที่ของเราเข้าฟาดกับมันละ แต่คืนนี้ทำอย่างไรเสียมันก็คงไม่กล้าเข้าไปในคาเลส์ พวกเรากำลังคอยตะครุบตัวมันอยู่ เพราะยังงั้นมันก็จำต้องหาที่ใดที่หนึ่งพักสำหรับคืนนี้ พร้อมด้วยพวกขุนนางซึ่งคงจะติดมากมันด้วย แล้วก็สำหรับที่นี่—ขอให้นี่ระยะทางจาก อาร์เดรส์กับคาเลส์ไม่มี

หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร ไทยเขษม

จะพักได้ที่ไหนเลย_นอกจากที่นี่ ทั้งหนาว ทางที่จะเข้าออกต้อง เข้ามาจากทางด้าน ถนน
ก็แสนหนาว หิมะหรือก็โปรยลงมาไม่ส่าง เมื่อท่านนายสิบได้แลเห็น โดย ตลอดแล้ว รู้สึก
มันจะไปซุกอยู่ตามริมถนนอย่างไรได้ มัน มีความพอใจมาก และพูดว่า ไม่มีที่ไหนที่จะ
ต้องหาที่พัก นอกจากนี้ทางที่จะไปบัวโลน ดีกว่านี้เลย พลางพวกเขาก็เตรียมตัวที่จะ
และ เกรเวลแลง ก็มีทหาร คอยเฝ้า จุกทาง อยู่ พักผ่อนร่างกาย แต่ดีฉันสังเกตเห็นว่าที่จริง
ทั้งนั้น แต่พวกนั้นก็คงเฝ้าค้างเติ่งอยู่นั่นเอง นั้น พวกเขา ๒ คนไปยืนเฝ้าอยู่ที่ประตู ส่วน
เพราะทำอย่างไรเสียมันก็ไม่ไปทางนั้น มัน อีก ๒ คนพากันไปนอนยนกองหญ้า ซึ่งดู
ต้องมาทางนี้ และเมื่อมันมาทางนี้กันเองก็ คล้ายกับว่าจะหลับอย่างสุขสบาย
จะเป็นผู้มีเกียรติยศได้เด็ดเข้าดอกไม้สีแดงนั่น เฮอคูล และดีฉันกลับไป ดับไฟที่ห้องโถง
ส่งให้ท่านพนักงานอัยยการ ซึ่งมันก็จะต้อง แล้วขึ้นไปนอน แต่นอนไม่หลับ ตรงกันข้าม
เดินทางไปสู่ กิโลตีน โดยไม่ต้องสงสัย” เรากลับหารือกัน ด้วยเรื่องนี้เงียบ ๆ เป็นเวลา
เกือบครึ่งชั่วโมง.

ด้วยประการดังนี้แหละ ดีฉัน จึงคิด ว่าเห็น ผลสุดท้ายของการหารือของเรา ก็คือสามี
จะไม่ต้องบอกกับท่านก็ได้ละมัง ว่าความ ของดีฉันแอบ ย่องลง บันไดหลังบ้าน ซึ่ง มีทาง
สงสัยอะไรที่ได้เข้าไปอยู่ในหัวสมองของเฮอคูล เล็ก ๆ ผ่านทุ่งนาไปออกถนน ใหญ่ ห่างจาก
ในเวลานั้น แต่มัน ก็เป็น ความสงสัย ที่นำ โรงแรมของเราประมาณสักสองร้อยเมตร
กรรมเวรมาสู่เรา!

หลังจากนั้นดีฉันก็นำซุบไปให้พวก ทหาร เป็นที่ ตกลงกันไว้ว่า เฮอคูล ของดีฉัน จะ
ซึ่งทุก ๆ คนได้ พากัน รับ ประทาน อย่างเอร็ด เดินทางตรงไปยัง คาเลส์ โดยด่วน ถึงแม้ว่า
อร่อย เสร็จแล้ว เฮอคูล ก็พาไปยังเรือนว่าง มันจะเป็น ทางถึง สามลิกซ และ หิมะ ลง อย่าง
ริมถนน ซึ่งในบางคราวเราได้ ใช้ทำเป็น ลืมหูลืมตาไม่ขึ้นก็ตาม เมื่อไปถึงแล้วจะได้
โรงม้าด้วยในเมื่อถึงคราวจำเป็น. แจ้งแก่เจ้าหน้าที่ ๆ รักษาประตูเมือง ว่ามีคน
มาพักอาศัยอยู่ที่ โรงแรมของเรา ซึ่งน่าจะ
แท้ที่จริง เรือนว่างหลังนี้เป็นที่ ๆ เหมาะ สงสัยว่าเป็นพวกทุจริต คือ พวก สคาร์เล็ท
อากาศในเวลานี้ พร้อมด้วย ประการ ทั้งปวง ยิมเปอร์เนล นั่นเอง ต่อจากนั้นก็จะเป็นหน้าที่
ศัตรูมีหญ้าแห้ง ๆ วางสุมอยู่เป็นกอง ๆ

หนังสือพิมพ์ ร.ร. ไทยเขษมราษฎร์

ของพวกนั้น แล้วแต่จะจัดการกัน ซึ่งเราไม่ต้องรับผิดชอบ หน้าที่ของเราในฐานที่จะปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี—เป็นผู้รักชาติอย่างแท้จริงนั้น เราได้ปฏิบัติไปโดยสำเร็จเรียบร้อยแล้ว

พอเฮอคูลเดินผ่านทุ่งนาไปได้สักหน่อยเท่านั้น ก็พบทหารหมู่หนึ่งมี ๔ คน เดินสวนทางมา ซึ่งตัวหัวหน้าได้ร้องถามว่า

"คิ—วา—ลา?"

เฮอคูลได้ตอบไปว่าชื่อเฮอคูล และแสดงหนังสือสำคัญสำหรับตัวซึ่งอยู่ในกะเป๋าออกให้ดู แท้ที่จริงเฮอคูลไม่มีอะไรที่จะต้องหวาดกลัวทหารพวกนี้เลย ในท่ามกลางความมืดและหิมะที่โปรยลงมาไม่ขาดสายนี้ อาจสังเกตได้ว่าทหารทั้ง ๔ คน แต่งกายด้วยเครื่องแบบทหารประจำจังหวัดคาเลส์ เป็นเครื่องแบบชะนิดเดียวกับพวกที่ได้เข้าไปพักอาศัยในโรงแรมนั้น.

ผู้เป็นหัวหน้าได้มองดูเฮอคูลตั้งแต่ศีรษะตลอดเท้า แล้วถามว่า

"ท่านเดินมานี่เห็นมีใคร ๔ คน แต่งตัวเหมือนอย่างพวกเราผ่านไปบ้างไหม?"

"มีขอรับ" เฮอคูลตอบโดยเร็ว

"อยู่ที่ไหน?"

"อยู่ที่เรือนว่างข้างโรงแรมของผม ขอรับ"

เสียงอึกฝ่ายหนึ่งร้องด้วยความมิชัยว่า "ฮา! ดีทีเดียว ไป พวกเรา ตรงไปที่นั่น" แล้วหันไปพูดกับเฮอคูลว่า "ขอบใจดาวประจำตัวแกมาก ที่เรามาทันเวลาพอดี"

เฮอคูลพูดเบา ๆ ว่า "คนพวกนี้ผมสงสัยอยู่ขอรับ....."

"อ๋าย อ้ายพวกขุนนาง, อ้ายพวกกบฏทั้งนั้นแหละแก" ท่านนายสิบตอบโดยเร็ว "แล้วก็ชาวอังกฤษอ้ายสคาร์เล็ทยิ้มเปอร์เนลก็รวมอยู่ในพวกนั้นด้วย"

ด้วยประการดังนี้แหละ ทหารหมู่นั้นพร้อมด้วยเฮอคูลเป็นผู้นำทาง ก็มุ่งหน้าตรงมายังบ้านเราโดยทางหลังบ้าน และต่อจากนี้ในเรือนว่างข้างทางของเรา ซึ่งทหารพวกก่อนอาศัยอยู่ ก็เกิดการต่อสู้กันขึ้นอย่างขนานใหญ่ ส่วนเฮอคูลและดิฉันยืนคอยฟังเหตุการณ์ผลที่สุดอยู่ที่ห้องโถงชั้นล่างในโรงแรมของเรา

ประเดี๋ยวหนึ่งการต่อสู้ก็สงบลง ทหารพวกหนึ่งเดินตรงเข้ามาหาเราในห้องโถง แต่ว่าทหารพวกนี้ไม่ใช่พวกที่มาคราวแรก เป็นพวกหลังที่เฮอคูลเป็นผู้นำมานั่นเอง ดิฉันสังเกตเห็นว่าผู้ที่เป็นหัวหน้านั้นรูปร่างสูง ท่าทางล่ำสันแข็งแรง ใบหน้างามและร่าเริง

เบิกบานอยู่เสมอ เขาหัวเราะเสียงดังลั่นเมื่อเขาย่างเท้าเข้าประตูมา

ในขัดดลที่ดิฉันเห็นหน้าเขาเท่านั้น ดิฉันก็รู้สึกว่าทั้ง เฮอคูล และดิฉัน ถูกต้มเสียแล้ว เพราะเหตุว่าบุคคลผู้ที่เรายืน ประชันหน้าอยู่นี้ คือบุรุษลึกลับผู้มีนามว่า สคาร์เล็ทปิมเปอร์เนล นั่นเอง

ความตกใจบังคับให้ดิฉัน ร้องออกมาเต็มเสียง ส่วน เฮอคูล วิ่งไปที่ประตู แต่ทว่าลำพังเราสองคนเท่านั้นจะมีฤทธิ์เดชอะไร จะไปท้านกรอะไรกับพวกผู้ชายตั้ง ๔ คน ชีวิตของเราอยู่ในกำมือมันโดยไม่ต้องสงสัย

อย่างไรก็ดี บุรุษลึกลับผู้นี้มีนิสัยสุภาพ ถึงแม้ว่าเขาจะบังคับให้เราขึ้นไปข้างบน และมัดติดกับเตียงนอนเอาผ้าอุดปากก็ตาม เขาสั่งลูกสมุนให้ทำเขา ๆ โดยละม่อม และพูดกับเราอย่างเรียบร้อยเสมอ

คืนนั้นเรานอนไม่หลับ ได้ยินเสียงพวกนี้ค้นอะไรต่ออะไรกกกักอยู่ใต้ถน แต่ทว่าเขาไม่ได้ทำความเสียหายอะไรให้เราเลย ถึงแม้ เหล้าและอาหารก็ไม่แหว่ง รุ่งเช้าได้ยินเสียงเขาออกไปทางประตูหน้า ท่าทางคงจะมุ่งตรงไป คาเลส และในภายหลังเราได้พบเสื้อทหารของเขาทิ้งอยู่ในห้อง ใต้ถุนชั้นล่าง

ต่อเย็นเวลาสาย เมื่อคนใช้ของเรามาทำงานนั่นแหละ เราจึงได้ถูกแก้ออกจากการมัดริงตริงตรา แล้วเราก็รีบไปแก้พวกทหารซึ่งถูกมัดอุดปากอยู่เหมือนกัน ทหารพวกนี้ต่างคนได้รับบาดเจ็บไปตาม ๆ กัน

บ่ายวันนั้นเองเราก็ถูกขับ และในบัดนี้ ถึงแม้เราจะตายก็ตามที ดิฉันขอสาบาลว่าถ้อยคำที่ได้เล่ามาแล้ว นี้เป็นความจริง ทั้งสิ้น และขอให้ท่านโปรดนึกดูด้วย ความยุติธรรมว่าความตายทั้งนี้ เราสมควรละหรือ? ลองนึกดูเถิดว่า ถ้าหากว่าเรามิได้เป็นผู้รักชาติโดยแท้จริงแล้ว เรื่องราวก็จะหาเป็นไปเช่นนั้นไม่ นี่เป็นเพราะความรักชาติ ความช่วยเหลือพวกท่าน จึงต้องมาได้รับโทษ _ ได้รับความตายอย่างนี้ .....

แต่ กิโลตินมิได้พึงเสียง !

ประกีรณกธรรมีกถา

นมตฺถุ รตนตฺตยสฺส.

สาธโว ข้าแต่ท่านสาธุสัตบุรุษทั้งหลาย, ท่านบรรณาธิการได้อาราธนา ข้าพเจ้า แต่งเรื่องลงในหนังสือไทยเขษมรายเดือน ซึ่งจะออกในมหามงคลสมัยนี้, มีเวลาอันกระชั้นมาก และข้าพเจ้าก็มีธุระมาก หมดโอกาสที่จะสืบเสาะหาเรื่องมาแสดง เพื่อฉลองศรัทธาท่านให้เต็มใจรัก แต่ด้วยความปรีดิปราโมทย์ในพระราชพิธีนี้ ข้าพเจ้าจึงพยายามนำเอา ธรรมสากัจฉา ซึ่งข้าพเจ้าเคยได้สังสนทนากันมาแล้ว ตามแต่จะนึกได้ มาแสดงณที่นี้ โดยตั้งใจว่าเป็นบุญญกิริยาวัตถุอยู่บ้าง, ขอท่านได้โปรดถือว่าขึ้นชื่อว่า 'ธรรมะ' แล้วไซร้ ถึงจะสำแดงซ้ำตั้งร้อยครั้งพันครั้ง ก็เปรียบเหมือนประทีปซึ่งจุดเพิ่มขึ้นร้อยดวงพันดวง ฉะนั้น ขอได้โปรดอย่าเบื่อที่จะสดับตรับฟัง, เพราะท่านกล่าวไว้ว่า ยาปนัก ยาปหนา.

ข้าพเจ้าจะขอนำเอาปัญหาในพุทธศาสนา ซึ่งคนสามัญทุ่มเถียงกัน มาแสดงตามแต่จะนึกขึ้นมาได้ โดยอาศัยพระพุทธภาษิต ซึ่งตามแต่ข้าพเจ้าคิดเห็นตามสติปัญญาด้วยเจตนาดี ขอท่านทั้งหลายโปรดฟังด้วยเจตนาดี เช่นข้าพเจ้าเถิด.

ปัญหาที่ ๑

(ถ้าหมดเวลา ก็ไม่มีปัญหาที่ ๒)

สาธโว ข้าแต่ท่านสาธุสัตบุรุษทั้งหลาย, มีคนเป็นอันมาก เขาพากันคัดค้านพระพุทธศาสนาเรื่องชาดก ต่าง ๆ นา ๆ ว่าเหลวไหล เช่น สัตว์พูดกับคน, คนพูดกับสัตว์ และอะไรต่ออะไรอีกมาก, คนนอกศาสนาเขาติก็ช่างเขาเถิด นี่คนในพุทธศาสนาบางคน ก็ติอย่างนี้เหมือนกัน, อย่าว่าถึงคนอื่นไกลเลย เพื่อนฝูงข้าพเจ้า เขาก็ติเหมือนกัน คือ เขาติว่า พระเวสสันดรเห็นแก่ตัว แล้วเขายกศัพท์ฝรั่งว่า 'เซลฟิช' (ไม่กล้าอ้างเป็นภาษาบาลี เพราะกลัวจะแพ้ข้าพเจ้ากระมัง ?) บางครั้งถึงแก่ข้าพเจ้าต้องยอมนิ่ง โดยใช้ 'ขันติธรรม' เข้าต่อสู้ ด้วยมาพิจารณาเห็นว่า เขาอ้วนล่ำและหนุ่มแน่น มีรูปขันธ์อันสมบูรณ์ด้วยกำลังวังชามากโขอยู่ จึงกลัวไปว่า เขาจะไม่ใช้

ถุ้มเถียงแต่เพียงวจีกรรม ถ้าเถียงเขาหนักเข้า เขาจะเอากายกรรมเข้าช่วยเถียงเอาด้วย ซึ่งจะทำให้รูปขันธ์ของข้าพเจ้า เกิดเวทนาขันธ์อันเป็นทุกข์โดยใช่เหตุ.

บัดนี้เป็นโอกาส เหมาะที่ข้าพเจ้าจะกล่าวแก้ปัญหานั้นในทันใดได้แล้ว เพราะห่างจากรูปขันธ์อันแข็งแรง แห่งท่านปรวาทีเหล่านั้น.

สาธโว ข้าแต่ท่านสาธุสัตบุรุษทั้งหลาย, ในการแก้ปัญหาข้างบนนี้ ข้าพเจ้าจะขออธิบายระบุตามกาละเทศะ ดังนี้ :—

เมื่อพระผู้ทรงพระภาคเจ้า ได้ตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณแล้วไม่นานนัก เสด็จประทับอยู่ใต้ร่มไม้อชปาลนิโครธ (ต้นไทรของคนเลี้ยงแพะ) ทรงดำริถึงธรรมที่พระองค์ตรัสรู้ ว่าเป็นของลึกซึ้ง ยากที่เวไนยสัตว์จะรู้ตามได้. แต่อาศัยพระมหากรุณาธิคุณ ทรงพิจารณาถึงอุปนิสสัย แห่งสรรพสัตว์ ก็ทรายด้วยพระปรีชาญาณว่าต่าง ๆ กัน บางพวกกิเลสเขาบาง, บางพวกกิเลสหนา, บางพวกมีอินทรีย์ คือ ศรัทธา ความเพียร สติ สมาธิ ปัญญา แก่กล้า บางพวกมีอินทรีย์อ่อนเป็นต้น พูดง่าย ๆ ว่า สัตว์บางพวกก็มีสติปัญญาโง่เขลา มีความประพฤติหยาบช้า บางพวกก็มีสติปัญญาดี มีความประพฤติเรียบร้อย เปรียบดังดอกบัวบางดอก พึ่งผุดจากพื้นดิน บางดอกผุดขึ้นอยู่กลางน้ำ บางดอกผุดขึ้นพ้นน้ำ ซึ่งพอได้รับแสงอรุโณทัย ก็จะเบิกบานโดยเร็วพลัน เพราะฉะนั้นพระธรรมของพระองค์ ถ้าจะปรุงให้สมกับอุปนิสสัยสรรพสัตว์เหล่านี้ ก็จะเป็นประโยชน์แก่โลกเป็นอเนกประการ พระองค์จึงอุทิศพระชนมชีพ เพื่อแสดงธรรมเผยแผ่พระศาสนา ด้วยพระมหากรุณาแต่กาลนั้นมา.

สาธโว ข้าแต่ท่านสาธุสัตบุรุษทั้งหลาย, อาศัยพระบาลีข้างบนนี้ ข้าพเจ้าขออธิบายว่าด้วยอาศัยที่พระองค์ทรงพระปรีชาญาณ ปรุงพระธรรมของพระองค์ ให้เป็นไปตามฐานะของผู้ฟัง ซึ่งโดยมากเป็นผู้คุ้นเคยกับศาสนาพราหมณ์มาแล้วทั้งนั้น คือว่า ถ้าบำเพ็ญทานถวายพราหมณ์ และบำเพ็ญตะปะตามคัมภีร์เวท ก็จะได้ไปสวรรค์เสวยสุขสมบัติ ในสำนักพระเป็นเจ้า เป็นต้น พระองค์จึงปรุงพระธรรมเทศนาให้เป็นไปตามทำนองนี้ ที่เรียกว่า 'อนุปุพพิกถา' คือ แสดงทาน, ศีล (แทนตะบะ) และผลแห่งทานและศีล กล่าวคือสวรรค์ ให้สมความมุ่งหมายของเขา เมื่อแสดงแต่ข้อธรรมะดังว่านี้ล้วน ๆ ให้ฟังได้ ซึ่งท่านเรียกว่าแสดงโดยธรรมาธิษฐาน คือให้

ยึดถือเอาธรรมเป็นหลักได้ทีเดียว แต่ถ้าผู้ฟังมีสติปัญญาน้อย ท่านก็ผูกข้อธรรมะนี้เป็นบุทคลขึ้น คือให้เป็นธิดาพระยามาร มีชื่อว่าตัณหา, อรดี, ราคา ตามข้อธรรมะดังกล่าวแล้ว และเล่าเรื่องให้เป็นตัวตนขึ้น. วิธีนี้ท่านเรียกว่า แสดงโดยบุทคลาธิษฐาน คือ ให้ยึดถือเอาบุทคลเป็นหลัก ซึ่งอาจจะชักจูงให้จดจำข้อธรรมะไว้ได้เป็นอย่างดี นับว่าเป็นวิธีอันเลิศ สำหรับสอนธรรยา แก่เด็ก หรือผู้มีปัญญาน้อยโดยแท้.

อนึ่งข้อที่มีผู้คัดค้านกล่าวว่า พระเวสสันดรให้บุตรธิดาแก่พราหมณ์ชูชก โดยหวังประโยชน์ตน คือ พระโพธิญาณ ปล่อยให้ตาชูชก เฆี่ยนตีบุตรธิดา อย่างทารุณร้ายกาจ จนผู้อ่าน ผู้ฟัง แทบน้ำตาหยด, แต่ท่านธิดายังทำเพิกเฉยเสียได้ โดยมัวยึดมั่นถึงพระโพธิญาณ ซึ่งเป็นการส่อให้เห็นว่าใจร้ายหมายเอาแต่ประโยชน์ฝ่ายเดียวเท่านั้น. ตรงนี้ผู้คัดค้านกำหมัดแน่น พลางออกเสียง "ฮือๆ! ใจร้าย!ๆ ใจร้ายเหลือเกิน!"

ก่อนที่ข้าพเจ้าจะแก้ปัญหานี้, จะต้องขอชมเชิงกวี ของท่านผู้รจนา เวสสันดรชาดกเสียก่อน คือ ท่านแต่งให้ผู้อ่าน ผู้ฟัง รู้สึกสมดังท่านมุ่งหมาย กล่าวคือ ท่านต้องการจะแสดงว่า การปรารถนาพระโพธิญาณนั้น เป็นของยากเหลือวิสัยสามัญชนจะทำได้ เช่น บริจาคลูกที่รักของตน ทนเศร้าโศกแทบว่าน้ำตาจะเป็นเลือด ดังพระเวสสันดรได้ทำนั้น, เอาเถอะ, ผู้แต่งภาษาบาลีขอยุติ เพราะไม่ทราบชื่อท่าน แต่ขอชมท่านเจ้าพระยา พระคลัง (หน) ผู้ประพันธ์กัณฑ์กุมาร ให้เราได้อ่านได้ฟัง อยู่บัดนี้ ว่าท่านเป็นกวีเอกผู้หนึ่ง ซึ่งท่านได้แปลความมุ่งหมายในภาษาบาลี มาให้คนไทยรู้สึกโดยซาบซึ้ง จนทำให้ท่านผู้คัดค้านนั้นฟังซาบซึ้งดูดดื่มลืมตนว่าเป็นนักปราชญ์ กลับมีโมหาคติเข้าครอบงำ ติเตียนพระเวสสันดร ออกเป็นคุ้งเป็นแว คล้าย กับคุณยาย ที่ดูละคร เรื่องลักษณวงศ์ ตอนฆ่าพราหมณ์เกษร ซึ่งหลงเคือง นางยี่สุ่น ถึงแก่จะตรงเข้าไปตบ ฉะนั้นดูเถิด! สำนวนโวหารของผู้แต่งดีเพียงไร จึงทำให้นักปราชญ์เห็นปานนั้น รู้สึกเป็นเหมือนของจริงไปได้ถึงเพียงนั้น. แต่แทนที่ท่านจะยกย่องว่าเขาแต่งดีจนทำให้เห็นเป็นจริง จนเกิดโมหาคติหลงโกรธเคือง พระเวสสันดร และเลยก่อให้เป็นโทษาคติ โกรธลามปามไปถึงผู้แต่ง ว่าแต่งเหลวไหลเสียด้วยซ้ำ ซึ่งถ้ามีใครคัดค้านขึ้นในขณะนั้น ก็น่าจะเกิด 'หมัดคติ' ขึ้นโดยแท้.

ในข้อที่ท่านติว่า พระเวสสันดร เป็นผู้เห็นแก่ตัว คือ มุ่งประโยชน์โพธิญาณส่วนตัว ถึงแก่ทำให้ผู้อื่น คือ ยตรธิดา ฯ ล ฯ ได้ความเดือดร้อนนั้น ข้าพเจ้าเห็นว่า ผู้ติติดด้วยโมหาคติอกนั่นแหละ, กล่าวคือ ไม่เข้าใจทางพระพุทธศาสนาโดยถ่องแท้ ก็ติงมงายไป ข้อติของท่านนั่นแหละ กลับเป็นมาข้างเห็นแก่ตัว ดังจะอธิบายต่อไปนี้:—

'พระโพธิญาณ' แปลเอาความว่า การได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ซึ่งจะได้ช่วยสัตว์ขนสัตว์ในสกลโลก อันทนทุกข์ทรมาน ด้วยการเวียนเกิด เวียนตาย อยู่ในสังสารวัฏฏ์ ให้พ้นจากทุกข์เหล่านั้น, และให้บรรลุบรมสุข คือ พระนฤพาน ซึ่งทางพระศาสนานับว่าเป็นปรมัตถประโยชน์อันยิ่งใหญ่ แก่สรรพสัตว์ทั่วสกลโลก. เมื่อเป็นเช่นนี้ พระเวสสันดร จะสละบุตรธิดาที่รัก อันเป็นหตุให้ได้รับทุกข์เพียงเล็กน้อย เพื่อปลดเปลื้องทุกข์อันยิ่งใหญ่ของสรรพสัตว์ทั่วสกลโลก ดังนั้น จะไม่สมควรเจียวหรือ ถ้าจะเปรียบให้เห็นง่ายกว่านี้ ก็เปรียบเหมือน พระเวสสันดร เป็นพระเจ้าแผ่นดิน ซึ่งพลเมืองของท่านต้องอุทกภัย คือ น้ำจะท่วมตายหมดทั้งเมือง. ถ้าท่านจะเอาพระราชบุตรธิดา ไปให้เขาใช้ต่างทาส ซึ่งต้องรับความลำบากอย่าง พระชาลิกัณหา นั้น แล้วขอแลกเอาสำเภามาบรรทุกพลเมือง ของท่านทั้งหมด ให้พ้นจากขมน้ำตายทั้งเมือง ฉะนั้น.

ที่เปรียบนี้ เอาเพียงเห็นง่าย ๆ เท่านั้น ถ้าจะเทียบถึงค่าแล้ว ข้อที่เปรียบนี้ ยังมีค่าต่ำต้อยกว่าที่ พระเวสสันดร ทำนั้นมากมายนัก เพราะท่านนับสังสารทุกข์ คือ การเวียนเกิดเวียนตายอยู่นั้น เป็นทุกข์อันยิ่งใหญ่ ทุกข์อย่างที่ ชาลิกัณหา ได้รับนั้น ตั้งหมื่นชาติ แสนชาติ ก็ไม่เทียมถึง ครั้นจะอธิบายต่อไปว่า เหตุไรจึงว่าอย่างนั้น ก็จะเหลิงมากไป จึงขอยุติเพียงนี้.

ตามที่มีผู้คัดค้านว่า ในเรื่องชาดกมีสัตว์พูดกับคนได้ เป็นต้น ดังกล่าวแล้วนั้น, ถ้าผู้มีปริชาญาณ ก็อาจจะเห็นได้ง่ายว่า เรื่องนั้น ๆ เป็นเพียงวิธีสอนธรรม ของพระอาจารย์ในครั้งนั้น ๆ เพราะธรรมดาสอนจรรยา ถ้าให้ผู้ฟังได้เห็นจริง ๆ จึงจะทราบซึมเข้าหัวใจ ถึงจะไม่ได้เรื่องจริง เป็นแต่ผูกขึ้นเป็นนิทาน ก็ให้ผลดีคล้ายกับเรื่องจริงได้ดุจกัน ท่านจะเห็นได้จากเรื่องฆ่าพราหมณ์ ในเรื่องลักษณวงศ์ ซึ่งทำให้ผู้ดูเห็นจริงจังตามท้องเรื่อง บางคนถึงแก่ร้องไห้ด้วยสงสาร ซึ่งเขาก็รู้อยู่โต้ง ๆ ว่าเป็นเรื่องที่เขาผูกขึ้นทั้งนั้น เรื่องชาดกทั้งหลาย ก็เป็นไปทำนองนี้ ถึงต่างประเทศ

เขาก็นิยมอย่างนี้เหมือนกัน เช่น เขามีนิทานว่า วัวที่ลากเกวียนได้ยินเสียง ลูกล้อเกวียน สีกับเพลาดัง อ่อย ๆ! จึงกล่าวว่า “พุทโธ่! ข้าลากเกวียนหนักแทบตาย ยังไม่ปริปากบ่น สักคำหนึ่งเลย เจ้าเข็นแต่หมุนตามข้ามา เท่านั้นก็ส่งเสียงออกลั่นไป” ตามเรื่องนี้ เขาก็มุ่งจะสอนว่า ผู้ไม่มีงานทำ หรือมีงานน้อย มักจะบ่นออดแอดเสมอ, ซึ่งถ้าไม่ผูกเข็นเรื่องนิทานก็ไม่ดูดดื่ม ซ้ำจะฟังยาก และลืมง่ายด้วย. เพราะฉะนั้น เมื่อทราบความมุ่งหมายของเรื่องชาดกนี้แล้ว ก็ไม่ควรคัดค้านเลย.

การแสดงธรรมโดยชักนิทานผูกขึ้นเข็นตัวบุทคล ดังเรื่องชาดกนี้ เป็นวิธีแสดงธรรมอันเหมาะแก่ผู้มีปัญญาน้อย ซึ่งถ้าจะแสดงแต่ข้อธรรมะล้วน ๆ ก็ฟังไม่รู้ความ เลยจำอะไรไม่ได้ ซ้ำชักให้เบื่อ ไม่อยากฟังด้วย ถ้าผูกเข็นเรื่องราวมีตัวตนขึ้น ก็ชวนให้ฟังเพลิน ทำให้จดจำได้ง่าย โดยยึดเอาตัวบุทคล ในเรื่องนั้นเป็นหลัก เช่นในประถมสมโพธิ ท่านกล่าวว่า พระมหาบุรุษเมื่อประทับในร่มไม้อชปาลนิโครธ มีธิดาพระยามาร ทั้ง ๓ ชื่อ นางตัณหา นางอรดี นางราคา แปลงเป็นหญิงสาวอันงามวิจิตร มาประเล้าประโลมพระองค์ด้วยกลมารยาต่าง ๆ แต่พระองค์ก็มิได้ใยดี. ทั้งนี้ก็เพื่อจะแสดงถึงข้อธรรมะ คือ ตัณหา (ความทะยานอยาก), อรดี (ความริษยา), ราคะ (ความกำหนัด) เป็นเครื่องล่อลวงมิให้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ ซึ่งพระองค์ทรงเรียกว่าพราหมณ์ในที่นั้น (พุทธประวัติ หน้า ๘๕ พ.ศ. ๒๔๗๐). ถ้าผู้มีอุปนิสสัยแก่กล้า ก็เห็นว่ามีวิจารณญาณแก่กล้า จึงทรงแสดงโทษแห่งกามคุณ และอานิสงส์แห่งบรรพชาตามควรแก่อุปนิสสัย ทานนั้น ท่านเปรียบเหมือนสายเบ็ด, ศีล เหมือนตัวเบ็ด และเหยื่อนั้นเหมือนสวรรค์ เมื่อประชาชนต่างมุ่งสวรรค์ตามนิยมกันมา ดังนั้น ก็จะต้องบำเพ็ญทานรักษาศีลซึ่งเป็นเบื้องต้นแห่งพุทธศาสนาดุจปลามุ่งเหยื่อ ก็เข้ากินเบ็ดฉะนั้น ที่จริง ทาน คือการเออเพื่อเผื่อแผ่สุขประโยชน์ให้แก่สาธารณชน และศีล ก็คือ การประพฤติ กาย วาจา ให้ดีงาม เพื่อปลูกความเรียบร้อยให้แก่สาธารณชน ทั้ง ๒ นี้ ย่อมให้ศานติสุขแก่มนุษย์อันยิ่งใหญ่ ซึ่งผู้มีวิจารณญาณอาจหยั่งทราบว่า เป็นสวรรค์โดยแท้จริงอยู่แล้ว ถึงผู้ไร้วิจารณญาณจะมุ่งไปสวรรค์ให้ได้จริงจัง ตั้งหน้าบำเพ็ญทานรักษาศีล โดยเต็มศรัทธา ก็จะได้รับประโยชน์

เช่นเดียวกัน.

ด้วยอาศัยสติปัญญาเวไนยสัตว์ไม่เสมอกัน พระองค์จึงตรัสเทศนาต่าง ๆ กัน. คือ ถ้าผู้ฟังโง่เขลา พระองค์ก็ทรงแสดงธรรมอย่างง่ายให้ฟัง เช่นยกตัวอย่างในเรื่องนิยายว่า ผู้นั้นทำบาปเช่นนั้น ได้รับโทษอย่างนั้น ๆ, ผู้ทำบุญเช่นนั้น ๆ, ได้รับผลดังนั้น ๆ เป็นต้น นับว่าพระองค์เป็นผู้เลิศในการผูกหัดนิสสัยสัตว์จนได้พระนามว่า 'อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ' แปลว่าเป็นสารถีผูกบุรุษผู้ควรผูก ไม่มีใครยิ่งกว่า.

พระอาจารย์ผู้สืบศาสนาต่อ ๆ มา ท่านทราบพระพุทธประสงค์ข้อนี้ จึงได้สอนกุลบุตร ผู้มีสติปัญญาน้อย ให้ได้บำเพ็ญทาน รักษาศีล เป็นต้น โดยชักนิทานเป็นตัวอย่างให้ฟังบ้าง กล่าวเป็นเรื่องชาดกโดยอ้างว่า พระโพธิสัตว์ (คือ ผู้ที่จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าต่อไปในชาติหน้า) ได้เคยบำเพ็ญเป็นตัวอย่างมาแล้วบ้าง ซึ่งเป็นหนทางปลูกศรัทธาให้บำเพ็ญทานและศีล เป็นต้น เช่นเดียวกัน ผู้มีปัญญาดีก็จะได้เห็นพระพุทธประสงค์ละเอียดขึ้น เช่นเรื่องทาน พระองค์แสดงว่า ทานที่ถวายแก่สงฆ์ได้ผลแรงกว่าถวายฉะเพาะบุทคล ดังนี้ ก็เท่ากับพระองค์แสดงให้เห็นว่า การเกื้อกูลแก่สาธารณชน ได้ผลมากกว่าเกื้อกูลแก่บุทคลคนหนึ่ง ๆ เป็นต้น.

ตามนัยที่เปรียบนั้น ถ้าพระเวสสันดร รักบุตรธิดา ไม่เอาไปแลกเรือสำเภา ปล่อยให้พลเมืองของท่าน จมน้ำตายหมดแล้วไซร้ ก็ต้องนับว่าเห็นแก่ตัวโดยแท้ นี่แหละ ข้าพเจ้าจึงกล่าวว่าท่านผู้ตินั้น กลับติเป็นไปในทางที่เห็นแก่ตัวด้วยประการฉะนี้.

เพราะฉะนั้น สาธโว ข้าแต่ท่านสาธุสัตบุรุษทั้งหลาย, ผลแห่งข้าพเจ้าบรรยายแก้ปัญหาด้วยเจตนาเป็นกุศลเจตนานี้ ขอเรื่องชาดกทั้งหลาย จงได้รับอนุโมทนาสาธุว่า เป็นวิธีสอนพระศาสนาอันดีเลิศของพระโบราณาจารย์ท่านเถิด. ขอพระเวสสันดรจงพ้นจากข้อครหาว่าเห็นแก่ตัวเถิด. ขอท่านผู้แต่งมหาเวสันดรชาดก ตลอดกวีไทยเราผู้แปลออกมาเป็นไทย จงได้รับยกย่องว่าท่านแต่งดี จนทำให้นักปราชญ์ (ไม่ใช่คุณยาย) ลุ่มหลงได้เถิด. ขอให้นักปราชญ์ผู้คัดค้านด้วยวจีกรรมห้าวหาญ, ด้วยกายกรรม กำหมัด, จงมีปรีดาปราโมทย์ ด้วยจิตต์เมตตาการุญเถิด.

ในที่สุดนี้ ข้าพเจ้าในนามแห่งท่านสาธุสัตบุรุษทั้งหลาย ขอถวาย

พระราชสิริสวัสดิพิพัฒนมงคล พระชนมสุขทุกประการ

แด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแห่งเราทั้งหลาย

ณ สมัยมหามงคลพิธีนี้ ด้วยความ

จงรักภักดี เป็นที่ยิ่ง.

สิทฺธิรสฺตุ.

นิพฺพานปจฺจโยโหตุ.

ส.ห.ก.

เฉลิม ราช วัสส

ของ

มรกต

โคลงนำ

๔ สุภาพ

◎ เฉลิมชนม์อธิราชเจ้า จอมสยาม ภพเฮย
บรรลุคำรบสาม รอบถ้วน
ดิถีร่วมมงคลยาม ศุภฤกษ์
ไทยทั่วมีจิตต์ล้วน เสกให้พระเจริญชโย ฯ

◎ ◎ ◎ ◎

โลก

จตุรลดา

◎ ปวงชนชาวชาติเชื้อ เลือดไทย
รักชาติศาสน์กษัตริย์ตน ทั่วหน้า
ทุกคนมุ่งใจหวัง สันติสุข
เชิญตริตามข้ากล่าว จริงใจ
ปัจจุบันโลกมนุษย์นี้ เร็วหมุน
ปราชญ์ว่าคือความเจริญ นั่นแท้
แห่งเวทวิชญ์คุณสูง หลามโลก
นิติเก่าพลอยแก้ใหม่ ตามกัน
ลัทธิต่างเกิดขึ้น หลากหลาย
ล้วนแต่ตามใจตน เท่านั้น
คุณโทษมิหมายคิด สักหน่อย
ใดจักกีดกั้นเล่า ไหวฤา ?

หนังสือพิมพ์ไทยเขษมรัฐ

เสรีอิสสรภาพร้อง ตะโกนหา
เกรงไม่ศรีวิไลทัน โลกเน้อ
แปลงรูปเปลี่ยนจารีต ธรรมนิติ
เปรียบกบฝันเพ้อหา ใหม่ตะบึง

บางเหล่าละเลิกทั้ง ศีลธรรม
บางเหล่าคิดตนคือ พระเจ้า
บางเหล่าว่ากรรมบุญ หาไม่
บางเหล่าก็เผ้าแต่ มลายสันต์

บางพวกคิดลึกล้ำ เนรคุณ
พ่อแม่มิเจตนา กำเนิดให้
ความจริงว่าบุญตน เองก่อ
พ่อแม่เปรียบได้เท่า ปวงชน

บ้างเปลี่ยนจารีตให้ แปลกกาล
สมัยใหม่ต้องใหม่หมด จึ่งโก้
ผ้าเสื้อบุราณใช้ เปลืองเปล่า
เปลือยร่างเถอะโอ้อก แตกจริง

หญิงชายเพศผิดเพี้ยน กันไฉน
หญิงก็คนเหมือนชาย รอบรู้
ชายทำสิ่งใดหญิง เลียนอย่าง
แข่งต่อแข่งสู้เพื่อ ทันสมัย

โอ! โลกกลมกล่อมแท้ เทียวหนอ
คนยิ่งกลมกว่าโลก อนาถแล้ว
โลกหมุนแต่พอนับ รู้รอบ
มนุษย์ยิ่งสมรรถแกล้วกว่า โลกเทียว

ความฝันครอบทั่วหน้า มนุษย์โลก
ต่างมุ่งวิมานสวรรค์ ฟองฟ้า
ศรีวิไลสิทธิโชคเผื่อ ถือมั่น
อิสสระจนกล้าล่ ศีลธรรม
ความหลงเที่ยวแน่แท้ อื่นไกล
เพ้อมุ่งหมุนตามโลก หยากโก้
ฝันเห็นศรีวิไล ไร ? กันแน่
นานหน่อยเถอะโอ้ไม่ ควรเลย
สรูปเหตุดังกล่าวแล้ว เกิดผล
ลืมชาติศาสน์กษัตริย์ตัว หมดสิ้น
แบบธรรมนิตินม งามอยู่
ไทยไม่ควรดิ้นหา อย่างเขา ฯ

ชาติ

วิชชุมาลี

◎ ชาติไทยมีอยู่แล้ว ของไทย
ธรรมนิติเราก็งาม วิจิตร
เชิญช่วยเพาะศรีวิไล ที่เหมาะ
อิสสระคงอยู่นิตย์ กัปป์กาล
อย่ามัวบ่นพร่ำเพ้อ ติกัน
จงต่างทำหน้าที่ ตนเถิด
เทศไทยจักตามทัน โลกแน่
อิสสระก็ต้องเกิด มั่นคง ฯ

ศาสนา

สินธุมาลี

◎ ศาสนาพามนุษย์ให้ สพสันติ์
พุทธศาสน์ทรงคุณธรรม์ เลิศแล้ว
ชาวเทศเริ่มพากัน เคารพ
ไทยกลับหลู่คุณแก้ว ของตน
อย่ามัวหลงโลกล้วน อนิจจัง
อย่าเชื่ออย่าหลงฟัง ลัทธิบ้า
พุทธธรรมเร่งระลึกฝัง ดวงจิตต์
สุขสพแน่นอนข้า รับรอง

มหากษัตริย์

นันทะทาชี

◎ ธรรมดาสัตว์มนุษย์ต้อง มีประมุข
นำสู่ความสุขเกษม ทั่วหน้า
ป้องกันสรรพทุกข์ภัย ทุกอย่าง
เกิดก่อสามัคคีกล้า แกร่งดี
ประมุขเป็นชาติเชื้อ เดียวกัน
จึงความผูกพันธ์มี มั่นแท้
หมดความเดียดฉันหมด อคติ
คิดแต่เพื่อคณะแม ยากเข็ญ
ประมุขทรงชาติเชื้อ กษัตริย์สาร
สืบราชย์เบาราณลือ เกียรติก้อง
พระคุณปริมาณใด เปรียบเท่า
ต่างชาติวรรณเภทต้อง อกตรม

ธรรมชาติเป็นเช่นนี้ ขึ้นไฉน
ธรรมชาติศรีวิไลมา ก่อนแล้ว
มนุษย์หากผิดไปเอง ดอกพ่อ
มีแก้วอย่าลืมแก้ว จงระวัง
ลัทธิครองเทศนั้น หลากหลาย
ยิ่งเปลี่ยนยิ่งกลายกลับ สู่ร้าย
รนแต่ทำลายความ สันติสุข
คนคิดเปรียบกบคล้าย กันเทียว
โลกหมุนธรรมชาติตั้ง แต่งมา
คนหมุนตำราใด? บอกไว้
เชื่อเขาจะพาตน ตกบ่อ
อุตตริเป็นเหตุให้ มวลมลาย
ชาวไทยดูโลกให้ ทั่วเทอญ
ชาติอื่นสุขเกินไทย? ดนุเว้า
ชาติศาสน์เราเจริญมา ลำดับ
เพราะพระมหากษัตริย์เจ้า วงศ์จักรี ฯ

โคลงส่ง

◎ โอมพระพุทธเจ้า ศาสดา
โอมพระธรรมศาสนา โลกเลี้ยง
โอมพระสังฆสรา วกท่าน
อภิรักษ์จอมราชเพี้ยง พระปกเกล้า ทรงเจริญ ชโย

แ ซ ย ิ ด

ท่านบรรณาธิการไทยเขษม มีการกะ พราหมณ์เป็นชาติเก่าแก่ เป็นเจ้าตำหรับ
เกณฑ์ตามเคย บอกข้าพเจ้าคล้าย ๆ คำสั่งว่า ตำรา หรือจะพูดให้ชัดก็ว่า เป็นครูไทย
ไทยเขษมตอนนี้จะทำเป็นเล่มพิเศษ เนื่องใน มาก่อน แต่พิธีทำบุญวันเกิดของพราหมณ์
การเฉลิมพระชนมพรรษา ซึ่งในศกนี้ ได้ทรง ไม่เหมือนกับที่ไทยนิยมทำกันอยู่ในเวลานี้
พระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้มีพระราชพิธี ตามคำภีร์โบราณของพราหมณ์ เช่น คฤหฺย-
สหชาตขึ้น ข้าพเจ้าอยากจะเขียนเรื่องซึ่ง สูตฺร ของฤษี อาปสฺตมฺพ และคฤหฺยสูตฺร
เกี่ยวกับพระราชพิธีนี้ แต่ไม่มีเวลาที่จะค้น อื่น ๆ ที่แต่งขึ้นรุ่นหลัง ไม่ค่อยจะลงรอยกัน
ความรู้ให้พิสดาร จึงขอร้องท่านนาคะประทีป เห็นจะเป็นด้วยต่างสมัย และต่างพวก แต่
ให้ช่วยค้นลัทธิของพราหมณ์ ซึ่งได้ทำพิธี อย่างไรก็ดี รวมความได้ว่า การทำบุญวันเกิด
วันเกิดมาแต่ก่อน แต่นาคะประทีปก็มีราชการ หรือที่เรียกว่า ชาตกรรม ของพราหมณ์นั้น
ประจำยุ่งอยู่มาก หาเวลาไม่ได้เช่นข้าพเจ้า ได้มีมาก่อนพระพุทธกาลนานแล้ว เพราะ
แต่ด้วย มิตฺต์จิตฺต์ยังสู้อุตส่าห์สับสวนตาม คัมภีร์คฤหฺยสูตฺรของ อาปสฺตมฺพ มีอยู่ก่อน
โอกาสอันควร และได้ถามพราหมณ์ พุทธกาล และถึงแม้ลักษณะพิธีชาตกรรมจะ
สุพรหมัณย ศาสฺตรี อาจารย์สำสกฤต แห่ง มีแผกกันบ้างตามกาลและคณะก็ดี แต่ส่วน
ราชบัณฑิตยสภา ได้เค้ามาบ้างเล็กน้อย พอ มากก็ปฏิบัติกันดังนี้
เป็นทางสันนิษฐาน. ๑. การทำพิธีชาตกรรมต้องทำตั้งแต่เมื่อ

พิธีทำบุญวันเกิด ซึ่งเป็นความนิยมของ ยังไม่ได้ตัดสายสะดือทารก และยังไม่ได้ให้
คนไทย ทำกันแพร่หลายอยู่ในเวลานี้ จะ กินนม.
เนื่องมาจากทางใดก็พอมีเค้าสันนิษฐานได้บ้าง ๒. บิดาเป็นผู้เริ่มพิธีบูชาเทวดา ขอให้

หอสมุดแห่งชาติ สืบสานภูมิปัญญาไทย เชิดชูวัฒนธรรม

บันดาลให้ทารกมีอายุยืน แล้วอุ้มเด็กขึ้นไว้บนตัก ใช้เครื่องมือที่ทำด้วยทองตักเนย และสิ่งอื่น ๆ ซึ่งเหลือจากการสังเวยเทวดาให้เด็กกิน.

๓. แล้วบิดากระซิบมนตร์ คือ "เมธาชนน" (มนตร์ที่บันดาลให้เกิดปัญญา) ในหูทารก.

๔. บิดาเอามือสัมผัสย่าเด็ก พลางสวดมนตร์บท ๑ มีข้อความอำนวยพร.

๕. เมื่อทำกิจเบื้องต้นเสร็จแล้ว จึงลงมือตัดสายสะดือทารก แล้วล้างนมมารดาให้สะอาดก่อน จึงให้กินนม.

๖. เสกหม้อน้ำตั้งไว้ข้างศีรษะทารก เป็นของป้องกันภัย และเซ่นสิ่งที่อาจทำอันตรายแก่ทารก.

ตามพิธีพราหมณ์ที่กล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่า เขาทำในเวลาแรกที่เด็กออกจากครรภ์มารดา หาได้ทำแก่ผู้ใหญ่ไม่ ส่วนลัทธิทางพระพุทธศาสนา การทำพิธีวันเกิดในสมัยพุทธกาลไม่เคยเห็นมี หรืออาจมีที่ข้าพเจ้ายังไม่พบก็ได้ แต่ถ้าท่านผู้ใดพบ และมีหลักฐานก็น่าจะชี้แจงเพิ่มเติม เพื่อเป็นความรู้เมื่อ พระพุทธเจ้า เสด็จ ดับขันธ์ปรินิพพาน แล้ว พุทธศาสนิกชน ระลึก ถึง พระคุณ พากัน เห็นว่าควรจะมีนักษัตฤกษ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ให้เป็นที่ระลึกถึงพระองค์ และเห็นความอัศจรรย์ว่าสมเด็จพระศาสดาจารย์ ทรงพระสมภพ ตรัสรู้ และเสด็จดับขันธ์ปรินิพพาน ร่วมในวันเดียวกัน คือ ใน วันวิสาขบุณณมี คือ เพ็ญ เดือน ๖ ตามจันทรคติ จึงถือเอาวันนั้นเป็นวันมหามงคล ช่วนกัน กระทำสักการบูชา และฟัง พระสัทธรรมเทศนา เรียกว่าวิสาขบูชา แต่จะตั้งต้นทำกันเมื่อไร ใครเป็นผู้ทำก่อนนั้น ต้องหาโอกาสค้นด้วยเวลานานสักหน่อย แต่อย่างไรก็ดี นักษัตฤกษ์วิสาขบูชานี้ น่าจะมีขึ้นในลังกาก่อนอื่น.

ตามลัทธิของคริสตศาสนา ได้พยายามค้นคว้าด้วยตนเอง และขอร้องผู้ที่ผูกใจใฝ่ในทางนี้ช่วยค้น ก็ไม่ปรากฏว่า ก่อนพระเยซูยังมีชนม์มายุอยู่นั้น ได้มีการทำบุญวันเกิดกันมา การมีพิธีคริสมาสก็เมื่อพระเยซูสิ้นชีพแล้ว อย่างที่พุทธมามกทำกัน ส่วนพิธีที่คนทุกคนทำกันเป็นการสำคัญก็คือ เมื่อเด็กเกิดมาได้ ๓ หรือ ๔ เดือน บิดามารดาพาไปหาพระ ให้พระให้ชื่อ นี่ก็คล้ายกับพิธีคฤหยสูตร

ของพราหมณ์ และยังมี (อีกพิธี) หนึ่ง เมื่อคนอายุถึง ๒๑ ปี เขามีพิธีเลี้ยงให้ศิลพรกัน เพราะว่าจะย่างเข้าสู่ความเป็นผู้ใหญ่ แต่ทั้ง๒พิธีนี้ ก็ไม่เหมือนกับพิธีทำบุญวันเกิด หรือแซยิดที่ไทยนิยมทำ.

ธรรมเนียมจีน, การทำพิธีแซยิด นับเป็นพิธีสำคัญ เขาทำสองคราว เมื่อคราวอายุ ๕๑ ปี คราว ๑ กับอายุ ๖๑ ปี อีกคราวหนึ่ง เรียกว่าปั้นสั่วน้อย และปั้นสั่วใหญ่ ชั้นเดิมเขาทำฉะเพาะพระเจ้าแผ่นดิน พอพระเจ้าแผ่นดินมีพระชนมายุ บรรจบรอบ ๕๑ หรือ ๖๑ พวกขุนนางก็พากันหาของถวาย และถวายพระพรให้พระชนมายุยืนยาว พระเจ้าแผ่นดินก็โปรดให้มีการเลี้ยง และแจกทาน เพื่อให้พระชนม์ยืนยาว แต่การคำนวณอายุจะคำนวณอย่างที่ไทยทำ คือ ให้วันเกิดมาบรรจบรอบในปีนั้นวันนั้น เวลานั้น ก็ไม่ปรากฏ และกษัตริย์จีนพระองค์ไหน ทรงทำพิธีนี้มาก่อน ก็ไม่ปรากฏเหมือนกัน.

ต่อมา ความนิยมนี้แพร่หลาย ลงมาถึงคนสามัญ หัวหน้าของครอบครัวที่มีอายุถึงเขตต์นั้น บุตร์หลานก็ทำพิธีแซยิด ออกเทียบเชิญแขกมาในการเลี้ยง พวกลูกหลานไหว้ผู้ใหญ่ของตน และให้ศิล ให้พร แต่ถ้าผู้นั้นเป็นขุนนาง พวกแขกที่ถูกเชิญก็ไหว้ตราตั้งที่พระเจ้าแผ่นดินประทาน ถ้าไม่ใช่ขุนนางเจ้าของบ้านต้องคำนับพวกแขก แล้วพวกแขกจึงให้ศิล ให้พร ครั้นแล้วจึงให้ทานแก่ยาจกเพื่อต่ออายุให้ยืนยาว.

ธรรมเนียมไทยแต่เดิมมา เมื่อได้อ่านพระราชนิพนธ์พระราชพิธี ๑๒ เดือน แล้วจะเห็นว่า การทำบุญวันเกิดไม่เป็นแบบอย่างเหมือนพราหมณ์และจีนหรือชาวยุโรป จะมีบ้างก็แต่ชั้นเจ้านาย เมื่อยังมีพระชนม์น้อย ๆ บางทีก็มีการสมโภช และนับวันบรรจบรอบตามจันทรคติ แต่เมื่อเจริญพระชนม์พรรษาแล้ว ก็ไม่ใคร่จะได้ทำ มีทำอยู่บ้างซึ่งเกี่ยวกับอายุ ก็ทำตามลัทธิโหรเรื่องรับเทวดาเสวยอายุ สะเดาะพระเคราะห์ และทำบุญให้ทานมีการเลี้ยงพระ ซึ่งเจือในพระพุทธศาสนาด้วย เพื่อหวังความสิริมงคล เป็นต้น ถึงแม้จะมีการทำบุญที่เกี่ยวกับอายุ ก็จะเพาะแต่ในชั้นเจ้านาย ขุนนาง และผู้มีอันจะกิน นอกจากนี้แล้วไม่มีใครเอาใจใส่เลย.

การทำบุญวันเกิดทุก ๆ ปี ในเมื่อบรรจบรอบตามสุริยคติกาล เช่นทำกันอยู่ทุกวันนี้ เกิดขึ้นโดยพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงริเริ่มทำก่อน ๆ ใคร เมื่อยังทรงผนวชอยู่ ด้วยทรงพระราชดำริเห็นว่า การมีอายุมาถึงบรรจบรอบปีไม่ตายเสียนั้น เป็นลาภอันประเสริฐ ซึ่งควรจะยินดียิ่ง และควรจะทำใจไม่เป็นที่ตั้งแห่งความประมาท เพราะไม่ทราบว่าจะอยู่ต่อไปจนบรรจบรอบปีอีกหรือไม่ จึงได้ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเป็นนิตย์มาช้านาน.

มาถึงสมัยสมเด็จเจ้าพระยามหาประยูรวงศ์มีอายุครบ ๕๑ ปี จึงเกิดทำบุญเซ่นของท่านเป็นครั้งแรก เพราะเหตุสมเด็จเจ้าพระยามีพวกจีนนับถือมาก น่าจะเป็นพวกจีนแนะนำการทำบุญวันเกิดอย่างจีนจึงมีขึ้น ต่อมาผู้มีบรรดาศักดิ์ใหญ่ทั่วไป จึงเกิดทำกันบ้างแพร่หลาย.

ครั้นเมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระชนมพรรษาครบ ๖๐ ปี ต้องแบบข้างจีน เรียกว่าบั้นสิ้วใหญ่ มีพระราชประสงค์จะให้การเฉลิมพระชนมพรรษาเป็นการครึกครื้น จึงโปรดเกล้า ฯ ให้จัดการเป็นการใหญ่ ป่าวร้องให้ข้าราชการทำบุญเลี้ยงพระสวดมนต์ และให้จุดประทีปตามวังเจ้าบ้านขุนนางราษฎรทั่วไป ธรรมเนียมจุดไฟข้างนอกจึงเกิดมีขึ้น เจ้านาย และข้าราชการ ตลอดจน พาณิชจีนก็นำของ และ ดอกไม้ธูปเทียนไปทูลเกล้า ฯ ถวาย พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานของตอบแทน และทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเป็นอเนกประการ.

การทำบุญวันเกิด จะเป็นลัทธิใดก็ตาม ความปรารถนาก็มีอยู่อย่างเดียวกันหมด คือหวังความศิริสวัสดิพิพัฒนมงคลให้มีอายุยืนยาว และธรรมเนียมที่มีชนเป็นอันมากนิยมกันมาเป็นเวลานาน จนฝังใจแล้วว่าดีนั้น ถ้าบุคคลผู้ใดได้กระทำแล้ว ก็ย่อมเป็นที่ให้คนทั้งหลายสรรเสริญ พากันคิดว่านั้นเป็นความเจริญแน่แท้ เมื่อเช่นนั้นก็จะเป็นการเพิ่มพูนคุณธรรมแก่ผู้ที่กระทำ ให้มีน้ำจิตต์ผ่องแผ้วเกษมสำราญ เมื่อน้ำจิตต์ชื่นชมในความดีที่ตนกระทำแล้ว สรรพอุปัทวันตรายก็ห่างไกล และอาจทำให้มีอายุยืนยาวได้จริง แม้ทางวิทยาศาสตร์ก็ยากที่จะคัดค้าน.

ก็มาในมหาอภิลักขิตสมัยมงคลกาลในศก นี้ พระบาทสมเด็จ พระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีพระชนมายุนับตาม สุริยคติบรรจบสามรอบปี โดยบริบูรณ์ ทรง พระ กรุณาโปรด เกล้า ฯ ให้ตั้ง พระ ราช พิธี สหชาต ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเบ็นการเฉลิม พระชนมพรรษานี้ นับว่าทรงกระทำตามแบบ อย่างดี เบ็นการเพิ่มพูนพระราชกุศล ราศี เสริมพระศิริสวัสดิพิพัฒน ผลให้ไพบูลย์ ตาม เยี่ยงบัณฑิตยชาติ ขออำนาจพระรัตนตรัย อันทรงคุณอดิศัยในสกลโลก และมหิทธิเทพ ทั้งหลาย อาจบัลดาลให้สิ่งใด ๆ เบ็นไปตาม ทิพยอำนาจ และมวญอดิตมหาราช จง บัลดาลดลให้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรง เจริญด้วยพระจตุพิธพร เสด็จสถิตสโมสร สำราญทุกกาลเทอญ.

สิวศรียานนท์.

◉ คมในฝัก มักแหลม กว่าแต้มก่า แต่ถึงคราว ชักต้อง ผ่องถนิม
ถนิมเปรอะ เถอะชัก คนมักยิ้ม อมกลุ้มกริ่ม ฝักยัง ประทังเอย ฯ

พระศรีนิพนธ์

เนื่อคู่

ของ

ดอกไม้สด

บทที่ ๑

โคราช

เมื่อวันที่ ๑๗ สิงหาคม เวลา ๗ ล.ท. เศษ รถไฟสายโคราช—กรุงเทพ ฯ แล่นมาหยุดที่สถานีโคราช ผู้โดยสารรถไฟต่างก็ขนของลง เสียงจอแจจ้อกแจ้ก เสียงเอะอะของพวกจีน ปน กับเสียง กะหน่องกะแหน่งของชาวโคราช และมีเสียงกังวานชัดของชาวพระนครดังแซกขึ้นบางคราว ในจำนวนชาวพระนครนี้มีสตรีสาวรูปร่างค่อนข้างสูงคนหนึ่ง สวมเครื่องแต่งกายเดินทาง มีถุงและรองเท้าเสือแขนยาว ฯลฯ ลงจากห้องชั้นที่ ๑ กับหญิงกลางคน ๆ หนึ่ง ในมือของหล่อนถือกระเป๋าเดินทางหนึ่งใบ หล่อนทอดสายตาคมเต็มไปด้วยความรื่นเริงไปรอบตัว ครู่หนึ่งพูดว่า

“แน่ะนม, คุณบ้าอยู่นั่นแน่ะ กำลังมองหาเราอยู่ ไปเถอะ”

พูดแล้วหล่อนก้าวเท้าเข้าไปยังที่ใกล้ห้องขายตั๋ว ซึ่งสุภาพสตรีท่าทางยอกว่าเป็นผู้ดียืนอยู่กับชายหนุ่มอีกคนหนึ่ง

“นั่นแน่ะ ! หนูไพจิตร์ ป้ามองหาตัวเสียแย่”

หญิงสาวยิ้มละไม ย่อตัวลงทำความเคารพผู้เป็นป้าแล้ว ชำเลืองดูชายหนุ่ม คุณนายพยอม ตรงเข้าสวมกอดหลานด้วยความรัก ถามข่าวในการเดินทางว่าสะดวกดีหรือไม่ ถามถึง น้องชาย ซึ่งเป็น บิดา ของไพจิตร์ ทักนมผันแล้วพูดต่อไปว่า

“หนูไพจิตร์ จำพี่ไม่ได้หรือ ? นี่พี่เจริญยังไงล่ะ”

ไพจิตร์หันไปมองชายหนุ่ม หล่อนยิ้มแล้วพูดว่า

“จำได้ค่ะ” เมื่อเล็กอย่างไร เดี๋ยวนี้ก็ยังไม่เปลี่ยนแปลง”

นายเจริญเป็นคนรูปร่างสันทัด หน้าจิด ๆ เมื่อไพจิตร์มองดู เขาก็ยิ้มเหย ๆ พูดว่า

“แน่! นม, คุณบ้าอยู่นั่น”

"แต่เธอสูงขึ้นและ———เย็นสง่า"

หญิงสาวไม่ตอบว่ากระไร หล่อนหันไปทางคุณป้า ถามว่า

"บ้านคุณป้าอยู่ห่างจากนี่มากหรือคะ ?"

"ก็ไม่ไกลนัก เราไปกันเถอะ"

นายเจริญ ฉวยกะเป๋าของไพจิตร์ได้ก็ออกเดิร นำหน้า มารดา แล น้องสาว พาไป ขึ้นรถยนตร์ ซึ่งจอดคอยอยู่ที่หลังสถานี

◎ ◎ ◎

วันรุ่งขึ้น เวลา บ่าย คุณนาย พยอม กับ บุตร์ชายได้ พา ญาติสาว ไป เที่ยว ใน เมือง นายเจริญ รับหน้าที่ อธิบาย ถึง การค้าขาย และ การเลี้ยงชีพของราษฎร ที่สุดท้ายที่เขาไปชม คือโรงพยาบาลสุขาภิบาล ซึ่งคหบดีและ พ่อค้าแห่งมณฑลนครราชสิมา ได้ออกทุน ช่วยในการสร้างด้วย ตัวโรงพยาบาลปลูก เป็นเรือนชั้นเดียว แบ่งออกเป็นสามหลัง มี เนื้อที่กว้างขวาง ประกอบกับอยู่ห่างจากเมือง จึงเงียบสงัด ไม่จอแจ แม้ โรงพยาบาลนั้น จะ ไม่ งดงาม โอ่โถง แต่ ก็ ยัง ให้ ความ ช่วยเหลือกับพลเมืองได้มาก นายแพทย์ ประจำโรงพยาบาล ได้นำไปเที่ยวดูสถานที่ ไพจิตร์ได้เห็น คนเจ็บ รูปร่าง ล้วนแต่ ผอมแห้ง และ ซูบซีด เด็ก คนหนึ่ง ถูกควาย ขวิด ที่ หน้าอกทะลุถึงปอด นอนท้องแขม่ว มีผ้าห่มดำมอซอคลุมอยู่ครึ่งตัว แม่สาวชาวกรุงเดิรเข้าไปใกล้เด็กนั้น ยกมือขึ้นลูบหน้าเด็กพลางถามอาการ และเล้าโลมให้สติแก่มารดาเด็กเพราะแกมิดวงหน้าซุ่มไปด้วยน้ำตา และเล่าว่านับตั้งแต่เวลาที่แกเห็นบุตร์ชายของแก ถูกหามมาจากนา เย็นเวลาวันครึ่ง แกยังกลืนเข้าไม่ลง สักเม็ดเดียว ภายหลังที่ได้ บริจาคเงินให้ แก่โรง พยาบาล เย็น จำนวน ๕๐ บาท แล้ว ไพจิตร์ก็มาขึ้นรถ มีดวงหน้าเคร่งขรึมเต็มไป ด้วย ความ ตริกตรอง ฐานะ ของโรงพยาบาลนั้นฝังแน่นอยู่ในดวงจิตต์ รุ่งขึ้นอีกวันหนึ่งโรงพยาบาลได้รับผ้าแยลงเก๊ด ๓๐ ผืน สำหรับให้คนไข้ ใช้ และทุกวันหรือสองวันต่อมา ชาวโคราชจึงได้เห็นรถด๊อกก๊าดเทียมด้วยม้าสีดำจากสถานี จิระ ผ่านในเมืองแล้วไปหยุดที่โรงพยาบาล ไพจิตร์ไปเยี่ยมคนไข้ กับ นำ ผลไม้ หรือ ของ รับประทานไป จ่าย แจก บางทีไปเช้าบางทีไปเย็น บางที อยู่ทั้งวัน ช่วย นายแพทย์ประจำโรงพยาบาลทำการผ่าตัด และ ดูแลให้ยากับคนไข้ เพราะเหตุที่มีนายแพทย์ ประจำ อยู่คนเดียว กับ บุรุษพยาบาล เพียง ๒ นาย และนางผดุงครรภ์อีกคนหนึ่ง ไพจิตร์จึงเป็นคนที่มีราคาย่างสำหรับโรงพยาบาลนั้นเมื่อ

ไพจิตร์ ย่างเท้าเข้าโรงพยาบาลก็เปรียบเหมือน หล่อน นำแสงสว่าง เข้าไป ด้วย ในจำนวน คนไข้เหล่านี้ มีชายชะราผู้หนึ่งอายุ ๕๐ ปีเศษ แกเป็นโรค หวัดลงปอด และ มาอยู่ที่โรง พยาบาลได้สองอาทิตย์ แกอยู่ในห้องพิเศษ คืออยู่คนเดียวในห้องนั้น และมีเครื่องใช้ ดีกว่าผู้ที่อยู่ในห้องธรรมดา วันแรกที่ไพจิตร์ ได้พบกับแก ก็รู้สึกว่าแกเป็นคนมีความรู้ ไม่น้อย ไม่สมกับเสียงของแกซึ่งมีแปล่ง ๆ เป็นชาวบ้านนอกอยู่เต็มตัว ไพจิตร์ไปเยี่ยม แกเสมอในเวลาต่อมา วันหนึ่งหล่อนถามถึง การอาชีพของแก แกอธิบายว่า

"ฉันหรือย่ะ ที่บ้านฉันเขาทอผ้าหางกะรอกขาย ขายได้ดีย่ะ เพราะเดี๋ยวนี้มีแขกเขารับซื้อ เขาจะส่งไปขายเมืองนอก"

"ลุงขายผืนละเท่าไรคะ ?"

"หลายอย่างย่ะ ๑๕ กี่ ๑๘ กี่ ๒๕ กี่"

"ผ้าของลุงตกไหมคะ ? บางผืนที่ฉันเคยใช้ พอถูกน้ำหยดเดียวก็ด่าง"

"ย่ะ ๆ แม่หนูไปซื้อที่ร้านที่ทำไม่ดี มันก็เป็นยังงั้น ของฉันไม่มีตกหรอก เพราะไหมของฉันย้อมด้วยครั่ง แต่ว่าอีกหน่อยก็เห็นจะดีกันทั้งนั้น เพราะเจ้าแขกเขาจะเอาแต่ที่ดี ๆ"

"ก็เขาเหล่านั้นก็รู้แล้วว่าใช้สีอย่างไหนจะตก อย่างไหนไม่ตก ทำไมเขาทำชะนิดที่ตกล่ะคะ ?"

ผู้เฒ่าถอนใจ และตอบอย่างตรึกตรอง "นั่นแหละแม่หนู พวกเรามันมีเสียอยู่อย่างหนึ่ง สะเพร่าเป็นคนอย่างที่เรียกว่ารู้มากยากนาน สีฝรั่งที่ซื้อมาจากเจ๊กเพียง ๕ สตางค์ ๑๐ สตางค์ พอละลายน้ำเอาไหมจุ่มลงไปยกขึ้นมาเป็นสีใช้ได้ ส่วนเมื่อเป็นผ้าแล้วสีตก ทำให้เสียชื่อน่ะเขาไม่นิกกัน"

เงียบกันไปครู่หนึ่ง ไพจิตร์ง่วนอยู่กับการปอกสาลี่ เมื่อเสร็จแล้วหล่อนจึงใส่จานวางให้คนเจ็บ ผู้เฒ่ามองดูหล่อนด้วยสายตาเต็มไปด้วยความขอบคุณ แต่หาได้พูดออกมาไม่เป็นธรรมเนียมของพวกเขาไม่ค่อยกล่าวคำขอบใจ เห็นจะนึกว่าคำ "ขอบใจ" คำเดียวไม่คัมกับความดีละกะมัง แกหยิบสาลี่ใส่ปากแล้วถามว่า

"แม่หนูได้ค่าจ้างเดือนละเท่าใด ?"

"ค่าจ้างอะไรลุง ?" ไพจิตร์ถามด้วยความประหลาดใจ

"ค่าจ้าง สำหรับทำงานให้โรงพยาบาล

น่ะซิย่ะ”

สาวน้อยหัวเราะเสียงใส หล่อนตอบว่า “ไม่ได้อะไรดอกค่ะ ฉันไม่ได้รับจ้าง ฉันเป็นคนกรุงเทพ ฯ มาเที่ยวที่นี่ชั่วคราวและพักอยู่กับป้า ลุงรู้จักคุณนายพยอมไหมล่ะคะ ?”

“คุณนายพยอม เจ้าของรถยนตร์เช่าที่เดิรจากโคราชไปโนนรัดใช่ไหมล่ะ ?”

“นั่นและค่ะ”

“อ๋อ รู้จักซิย่ะ แม่หนูเป็นหลานเขาหรือ ?”

“ค่ะ”

“อ้อ ! แล้วแม่หนูมาเยี่ยมฉัน ปรนนิบัติฉันน่ะ เพราะศัทธาจะเอาบุญหรือ ?”

คำถามของแกทำให้ไพจิตร์อึดอัดอยู่บ้าง “ลุงจะนึกอย่างไรก็ได้” ในที่สุดหล่อนตอบ “แต่ฉันมาเยี่ยมคนไข้ทุกคนที่อยู่นี่ และทำให้กับเขาเหล่านั้นเหมือนกับทำให้ลุงนี่แหละ”

“อือ ๆ” ผู้เฒ่าพึมพัมด้วยความประหลาดใจ “แล้วของรับประทานที่แม่หนูเอามาน่ะของใคร”

“ของฉันซิค่ะ ฉันขึ้นรถผ่านในเมืองมาก็เลยแวะซื้อผลไม้บ้าง ของเล่นบ้างมาให้คนเจ็บ”

“สาธุ โมทนา ! ขอให้แม่หนูเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไปเถอะ แม่หนูน่ะดีกว่าลูกฉันอีกนา มาเยี่ยมเกือบทุกวัน ลูกฉันตั้งแต่มาอยู่ที่นี่มาเยี่ยม ๔ หนเท่านั้น”

“บางทีเขาจะมีธุระมากกะมังคะ ?”

“ย่ะมาก เมื่อแรกเขามาบ่อย แล้วที่หลังฉันเลยห้ามเขาเสีย บอกให้เขาอยู่ช่วยแม่เขา”

“บ้านลุงอยู่ที่ไหนคะ ?”

“อยู่ในเมืองย่ะ ติดกับประตูชุมพล ชื่อร้าน “คงอยู่” ตัวฉันชื่อคง แล้วยายแกชื่ออยู่ยังไงล่ะยะ ?” “ว่าง ๆ แม่หนูไปแวะที่ร้านฉันบ้างนะยะ”

ไพจิตร์รับคำเชิญ แล้วลุกขึ้นอำลาจะกลับ

“ประเดี๋ยวเถอะ แม่หนู อยู่คุยกันก่อนเถอะย่ะ ฉันนอนอยู่คนเดียว ชั่งเหงาจริง” เพื่อมิให้ขัดใจแก่ผู้มีอายุ ไพจิตร์จึงกลับนั่งลง แล้วนายคงก็เริ่มเทศนาต่อไป แกอธิบายถึงวิธีทำผ้าหางกระรอกที่แกทำ เริ่มตั้งแต่ซื้อไหมจากใคร ย้อมด้วยอะไร ไพจิตร์นั่งฟังอยู่เงียบ ๆ บางคราวก็ยิ้มและรับคำบ้างถามบ้าง โดยไม่ค่อยสนุกนัก แต่คำพูดของแกคำหนึ่งผ่านใจหล่อนจนถึงบ้านแล้วยัง

ไม่ลืม คือ

"น่าเสียดายย่ะ แม่หนู ที่พวกเราไม่ชอบใช้ของที่ทำในเมืองเราเอง ผ้าหางกะรอกน่ะ สวยก็สวยกว่าผ้าม่วงเซี่ยงไฮ้ ทนก็ทนกว่า ชั่วแต่แพงกว่าเล็กน้อยเท่านั้น ไม่ยักค่อยมีใครใช้ได้นี่ แหม ! ถ้าพวกเราตั้งใจอุดหนุนสินค้าของเราเองสักหน่อย บ้านเมืองเราจะดีขึ้นอีกเยอะ"

◎ ◎ ◎

บทที่ ๒

คนไข้คนใหม่

หลังจากวันที่ได้กล่าวแล้วสามวัน เวลา ๔ ล.ท. ไพจิตร์มาที่โรงพยาบาลตามเคย พบนายแพทย์กำลังยุ่งตรวจอาการ คนเจ็บคนหนึ่งซึ่งเป็นหิว — โรค ที่ชาวเมืองนั้น เป็นกันดกดื่น มีอาการปวดร้องครางเสียงเต็มห้อง นายแพทย์ทำความเคารพหล่อน แล้วก็หันไปทำการกับคนไข้ ไพจิตร์ถามขึ้นว่า

"คนไข้ ในห้อง พิเศษ เป็น อย่าง ไรบ้างคะ ?"

"ไม่เป็นไรนักครับ แต่ต้องนอนนิ่ง ๆ อยู่หลายวัน" นายแพทย์ตอบโดยไม่เงยหน้า

ไพจิตร์ มีสีหน้า แสดง ความ ประหลาดใจ หล่อนจำได้ว่า เมื่อคราวสุดท้าย ที่หล่อนมาที่นี่ นายแพทย์ บอกกับหล่อนว่า นายคง จวนจะหายดีแล้ว และจะกลับบ้านได้ ใน สองสามวัน เหตุใดจึงกลับมีอาการมากขึ้นอีก หล่อนอยากจะซักต่อไป แต่เกรงใจ จึงออกมาจากห้องนั้น เดิรไปที่สนามจัดแจงตัดดอกกุหลาย ตั้งใจจะให้นายคง ไพจิตร์เคยได้ รับอนุญาต จากนายแพทย์ ให้ จัดการกับดอกกุหลาย ได้ตามใจ หล่อนเคยนำดอกไม้มาจากบ้านบ้าง หรือมิฉะนั้นถ้ามาจากบ้านไม่ได้ ก็ใช้ดอกไม้ที่โรงพยาบาลนั้นเอง ปักถ้วยแก้วเข้าแล้ว เอาไป ตั้งไว้ ให้แก วันนี้ หล่อน ก็จัดแจงอย่างเคย เสร็จแล้วเดิรไปที่ห้องในใจนึกสงสารเป็นอย่างยิ่ง แลสงสัยว่าอะไรทำให้แกมีอาการมากไปอีก "บางทีจะเป็นเพราะวันนั้น แกคุยกับเรามากเกินไปเลย ทำให้เหนื่อยกะมัง" หล่อนนึก เมื่อหล่อนเข้าไปในห้อง เห็นคนใช้นอนหันหลังให้ประตู จึงนำถ้วยแก้วดอกกุหลายไปไว้บนโต๊ะข้างเตียง "ท่าเห็นจะหลับ" หล่อนนึกตามองดูร่างกายที่ถูกคลุมอยู่ด้วยผ้าขนหนู แล้วหล่อนเดิรไปเปิดหน้าต่าง ปลายเตียง ออก อย่าง ระมัดระวังเพื่อมิให้เป็นที่รบกวนคนเจ็บ ถึงกะนั้นคนไข้ยังพลิกตัวหันมามองดูหล่อน แทนที่จะเห็นดวงหน้าอันดำคล้ำและย่นของนายคง กลับ

เย็นดวงหน้าของชายหนุ่มคะนอง พลางมือขวาก็คลำหาอะไรที่ตรงข้างหมอน สิ่งนั้นคือแว่นตา พอสวมแว่นแล้วเขาจึงเบิกตาขึ้นทำให้ไพจิตร์เห็นสีดำขลับกับขนตายาวจังงัง ไม่ทราบว่าจะทำอย่างไรต่อไป ความคิดในขณะแรกก็คือ เดินออกไปเสียจากห้องเฉย ๆ ครั้นแล้วกลับหวนนึกว่าไม่ควรหล่อนเคยอาศัยคนไข้อื่น ๆ มาเย็นอันมาก รวมทั้งนายคงผู้เฒ่าด้วย ก็ชายหนุ่มนี้เขามีความผิดอะไร หล่อนจึงช่วยเหลือไม่ได้ ? คำถามนี้ แท้จริงตอบได้ง่าย โทษของเขาก็คือความเย็นหนุ่ม และมีดวงหน้าคมคาย แม้เขามีโทษนั้น ก็ถ้าเผื่อเขาเย็นชายหนุ่มที่ขัดสนและว้าเหว่เล่า ? ขณะที่กำลังลังเลก็พอดีชายหนุ่มนั้นเอ่ยพูดขึ้นก่อน

“โปรดสั่นกะดิ่ง ขอน้ำให้ฉันรับประทานสักหน่อยเถอะจ๊ะ”

ไพจิตร์ลังเลอย่างเวทนา และทำความตกลงใจขณะนั้นเอง โดยไม่ตอบว่ากระไร หล่อนเดินออกจากห้องและนำน้ำมาให้เขาตามประสงค์

ชายหนุ่มดื่มน้ำอย่างเร็วเยี่ยงคนกระหายทุกคน พอส่งถ้วยคืนให้ไพจิตร์แล้ว เขาถามเสียงเบา ๆ แต่ชัดถ้อยชัดคำว่า

“เธอเย็นนางพยาบาลประจำอยู่ที่นี่หรือ ?”

“มิได้” ไพจิตร์ตอบทิ้งหางเสียงยาวแต่โดยมิได้มีคำ “ค่ะ” หรือ “จ๊ะ” “ฉันมาเยี่ยมคนเจ็บ”

ชายหนุ่มมีสีหน้าแสดงความประหลาดใจคำถามร้อยแปดประการประดังกันมาสู่สมองแต่เขาไม่ยอมให้ล่วงพ้นริมฝีปากออกมา ดวงหน้าขาวสะอาด หน้าผากกว้างและดวงตาคมของหล่อนทำให้เขาขลาดกลัว นิ่งเงียบอยู่ครู่หนึ่ง, เย็นเวลาที่อดอัดที่สุดสำหรับหญิงชายคู่นั้น ทั้งสองต่างทอดสายตาไปรอบห้อง แต่ระวังมิให้สายตาสบกันได้ ลงท้ายฝ่ายชายพูดขึ้นก่อน

“ดอกกุหลาบนั่นเห็นจะมาจากบ้านเธอ ?”

“มิได้” ไพจิตร์ตอบเสียงเดิม “เก็บจากต้นที่หน้าเรือนนี่เอง”

เงียบอีก ฝ่ายชายหลับตา หญิงพยายามลืมตัวว่าเย็นสาวและเขาเย็นหนุ่ม ทำใจให้กล้าแข็งและนึกว่าตัวเย็นนางพยาบาล พอเขาลืมตาขึ้นหล่อนจึงถามเขาขึ้นว่า

“จะต้องการอะไรอีกไหม ? ถึงเวลาที่ฉันจะกลับบ้าน”

ชายหนุ่มนิ่งตรองอยู่ครู่หนึ่งจึงตอบ

“ถ้าไม่ขึ้นการรบกวนมากเกินไป——ฉัน

รู้สึกหิว”

หญิงกัมศิริยะเย็นเชิงรับคำ แล้วเดิรออกไปนอกห้อง ชายหนุ่มมองตามจนลับตา แล้วถอนใจใหญ่พลางยิ้มน้อย ๆ เขาหันมามองดูดอกกุหลาบซึ่งกำลังบานอยู่เต็มแจกันใบนึกถึงผู้ที่นำดอกไม้นี้เข้ามาไว้ “ช่างพากพูมเสียนี่กะไร แต่มียักขวางตา หล่อนเป็นใคร ? อยู่ที่ไหน ? หล่อนต้องเป็นชาวกรุงเทพ ฯ ไม่ต้องสงสัย เครื่องแต่งตัวและกิริยาบ่งชัด หล่อนมีคู่แล้วหรือยังหนอ ? หล่อนมาเยี่ยมใครที่นี่ ใครคนหนึ่งที่ไม่ใช่เราเป็นแน่”

ระหว่างที่คนครัวกำลังจัดอาหาร ไพจิตร์ได้เข้าไปถามนายแพทย์ถึงโรคของชายหนุ่ม ได้ความว่าเขาตกม้ากะดูกหัวเข่าเคลื่อนจากที่ ส่วนนายคงนั้นได้ความว่ากลับไปบ้านแล้ว ในระหว่างที่ไพจิตร์ไม่ได้มาที่โรงพยาบาล นายแพทย์เล่าว่า แกแสดงความเสียใจมากที่ไม่ได้ “นางฟ้า” ของแกตามที่แกเรียกและขอให้นายแพทย์บอกกับ “นางฟ้า” ว่าถ้ามีโอกาสให้แวะไปที่ร้านแกบ้าง

๑๐ นาทีต่อมา ไพจิตร์จึงกลับมาในห้องถือถาดอาหารเข้ามาด้วย โดยไม่ได้พูดว่าอะไร หล่อนวางถาดอาหารลงบนโต๊ะเล็กสี่เหลี่ยม แล้วตักเข้าต้มใส่ชาม ชายหนุ่มขยับตัวขึ้นพิงกับหมอน แล้วเริ่มรับประทานระหว่างที่เขากำลังทำการกับอาหาร ไพจิตร์จึงลอยพินิจดูรูปร่างและหน้าตา เขาสวมเสื้อชั้นในผ้าลินิน ไหล่ผึ่งผาย หน้าผากกว้าง ผมหยักโศก หน้าซีดสลดเล็กน้อย แต่ก็ยังมีความสดชื่นตามวัย เขารับประทานเข้าต้มกับไข่เพียงสองสามคำ แล้วก็วางช้อนแสดงกิริยาว่าอิ่ม ไพจิตร์จึงส่งถ้วยน้ำให้ เขาใช้สายตาแสดงความขอบใจกับหล่อน เมื่อรับประทานของหวานแล้ว ไพจิตร์กำลังจะยกถาดอาหารไปเก็บ เขาจึงเอ่ยพูดด้วยสำเนียงนุ่มนวล

“เกรงว่าฉันทำความลำบากให้กับเธอมากเหลือเกิน ขอโทษนะจ๊ะ และขอได้รับความขอบใจจากฉันด้วย”

“ไม่ลำบากอะไรเลย ฉันรักงานอย่างนี้” ไพจิตร์ตอบเริ่ยบ ๆ แล้วหันหน้าจะออกเดิร

“ประเดี๋ยวก่อน” ชายหนุ่มพูดด้วยเสียงเชิงวิงวอน “เธอจะเลยกลับบ้านเธอไม่ใช่หรือ ?”

ไพจิตร์หันมามองดูเขา พลางนึกว่าบางทีเขาจะขอให้หล่อนนำอะไรมาฝากในวันรุ่งขึ้นอย่างที่คนไข้เกือบทุกคนเคยขอต่อหล่อน ดัง

นั้นหล่อนจึงวางสำรับลงแล้วยิ้มอย่างอ่อนหวาน ตอบว่า

"ถูกแล้วฉันจะเลยกลับบ้าน ต้องการอะไรบ้างหรือ ?"

เขาไม่ตอบคำถามของหล่อน กลับย้อนถามว่า

"เธอมาที่นี่ทุกวันหรือจ๊ะ ?"

"ไม่แน่"

"ถ้าอย่างนั้น — — บางที — — ฉันจะไม่ได้พบเธออีก — — — เธอจะไม่กรุณาบอกชื่อของเธอให้ฉันทราบหรือจ๊ะ เผื่อต่อไปฉันจะได้จำไว้ว่าเธอเป็นผู้มีบุญคุณต่อฉัน"

ไพจิตร์วางสีหน้าอย่างไว้ยศ ตอบเสียงเขา ๆ ว่า

"ไม่จำเป็นในเรื่องบุญคุณ ฉันไม่ใช่คนเมืองนี้ เราจะไม่ต้องพบกันอีก"

พูดแล้วหล่อนเดินออกจากห้องไปเสียเฉย ๆ ลืมสำรับไว้บนโต๊ะนั่นเอง

◎ ◎ ◎

บทที่ ๓

พิมาย

"ไพจิตร์ หนูไม่หาอะไรไปกินบ้างหรือสำหรับพรุ่งนี้น่ะ" คุณนายพยอมถามหลานสาวพลางจัดกะเบาเดินทางใบเล็ก

"สงวนเขารับว่าจะเตรียมให้พร้อมนี่คะ เราเป็นแต่เพียงแขกของเขาเท่านั้น" ไพจิตร์ตอบมือกำลังพับเสื้อ

"ป้าคิดว่าจะให้เขานึ่งเข้าต้มผัดใส่กะเช้าเล็กไปด้วย"

"ก็ได้ค่ะ แต่หลานไม่เห็นจำเป็น"

"โธ่ ! เอาไปเผื่อด้วยดีนะหลาน ต้องนั่งรถยนต์ไปชั่วโมงกว่าไม่ใช่หรือ ?"

"ถูกแล้วค่ะ แต่เราจะไปถึงพิมายก่อนเวลาอาหารกลางวัน ไม่น่าจะมีใครหิวในรถอีกอย่างหนึ่ง หลานขี้เกียจขน" พูดแล้วไพจิตร์หัวเราะเป็นกังวานเหมือนเด็กเล็ก ๆ

"ถ้ายังงั้นก็ตามใจ" คุณป้ายอมแพ้ "กะอีกะเช้าใบนิดเดียวเท่านั้นก็ขี้เกียจด้วย ป้าไม่เห็นจะต้องขนอะไร กะเบาเครื่องแต่งตัวของป้า ๆ ก็ถือไป ของหนู ๆ ก็ถือไปเอง"

"ไพจิตร์หัวเราะอีก" ดีฉันจะถือให้ค่ะ คุณป้าถือกะเบาหมากใบเดียวก็แล้วกัน ถึงกระเช้าเข้าต้มผัดดีฉันก็จะถือเอง"

"เป็นตกลงเอาไปนะ ป้าคิดว่าพิมายคงสนุกมาก หนูช่างเคราะห์ดีจริง ๆ มาอยู่ที่นี่ไม่ทันไรก็ได้ไปเที่ยวไกล ๆ แล้ว ป้ามาอยู่ตั้ง ๓—๔ ปีเศษแล้วยังไม่เห็นอะไรเลย"

ขณะนั้นไพจิตร์จัดกะเบาของหล่อนเสร็จก็

ยืดฝาและลั่นกุญแจ คุณข้าถามว่า

"เย็นวันนี้ หนูจะไปไหนไหม ? ไม่เห็นไปเยี่ยมโรงพยาบาลมาเกือบอาทิตย์แล้ว"

"ไม่ไปไหนละค่ะ อายน้ำแล้วจะไปเดินเล่นหลังบ้าน แล้วนอนแต่หัวค่ำ เก็บแรงไว้ไปเที่ยวพรุ่งนี้"

วันรุ่งขึ้นเวลา ๗ ก.ท. คุณข้าพยอม มีไพจิตร์ตามหลัง กับเด็กผู้ชายอีกคนหนึ่งถือห่อและกะเบ๊าคนละใบสองใบมาที่สถานีรถ รออยู่สักห้านาทีก็มีหนุ่ม ๆ สาว ๆ หมู่หนึ่งมาถึงสถานี นาง (สงวน) เริงฤทธิรบกับหลวงเริงฤทธิรบ เดินออกหน้าเพื่อน พอเห็นไพจิตร์ก็ตรงเข้ามาหา ทำความเคารพคุณข้า แล้วสงวนจับมือไพจิตร์พูดว่า

"เธอมาอยู่นานกะมัง ?"

"ไม่นานหรอกเธอ สักห้านาทีเห็นจะได้" ไพจิตร์ตอบ พลางมองดูผู้ที่มาใหม่ และสังเกตเห็นว่าผู้ชายทุกคนแต่งเครื่องแบบทหาร

"ไม่มีอันตรายดอกเธอ พวกนี้แต่งงานแล้วทั้งนั้น" สงวนกะซิบพลางหัวเราะแล้วพูดต่อไปด้วยเสียงดัง "อนุญาตให้ฉันแนะนำกับเธอ นี่นายร้อยเอกสอาด เฉลิมวงศ์ นั่นนางถวิล เฉลิมวงศ์ นั่นนายร้อยโท พร้อม อิศรพันธุ์ นั่นภรรยาของเธอแม่ถนอม นั่นนายร้อยเอก อนันต์ วัฒนากุล ภรรยาชื่อ พรวันนี้ติดธุระมาไม่ได้ พวกเราทายว่าเธอคงจะสนุกมากกว่าเพื่อน เพราะไม่มีผู้คุม นั่น นายพันตรีหาญณรงค์ฤทธิ์ นั่นคุณนายพันภรรยาของท่าน ท่านทานสุภาพบุรุษและสุภาพสตรีฉันขอแนะนำให้ท่านรู้จักกับคุณข้าพยอม นี่หลานสาวของท่าน คุณไพจิตร์ ดอกกุหลาบอันสุดหอมของชาวบางกอก"

ไพจิตร์ขมวดคิ้ว อาการยิ้มอย่างแช่มชื่นเหือดหายไปทันที สงวนชำเลืองดูหน้าเพื่อนก็รู้สึกว่าคำพูดคะนองของหล่อนทำให้ไพจิตร์ไม่พอใจ จึงเสพูดต่อไปว่า "และของชาวโคราชด้วย ฉันหวังเช่นนั้น แม่ถวิล ถนอม แม่พัน ฉันเชื่อว่าเธอจะชอบไพจิตร์ พวกเราที่อยู่โรงเรียนหลงรักเธอทุกคน"

"พวกผู้ชายไม่ได้รับอนุญาตให้ชอบบ้างหรือยังไร ?" นายร้อยโทพร้อมพูดเปรย ๆ ไพจิตร์ทำหูทวนลมและนึกหมั่นไส้ในใจ ถนอมทบสามีเข้าที่แขนอีกหนึ่ง แต่สามีหาพรั่นไม่คงพูดต่อไปและดังขึ้นด้วยว่า "โธ่! ฉันพูดจริง ๆ นี่นะ" ถนอมเห็นท่าไม่ได้การจึงเดินเข้าใกล้ไพจิตร์จับข้อมือหล่อนแล้วพูดอย่างอ่อนโยน

"ฉันเชื่อว่าความหวังของสงวนคงเป็นจริง

ฉันเห็นเธอเมื่อสามวันก่อนนี้ที่บ้านสงวน อยากจะรู้จักกับเธอ พึ่งจะได้โอกาสวันนี้เอง”

“ขอบใจมาก” ไพจิตร์ตอบ ขณะนั้นแม่สาว ๆ เมื่อถนอมเป็นผู้นำ ต่างคนก็เดินเข้ามาหาไพจิตร์กับคุณบ้าง และทักทายปราสัยกันอย่างสนิทสนมตามภาษาผู้หญิงด้วยกันสักครู่หนึ่ง รถไฟก็แล่นมาจอดที่สถานี ต่างคนต่างหันไปหยิบของ ๆ ตัว ถนอมได้โอกาสจึงกะซิบกับไพจิตร์ว่า

“ขอโทษนะคะ ที่คุณพร้อมพูดออกมาเมื่อตะกี้นะ เธอไม่ได้นึกอะไรหรอก พูดออกมาบ้า ๆ อย่างนั้นเอง”

ไพจิตร์รู้สึกในขณะนั้นเองว่า การที่ถนอมแสดงการไมตรีจิตร์กับหล่อนก็เพื่อจะลบล้างความผิดของสามีนั่นเอง จึงพูดด้วยเสียงปกติ แต่ดังพอที่จะให้พวกผู้ชายที่ยืนอยู่ใกล้ได้ยิน

“อุ๊ยไม่เป็นไรจ้ะ! ผู้ชายหนุ่มโดยมากมีนิสสัยเช่นนั้น ฉันไม่ถือหรอก เป็นแต่ไม่ชอบ” พูดแล้วหล่อนเดินไปขึ้นรถพร้อมกับถนอม คุณอนันต์อาสาจะถือกะเป๋าให้ แต่ไพจิตร์ปฏิเสธพร้อมกับกล่าวขอบใจ และขอให้เขาช่วยส่งคุณบ้าขึ้นรถ

ขณะนี้ผู้หญิงทุกคนอยู่บนรถหมดแล้ว นอกจากสงวนเดินย่นปอดแปดอยู่คนเดียว ตาก็คอยมองดูทางหลังสถานี สักประเดี๋ยวจึงตะโกนออกมาว่า

“ออ! มาแล้ว! มัวแต่ตาวาวอยู่นั่นแหละ! นึกว่าพาคุณแม่ไปตกร่องเสียแล้วล่ะ”

ผู้มาถึงใหม่สองคน ๆ หนึ่งเป็นหญิงรูปร่างอ้วนท้วนแต่อุ้ยอ้าย อายุราว ๕๐ ปี อีกคนหนึ่งเป็นชายหนุ่มรูปร่างสูง สวมกางเกงขี่ม้า แต่ใส่เสื้อยืดคอขัดกะดุมเรียบร้อย พอไพจิตร์เห็นชายนั้นเข้าหล่อนสะดุ้ง เบิกตากว้างด้วยความประหลาดใจ ครั้นแล้วจะเป็นด้วยเหตุไรก็ยากที่จะเดา หล่อนหลบหน้าจากหน้าต่างและเข้าไปนั่งอยู่คนเดียวในห้องชั้นหนึ่ง

ขณะนี้ยังมีเสียงฝีเท้า และเสียงคนพูดจ้อกแจ้ก ต่อมาครู่หนึ่ง รถไฟใช้จักร์ออกจากสถานีช้า ๆ แล้วค่อย ๆ เร็วขึ้น เป็นลำดับ เสียงเครื่องจักร์กับเสียงล้อกะทบกับรางดังขึ้นทุกที มีช้าก็กลบเสียงพูดเสียสิ้น ไพจิตร์ทอดสายตาดูวิวภายนอกโดยไม่เห็นอะไรเลย เพราะใจมัวพะวงอยู่ด้วยเรื่องอื่น หล่อนนั่งอยู่ดังนั้นเกือบสิบห้านาที จึงมีเสียงแหลมมาทำให้ตื่นจากภวังค์ ไพจิตร์สะดุ้งหันไปก็เห็นแม่สงวนยืน มือข้างหนึ่งเท้าประตูอีกมือหนึ่ง

ออกท่า

"ดูซิ หนิมาซ่อนอยู่ได้ อ้ายเราก็หา เสียแย่ นึกว่าตกรถตกลาไปแล้วล่ะ เยื่อ พวกเราหรือ ?"

สงวน ก้าวขาเข้ามาข้างใน แล้วนั่งลง ตรงข้ามไพจิตร์ "เธอเห็นว่าขะบวนของเรามากไปไหม ?" หล่อนถามเสียงอ่อนโยน "ฉันเกือบจะแน่ใจว่า เธอไม่ชอบนายทหารเหล่านั้นเลย"

"เหลวไหล" ไพจิตร์ค้านพลางสั่นศีรษะ "เขาก็เรียบร้อยดีทุกคนนี่นา"

"จริงหรือ เธอเห็นดังนั้นจริงหรือนี่ ฉันนึกหนักใจ เพราะเธอเคยเป็นคนที่เอาใจยาก หมายความว่าสำหรับผู้ชายเธอไม่ค่อยยกโทษให้เสียเลย"

ไพจิตร์หัวเราะเสียงใส "เสียใจที่เธอเห็นฉันเป็นคนเอาใจยาก ต่อไปจะพยายามทำตัวให้ง่ายขึ้น ฉันจะไม่นึกติเตียนเพื่อนของเธอเลย"

"สำหรับเพื่อนผู้หญิง ฉันเชื่อ ไม่ต้องบอก อะไร ๆ เธอก็ทนได้ ว่าแต่คุณพร้อมเมื่อกี้เป็นอย่างไร ?"

ไพจิตร์ทำหน้าอย่างดูหมิ่น "สันดานผู้ชาย !" หล่อนว่า "ถ้าไม่ได้พูดอะไร โลน ๆ อย่างขาดสมบัติของผู้ดีเสียบ้าง คงอกแตก สงสารแม่ถนอม แกคงกลัวฉันจะโกรธ ประจบประแจงเสียแย่"

สงวน อมยิ้มและนิ่งอยู่ครู่หนึ่งจึงเอ่ยขึ้นว่า "เธอยังไม่ได้พบคุณแม่ไม่ใช่หรือ ? ไปหาท่านหรือยังล่ะ"

"พาท่าน กับคุณย้า มานั่งในนี้ไม่ดีหรือ ? ฉันเกรงว่าท่านจะเวียนหัวน่ะนา"

"ไม่มีวัน ! คุณแม่ท่านชอบอยู่ในหมู่พวกเรา ขืนพาเข้ามาในนี้เป็นโกรธตาย หาว่าเกียจกันคนแก่ อีกประการหนึ่งจะทิ้งท่านไว้สองคนยังไงได้"

"ฉันอยู่กับท่านเอง"

"ไม่เอาน่ะ เธอจะคอยเลี่ยงเสมอ ไปเถอะพวกนั้นจะย่นว่าเราหายไปไหนกัน และ — นี่แน่ะ ไพจิตร์ ฉันต้องแนะนำให้เธอรู้จักกับคนอีกคนหนึ่ง"

"ยังไม่หมดพิธีอีกรึ ? ใครกันอีกล่ะ ?" ไพจิตร์ถามอย่างไม่เอาใจใส่

สงวนหัวเราะกิก ๆ เหมือนรู้สึกขันเสียเต็มประดา "ฮาโรลลอยด์ เธอ ! ฮาโรลในเรื่องอายผู้หญิงน่ะ"

ไพจิตร์อมยิ้ม นึกเห็นแว่นตากรอบกระและตาหรี่ของเจ้าของ

"ใครกันนะ ดูเธอช่างขันเอามากมาย?" สงวนตะโกนลอดเสียงเครื่องจักร์ "อนุญาตให้ดิฉันแนะนำให้รู้จักกับเพื่อนของดิฉัน คุณไพจิตร์—— ไพจิตร์นี่คุณชัย เพื่อนรักของคุณหลวงและของฉันด้วย"

"มาซิ ไปดูด้วยกัน หน้าตาซ้วยสวย เขาเป็นเพื่อนสนิทของคุณหลวง แก่กว่าคุณหลวงสามปี อายุปานนั้นแล้วยังไม่มีเมีย เลยเธอ"

"เธอไม่แลเห็นของเขาน่ะซิ" ไพจิตร์ขัดพลางยิ้มอย่างไม่เชื่อ

"โธ่! จริง ๆ บริสุทธิแท้ทีเดียว กับผู้หญิงริงเรื่อเย็นไม่ยุ่งมาแต่ไหนแต่ไร เพื่อน ๆ เขารู้กันดีนี่นา เขาจะมาโกหกเอาอะไรกัน"

พูดแล้วสงวนลุกขึ้นยืนจับมือไพจิตร์พาไปอีกห้องหนึ่งที่ติดกับรถหลังนั้น ซึ่งคณะของหล่อนนั่งยัดเยียดกันราวกับปลาซาร์ดีน พอทั้งสองโผล่เข้าไป พวกผู้ชายก็ลุกขึ้นยืนบ้างก้ม ๆ เงย ๆ บ้าง

คุณสอาดกับคุณอนันต์หลีกออกไปข้างนอก สงวนนั่งลงติดกับสามี ถนอมกับถวิลหลีก ให้ไพจิตร์นั่งกลาง ซึ่งตรงกันกับนาย ฮาโรลลอยด์ของสงวน หล่อนหันหน้าไปพูดกับเพื่อนสาวทั้งสอง เพื่อไม่ต้องมองดูสายตาคู่หนึ่งซึ่งหล่อนรู้ว่ากำลังจับอยู่ที่หน้าหล่อน

"คุณชัย!" สงวนตะโกนลอดเสียงเครื่องจักร์ "อนุญาตให้ดิฉันแนะนำให้รู้จักกับเพื่อนของดิฉัน คุณไพจิตร์—— ไพจิตร์นี่คุณชัย เพื่อนรักของคุณหลวงและของฉันด้วย"

ไพจิตร์หันหน้ามาทางผู้ที่ถูกกล่าวนาม ช้า ๆ ยกมือไหว้พอเป็นที่ เขารับอย่างนอบน้อย ตาต่อตาสบกัน ของฝ่ายชายเต็มไปด้วยความประหลาดใจและตื่นเต้น ฝ่ายหญิงยิ้มน้อย ๆ แต่ดวงตาไม่มีแววอะไรนอกจากความไม่แยแส แล้วโดยไม่พูดจาอะไรสักคำเดียว ไพจิตร์หันไปทางคุณหญิงประทุมมารดาแม่สงวนยกมือขึ้นไหว้อย่างนอบน้อม

ทางรถไฟจากสถานีจระถึงสถานีจักราชนั้นอยู่ในราว ๗๐๐ เส้น กินเวลาเดินทางชั่วโมงครึ่ง ครั้นไปถึงตำบลจักราช แล้วรถยนต์ที่ได้ตกลงไว้ให้มารับยังไม่มาถึง แม่สงวนลงมือบ่นและทำหน้านิ่วคิ้วขมวดหลวงเริงฤทธิ์รบควักนาฬิกาไม่หยุด ในห้านาฬิแรกดูไม่มีใครเอาใจใส่กับรถที่ยังไม่มาถึงนัก ต่างพากันเดินชมตลาดซึ่งปลูกเป็นโรงแถวยาวติดต่อกันเพื่อค่าเวลา แต่ครั้นห้านาฬิที่สองผ่านไปอีก ที่นี้ความอัดใจเริ่มยังเกิดขึ้นในสีหน้า พวกผู้ชายยืนขยับขาบ้างกะแทกส้นลงกับพื้นบ้าง ผ่ายผู้หญิงบางคนก็เบ้ปากเบ้าหมากเคี้ยวฉี่ บางคนก็เดินไปเดินมาไม่พูดว่ากระไร แม่สงวนเป็นกะวน

กะวายมากกว่าเพื่อน ที่จริงก็ควร เพราะ ขอรับ” คนขับรถหน้าตาหมดจดกล่าวตอบ
หล่อนเป็นเจ้าของ ผู้จัดการ และกำกับการ หลังจากนั้นทหารคนใช้ของหลวงเริงก็ทำ
แสดงเสร็จ บางทีก็เดินไปหาที่ปฤกษา คือ หน้าที่ขนของขึ้นบรรทุกรถ คือกะเป๋าเครื่อง
หลวงเริง ซักถามเวลาพร้อมกับย่นปอดแปด ๆ แต่งตัว และเสบียงไปรถหนึ่ง ผู้โดยสารไปอีก
เป็นต้นว่า รถยางแตกเสียก็ไม่รู้ เจ้าของ รถหนึ่ง สงวนและคุณแม่ของหล่อนนั่งกับ
แกล้มเสียก็ไม่รู้ คุณหญิงประทุมเป็นคนหนึ่ง คนขับรถ เพราะถ้านั่งที่นั้น จะได้รับความ
ที่ย่นไม่หยุดปาก แม้ว่าหลวงเริงจะได้พา กะเทือนน้อยกว่าที่อื่น คุณนายพยอม
ไปนั่งที่ร่ม ๆ ข้างโรงเลื่อย ก็ยังไม่ทำให้ นั่งข้างขน ถัดมาก็ไพจิตร์และถนอม แม่พัน
ท่านหายย่นว่าแดดร้อนจัด หัวจะแตกเสียให้ กับถวิลนั่งอีกฟากหนึ่ง ต่อไปพวกผู้ชายนั่ง
ได้ มีอยู่คนหนึ่งในจำนวนคนทั้งหมดที่มิได้ หลวงเริง กับคุณชัย เป็น คน เคราะห์ร้าย กว่า
แสดงกิริยาเดือดร้อนในการคอยแม้แต่นิดเดียว เพื่อนเพราะนั่งท้ายที่สุด พอเริ่มออกเดินทาง
ผู้นั้นคือ คุณชัย ไพจิตร์ซึ่งยืนมองดูทุก ๆ คน ได้สักครู่ก็ได้ฮา เพราะว่าถูกรถกะแทกอย่าง
ด้วยรู้สึกสนุกในใจ ได้เห็นเขาค่อย ๆ เดิร แรงเต็มที่ แม่สาว ๆ เปล่งอุทานเสียง “แมว
ไปตามร้าน หยุดดูเสื้อผ้าบ้าง หยิบขนม ตกน้ำ” ก็มี “เจ๊กหัก” ก็มี “คุณพระ
ขึ้นดูและถามบ้าง บางทีก็ทักทายเด็ก และ ช่วยน้อง” ก็มี พอสุดเสียงก็ได้เห็นภาพต่าง ๆ
มากกว่า สามครั้ง เขาได้ควัก สตางค์ออกจาก เช่น แม่ถวิล สองมือ เท้า อยู่ บนตัก คุณพร้อม
กะเป๋า และให้เด็ก ๆ ที่เปลื้องกาย ล่อนจ้อน คางเกย อยู่ บนบ่า แม่พัน หน้า อยู่ บนตัก
ซึ่งเขาทักและอุ้มชูด้วยปราณี ในที่สุดเวลา คุณป้าพยอม ทางที่ไปนั้นเล็กพอดีกับล้อรถ
การคอยก็ยุติลงเมื่อเวลา ๒๐ นาทีผ่านไปแล้ว สองข้างเป็นป่า มีต้นไม้ ใหญ่ เช่นต้นเต็งรัง
โดยมีรถเชฟวโรเลตสองแถวสองคันแล่นมาถึง ต้นสัก ต้นตะแบกเป็นต้น บางคราว สอง
แม่สงวนปราดไปที่คนขับ คำพูดหลุดออก ข้างทางเต็มไปด้วยหญ้าหางกะรอก ซึ่งมีดอก
จากปากเร็วปรื๋อจนฟังไม่เป็นศัพท์ ลงท้าย สีเหลืองเป็นพู่ดูน่ารัก ครึ่งชั่วโมงให้หลัง
ก็ได้ความแต่เพียงว่าทำไมถึงมาช้า ฝนตกลงมาปรอย ๆ ทำให้แดดอ่อนแสงลง
และบันเทาความร้อน ไพจิตร์มองดูธรรมชาติ

“ต้องหลีกเกวียนตั้ง ๓๐ – ๔๐ เล่ม

รอบตัวด้วยใจอันเบิกบาน ยางคราวถนนที่รถแล่นนั้นเย็นทราย และฝนได้ตกลงทำให้แน่นและไม่พุ้ง ก็ดูคล้ายกับรถแล่นอยู่ในพระนคร และถนนธรรมชาตินี้จะดีกว่าถนนในกรุงบางสายซึ่งมีลักษณะคล้ายเตาขนมครกเสียอีก

สิ้นหนทางไปราวเศษหนึ่งส่วนสามก็บันลุถึงทางใหม่ ทางนี้ไม่ใช่ทางธรรมชาติ เย็นทางที่ได้สร้างขึ้นโดยไม้สัก ถ้าจะเรียกให้ถูกก็คือสะพาน แต่เย็นสะพานที่ชำรุด รูปร่างโกโรและต้องการซ่อมแซมอย่างเร็วที่สุด พอรถแล่นขึ้นสะพานนั้น ผู้โดยสารก็เริ่มมีสีหน้าเปลี่ยนแปลงไปตามกัน บางคนก็ร้องอุ๊ย ๆ ๆ ทำหน้าซีดเซียว บางคนก็เอามือปิดหน้า คล้ายกับจะหนีภาพอันน่าหวาดเสียวที่สุด คุณหญิงประทุมถึงกับลุกขึ้นยืน ทำท่าคล้ายจะกะโดดจากรถ หากแม่ลูกสาวยุดข้อมือไว้ สะพานเหล่านั้นบางแห่งยาวเกือบ ๆ เส้น บางแห่งก็กว่านั้น แท้จริง จากสะพานลงไปพื้นล่างที่เย็นที่ลุ่มก็ลึกไม่เกินสามศอก ถึงกะนั้นถ้าสะพานหักลง ก็อาจทำให้ผู้อยู่ในรถพิการไปได้มาก รถแล่นขึ้นสะพานและลงมาแล่นกับถนนแล้วแล่นบนสะพานอีกดังนี้ ราว ๓—๔ ครั้ง ก็บันลุถึงประตูชัยแห่งเมืองพิมาย

"หยุดประเดี๋ยวพ่อ! พ่อคนขับรถ" เสียงหลวงเริงฤทธิรบตะโกน พร้อมกับกะโดดลงจากยาน "มาซิคุณชัย ถ่ายรูปดี ๆ นะ แล้วต้องแจกพวกเราคนละรูปไว้เย็นที่ระฤก"

"จะถ่ายรูปหรือคะ คุณหลวง?" สงวนยงโย้ขึ้นถาม "ใครจะเย็นช่างล่ะ"

"ฉันเอง" คุณชัยตอบเสียงอ้าว ๆ เพราะขณะนั้นแกกำลังโก้งโค้งหยิบกล้องถ่ายรูปและขาหยั่งซึ่งอยู่ใต้ที่นั่ง

ทุกคนลงจากรถและพากันเดินเข้าไปยังประตู ซึ่งทำด้วยศิลาแลงแผ่นใหญ่ ขนาดกว้างของประตูนั้นไม่เกิน ๔ ศอก และสูงประมาณ ๑๐ ศอก เมื่อได้เลือกหาที่นั่งและยืนกันเรียบร้อยแล้ว คุณชัยจึงชักรูปสองแผ่น ถัดจากนั้นนักเที่ยวได้เดินชมประตูจนเย็นที่พอใจแล้ว จึงขึ้นรถและขับต่อไปยังอำเภอซึ่งจะเย็นที่พักสำหรับคืนวันนั้น

◎ ◎ ◎

บทที่ ๔

ปราสาทหิน

นายอำเภอพิมายเย็นคนรูปร่างสันทัดค่อนข้างล่ำสัน หน้าผากกว้าง เค้าหน้ารินเริงและเย็นคนคุยสนุก เขากับหลวงเริงฤทธิรบเคย

เป็นเพื่อนชอบพอกันมาแต่เด็กและได้ติดต่อกัน ฉันท์มิตร์สหายเสมอมา บ้านของนายอำเภอนั้นสบาย และไม่ค่อยร้อนนัก หน้าเรือนมีศาลาและสนามแขดมินตั้น เจ้าของบ้านรับรองแขกด้วยดวงหน้ารื่นเริงแจ่มใส เมื่อถึงที่พักนั้น คณะเที่ยวได้เห็นอาหารเตรียมพร้อมแล้ว จึงพากันไปล้างหน้าและลูบตัว เสร็จแล้วจึงมาร่วมวงรับประทานอาหาร พอเสร็จ พักเหนื่อยกันสักครู่ ก็เริ่มออกเดินไปยังปราสาทหิน ซึ่งเป็นสถานที่สำคัญของอำเภอเมืองพิมาย และเป็นโบราณวัตถุสิ่งสำคัญชิ้นหนึ่งของนครราชสีมา เดินไปครู่เดียวก็ถึงที่หมาย คือ ปราสาททำด้วยศิลาแลงแผ่นทั้งหนาใหญ่สองค์ ตั้งอยู่สี่ทิศ มีเทวสถานทำด้วยศิลาเช่นเดียวกันตั้งอยู่กลาง ตามทวารและเสาของปราสาทนั้น มีลายสลักเป็นลายกนกงดงามอย่างโบราณ สลักด้วยฝีมืออยู่ทั่วไป ท่านสุภาพบุรุษนิยมและทึ่งในฝีมือนายช่างผู้ก่อสร้างนั้นเป็นอันมาก ได้แยกทางกันเที่ยวเดินชมอย่างเพลิดเพลิน แต่เหล่าสุภาพสตรีนั้นไม่ค่อยมีความเอาใจใส่ในโบราณวัตถุและการช่าง ก็เดินดูเพียงเผิน ๆ แล้วก็พากันไปจับกลุ่มอยู่ใต้ต้นโพธิ์ต้นใหญ่ เวลาล่วงไปราวชั่วโมงเต็ม อากาศครึ้มทำท่าดังฝนจะตก คุณหญิงประทุมออกคำสั่งให้บุตรีไปตามเหล่าบุรุษที่ยังวนเวียนอยู่ในปราสาท ต่อมาสักครู่ทุกคนก็มาพร้อมกันที่ต้นโพธิ์ ยังขาดแต่คุณชัย ต่างคนลงนั่งรอเย็นครู่ใหญ่ก็ยังไม่เห็นมา คุณอนันต์รับอาสาไปตามประเดี๋ยวกลับ มารายงานว่า คุณชัย ทำแว่นตาหาย ยังหาอยู่

“คนตาสั้น ทำแว่นตาหาย! นี่ยังไงกันนะ! แปลกจริง!” แม่ถวิลพูดหัวเราะ “ดูเถอะนา!” หลายเสียงประสานกันดังขึ้น

“ชัยละเขามีอะไรแปลกเสมอ” หลวงเริงฤทธิ์รบพูดอย่างสนุก สงวนเธอไปไล่เลียงดูที หรือเรื่องราวมันเป็นอย่างไรกัน.”

ขณะนั้นพายุพัดมาแรงจัด และเมฆก็ดำเข้าทุกทีดังฝนจะหยดลงมาในเดี๋ยวนั้น คุณหญิงประทุมลุกขึ้นเต้นกลัวจะเปียกฝน สงวนส่งกะเบาหมากของคุณแม่ให้ไพจิตร์แล้ววิ่งไปยังปราสาท หายเงียบไปอีกคนหนึ่ง ฝ่ายพวกที่คอยก็พากันมองดูท้องฟ้า และบ่นอุบ ๆ อิบ ๆ ไพจิตร์รำคาญจึงลุกเดินไปยังเทวสถาน ไม่เห็นสงวน เห็นแต่คุณชัยเดินกัม ๆ วน ๆ เวียนอยู่ที่นั่น เมื่อได้ยินฝีเท้าหล่อน เขาเงยหน้าขึ้นแลทำตาหยิมองดู

แล้ว ก้มหน้าหา ต่อไป จน เลย ออก ไป ทาง หลัง เทวสถานนั้น ไพจิตร์ มองดูรอบ ๆ เพื่อหา แว่นตาเจ้ากรรม เมื่อไม่เห็น ก็เดิรไปที่รอย พระพุทธบาท ซึ่งตั้งอยู่กลางห้องนั้น มีขนาด กว้างราว ๑ ศอกเศษและยาวสักสามศอก เมื่อ มองหาทางข้างบนทั่วแล้ว ก็ดูข้างล่าง ซึ่งมี ฐูปเทียนที่จุดแล้วกองอยู่เกลื่อนกลาด จึงได้ พยวัตถุที่กำลังหาสมประสงค์ แว่นตา กลม กรอบ กระ ตกอยู่ที่กองฐูปนั้นเอง ไพจิตร์ หัวเราะด้วยดีใจ ฉวยแว่นตาได้ก็ออกทาง หลัง ปราสาท มองดูไปข้างหน้า เห็น คุณชัย ยืนคอตก พวกที่คอยอยู่ใต้ต้นโพธิ์ เมื่อสักครู่ล้อมอยู่รอบตัว คุณหญิงประทุม เป็นหัวหน้า ทุกคน มีปากอันกำลังทำหน้าที่ ติเตียนชายผู้เคราะห์ร้าย เขายืนนิ่งไม่ตอบ ว่ากระไร เมื่อไพจิตร์ไปถึงส่งแว่นให้ เขา เอื้อมมือมารับใส่โดยไม่แสดงกิริยาดีใจ แม้ แต่น้อย เป็นแต่พูดสั้น ๆ ว่า “ขอบใจมาก”

พอเริ่มเดิรทางกลับออกมาพ้นปราสาท ก็ พอดีฝนเริ่มลงมาหยิม ๆ ซึ่งทำให้ โทษของ คุณชัยหนักขึ้นมาก เพราะถ้าไม่เป็นเพราะเขา ทำให้เสียเวลา ป่านนี้ก็คงอยู่ที่ ๆ พักกันแล้ว และ คุณหญิงประทุม ก็ไม่ละโอกาส ที่จะ กล่าว โทษอันนี้ให้คุณชัยรู้สึกตัว โดยที่ถือว่าเป็น ผู้ใหญ่ทุกคนต้องเกรงใจท่าน เดิรพลางบ่น พลางไม่ละลด หาว่าคุณชัยงุ่มง่ามบ้าง แท้ จริงถ้าเป็นคนธรรมดา ก็คงจะเกิดโมโห และเถียงเอา คุณชัยเป็นคนแปลกจริงดัง คุณหญิงว่า จึงทนนิ่งได้ ไม่โต้ตอบแม้แต่ คำเดียว เป็นแต่ลดฝีเท้าลงเดิรให้ช้า เพื่อให้ ห่างจากคุณหญิงเท่านั้น ไพจิตร์ มองดูฉากนี้ ด้วยความรู้สึกประหลาด นึกขวางนิด ๆ และขัน หน่อย ๆ ที่คุณหญิง ทำตัว เป็นผู้มี อำนาจป่านนั้น และลืมเสียสนิท หรือไม่ได้ นึกถึงที่เดียวว่า คุณชัยเป็นแขกของลูกสาว ท่าน ซึ่งเปรียบ เหมือน แขก ของท่านเอง ท่านหาควรกล่าวคำตำหนิโทษต่อแขกของท่าน ไม่ แล้วนึกชม คุณชัยที่มีอารมณ์หนักแน่น และเยือกเย็นดีจริง ไพจิตร์ เคยเป็นคนได้ ชื่อว่ามีสติดีทั้งใจสุขุม ยังต้องสารภาพว่า นึก ฉุนคุณหญิงและเพื่อนเดิรทาง ที่พากันลืม จรรยาเสียสิ้น เมื่อนึกดังนี้แล้วหล่อนจึงลด ฝีเท้าลง ปล่อยให้คนอื่นเดิรขึ้นหน้าไปโดยเร็ว จนเหลือหล่อนกับคุณชัยเดิรใกล้กันอยู่ แล้ว จึงถามเบา ๆ ว่า

“แว่นของคุณใส่อยู่ ทำไมให้มันตกหาย ได้ล่ะคะ ?”

คุณชัย มีสีหน้าประหลาด ที่ได้พังเสียง

ไพจิตร์ ถามอย่าง กันเอง เช่นนั้น ยิ้มแล้ว ตอบว่า

"แว่นที่ฉันใส่ อยู่นี่ เป็นแว่น สำหรับดูไกล ดูของใกล้ ไม่เห็น ฉันจึงถอดออก วางไว้ที่ไหนก็จำไม่ได้ แล้วเอาแว่นดูใกล้ ใส่แทน เพื่อดูลายสลักให้ชัดเจน คุณไปได้มันมาจากไหนล่ะ ?"

"ที่ตรงพระบาทค่ะ ตกอยู่ข้าง ๆ ซองธูปยังคงอยู่"

"อ้อ ! พุทโธ่ วางไว้บน ของ พระบาทนั้นเอง แล้วนึกไม่ออกเอาจริง ๆ ฉันออกจะเป็นคนเหลวไหลอย่างนี้เสมอ ทำให้ใคร ๆ เขาเย้ยกันหมด" เขาแหงนหน้ามองดูท้องฟ้าแล้วพูดต่อไป "คุณคิดว่าฝนจะตกลงมามากไหม ?"

ไพจิตร์เงยหน้ามองดูท้องฟ้าบ้าง "เห็นจะตกมาก เพราะเมฆเชิงชั้นทุกที แต่คงไม่ทันจะเย็น เพราะจะถึงที่พักเดี๋ยวนี้แล้ว"

ชายหนุ่มมองดูไพจิตร์แล้วยิ้มหมวกออกจากศีรษะ "จริงของคุณ เมฆหนาเข้าทุกที คุณไม่มีหมวก ถ้าไม่รังเกียจ ___"

"ขอบใจ แต่ไม่เป็นไร ดีฉันมีผมหนาพอ"

คุณชัย เอาหมวกกลับใส่ศีรษะ แล้วต่างเดินเคียงกันไป จนถึงที่พัก พอดีฝนตกลงมาขนาดใหญ่อยู่ราว ๕ นาที แล้วก็หยุดสนิท และมีแดดออกมาด้วย

ตอนเย็น คณะเที่ยวได้ประลองฝีมือแยดมินตันเพื่อฆ่าเวลา แล้วพากันไปอาบน้ำในลำน้ำมูล แม่น้ำนั้นตื้น และภายใต้เย็นทรายเม็ดละเอียด จึงทำให้น้ำทั้งใส และเย็นระหว่างที่อาบน้ำ คุณชัยถอดแว่นตาออกวางไว้เพื่อจะล้างหน้า มีนักเลงดีมาขะโมยไปซ่อน ทำให้คุณชัยไม่กล้าว่ายออกจากฝั่ง เลยกลายเป็นตัวตลก สำหรับแม่สาว ๆ ล้อและขับว่า ว่ายน้ำไม่เป็น คุณชัยทนได้ตามเคย แช่น้ำอยู่ครึ่งตัวและหัวเราะตลอดเวลา และไม่พยายามจะหาตัวคนขะโมยด้วย จนทุก ๆ คนเบื่อล้อ ก็นำแว่นตากลับมาคืน ปรากฏว่าคุณพร้อมเป็นคนขะโมยไป

อาหารเย็นวันนั้นเป็นมื้อที่สอง ที่คุณชัยกับไพจิตร์ รับประทานร่วมกัน และแม้ว่าทั้งสองจะนั่งไกลกันคนละมุมโต๊ะ คุณชัยก็ยังสังเกตเห็นว่าไพจิตร์ไม่รับประทานน้ำ เมื่อรับประทานอาหารแล้วใหม่ ๆ ส่วนไพจิตร์ก็ได้รับความรู้ว่า คุณชัย ไม่รับประทานของหวานเลย

หนังสือพิมพ์ไทยเขษม

บทที่ ๕

ไทรงาม

ร่งขึ้นเวลา ๘ ก. ท. เศษ รวมกันอยู่ที่หาดทราย ลำย่อม ๆ นายร้อยโทพร้อมกับภรรยา และนายร้อยเอกสอาด กับภรรยา สี่คนไปด้วยกัน มีผีพายสองคน คุณอนันต์ หลวงหาญณรงค์ฤทธิ์ กับภรรยาและ นายอำเภอ พิมาย ลงอีก ลำหนึ่ง มีผีพายสองสามคนเหมือนกัน หลวงเริงกับสงวนคุมเรือสะเบียง คุณหญิงประทุม คุณนายพยอมและไพจิตร์ไปด้วยกัน คุณชัย ลงเรือลำเล็กกว่าเพื่อน มีผีพายสองคน ตัวเองนั่งกลางลำอย่างสบาย จัดเรียบร้อยแล้วก็เริ่มเหหัวเรือ ออกจากท่า พายมาได้ไม่กี่มากน้อย เรือ ลำ ของ คุณหญิง ประทุม ก็ เกิด มี อาการน้ำเข้า เพราะมันปริ่นกราบเรือพ้นน้ำเพียงสองนิ้ว เกิดการกำหลีขึ้นทันที เอะอะกันอยู่สักครู่หนึ่ง คุณชัย ร้องขึ้นว่า "เชิญคุณหญิงมาลำนี้เถอะขอรับ ให้คนพายขึ้นเสียคนหนึ่งผมจะพายหัวเอง"

คุณหญิงประทุม มองดู เรือ ลำน้อย นิ่ง อยู่ครู่หนึ่ง แล้วทำหน้าเบ้พูดว่า

"จ้างให้ ก็ไม่ไปด้วย ! เรือ ลำ เท่ากะแขะมือ บ้วนน้ำหมากทีเดียวก็ล่ม"

สงวน อยู่เรือลำหน้า คุกเข่าขึ้นตะโกนว่า "ดีแล้วค่ะ คุณชัย, ให้ผีพายขึ้นเสีย คณะเที่ยวมา คนหนึ่งเถอะ แล้วรับไพจิตร์ไปแทน เห็นจะไม่ล่ม เพราะเธอไม่ต้องบ้วนน้ำหมาก"

สีหน้า ไพจิตร์ เปลี่ยนไปเล็กน้อย ถึงแม้หล่อน จะได้รับการศึกษา อย่าง สมัยใหม่ เขียบแต่ หล่อน ยัง ถือ ธรรม เนียมเก่า ของ ไทย อยู่ อย่างไรก็ดีหล่อนไม่กล้าจะคัดค้าน ด้วยเกรงจะเสียกิริยา

ดังนี้ ไพจิตร์ จึง ต้อง ย้าย เรือ ตาม คำสั่ง ทันเย็นอันเรียบร้อย แต่ว่าการที่ คุณชัย รับว่า จะ พาย หัวนั้นไม่สำเร็จ เพราะ ที่ ตรงหัวไม่มีกะทง และชายหนุ่มจะขึ้นไปนั่งคุกเข่าพายบนหัวเรืออย่างผีพายก็ทนไม่ได้ จึงต้องใช้ วิธีกรรเชียง

เย็นเคราะห์ดีของนักเที่ยว แม้จะเย็นเวลาสายถึง ๙ ก. ท. แล้ว ก็ยังไม่มีแดด มีแต่ลมพัดเอื่อย ๆ พอสบาย เรือห้าลำพายตามกันมาเรื่อย ๆ ราว ๔๐ นาที ก็ถึงไทรงาม มีต้นไทรใหญ่ขึ้นอยู่ริมฝั่งหนึ่งต้น ครึ่งหนึ่งของสาขาแห่งไทรนั้นคลุมลงมายังลำน้ำ อีกครึ่งหนึ่งอยู่บนบก ต้นไทรนี้มีอายุมากนัก ร้อยปี มีรากงอก และย้อยลง นับร้อย ราก ภายใต้ต้นไทรนั้นเย็นลานทราย เย็นรื่นน่าสบาย

ทรวดทรงของไทรงามนั้นงามสมชื่อ คณะเที่ยว
พากันปีนป่ายขึ้นตามกิ่ง และเลือกหาที่นั่งเล่น
บนนั้น คุณชัย ทำหน้าที่ช่างถ่ายรูปตามเคย
เสร็จแล้วรับประทานของจุกจิก เวลาหมด
ไปราวหนึ่งชั่วโมงจึงลงเรือ

ในตอนขากลับนี้ ความกะดากของ
หนุ่มสาวและโสดด้วยกันทั้งคู่ ในข้อที่ต้อง
นั่งร่วมยานกันมาอย่างที่เรียกได้ว่าสองต่อสอง
ค่อยหายไป การสนทนาจึงเป็นรูปขึ้นโดย
ชายหนุ่มเป็นผู้ก่อ

"คุณมาอยู่ที่โคราชนานแล้วรึ ?" เขาถาม

"เดือนหนึ่งเท่านั้นและค่ะ"

"เมื่อฉันเห็นคุณที่โรงพยาบาลนั้น ฉันเข้าใจว่าคุณเป็นนางพยาบาล คุณมีหน้าที่เกี่ยวข้องอะไรหรือ ?"

"ไม่มีเลยค่ะ เป็นแต่ศรัทธา และนึกสงสารคนเจ็บ เมื่อมีโอกาสก็ช่วยเหลือตามแต่จะทำได้ ในการอนกุลเพื่อนมนุษย์ที่อัตคัดกว่าเรานั้น ที่กรุงเทพ ฯ หาโอกาสทำได้ยาก"

คุณชัยแสดงท่าว่าไม่เข้าใจในประโยคสุดท้าย ไพจิตร์จึงพูดต่อไป

"ดิฉันจะขึ้นรถแต่เพียงคนเดียวไปโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ หรือโรงพยาบาลใด ๆ ก็ตาม ในกรุงเทพ ฯ และนำของไปแจกแก่คนไข้ ดังที่ดิฉันได้ทำที่โครชานั้นไม่ได้ เพราะเหตุว่าพ่อหมอและแม่นางพยาบาล อาจรวมคนไข้ด้วยก็ได้ จะแสดงความประหลาดใจนอกนอกหน้า และจะไม่เข้าใจการกระทำของดิฉันเลย นอกจากจะคิดว่าดิฉันอยากจะทำเก่อย่างผู้ดีฝรั่ง หรือมิฉะนั้นก็เห็นว่าทำบุญเอาหน้า แล้วการกระทำของดิฉันจะแพร่หลายไปในสมาคม ทั้งสุภาพบุรุษและสตรีก็จะออกความเห็นกันต่าง ๆ ตามแต่ใจเขาจะนึก เคราะห์รายที่ท่านผู้ดีเหล่านั้น ผู้ถึงแล้วซึ่งการศึกษา และสมาคมชั้นสูงหาชอบเห็นใครดีกว่าท่านไม่ ดังนี้ เราจะหวังได้น้อยที่สุด ว่าท่านจะออกความเห็นที่ดีให้สำหรับเรา" หล่อนชะงักนิดหนึ่ง หัวเราะแก้ขวยแล้วพูดว่า "ดิฉันดูเหมือนเผลอสติไปชั่วคราวอยู่ดี ๆ ก็ลุกขึ้นอธิบาย ออกความเห็นในเรื่องสมาคม"

แต่คุณชัยดูเหมือนกำลังทึ่งในข้อความที่ไพจิตร์กำลังอธิบายอยู่ เขาไม่ได้ยิ้มตอบไพจิตร์ ด้วยสีหน้าขรึมเขาพูดต่อไป

"แต่คุณอาจช่วยเพื่อนร่วมชาติของคุณได้ด้วยวิธีอื่น"

"ถูก แล้วค่ะ เช่น เย็น สมาชิก ของสภากาชาดดังที่ดิฉันเย็นอยู่ แต่ทว่าความรู้สึกเมื่อส่งเงิน และรับใบเสร็จจากเจ้าพนักงาน กับความรู้สึก เมื่อส่งของให้ คนไข้ ด้วยมือเอง และรับพรจากคนเหล่านั้น หาเหมือนกันไม่ แท้จริงความคิดเช่นนี้ ออกจะเย็นความคิดที่สั้น และผู้หญิงเกินไป"

"คุณ ตั้งใจ จะอยู่ที่โคราช ต่อไป อีก นาน หรือ ?"

"ไม่สู้ แน่นัก แต่ดิฉันเบื่อ กรุงเทพ ฯ เต็มที เบื่อถนนรนแคม เบื่อการสมาคม เบื่อตลอดจนผู้คนที่ได้พบเห็นทุกวัน เมื่อได้มาถึงบ้านนอก ได้เห็นทุก ๆ สิ่งที่เย็นของจริง มิใช่คนแต่งขึ้นเพื่อลวงตามนุษย์ ดูเจริญตา เจริญใจ อีกประการหนึ่งอยู่บ้านนอก ดิฉันรู้สึกเย็นอิสสระเต็มที เราสามารถทำอะไรตามพอใจ ถ้าหากการนั้นไม่เย็นการอุตริมนุษยธรรม หามีผู้ใด มาสอดสอน ค่อนว่า เพราะความประสงค์ร้ายไม่"

"ขอโทษเถอะ อย่าหาว่าฉันขัดคอเลย การที่คุณว่า ได้เห็นของจริงที่บ้านนอก มิใช่คนแต่งขึ้นลวงตามนุษย์นั้น คุณหมายความถึงอะไร ก็ในกรุงเทพ ฯ ถ้าหากไม่มีตึกราม และถนน ปล่อยให้ธรรมชาติ คือ ต้นไม้ขึ้น ระเกะระกะ เรามิห่างความเจริญเต็มทีหรือ ?"

"ถูกของคุณแล้วค่ะ แต่ที่ดิฉันพูดนั้น หมายความถึงคนมากกว่าวัตถุ ดิฉันรู้สึกสบายใจเมื่อได้นำของกำนัลเล็ก ๆ น้อย ๆ ไปให้กับคนไข้ที่โรงพยาบาล และสนทนา กับ เขาเหล่านั้น ดูเขา เย็นคน ซื่อตรง และเปิดเผยทั้งเย็นอิสสระ พูดอะไรทุกอย่างตามใจ เขาผิดกับชาวกรุงมาก"

"คุณเห็นจะได้เข้าสมาคมมามาก" ชัยถามดวงหน้าอิมละไม

ไพจิตร์ส่ายหน้าอย่างเบื่อหน่าย "มากค่ะ" หล่อนรับ "มากจนเบื่อเสียแสนเบื่อ หลุดมาโคราชเสียได้ดูเหมือนทำให้อายุยืนขึ้นได้หลายปี"

ชัยหยุดกรรเชียงเรือ เอาพายพาดตักไว้แล้วชะโงกหน้าถามว่า

"อะไร ทำ ให้คุณ เกลียด การ สมาคม ถึงเพียงนั้น คุณเคยได้รับความทุกข์เพราะการสมาคมหรือ ?"

"มิได้ค่ะ ดิฉันยังไม่เคยรู้ว่าความทุกข์เย็นอย่างไรด้วยซ้ำ เย็นแต่เห็นคนอื่นทุกข์ก็สงสารเขา และจะว่า เกลียดการ สมาคม ก็ไม่ตรงทีเดียว เบื่ออย่างร้าย __ แต่ __ ดิฉันพูดถึงตัวเองมากไปแล้ว คุณจะเบื่อแย่"

"ไม่เชื่อเลยเป็นความสัตย์" คุณชัยริยปฏิเสธ "ไม่เชื่อเพราะคำพูดของคุณตรงกับใจฉันหลายอย่าง ฉันเป็นคนไม่ชอบกรุงเทพ ฯ และรักบ้านนอกอย่างยิ่งเหมือนกัน"

"และคุณอยู่บ้านนอกหรือกรุงเทพ ฯ ล่ะคะ ?"

"ฉันออกจะเป็นคนเคราะห์ดีกว่าคุณในเรื่องนี้ เพราะฉันได้อยู่บ้านนอกสมใจ ฉันเป็นชาวนาอยู่ที่มายพระจันทร์"

เมื่อไพจิตร์มีสีหน้าฉงน เพราะจำไม่ได้แน่ว่าตำบลที่พูดนี้อยู่ที่ไหน เขาอธิบายว่า "มายพระจันทร์นี้อยู่เหนืออยุธยาขึ้นมาหน่อย ที่นั่นนางามมาก เพราะใกล้น้ำ เป็นนาของคุณแม่ฉัน มีอยู่ ๑๗๐ ไร่ด้วยกัน ท่านแบ่งให้ลูกผู้ชาย ๕ คนเท่า ๆ กัน ฉันก็ได้ด้วยส่วนหนึ่ง และที่ไม่ใช่ของฉัน ๆ ก็เช่าจากพี่น้องอีกต่อหนึ่ง

"คุณเริ่มเป็นชาวนามาได้กี่ปีแล้วคะ ?"

"สามปีเท่านั้นเอง ฉันอยู่ที่นั่นตั้งแต่ที่พักเป็นกะท่อม จนเดี๋ยวนี้เป็นเรือนไม้รวกสองชั้นแล้ว"

"ได้ผลดีทุกปีหรือคะ ?"

"ดีคุณ เมื่อคุณขึ้นรถไฟมาจากกรุงเทพ ฯ ได้สังเกตเห็นหรือเปล่าว่า ต่อจากอยุธยาขึ้นมาสักหน่อย มีทุ่งนาเขียวแถวทั้งซ้ายและขวาของทางรถไฟ ฉันอยู่ทางซ้ายที่ ๆ อยู่นั้นถมขึ้นสูงกว่านาถึงหกศอก และปลูกเป็นบ้านอย่างในบางกอก กล่าวคือมีสนามและต้นไม้ล้อม ในเวลาต้นเข้าขึ้นสูงและลมพัดแรง ทำให้ต้นโอนลงไสว นั้น ดูเหมือนบ้านของฉันเป็นเกาะตั้งอยู่กลางทะเลแห่งต้นเข้า และในเวลาเข้าเหล่านั้นออกรวง — —" ชายหนุ่มทอดตามองข้ามศีรษะไพจิตร์ไปข้างหน้า คล้ายกับจะมองเห็นภาพของสิ่งที่เขากำลังรำพึงถึง และสีหน้าอ่อนโยนเช่นทุก ๆ คนเมื่อขณะพูดถึงของที่ตนรัก — — — "และเมื่อเข้านั้นออกรวงสุกเหลืองอร่าม มองไปเห็นสีเหลืองกับเขียวปนกันจน สุดสายตา — — — ในเวลานั้นดวงใจของฉันสดชื่น เพราะได้เห็นผลของการกระทำของตน ความรู้สึกชื่นบานชะนิดนี้ผู้เป็นชาวนาเท่านั้นจะรู้ได้ว่ามันเป็นอย่างไร — โดยมากฉันตื่นขึ้นแต่เช้าตรู่ ไปยืนที่หน้าต่างมองดูพระอาทิตย์ขึ้น และลำน้ำยาวไปไกลอากาศเวลาเช้าสดชื่นดังจะทำให้ตัวลอยได้ แล้วฉันก็ไปดูคนงานเกี่ยวเข้า ก่อนพระอาทิตย์ตกฉันกลับมาบ้าน อาบน้ำแล้วอ่านหนังสือ บางที

ก็ไปเยี่ยมคนงานที่เจ็บไข้ เขาเหล่านั้นรักนับถือและไว้ใจฉัน เมื่อมีทุกข์สุขก็มาปฤกษา ซึ่งฉันได้ให้ความช่วยเหลือทุกครั้งที่ช่วยได้ — — —” ชัยหยุดพูด ตาลอยเหม่อและถอนใจใหญ่

ไพจิตร์พูดเบา ๆ คล้ายรำพึงกับตนเอง

“คุณคงมีความสุขมาก”

“ความสุขหรือคุณ ? ที่ถูกก็ควรจะเป็นเช่นนั้น ฉันได้ผลดีจากพืชที่หว่านไว้ ได้ความรักจากผู้ที่อยู่ในความปกครองของฉันและจากเพื่อนบ้าน มีธรรมชาติอันงามเป็นเพื่อนเวลาเช้าและเย็น มีงานเป็นเพื่อนในเวลากลางวัน และมีหนังสือเป็นเพื่อนในเวลากลางคืน ถ้าเป็นข้างขึ้นพระจันทร์ก็เป็นเพื่อนฉันด้วย และตลอดทุกเวลามีสุนัขเป็นเพื่อนอีกตัวหนึ่ง ถึงกะนั้น บางเวลาฉันก็มีความรู้สึกประหลาด คือรู้สึกกลุ้มและเหงา ฉันจะพูดว่ากระไรดี — — และ — — และเปล่าเปลี่ยว” เขาหยุดพูด ไพจิตร์มองดูหน้าเขาด้วยความประหลาดใจ

“จริง ฉันรู้สึกเปล่าเปลี่ยว และถามตัวเองบ่อย ๆ ว่า งานการที่ทำอย่างอายเหงื่อต่างน้ำ ฉันทำเพื่อใคร คำตอบก็ได้แต่เพียงว่าทำตามหน้าที่ของพลเมือง และของลูกผู้ชายที่ต้องทำงาน ฉันรู้สึกว่าคำตอบเหล่านี้หาปลอบใจฉันได้ไม่ แม้ว่าชีวิตของฉันนั้นเป็นไปตามที่ฉันประสงค์ ถึงกะนั้น ฉันก็รู้สึกว่าขาดอะไรอยู่อีก ความรู้สึกเหล่านี้มักเกิดแก่ฉันในเวลากลางคืน เมื่อเดือนหงาย ฉันโผล่หน้าต่างดูไปรอบบริเวณ เห็นกะท่อมของคนงานปิดและไฟมืด แสดงว่าเขาเหล่านั้นนอนกันหมดแล้ว ทั่วบริเวณนั้นเงียบสงัดไม่มีเสียงอะไรนอกจากเสียงลมพัดมาต้องกอไผ่ ในน้ำเย็นละลอกน้อย ๆ และแสงขาวคิดคเถอะคุณ ยามนั้นเย็นยามงดงามน่าบรรเทองใจ แต่ฉันกลับรู้สึกเศร้า และมักจะถอนใจโดยไม่รู้สึกตัว — —” ชัยหยุดพูดอีก ไพจิตร์ยังคงจ้องดูหน้าเขา ชายหนุ่มเอาพาย ๆ เรือสองสามที แล้วก็หยุดเอาพายพาดไว้บนตักตามเดิม “— — — เมื่อความรู้สึกชะนิดนั้นเกิดขึ้น ฉันทำอย่างไร ? ฉันก็กลับมาที่โต๊ะ เริ่มอ่านหนังสือ แต่สมองไม่อยู่กับหนังสือ ปิดหนังสือเสีย ลุกขึ้นไปหาขลุ่ย ยังไม่ทันครึ่งเพลงก็ต้องวาง ไปจับซอก็ไม่สำเร็จอีก ลงท้ายต้องนั่งนิ่ง ๆ มองดูอ้ายจุดที่ตรงเท้า แล้วถามตัวเองว่าเป็นอะไร คำถามนี้ไม่ได้คำตอบที่แน่นอน ลงท้ายก็เดาเอาว่า เป็นเพราะรู้สึกหงอย คิดถึงพ่อและ

พี่น้อง”

“ซึ่งเป็นความจริง” ไพจิตร์ว่า

“อย่างนั้นหรือ ?” ชัยย้อนถาม

“เอาเป็นตกลง รุ่งเช้าฉันขึ้นรถไฟไปกรุงเทพ ฯ ทีเดียว ไปบ้านคุณพ่อแล้วไปเยี่ยมพี่น้องคนโน้นคนนี้นี่กว่าจะเพลินหรือ ? เปล่า! พอตกกลางคืนฉันกลับนึกถึงบ้านอันเงียบเหงาของฉัน พี่ ๆ น้อง ๆ เขาชอบไปเที่ยว เห็นโฮเต็ลก็เบื่อ เห็นโรงมหรสพเวียนหัว รสของการเที่ยวเมื่อปีสองปีที่แล้วมายังไม่ลืม อยู่กรุงเทพ ฯ ได้อย่างมากสองวันก็ต้องระเห็จกลับ”

“เมื่อถึงบ้านแล้ว ความเหงากลับมาอีกไหมคะ ?”

“คืนสองคืนแรกยังไม่มา รู้สึกดีใจที่พ้นมาเสียได้จากเมืองอันจอแจ แต่ต่อ ๆ มานาน ๆ เข้า อ้ายความรู้สึกประหลาดก็มาเยี่ยมอีก ในปีนี้ฉันรู้สึกว่ามันมาบ่อยเข้า”

“และคุณยังค้นไม่พบอีกหรือคะ ว่าต้นเหตุแห่งความรู้สึกประหลาดนั้นคืออะไร ?”

“ตลอดปีที่พยายามค้นมา ไม่เป็นผลสำเร็จ แต่บัดนี้ฉันรู้แล้ว”

ไพจิตร์เงยหน้าขึ้นจ้องดูเขาด้วยความอยากรู้ และขยับจะเอ่ยถาม ก็พอดีตาของหล่อนได้ประสานกับตาของเขา หล่อนเห็นดวงตาภายในแว่นนั้นมีแววอ่อนโยนอย่างประหลาด ดูคล้ายกับจะวิงวอน ไพจิตร์ทนสายตานั้นไม่ได้ ก็ก้มลงดูน้ำเสียทันที

เงียบ ไม่มีใครปริปากพูด เรือแล่นไปช้า ๆ ไพจิตร์พึงสังเกตเห็นว่าเรือลำของหล่นอยู่หลังเพื่อน เพราะคนพายหัวไม่ได้ทำหน้าที่ของเขาเลย หล่อนจึงเงยหน้าขึ้น ตั้งใจจะเตือนให้เขาพาย อีกครั้งหนึ่งตาต่อตาประสานกัน เลือดขึ้นหน้าไพจิตร์ หล่อนพยายามต่อสู้กับความรู้สึกอย่างเต็มที่ ลงท้ายพูดว่า

“ให้พายดีฉันเถอะคะ ดีฉันจะพายเองเราอยู่ห่างจากพวกพ้องเต็มที”

ชัยหันหน้าไปดูทางหัวเรือ แล้วส่งพายให้ไพจิตร์ พูดอ่อย ๆ

“คุณคงรำคาญ เพราะฉันพล่ามมากเกินไป พูดถึงแต่เรื่องของตัวเองทั้งเพ”

“เปล่าเลยค่ะ” ไพจิตร์รีบค้านเร็วหล่อนอยากจะบอกเขาว่า “ตรงกันข้าม หล่อนชอบฟัง และยินดีที่ได้ทราบว่าอย่างน้อยมีชายหนุ่มคนหนึ่งที่มีความคิดเช่นเขา แต่หล่อนไม่มีสิทธิจะพูด จึงยั้งปากไว้และเพื่อให้เขาแน่ใจว่าหล่อนไม่ได้เบื่อที่จะฟังเขาพูด

ถึงเรื่องของเขา จึงถามต่อไปว่า

"คุณจะบอกได้ไหมคะ ว่าเหตุของของความรู้สึกประหลาดนั้นคืออะไร ?"

อีกครั้งหนึ่ง ชัยมองดหล่อนด้วยสายตาอย่างเมื่อหนก่อน แล้วเขาใช้มือกอดเข่าเมินหน้าไปดูต้นไม้ต่าง ๆ บนตลิ่ง ส่วนปากพูดว่า

"ฉันอยากบอกคุณเหลือเกิน แต่ไม่ได้หรืออย่างน้อยเดี๋ยวนี้ยังไม่ได้"

"ดิฉันบอกแทนคุณได้ไหมคะ ?" ไพจิตร์ถามอย่างนึกสนุก

"ลองดูซิคุณ"

"คุณบอกกับดิฉันเองว่า คุณรู้สึกเปล่าเปลี่ยว ไม่เห็นจะต้องค้นหาต้นเหตุอะไรอีกนอกจากคุณเหงา ! ไม่มีเพื่อนคุย"

"เพื่อนคุย !" ชัยทวนคำช้า ๆ อย่างตริกตรอง "เพื่อนคุย ! คุณลองต่อไปถิ"

ขณะนั้นเอง ไพจิตร์รู้สึกตัวว่าหล่อนพูดจนถลำเลยขีดไป คือพูดความจริง ครั้นจะพูดต่อไปตามความรู้สึก ผู้ชายอย่างคุณชัย ช่างนึก อาจจะเห็นไปว่าหล่อนพูดเย็นเชิงอย่างที่เรียกกันว่า "ให้ท่า" ครั้นจะพูดเย็นที่เล่นเสีย หล่อนรู้สึกคล้ายกับว่าจะเย็นการยาป และอาจจะกะเทือนใจผู้ฟัง เพราะเขาพูดกับหล่อนด้วยความรู้สึกอันเกิดแต่นิสัยใจจริง ดังนั้นจึงเลี่ยงไปเสียทางหนึ่งโดยพูดต่อว่า

"ค่ะ เพื่อนคุย เป็นธรรมดา คนโดยมากอยู่คนเดียวนักมักคิดฟุ้งเกินไป และเมื่อคิดมากแล้วไม่มีโอกาสได้พูด จึงเลยซักกลุ้ม"

คุณชัยจ้องดูไพจิตร์ แล้วยิ้มเศร้า ๆ สีหน้าคล้ายกับว่าเขาเสียดาย และไม่เชื่อว่าคนอย่างไพจิตร์จะมีความเห็นดีนแค่นั้น เขาพูดว่า

"ไหน ๆ คุณก็ได้พูดก่อนแล้ว ฉันจะพูดให้ฟังบ้าง ถ้าคุณไม่เบื่อ"

"ไม่เบื่อค่ะ" ไพจิตร์รับเร็วและแสดงสีหน้าว่าตั้งใจฟังจริง

"คุณเป็นนักประพันธ์หรือเปล่านะ ?" ชัยถามยิ้ม ๆ ครั้นไพจิตร์เบิกตากว้างด้วยความพิศวง เขาก็หัวเราะและพูดต่อไปว่า "ฉันเกรงว่า คุณจะฟังความรู้สึกของฉันไว้เพราะเห็นเป็นคนแปลก แล้วจะได้ใช้ความรู้สึกนั้นไปใส่กับตัวในเรื่องของคุณ"

ไพจิตร์หัวเราะเสียงใส "คุณช่างคิดซอกแซกจริง ดิฉันไม่ใช่นักประพันธ์หรอกค่ะ ไม่มีความรู้พอที่จะเป็นได้ และไม่รักที่จะเป็นด้วย ว่าแต่คุณเถอะ"

"ฉันจะเป็นอะไรนอกจากชาวนาไม่ได้เป็นอันขาด ฉันเป็นลูกคนเดียวของพ่อที่ไม่ได้ทำราชการ และไม่รักจะเป็นขุนนาง คุณพ่อส่งฉันไปยุโรปให้ไปเรียนกฎหมาย และตั้งใจจะให้เข้ารับราชการในกระทรวงยุติธรรม แต่ฉันรู้ว่าตัวไม่มีความอดทนพอ ข้อสำคัญที่สุดฉันเบื่อที่ข้าราชการในเมืองเรายังเห็นแก่ตัวเองมากนัก อันเป็นต้นเหตุให้ใจคอไม่เที่ยงตรง มักประพฤติผิดธรรม แต่ว่า นี่เรากำลังพูดเรื่องความรู้สึกประหลาดของฉันไม่ใช่หรือ ? ทำไมถึงเพื่อไปถึงเรื่องข้าราชการ — ที่เธอว่าฉันต้องการเพื่อนคุยนั้นก็ถูก แต่ไม่ใช่เพื่อนคุยอย่างเดียว ต้องเป็นเพื่อนทุกอย่าง เป็นเพื่อนด้วยความคิด ความเห็น ความรู้สึก นอกจากนั้น ฉันต้องการคนที่จะปฏิบัติฉันได้ พูดกันตรง ๆ ฉันต้องการเพื่อนผู้หญิง"

"ก็คุณไม่มีน้องผู้หญิงบ้างดอกหรือคะ ?"

"ถมไปคุณ ฉันมีน้องผู้หญิงถึง ๕ คน แต่งงานไปแล้วสามคน ยังเป็นโสดอยู่สองคน แต่ว่าเขาทนอยู่กับฉันไม่ได้หรอก บทที่หนึ่งบ้านของฉันเหงาเต็มที บทที่สองเขาไม่เข้าใจความรู้สึกความคิดนึกของฉันเลย เขาพากันเห็นฉันเป็นคนแปลก มีอะไรผิดจากคนธรรมดาผู้หญิงโดยมาก มีนิสัยคล้ายกัน รักเงิน รักความฟุ่งเฟ้อ รักการแต่งตัว และรักการซุบซิบนินทาเพื่อน นี่ฉันไม่ได้หมายความว่าผู้หญิงเป็นเหมือนกันทุกคนดอกนะคุณ ว่าเป็นส่วนมากเท่านั้น ยิ่งสมัยนี้ หล่อนกำลังทำตัวให้ตรงกันข้ามกับคำที่เคยพูดกันมาแต่โบราณว่า "ผู้หญิงเป็นควาย ผู้ชายเป็นคน" ด้วยแล้วก็เลยไปกันใหญ่ พวกหล่อนกำลังทำตัวให้เป็นอิสสระ อย่างฝรั่ง แต่หล่อนหารู้ไม่ว่า การที่จะทำตัวให้เป็นอิสสระนั้น ต้องตั้งตัวไว้ในที่ถูก ทำตัวให้ต้องกับธรรมะของโลก นั่นแหละคือความอิสสระอันแท้จริง คุณพ่อและพี่น้องของฉัน รบเร้าให้ฉันแต่งงานเสียที แต่ว่าใครเขาจะมาเลือกคนอย่างฉัน ถ้าหากว่าเขาเลือก ก็คงเป็นเพราะเห็นฉันเป็นคนแปลกคน คงจะโง่และเซ่อ พอที่จะปล่อยให้เขาทำอะไรได้ตามชอบใจ ฉันกลัวแม่เจ้าประคุณเหล่านี้จึงทนอยู่คนเดียว อุตส่าห์ทนความหงอยเหงา มาบัดนี้ — — — —"

เขาชะงักมองดูหน้าไพจิตร์ ตาต่อตาสบกัน อยู่เช่นนั้นอึดใจหนึ่ง แววตาของคุณชัยนั้นอธิบายยาก เต็มไปด้วยความร้อนรน ความสงสัยและความวิงวอน ส่วนสายตาไพจิตร์ดูสุกใส ด้วยความรู้สึกอันคุณชัยได้ยังให้เกิดขึ้น "— — — มาบัดนี้" คุณชัย

“ฉันอยากบอกคุณเหลือเกิน แต่ไม่ได้ หรืออย่างน้อยเดี๋ยวนี้ยังไม่ได้”

พูดต่อไป “มายัดนี้ ฉันมองเห็นแสงสว่างแล้วราง ๆ” แล้วเขาเปลี่ยนเสียงคล้ายพูดเล่น “คุณลองบอกถ้าว่าผู้หญิงที่จะเป็นเพื่อนฉันได้นั้น จะต้องทำอย่างใดบ้าง ?”

ไพจิตร์ยกพายขึ้นพาดตักไว้ มือทั้งสองประสานกันอยู่เหนือพาย หล่อนชะโงกตัวไปข้างหน้านิดหน่อย ทำให้ชายหนุ่มมองเห็นแววตาอันแจ่มใสบริสุทธิ์ดุจเด็กไม่เดียงสา โดยไม่รู้สึกตัวว่าหล่อนกำลังจะพูดหรือจะทำอะไรอยู่ ไพจิตร์เริ่มด้วยน้ำเสียงอันเต็มไปด้วยความรู้สึกร้อนรน เอาใจช่วยเพื่อนร่วมเพศซึ่งอาจมาเป็นเพื่อนร่วมชีวิตของคุณชัยได้ในภายหน้า

“เพื่อนของคุณ จะต้องเป็นผู้ที่ได้รับความศึกษามาแล้วเป็นอย่างดี และมีคุณธรรมติดประจำอยู่ในนิสสัย หล่อนจะต้องสำนึกว่าความสุขอันแท้จริงของมนุษย์ในโลกนี้ ไม่ได้อาศัยความเพลิดเพลินอันไม่แก่นสาร เป็นที่ตั้ง เราทุกคนมีหน้าที่ต้องทำความดี เพื่อเป็นกุศลไว้ในภายหน้า เมื่อตนเองอยากได้ความสุข จะต้องให้สุขกับผู้อื่นก่อน ดังนั้น หล่อนจะต้องมีใจอันเต็มไปด้วยความกรุณา หล่อนจะต้องเมตตาและให้ความสุขกับคนงานที่อยู่ในความปกครองของคุณมากที่สุดที่จะมากได้ ดังที่คุณเคยทำที่กล่าวมาแล้วเป็นของลึกซึ้ง ถึงกะนั้นผู้ที่ตั้งใจจะเป็นคนดีจริง ๆ ก็อาจหัดใจของตนเองได้ง่าย ความตั้งใจนี่แหละเพื่อนของคุณจะต้องมีไว้เพื่อช่วยให้ตัวของหล่อนทำหน้าที่ได้ดี __ นี่ดีฉันพูดแต่เพียงเลา ๆ เท่าที่นึกออก ส่วนการปฏิบัติ __” ไพจิตร์ชะงัก มองดูหน้าผู้ฟัง แล้วก็หยุดพูดเสียเฉย ๆ

“คุณไพจิตร์! คุณไพจิตร์!” ชัยพูดเสียงกังวานพิกล แล้วต่างคนก็นิ่งเงียบไปในที่สุด ชัยถอนใจเบา ๆ แล้วพูดว่า “เป็นที่น่าสงสารหญิงคนนั้น หล่อนจะต้องเป็นผู้สำเร็จพระอรหันต์จึงจะทนอยู่กับฉันได้ เพราะหล่อนจะไม่มีโอกาสได้รับความเริงรมย์ดังเพื่อนสตรีอื่น ๆ”

“ความเริงรมย์ของคุณในที่นี้หมายความว่ากระไร ?”

“หมายถึงความสนุกน่ะซิคุณ”

“ดิฉันไม่เห็นจำเป็น จริงอยู่พระพุทธเจ้าตรัสว่า ‘ความเริงรมย์เป็นปัจจัยให้เกิดสุข’ ดังดิฉันได้อ่านในหนังสือหลักธรรมะ ‘การบริหารกายแต่พอยังชีวิตอยู่ไปได้ ต้องถือเป็นหน้าที่ มิฉะนั้นประทีปแห่งสังขารจะไม่ลุกเป็นเปลวไฟ ทำให้ดวงจิตต์เกิดกำลังแก่กล้า

ผ่องใสได้' แต่พระองค์ทรงตรัสไว้ด้วยว่า 'ถ้าผู้ใดขวนขวาย (หาความเริงรมย์) มากเกินไป ผู้นั้นได้ชื่อว่าเข็นทาสของความอยาก' ความเริงรมย์เราอาจหาได้ไม่ว่าที่ใดและเวลาใด ตราบเท่าที่เรามีดวงชีวิตอันผ่องใส เพื่อนของคุณจะได้รับความเริงรมย์ดังสติอันผิดก็ที่เป็นชะนิดที่สูงกว่าดีกว่า และมีประโยชน์กว่า"

"คุณไพจิตร์" เสียงของชายหนุ่มสั่นเล็กน้อย "ในประเทศสยามของเรานี้ จะมีหญิงที่มีความเห็นตรงกับคุณสักกี่คน"

ไพจิตร์ขยับจะค้านความเห็นนั้นก็พอได้ยินเสียงคน ๆ หนึ่งตะโกนว่า

"แหม! ทำไมถึงล่ามากนักนะคุณไพจิตร์เรามาถึงตั้ง ๑๕ นาทีแล้วละ"

เจ้าของเสียงคือแม่ถวิล หล่อนกำลังยืนเคียงกับคุณสอาด อยู่บนตลิ่ง คุณสอาดกล่าวว่า

"ผมคิดว่าคุณมัวงมแว่นตาเสียอีกคุณชัย"

"ไม่ใช่แว่นตาหรอก ผมมัวงมสิ่งอื่นที่มีค่ากว่านั้นมาก" คุณชัยตอบทันทีพร้อมกับยื่นแขนออกช่วยพะยุงให้ไพจิตร์ขึ้นจากเรือ"

บทที่ ๖

ใจต่อใจ

"สงวน ฉันจะต้องไปจากโคราชพรุ่งนี้ย่าย" ไพจิตร์พูดเมื่อหล่อนไปหาเพื่อนสาวที่บ้านในบริเวณโรงทหาร สามวันต่อมา

"อ้าว! จะไปไหนล่ะ อยู่ ๆ ก็ขู่มาบอกว่าจะไป" สงวนถามแล้วนั่งลงบนตั่งบันไดเคียงกับไพจิตร์

"จะไปแวะเยี่ยมคุณน้าที่สระบุรี ค้างที่นั่นคืนหนึ่ง แล้วรุ่งขึ้นถึงจะกลับกรุงเทพ ฯ"

"โธ่! ไม่อยากเชื่อว ก็ไหนว่าเบื่อกรุงเทพ ฯ ชอบโคราชอย่างไรล่ะ หรือเบื่อโคราชเสียอีกแล้ว?"

"ไม่ได้เบื่อโคราชหรอก! แต่อยู่ต่อไปไม่ได้ รำคาญ คุณเธรญแกกวนใจ"

"อ้าว!" สงวนร้องแล้วหัวเราะ "โดนเข้าอีกแล้วรึ? ไหนเล่าให้ฟังหน่อยเถอะ"

"ไม่เห็นมีอะไรน่าฟัง บ้าทั้งเรื่อง อยู่ดี ๆ แกก็โผล่ขึ้นว่าแกรักฉันจะตายขึ้นมาแล้ว"

สงวนหัวเราะกิ๊กใหญ่ "แล้วเธอตอบแกว่าอย่างไร?"

"ฉันบอกว่า อย่ามารักฉันเลยไม่มีประโยชน์หรอก ฉันมาเสียจากกรุงเทพ ฯ ก็

เพื่อจะหนีเรื่องพรรค์นี้ ไม่ใช่จะมาเที่ยวหา”

“โธ่! สงสารแก แล้วแกว่าอย่างไร?”

“แกก็อิดออดอ้อนวอน ลงท้ายยอกว่าจะยอกคุณป้าพยอมให้ไปขอคุณพ่อ ฉันบอกว่าเสียเวลา ถึงท่านจะเห็นดี ท่านก็คงไม่ยังคับฉัน อย่างมากก็คงเกลี้ยกล่อม และถ้าฉันปฏิเสธ ท่านก็คงไม่พอใจและพิมพำไปสองสามวัน แล้วก็เงียบไปเอง”

“เย็นอันว่าคุณเจริญไม่มีหวัง?”

“ไม่มีเลย แกทำท่าเหมือนจะร้องไห้ ฉันก็สงสารแกมากเหมือนกัน แต่ไม่สงสารพอที่จะอุทิศใจให้ได้ เพราะฉะนั้น ฉันถึงจะต้องไปเสีย”

“ฮือ! น่ากลุ้ม ก็เธอน่ะ เมื่อไรถึงจะแต่งงานเสียสักทีนะ เธอทำให้ผู้ชายลำบากใจมาหลายคนแล้ว”

“โธ่! อย่าพูดยังงั้นซี สงวน ฉันยังไม่เคยให้ท่ากับผู้ชายคนใด หรือเจตนาอยากได้ความรักของเขาเลย ตั้งแต่รุ่นสาวมาทีเดียว ฉันรู้สึกว่าผู้ชายโดยมาก มีนิสัยคล้ายกันเย็นนายเมี่ย เอาแต่ใจของตัว โมโหร้าย ฉุนเฉียว เห็นกับการกิน ฉันเคยเห็นสามีพี่สวง เตะสำรับแตกทั้งสำหรับเพราะแกงส้มไม่ถูกปาก พ่อเจ้าประคุณของแม่พิศ ภรรยาลืมใส่ไม้ขีดไฟไว้ในกะเบ๊าเสื้อตัวที่เขาใส่ไปทำงาน พอกลับบ้านทะเลาะกันถึงกับแม่พิศขนของไปอยู่กับแม่ ส่วนพี่ละมัยไปไหนไม่เคยแต่งตัวสี่อื่น นอกจากสีเขียวกับสีน้ำเงิน เพราะพี่สว่างชอบอย่างนั้น ส่วนพี่อาจนี่พี่ชายของฉันเอง เวลากลับจากทำงานหน้าบึ้งมาทุกวัน แต่ส่วนพี่สะใภ้ของฉันเขาไม่บึ้งละ เพียงแต่ไม่ทันยิ้มเท่านั้น เธอหาว่าเขาเง้างอดแล้ว บางคู่สามีรับประทานอะไรไม่ได้ภรรยาก็พลอยอดไปด้วย มันเย็นอย่างนี้แหละ เธอจะให้ฉันทำอย่างไร?”

“ก็เจ้าคุณอะไรที่มา ขอเธอเร็ว ๆ นี่น่ะ แกมีอะไรเสียหาย?”

“คนนั้นน่ะซี ทำให้ฉันเบื่อมานี่ คุณพ่อพิมพำทุกวัน ว่าฉันจะต้องการคนชะนิดใดอีก พระยาคนนี้เขาก็ดีพร้อม ที่จริงก็จริงของท่าน แต่แกก็เหมือนกับผู้ชาย ทุกคนที่ฉันได้พบมาแล้ว พูดกันตรง ๆ แกไม่เหมือนกับคนที่ฉันได้วาดภาพไว้ในใจ”

สงวนหัวเราะหึ ๆ แล้วว่า “เธอเห็นจะต้องแต่งงานกับภาพที่วาดไว้นั่นเอง จะแต่งกับคนคงไม่มีหวัง ___ แต่นี่แน่ะ ฉันจะเล่าอะไรให้ฟังสักอย่าง ขันพิลึก”

“เอ้าว่าไป” ไพจิตร์บอกแล้วยกถ้วยน้ำ

ขนมดิม

"มีคนมาขอให้ฉันเย็นนายหน้า เย็นทูต ให้เขา ฉันก็ไม่อยากจะรับดอกนะ เพราะ ฉันเกรงใจเธอ รู้แล้วว่าเธอไม่ชอบ แต่ว่า เขาขยันขยอหนักเข้า ก็เลยอดไม่ได้ ฉัน บอกกับเขาดือ ๆ ทีเดียว ว่าเธอหนีผู้ชาย มาจาก กรุงเทพ ฯ เห็น จะไม่ มารัก ผู้ชาย ที่ โคราช เขา บอกว่าไม่ เย็นไร จะสำเร็จ หรือไม่ ขอให้พูดก็แล้วกัน สำหรับตัว เขาเองนั้น เกิดมาอายุก็มากแล้ว พึงเคย รักผู้หญิงเย็นครั้งหนึ่ง ถ้าไม่ได้ ก็เห็นจะ ไม่มีโอกาสรักใครเย็นครั้งที่สอง เธอทาย ได้ไหมว่าชายคนนั้นคือใคร ?"

ตลอดเวลาที่ สงวน บรรยายอยู่นั้น ไพจิตร์ มีสีหน้ายิ้มละไม ครั้น สงวน ถามหล่อนก็ ตอบเย็นปกติว่า

"ทายได้ คุณชัย"

"เก่งมาก ! เธอไม่ประหลาดใจริ ที่ คน ๆ นั้นรักเธอ"

"ไม่ประหลาดเลย เห็นเย็นเกียรติยศ"

"อืม์! ส่วนฉันประหลาดใจมาก เพราะ เห็นแกเย็นคนทึม ๆ ไม่รู้จักพูดจากับผู้หญิง ริงเรือ จำได้ไหม ฉัน เคย เรียก แก ว่า ฮาโรลด์ลอยด์ตอนอายผู้หญิง ?"

"ที่จริง คุณชัย ไม่ใช่ เย็นคน อายผู้หญิง เกลียดและว่าไม่ถูก เห็นพวกเราเย็น ตุ๊กตาหรือผีเสื้อ ดีแต่สำหรับดูเล่น ไม่มี ราคา ยุ่มย่าม ถ้าเธอได้ฟังแกพูดกับฉัน เธอ จะประหลาดใจและอายแทนเพศของเรา"

"เธอเห็นจะพูดเข้าใจกันดี !"

"ดีที่สุด ความเห็น ของเราตรงกันเย็น ส่วนมาก"

สีหน้าของ สงวน แสดงความ ประหลาดใจ อย่างพูดไม่ถูก แต่ไม่กล้าแสดงออกมาเย็น คำพูด ลงท้ายหล่อนกล่าวว่า "ถ้าเธอ ไม่มาหาฉันวันนี้ ฉันก็ต้องไปหาเธอ เพราะ ทนอ้อนวอนของ คุณชัยไม่ไหว แกจะไปจาก โคราชย่ายพรุ่งนี้เหมือนกัน"

"อ้าว !" ไพจิตร์ ร้อง "ก็ไปรถ เที่ยวเดียวกันน่ะซี"

"ถูกแล้ว แต่แกจะต้องแวะเยี่ยมญาติที่ สระบุรีแล้วจึงเลยกลับ คุณชัย เย็นคนรักบ้าน มาก คุณหลวงเคยชวนให้มาที่นี่เย็นหลาย ครั้ง พึงเคยมาหนนี้แหละ เผอิญให้มาพบ แม่เทพธิดา เข้าได้ เธอให้ คำตอบ แกว่า อย่างไร ?"

"บอกให้ ไป เรียนผู้ ใหญ่ ฝ่าย ของ เขา แล้วไปสู่ขอกับคุณพ่อ"

"อะไร! ไพจิตร์! นี่เธอพูดจริง ๆ หรือ? คุณพ่อเธอน่ะเย็นอนุญาตแน่"

"ก็จริง ๆ น่ะซี" ไพจิตร์รับอย่างหนักแน่น

สงวนคว้าตัวเพื่อนมากอดไว้ หัวเราะแต่น้ำตาไหล "ฉันแทบไม่เชื่อหูของฉันเองเทียวเธอ ฉันดูคุณชัยไม่ออกและไม่เข้าใจแกเลยทีเดียว แต่เธอคงเชื่อว่าแกเย็นคนดีจะอยู่กับเธอได้แน่แล้ว เธอถึงได้รับ จริงไหม? แหม! นี่คุณหลวงแกคงดีใจพิลึก แกรักคุณชัยของแกจริง ๆ ดูเหมือนตามความเห็นของคุณหลวง ไม่มีใครในโลกนี้ดีเท่าคุณชัย ว่าแต่ตกลงใจแน่นอนละหรือ? ไม่เห็นเธอตริกตรองเสียก่อนเลย"

"ตกลงแน่นอน ฉันเชื่อและไว้ใจคุณชัยเต็มที่ เพราะฉะนั้นไม่จำเป็นต้องตรอง"

สงวนอมยิ้มอยู่ครู่หนึ่ง แล้วพูดพลางหัวเราะพลาง ว่า — — — "ฉันไม่นึกเลยว่าภาพที่เธอวาดไว้ในใจนั้น เธอใส่แว่นตากรอบกระเข้าให้ด้วย"

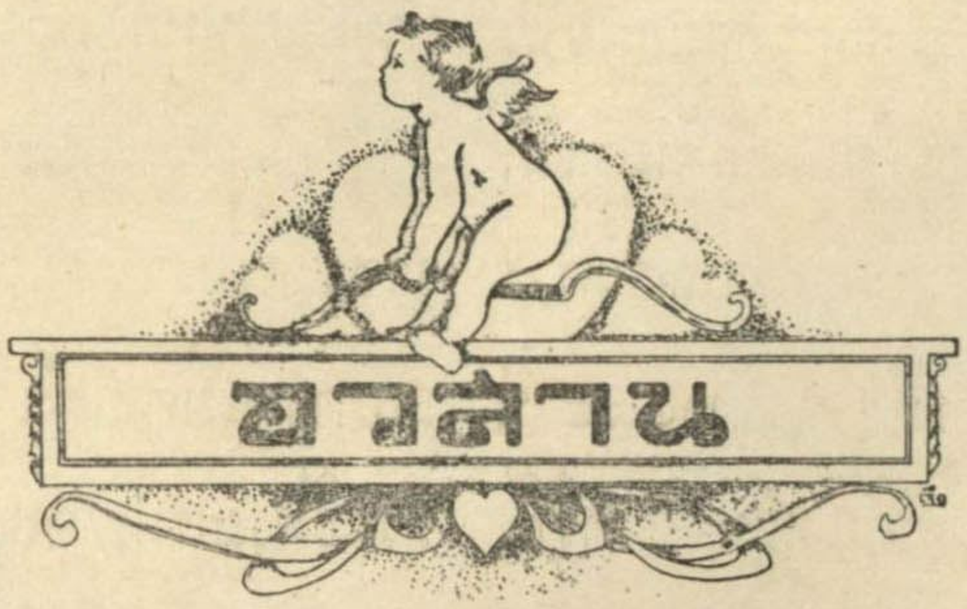

◎ คนฉลาด คาดถูก หน่วยลูกตา คนโง่งม มายา มักพาเขว
มากคนซุ่ม คลุมอุบาย ยักถ่ายเท แต่สุดเง้ แง่เม้น พ้นเห็นเอย ฯ

พระศรี นิพนธ์

มะเสงนักษัตร์

โดย อนุวรรตน์ตามคติดาราศาสตร์ มัธยม ประสพแต่สภาพความ เย็น ปกติสุขโดยควรแก่ ประเทศ ปีนี้ เป็น มะเสง นักษัตร์เอกศก ถานานรปในรัชชสมัยของพระองค์ ตั้งแต่ได้ จุลศักราช ๑๒๙๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้า เสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติมาจนถึงกาลบัดนี้ อยู่หัว ผู้ทรงพระคุณธรรมอันประเสริฐ ได้ เพียง ๕ ปี เท่านั้น ก็ย่อม รู้สึกปลาบปลื้ม ปีติ ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล เฉลิม ฉลอง พระชนม ยินดีเย็น ล้นเกล้าล้นกระหม่อมทั่วหน้ากัน.

พรรษาเพิ่มขึ้นเป็นพิเศษ นอกจากพระราชพิธี ฉะนั้น จึงขอถือโอกาสบรรยายพระบรม ประจำปีอันได้ เคย ทรงพระ กรุณาโปรดเกล้า ฯ ราชาธิบาย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสนอ ให้มีมาแล้วแต่หนหลัง. ทั้งนี้ ก็เพราะเนื่อง สนองมาเป็นบรรณาการ แก่ ผู้ พบ อ่าน หนังสือนี้ ด้วยพระชนมายุกาลได้ทรงพระจำเริญ สถิต ด้วยความเคารพ แต่ถ้าและ ข้อความบรรดาใด เสถียรอำรง เวียนรอบ มา บรรลุ สิรินักษัตร์ พระ ตอนใดวิปริตไป ก็ขอรับประทานอภัยโทษแก่ บรมราชสมภพ ครบถ้วนเป็นติถิยสมัยได้ ท่านผู้เป็นพหุศรุตด้วยเทอญ.

๓๖ พรรษา บริบูรณ์ อันพึงสังขยานุมานได้ อันบรรดาพระหน่อกอกษัตริย์ ในพระบรม ด้วย สุริยทินกาลานุกาลกำหนด ตกณวันที่ ๘ ราชวงศ์จักรี ซึ่งได้ทรงสมภพในมะเสงนักษัตร์ พฤศจิกายนมาส พระพุทธศักราช ๒๔๗๒ นี้ และควรสงเคราะห์เข้าเป็นสหะชาต และอุปชาต ฉะนั้น จึงควรนับว่า วาระดิถี เป็น ศรีย์, ร่วมปีพระบรมราชสมภพพระบาทสมเด็จพระเจ้า ศรีเดือน, ศรีวัน. เป็นมหันตมหาภิลักขิตสมัย อยู่หัวรัชชกาลปรัตยุตบันนี้ โดยนับจากพระ ศุภสวัสดิมงคลาดิเรกเอกอุดมยิ่งนัก. เราท่าน ภราดรชั้นที่ ๑ แห่งปฐมวงศ์ทั้ง ๗ หรือจำเดิม ทั้งหลาย เมื่อมา ระลึกถึง พระมหาเมตตาธิคุณ แต่ปี มะเสงเบญจศกจุลศักราช ๑๑๓๕ (พ.ศ. และ พระ มหา กรุณาธิคุณ ของ พระบาทสมเด็จ ๒๓๑๖) ก่อนสมัยรัตนโกสินทร ๙ ปีเป็น พระเจ้าอยู่หัว ซึ่งได้ทรงปกป้องผองอุปัท ต้นมา จนตราบเท่าถึงปีมะเสงนพศกจุลศักราช วันตรายแก่ทวยราษฎรแล้วและ ทรงบรรดาลให้ ๑๒๗๙ (พ.ศ. ๒๔๖๐) เป็นบริเฉทสมัยนับ

ได้ ๑๔๔ พรรษา (๑๒ รอบนักษัตร์) สมเด็จพระบวรราชเจ้าในรัชชกาลที่ ๒ นั้นเอง นั้น. ก็เป็นที่น่ามหัศจรรย์ยิ่งนักที่จะกล่าวว่า ก็ทรงสมภพในมะเสงนักษัตร์เหมือนกัน และ พระบรมราชวงศานุวงศ์ธิบดีซึ่งทรงพระอิสสร ควรจะนับว่าพระองค์เป็นพระราชวงศ์อันสำคัญ ศักดิเป็นลำดับลดหลั่นกันตามชั้นพระชนก ยิ่งของกรุงสยามด้วย โดยได้ทรงรับ ฉะเพาะ ๆ รัชชกาลหนึ่ง ตั้งแต่สมเด็จ สมณุตมาภิเศกเป็นพระมหาสังฆปรินายกทั่วทั้ง เจ้าฟ้าลงมาจนถึงหม่อมเจ้าเป็นที่สุดนั้น คงสิริ พระราชอาณาจักร คือทรงพระนามว่า สมเด็จ รวมได้จากหลักฐานการสืบเสาะค้นคว้า และ พระมหาสมณเจ้า กรมพระปวเรศรวริยาลงกรณ โดยทางบัญชีราชสกุลวงศ์เป็นจำนวนถึง ๑๐๗ ฯลฯ นั้น. อันสมเด็จพระมหาสมณเจ้าพระองค์นี้ พระองค์ด้วยกัน. (นอกจากพระบรมราชสมภพ) นอกจากจะทรงเปรื่องปราชญ์ยิ่งในทางพระพุทธศาสนาแล้ว พระองค์ ทั้งนี้. เมื่อได้พิเคราะห์โดยถ้วนแล้ว ก็รู้สึกว่ามะเสงนักษัตร์เป็นปีที่ข้าวนาย ยังทรงเป็นประมุขในทางกวีนิพนธ อันมีกลยท ในพระบรมราชวงศ์จักรีได้ทรงสมภพมากมาย โคลงฉันทคณได้อย่างดีเลิศอีกด้วย และ อย่างน่าอัศจรรย์ และบรรดาพระหน่อกอ แท้จริงควรจะกล่าวว่า ตั้งแต่โบราณกาลมา กษัตริย์ทั้ง ๑๐๗ พระองค์นั้น มีบางพระองค์ ก็ดี กับในปัจจุบันนี้ก็ดี จักได้มีข้าวนายหรือ ได้เคยทรงดำรงพระอิสสรศักดิเทียบเท่าสมเด็จ นักประพันธ์ผู้ใดซึ่งประสูติและเกิดในมะเสง พระราชาธิบดีของสยามรัฐมาแล้วแต่อดีต เป็น นักษัตร์ทรงปฏิภาณในทางแต่งโคลงแต่งฉันท์ จำนวนถึง ๒ พระองค์ ซึ่งไม่เคยปรากฏ ได้ดีเสมอเหมือนพระองค์ท่านก็หาไม่.

ว่านักษัตร์อื่น ๆ ได้มีตัวอย่างมาแต่ก่อน คือได้ เมื่อได้กล่าวถึงพระเกียรติคุณของสมเด็จ แก่สมเด็จพระราชวังบวรสถานมงคลรัชชกาล พระมหาสมณเจ้า กรมพระปวเรศรวริยาลงกรณ ที่ ๒ และที่ ๓ นั้นเป็นต้น. โดยฐานที่พระองค์ทรงสมภพในมะเสงนักษัตร์

และยิ่งกว่านั้น พระโอรสองค์หนึ่งของ มาถึงเพียงนี้แล้ว ก็หวลคิดไปถึง มหาสังฆ

---

๑. ก.— พระบรมวงศ์ คือ ข้าวในพระบรมมหาราชวัง.
ข.— พระราชวงศ์ คือ ข้าวฝ่ายพระราชวังบวร.
ค.— อนุวงศ์ คือ ข้าวชั้นหม่อมเจ้าทั่วไป.

ปรินายกฝ่าย โรมันคาถอลิก (สันตปาปา ไปอุสที่ ๑๑) องค์ในปรัตยุบันนี้ ก็ยิ่งเพิ่มความมหัศจรรย์นักหนา. ด้วยว่าท่านผู้นี้ก็สมภพ ในมะเสงนักษัตร นพศก จุลศักราช ๑๒๑๙ (พ. ศ. ๒๔๐๐ ฆ. ศ. ๑๘๕๗) เหมือนกัน. ทั้งนี้, คล้ายกับจะเป็นศุภนิมิตรแสดงให้เห็นปรากฏว่า อันมะเสงนักษัตรนั้นช่างจำเภาะเป็นปี่สำหรับท่านที่ทรงเกียรติยศ, เกียรติคุณ, และเกียรติศักดิ มาถือเป็นนักษัตรสมภพ โดยแท้จริง.

อนึ่งช่างเป็นที่น่าประหลาดยิ่งนัก ด้วยว่าอันบรรดาพระราชวงศ์ซึ่งทรงพระปรีชาสามารถยิ่งในพระตำแหน่งหน้าที่ราชการฝ่ายทหารเรือ, กลาโหม, มหาดไทย, การช่าง, และนิติศาสตร์แล้ว ก็ยิ่งปรากฏเป็นพะยานยืนยันว่า จ้าวนายที่ทรงสมภพในมะเสงนักษัตรเป็นส่วนมาก ที่ได้ดำรงพระอิสริยยศ ใน พระ ตำแหน่ง สำคัญ ๆ ตามที่กล่าวมาแล้วนั้น คือ:— ๑. สมเด็จเจ้าฟ้ากรมขนอิศรานรักษ์ ทรงกำกับกรมมหาดไทย. ๒. กรมหมื่นเทพพลภักดิ ทรงว่ากรมพระคชบาล สังกัดพระกลาโหม. ๓. กรมพระราชวังบวรสถานมงคลในรัชชกาลที่ ๓ แต่ครั้งยังดำรงพระอิสสรศักดิเป็น กรมหมื่นศักดิพลเสพ ทรงกำกับกรมพระกลาโหม. ๔. กรมหมื่นถาวรวรยศ ทรงว่ากรมพี่พายและกรมช่างรางปืน. ๕. กรมหมื่นทิวากรวงศประวัติ ทรงกำกับกรมช่างมุก. ๖. กรมขุนสิริธัชสังกาศ อธิบดีศาลฎีกา และราชเลขานุการฝ่ายนิติศาสตร์. ๗. กรมหลวงสรรพศาสตรศุภกิจ ทรงบังคับการกรมช่างมหาดเล็ก. ๘. กรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์ ข้าหลวงต่าง พระ องค์ สำเร็จ ราช การ มณฑล อิสาณ (มหาดไทย). ๙. สมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรควรพินิต เสนาบดีกระทรวงทหารเรือ, กลาโหม, และมหาดไทย. ๑๐. กรมพระกำแพงเพ็ชรอัครโยธิน เคยทรงเป็นจเรการช่างทหารบกและแม่ทัพ. ๑๑. พระองค์เจ้าสายสนิทวงศ์ ทรงบัญชาการกรมทหารเรือ. ๑๒. หม่อมเจ้าสฤษดิเดช สมุหเทศาภิบาลมณฑลภูเก็ต. ๑๓. หม่อมเจ้าปริดิเทพพงศ กรมยุทธการทหารบก. ฯ ล ฯ ดังนี้เป็นอาทิ.

เท่าที่กล่าวแล้วแต่โดยสังเขปนี้ ก็เพียงแต่จะแสดงให้เห็นว่ามะเสงนักษัตร เป็นปี่สมภพของจ้าวนาย แต่ที่ ทรง พระเกียรติคุณ ผิด แผกกว่านักษัตรอื่น ๆ อย่างใดเท่านั้น.

แต่นี้ต่อไป จักได้บรรยาย ถึง พระบรมราชบุญญาธิการ ของ พระบาทสมเด็จ พระเจ้าอยู่หัว

ซึ่ง พระ องค์ ทรง สมภพ ใน มะเสง นักษัตร นั้น อนุสนธิแต่เหตุผลกลใดซึ่งวิญญูชน ทั้งหลายผู้ใคร่ครวญโดยถ่องแท้แล้ว ต่างพากันสำนองถ้อยคำว่า พระองค์ทรงประกอบไปด้วยพระบรมราชบุญญาธิการ และเปี่ยมล้นไปด้วยพระ บรมราชกฤษดา ภินิหารอย่างน่ามหัศจรรย์นั้น.

กาลนี้ ขอย้อนกล่าวไปถึง เมื่อก่อนหน้า วันพระ บรมราชสมภพได้ สัก ประมาณ ๔ เดือนเศษ. ณกาลนั้นสยามอาณาจักรต้องประสพมหาภัยพิบัติ อัน มิได้ พึงคิด พึงฝัน มา แต่ก่อน ด้วยว่าในคืนวันหนึ่งเวลา ๔ น. เศษ ซึ่งตรงกับวันที่ ๑๓ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๓๖ นั้น มหาอำนาจประเทศหนึ่งได้ใช้ให้ แอดมิราล เดอร์ ฟูร์เนต์ *de Fournet* คุม เรือ รบ ๒ ลำ ๆ หนึ่ง ชื่อ *Comete* และ อีกลำหนึ่ง ชื่อ *Inconstant* โดย ใช้ เรือ ค้า ขาย ชื่อ *Say* นำร่อง เข้า มา ยัง ปากน้ำ เมืองสมุทรปราการ แล้วและได้ บังเกิดการกะทบกันขึ้น กับป้อมพระจุลจอมเกล้า โดยต่างฝ่ายต่างเข้าใจในสิทธิอิสสร อำนาจและหน้าที่ไปคนละอย่าง. ซึ่งในการนั้นทั้งฝ่ายมหาอำนาจ และ ฝ่าย สยาม ต้องศูนย์สิ้นชีวิต ผู้คนลงไปด้วยกันเป็นจำนวนตั้งสิบ ๆ แล้วเหตุการณ์นั้นได้กลับกลาย เป็นกรณีย์พิพาทกันขึ้นโดยทางการเมือง ซึ่งจวน ๆ จะโอนเอนไปในทางสงคราม นองเลือดกันอยู่อย่างรอมมะร่อแล้ว แต่ด้วยเดชะพระบารมีภินิหารของ พระมหากษัตริย์เจ้า อันจะได้ทรงพระราชสมภพมาเป็นขันบัติพิสยามรัฐในอนาคต ก็พันเอิญให้เปลวเพลิงซึ่งกำลังลามลุกอยู่อย่างพลุ่งพล่านแล้วนั้น ให้พลันกลับสงบดับหายไปดุจดังลูกคลื่นอันซัดเข้าสู่ฝั่งแล้วกระจายหายไปจากสายตาฉะนั้น.

จริงอยู่ แม้ว่า ผู้ร้าย ตาม ที่ กล่าว แล้ว นั้น ได้ผุดขึ้นที่ทรวงอกของเรา เมื่อเวลา ช้านาน มาแล้ว จนถึงบัดนี้ได้ ๓๖ ปีเต็มก็ตาม แต่ดูเหมือนพี่น้องไทยทั้งหลายยังทรงจำความตายอันประกอบด้วยเกียรติยศของญาติและมิตร์ ผู้ภักดีต่อชาติศาสนาพระมหากษัตริย์ และความอัปยศอดสูต่อสิทธิอิสสรภาพในกาลครั้งนั้นได้ดี ดังประหนึ่งกับว่า เหตุการณ์ทั้งนั้นได้ บังเกิดขึ้นเมื่อเวลาวันวานนี้ก็เช่นกัน.

สยามอันเป็น แดน ของ คนไทยได้ รอดพ้นจากการเป็นทาษอย่าง ญวน และ เขมร แล้วได้ สถิตเสถียร สถาวร มาได้ด้วย ความ ราบรื่น เห็นปานฉะนี้ ก็เพราะพระยรมราชบุญญาธิการของ พระ มหา กษัตริย์เจ้า ใน พระ บรมราชวงศ์จักรีเป็นแท้เทียว.

และยิ่งกว่านั้น, ทั้งนี้ไม่ใช่เพราะว่าพระบรมราชกฤษดาภินิหารของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์นี้จะทรงพระราชสมภพมาเป็นพระราชธิบดีของสยามอาณาจักรดอกหรือ? เหตุการณ์นั้น ๆ จึงได้พ่ายแพ้พระบรมราโชบายสมภารไปอย่างง่ายดาย และน่ามหัศจรรย์นัก.

หลังแต่นั้นมาเป็นเวลาตั้ง ๓๐ ปีเต็ม พระบาทสมเด็จพระปิยะมหาราช พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระมหาธิราช พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ต้องทรงปลุกปล้ำที่จะให้สิ่งที่ขาดไปเสียไปนั้น ๆ ให้ได้กลับคงคืนมาสู่ชาติและประเทศสยามด้วยพระปรีชาสามารถอันสุดแสนที่จะรำพันสรรเสริญ แต่แล้วก็น่ามหัศจรรย์ยิ่งนัก ด้วยฉะเพาะสิ่งที่ขาดไปเสียไปเมื่อก่อนหน้าวันพระบรมราชสมภพเพียง ๔ เดือนเศษนั้น ๆ ได้กลับมาคืนคงบูรณาญาสิทธิอิสสริยยศในรัชชสมัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์นี้จนสิ้นเชิงเป็นปริโยสาน.

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีสมเด็จพระเชษฐาธิราชเจ้า ซึ่งดำรงพระอิสสรศักดิ์เป็นพระรัชชทายาท ในรัชชกาลล้นเกล้าล้นกระหม่อม พระบาทสมเด็จพระมหาธิราชเจ้า ถึง ๒ พระองค์ ซึ่งแต่ละพระองค์ ๆ ย่อมทรงสมบูรณ์ด้วยพระวรกายยิ่งนัก. แต่อนิจจาเอ๋ย! พระองค์ก็ละสยามรัฐเสด็จไปสู่สวรรคาลัยเสียสิ้นแล้ว. อันสมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอองค์หนึ่งเล่า ก็มีอันเป็นต้องสิ้นพระชนมชีพไปในระยะกาลติด ๆ กัน. ทั้งนี้ ล้วนแต่เป็น มหาวิปโยค โศกตรมแก่อกของปวงประชานิกรชนไม่เลือกหน้า ซึ่งใครเล่าจักไม่รู้สึกหวั่นวาหวาดขวัญ ด้วยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์นี้หรือ ก็ทรงมีพระโรคาพาธต้องเสด็จประวาศพระมหานครไปทรงรักษาพระองค์ยังไพรัชสถานก็ครั้งหนึ่ง. แต่ก็ช่างน่ามหัศจรรย์นักหนา ซึ่งโดยสายตามหาชนพากันคิดเห็นไปว่า พระองค์นั้นกอปรด้วยพระกรัชกายอันแยบยางนั้น ณ บัดนี้เล่าก็เป็นอันผิดคาดพลาดนึกเสียสิ้นแล้ว ด้วยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ย่อมทรงสมบูรณด้วยพระพละกำลัง และดีกว่าชายฉกรรจ์ทั้งหลายผู้ไม่เคยสมาคมแก่สุขภาพและพลานามัยด้วย. สิ่งใด ๆ อันมิได้เป็นเครื่องฝันใฝ่ใคร่คิดของปกติชนมาแต่ก่อน แต่ได้อุบัติเป็นขึ้นให้เห็นเด่นประจักษ์. ถ้ากรณียะนั้นเพื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เราก็กล้ากล่าวได้เต็มปากว่าพระองค์ทรงประกอบไปด้วยพระบรมราช

หนังสือพิมพ์ไทยเข้ายุค

บุญญาธิการ และเปี่ยมล้นไปด้วยพระบารมี อภินิหาร อย่างน่ามหัศจรรย์ยิ่งนัก.

อนึ่งพระวรรณวิ ของ พระบาทสมเด็จ พระเจ้าอยู่หัว นั้น ซึ่งแต่ก่อนร่อนชะไรมา จักได้ทรงงดงามเย็นที่น่าประหลาดถึงปานดังนี้ก็หาไม่. จริงอยู่ เมื่อก่อนหน้าที่พระองค์ยังมิได้เสด็จขึ้นผ่านพิภพเป็นพระเจ้าชีวิต ของชาวเราทั้งหลายนั้น พระองค์ก็มีพระฉวีวรรณขาวนวลแต่เพียงธรรมดาเท่านั้น ซึ่งบรรดาพระหน่อกอกษัตริย์ทั้งหลายก็ทรงประกอบด้วยพระวรรณฉวีสีขาว นวล ด้วยกัน โดย มาก พระองค์. แต่ในขณะนี้สิ! พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว กลับทรง พระสิริโสภาคย์ งด งาม อร่าม เหลือง ปานประหนึ่งกับว่า เอาน้ำทองชมพูนุทไปลูบไล้ ชะโลม ทา พระองคาพยพไว้ก็ปานกันซ้ำ ยัง ประกอบไป ด้วยพระ สง่าราศรี เย็น ที่น่าเกรงขามพระบรมเดชานุภาพยิ่งนัก. ผู้ใดใครยังมิได้สังเกตเห็นพระบรมราชบุญญาธิการของพระบาทสมเด็จ พระเจ้าอยู่หัว ตามที่ กล่าวนี้ก็ขอชวนเชิญได้หาโอกาส พิจารณาให้เห็นเย็นที่ตระหนักเถิด แล้วและท่านจะรู้สึกซ่านเสียวจนโลมชาติชูชัน เพราะความยินดีเป็นนักหนานั้น แท้ ทีเดียว.

หนังสือหลักไทย ได้ รำพันถึงหลักของสยามอาณาจักรในคำส่งท้าย ด้วยโวหารอธิบายโน้มไปในทางว่า อันองค์คุณของไทยก็คือ การมีชาติ, ศาสนา, พระมหากษัตริย์เป็นสรณะ ฯ

ฉะนั้น จึงตรงกับถ้อยคำของบัณฑิต ที่ท่านเปรียบเทียบไว้ว่า “ดวงประทีปแก้วทั้งสาม” ของสยามรัฐ. ชาติไทย, ทรงสภาพเป็นอริยประเทศอันนานามหานครทั้งหลายพากันเคารพนับถือในคุณจริยาวัตร. มีพระบวรพุทธศาสนา, ซึ่งเป็นหลักไชยของทวีปทั้งสี่. พระมหากษัตริย์ของไทย, เป็นพระเจ้าผู้ทรงพระคุณธรรมราชจรรยานวรรตน์ คือทรงทศพิธราชธรรมตามเยี่ยง อย่าง พระขัตติยา มหาศาล สุด ประเสริฐ. ซึ่งณกาลบัดนี้, ดวงประทีปแก้วทั้งสามตาม. ที่กล่าวนี้ ย่อมรุ่งเรืองสุกใสส่องแสงฉายช่อฉัพพรรณรังษีโชติช่วงชัชวาลย์อยู่ใน ท่ามกลางบูรพาประเทศทั้งหลาย อันไม่มีพระมหาธานีใด ๆ เสมอเหมือนได้แล้ว.

สมเด็จพระมหากษัตราธิราชเจ้า ของสยามอาณาจักรย่อมทรง ดำรงเป็น องค์ ราชูปถัมภกพระบวรพุทธศาสนา ตลอดมา แต่ อดีตและปรัตยุตบัน แต่ในที่นี้ จะขอ กล่าวเพียงสมัยรัตนโกสินทร ซึ่งพอจะเห็นกันง่าย ๆ เท่านั้น ไม่จำต้องอ้างไปถึงประวัติศาสตร์. ด้วยว่าช่างเย็นที่

น่ามหัศจรรย์นักหนา คือพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของเราในพระบรมราชวงศ์จักรีนี้ ทุกพระองค์ได้เคยทรงพระผนวชเป็นพระภิกษุภาวะโดยสมควรแก่กาลเวลาทั้งนั้น. อันพระบรมราชโอรสาธิบดีของพระบาทสมเด็จพระปิยะมหาราช พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งมีพระชนมายุเจริญมาถึง กำหนดที่จะทรงผนวชแล้ว ก็ได้ทรงผนวชในพระบวรพุทธศาสนาโดยมากพระองค์ด้วยกัน. เช่นปรากฏว่าได้มีสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ ในสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระราชชนนีพันปีหลวง สิริรวม ๒ พระองค์ ซึ่งได้ทรงพระผนวชเป็นพระภิกษุภาวะเหมือนกัน และควรจะเป็นที่น่ามหัศจรรย์หรือไม่? ด้วยว่าทั้งสองพระองค์นี้เอง ก็ได้เป็นสมเด็จพระเจ้าชีวิตปกครองชาวเรามาด้วยความสุขานุสุขจนตราบกระทั่งบัดนี้กาลนี้.

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติได้แต่พอจะบรรจบครบพรรษากาลหนึ่งบริบูรณ์เท่านั้น โดยพระบรมราชบุญญาธิการ ก็สำแดงพระบรมราชกฤษดาภินิหารให้เห็นเด่นประจักษ์คือ :— ได้บังเกิดพระยาช้างแก้วมีมงคลเมืองราชพาหนะขึ้นตนหนึ่งในบัญจันตชนยทฬ่ายเหนือ. อันพระยาช้างนั้น ทรงสมบูรณ์ด้วยคชลักษณครบถ้วนกำลังน่ารักน่าเอ็นดูด้วยเบ็ญคชโปฎก สีกายแดงฉานเฉิดฉัน ยิ่งยากที่จะเสาะแสวงหาช้างในพงศ์และตระกูลเดียวกันมาเทียมถึง. ท่านผู้รอบรู้ตำราพระคชศาสตร์คนหนึ่ง ได้ทำนายให้ผู้เขียนฟังว่า อันพระยาช้างต้นตนนี้ ถ้าได้เจริญถึงขนาดแล้ว (สูง ๔ ศอก) ในตระกูลประทุมหัตถีและพงศ์อัคนิศุภลักษณด้วยกัน พระเศวตคชเดชน์ดิลก ฯ จักเป็นเอกทั้งในส่วนลักษณและสีกาย เพราะมีสิ่งพิเศษอันหาได้ยากยิ่งอยู่สิ่งหนึ่ง คือ ขนที่กายมีแกนดำ. ซึ่งพระคชศาสตร์ถือว่าเป็น "เลิดช้าง" ด้วยโดยมากมักจะเป็นแต่ที่หางเท่านั้นดังนี้.

อันคติไสยศาสตร์ก็ดี หรือทางพระพุทธศาสนาก็ดี ตลอดจนกระทั่งความนิยมของประชาชนชาวสยามเป็นส่วนมาก ย่อมสำนองถ้อยคำต้องกันว่า อันพระยาช้างเผือกนั้นมิใช่จะได้อุบัติขึ้นด้วยทางสืบพันธุ์หรืออาศัยวรรณแห่งธรรมชาติเป็นอุปกรณ์แก่การเกิดช้างสำคัญแต่อย่างหนึ่งอย่างใดเลยทั้งสิ้น. แต่พระยาช้างย่อมจักอุบัติชาติขึ้นด้วยพระบรมราชบุญญาธิการ เพื่อเฉลิมพระบรมราชโพธิสมภาร และแสดงพระบรมราช

กฤษดาภินิหารของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในรัชชกาลนั้น ๆ แต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น! ฉะนั้น จดหมายเหตุทั่วไปที่กล่าวถึงประวัติศาสตร์จึงได้บรรทึกไว้อย่างชัดเจนว่า สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินองค์นั้น ๆ มีช้างเผือกเท่านั้น ๆ และประกอบด้วยอิทธิปาฏิหาริย์เป็นมหัศจรรย์ดังนั้น ๆ ทั่วทั้งแควันดินแดนชมพูทวีปนี้. อันแดนใดซึ่งไม่มีพระมหากษัตริย์เจ้าดำรงเป็นองค์ราชูปถัมภ์ลัทธิไสยศาสตร์อยู่ แดนนั้น ๆ จักยังเกิดพระยาช้างแก้วก็หาไม่. ช้างสำคัญย่อมประกอบด้วยคุณลักษณตามพระคช ศาสตร โดยวิสามัญเป็นจำนวนถึง ๑๑ ประการ และสิ่งพิเศษอันเป็นสามัญจักปริมาณกำหนดจำนวนมิได้. เช่นเพียงแต่ขนเท่านั้นก็ต้องดูไม่น้อยกว่า ๖ แห่ง คือ:— ขนโขมด, ขนราวชัก, ขนบรรทัดหลัง, ขนหาง, ขนหู, และขุมขนเป็นต้น. อนึ่งร่องตะเคียว งวง งา ขา และเล็บ ตลอดจนฝ่าเท้าราวหลัง ก็ย่อมจะต้อง พินิจ พิเคราะห์ให้อย่างถี่ถ้วนเหมือนกัน ซึ่งแต่ละประการ ๆ จะต้องปราศจากโทษทั้งสิ้น. ฉะนั้นถ้าด้าวใดซึ่งไม่มีพระมหากษัตริย์ปกครองอยู่! หรือมิ, แต่มิได้เป็นอิสสรภาพกับเป็นราชูปถัมภก ลัทธิไสยศาสตร์ และบังอาจแอบอ้างกับโลกว่าได้บังเกิดช้างเผือกขึ้นในอาณาจักร์แห่งตนนั้นแล้ว (ราชพาหนะนอกตำแหน่ง) ผู้เขียนเรื่องนี้ก็ต้องขอรับประทานโทษที่จำเป็นจะต้องท้วงไว้เพื่อพลางก่อน. ด้วยยังมีความสงสัยว่า ช้างนั้นอาจเป็นช้างโรคผิวหนังดอกกะมัง? เพราะตามเกณฑ์ช้างทุพลภาพชะนิดนั้น, มีที่สังเกตได้ง่ายว่าอายุจักสั้นกว่ากำหนดเป็นแท้.

อย่าดูอื่นไกลเลย พอจะชี้ให้เห็นประจักษ์ว่าอันช้างเผือกนั้นเป็นของคู่พระยารมีพระยาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวหรือไม่. ในแดนใกล้ๆ บ้านของเรานี้เองก็ยังเป็นพะยานยืนยันอยู่. คือเมื่อกาลก่อนหน้าที่นครจำปาศักดิยังเป็นส่วนหนึ่งของพระราชอาณาจักรสยามนั้น ณที่ดงชะมาดชะยาแขวงระแด และในชนบทข้างๆ กันได้ขึ้นชื่อลือนามนักหนาว่าเป็นแดนที่เกิดพระยาช้างแก้วอย่างมากมายที่เดียว เท่าสำที่รวจได้ตามประวัติศาสตร์ ซึ่งทางราชการรับเอาพระยาช้างสำคัญของนครจำปาศักดิมาขึ้นระวางเป็นพระราชพาหนะถึง ๑๔ ตน ซึ่งไม่มีแดนใดๆ ในพระราช

อาณาเขตต์อุบัติชาติพระยาช้างแก้วได้มากมาย ถึงปานดังนี้. อนึ่งแคว้นกัมพูชาและศรีสัตตนาคนหุต (เวียงจันทร์) นั้นเล่า ก็มิใช่เลวนัก ในขณะที่ยังเป็นข้าขอบขัณฑสีมา ของสยามรัฐอยู่ ดินแดนทั้ง ๒ แคว้นนั้นก็ได้บังเกิดพระยาช้างสำคัญ และช้างอันสมบูรณ์ด้วยคชลักษณตั้ง ๑๒ ตนเหมือนกัน. แต่เมื่อนคร จำปาศักดิ, กัมพูชา, และเวียงจันทร์ได้แปรพักตร์ไปเป็นมลรัฐเมืองออกของเขาอื่นเสียแล้ว เป็นเวลา ๓๖ ปีเข้ามานี้ ก็มิได้ปรากฏกิตติศัพท์ว่าได้บังเกิดพระยาช้างแก้วขึ้นอีกเลยฉะนี้! ฉะนั้น ขอท่านผู้มีสติปัญญาจงพิจารณาให้เป็นที่ตระหนักเถิด.

อันพระยาช้างแก้วมงคลเมืองแต่ละตน ๆ พระคชศาสตร์ย่อมกล่าวว่าจะต้องทรงคุณาธิคุณผลาธิการยิ่งและหย่อนกันตามแต่จะอุบัติชาติมาจากพงศ์และตระกูลใดทั้งนั้น. ดังเช่นพระเศวตคชเดชน์ดิลก ๆ ตนนี้เป็นต้น ก็ต้องด้วยคำทำนายว่า "จักเป็นเครื่องหมายลำแดงถึงความรุ่งเรืองของดวงประทีปแก้วแห่งสยามอนาคต." ทั้งนี้จะมีข้อเท็จจริงเพียงไร เมื่อได้พิจารณาด้วยความเที่ยงตรงแล้ว ก็ล้วนแล้วแต่ได้มิได้เป็น กรณีย์ประหลาด ๆ แวดล้อมสนับสนุนคำทำนายนั้น อยู่อย่างน่ามหัศจรรย์. เช่นได้มีชนชาติอิตาเลียนผู้อุปสมบทเป็นพระภิกษุในพระบวรพุทธศาสนา เดิรทางเข้ามาขอพระไตรปิฎกธรรมเอาไปยังประเทศพะม่าเพื่อประโยชน์แก่การศึกษา. และคณสงฆ์สิงหฬเข้ามาขอพระอุปัชฌชยาจารย์ฝ่ายสยามวงศ์เพื่อไปจัดการสังฆมณฑลที่จังหวัดลังกานั้นเป็นต้น กับอนึ่งขอได้โปรดสังเกตดูสักหน่อยเถิด ว่าการสั่งสอนอบรมข้อวัตรปฏิบัติในทางพระพุทธศาสนาของสยามประเทศณกาลบัดนี้ ได้คิกคักผลิดอกออกผลผิดแผกยิ่งขึ้นกว่าแต่กาลก่อนนั้นเพียงไรบ้าง. ผู้เขียนมิได้อาศัยเหตุการณ์ประจวบแล้วก็วาดถ้อยคำลงโดยเดาสุ่มนั้น ๆ เลย แท้จริงกิจการณ์ในทางพระบวรพุทธศาสนาของสยามอาณาจักรได้รุ่งโรจน์ขึ้นอย่างน่ามหัศจรรย์ หลังจากคำทำนายนั้นเป็นที่น่าพิศวงยิ่งนัก. พระเศวตคชเดชน์ดิลกตนนี้ถ้าเมื่อใดสีตาซึ่งเป็นสีน้ำเงินอยู่ แล้วกลับมาเป็นไปดังสีแห่งกายแล้ว อันมงคลคุณซึ่งได้ทำนายแล้ว ย่อมต้องด้วยลักษณะตรีคูณโดยแน่แท้ทีเดียว.

กับอยากจะกล่าวว่า ถ้าประมวญเอา เหตุที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้สร้างพระไตรปิฎกธรรมฉะบับพิมพ์ขึ้นเมื่อเร็ว ๆ นี้ มาเป็นนิมิตร์เข้าอีกอย่างหนึ่งแล้ว. ก็ควรจะทรายเสียด้วยว่า ครั้งนี้เป็นครั้งที่ ๙ หลังจากได้สังคายนา มาแล้วในรัชชกาลที่ ๕ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๖ อันเป็นปีพระบรมราชสมภพนั้น.

อันการที่พระเจ้าแผ่นดินในรัชชสมัยหนึ่ง ๆ ทรงสร้างพระไตรปิฎกธรรมสำเร็จเป็น พระราชกุศลนั้น ไม่ใช่จะเป็นเครื่องหมายแสดงถึงพระบรมเดชานุภาพ แต่เพียง อย่างเดียว เท่านั้น หาก พระราชศรัทธา ปสาทะ ใน พระบวร พุทธศาสนานั้น ย่อมสำแดงเหตุให้เห็นเป็นเครื่องหมายถึงความรุ่งเรืองของพระบวร พุทธศาสนา ซึ่งพระองค์ทรงดำรงเป็นบรมพุทธศาสนูปถัมภก พระบวร พุทธศาสนา ของ สมเด็จ พระสัมมา สัมพุทธเจ้าอย่างสูงสุดอีกด้วย. ซึ่งณกาลบัดนี้เล่าก็ได้ โปรดเกล้า ฯ ให้จัดการ บูรณะวัดพระศรีรัตนศาสดาราม อัน เป็นศรี พระมหานคร ขึ้นอีกอย่างหนึ่งแล้ว กับถ้าพิเคราะห์ดูรูปการณ์ให้ละเอียดสักหน่อยหนึ่ง ก็จักพลันทราบได้ตระหนักว่า การซ่อมครั้งนี้เป็นงานอย่างพรรลึก มโหฬารยิ่งนัก หลังจากที่พระบาทสมเด็จพระ ปฐม บรม ราช จักริ วงศ์ ได้ ทรง สถาปนาไว้แล้วเป็นเวลาเกือบ บรรจบ ๑๔๘ ปีเต็ม.

อนึ่งจงพึงเข้าใจเถิดว่า จริงอยู่, เรายอมรับว่าช้างเผือกนั้นเป็นของคู่พระบารมี ได้อุบัติชาติขึ้นด้วย พระบรมราชบุญญาธิการ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยทางคตินิยม สงเคราะห์เอา เป็น ดิรัจฉานชั้น พิเศษ อย่าง น่าอัศจรรย์เท่านั้น. แต่เราชาติไทยมิได้ นับถือดิรัจฉาน เช่น พระยาช้างเผือกอย่างเดียวกับรูปเคารพ ซึ่งได้มีหนังสือต่างประเทศฉะบับหนึ่งได้กล่าวติเตียนเราไว้นักหนา. แต่นั่นและ, เมื่อเราก็ได้ทราบอยู่ว่า นานาประเทศชาติในโลกนี้ซึ่งทรนงตนว่าเป็นผู้ถึงซึ่งความศิวิลัยซ์แล้ว แต่ก็ยังขืนดันทุลัง ใช้รูปและ ลายลักษณ ดิรัจฉานชะนิดต่าง ๆ กันเช่น นกอินทรีย์, สิงโต, และม้า, เป็นเครื่องหมายธง ประจำ ชาติ ของเขาอยู่โดยท่านผู้ครองชาติและชนใน ชาตินั้น ๆ เองได้กระทำคารวะกันอย่างดุษณีภาพฉะนี้, จึงกระทำให้เรา อดรู้สึก ขบขันในถ้อยคำโอหังยังอวดของ หนังสือ เล่ม นั้นมิได้ ข้าง เหมือน กัน. ฉะนั้น ขอพี่น้องไทยทั้งหลายจงอย่าพึง ทำตนให้

เป็นมนุษศิวิลัยซ์ไปตามท่านผู้รจนาหนังสือฉะบับนั้นด้วยเลยจะดีกว่า ก่อนที่ท่านจะได้พิจารณาดูหน้าหลังแล้วด้วยความสุขุมคัมภีรภาพ.

พระบรมราชบุญญาธิการ และพระบรมราชกฤษดาภินิหารพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ถ้าจะตั้งใจรำพันสรรเสริญ ก็หาขอบเขตต์ปริมาณมิได้. ดินฟ้าอากาศธาตุซึ่งเป็นสิ่งปราศจากวิญญาณแท้ ๆ แต่เป็นของเกิดขึ้นสำหรับปรุงแต่งประดับประดามนุษโลกก็ยังไม่วายที่จักสำแดงเหตุผลมหัศจรรย์นั้นๆให้ปรากฏแก่ตาและใจชนทั้งหลาย ว่าอันอุบัติลักษณะนั้น ๆ ได้มิได้เป็นขึ้นด้วยอำนาจพระบรมราชโพธิสมภารพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อจะให้มนุษรู้เห็นเป็นสักขีพะยานปรากฏ ซึ่งเขาจักได้พากันชื่นชมโสมนัสในพระบรมราชบุญญาธิการนั้น. ก็เราท่านทั้งหลายผู้เป็นสัตว์มนุษ อันท่านสงเคราะห์ขึ้นเป็นสัตว์ประเสริฐ เพราะมีวิญญาณรู้จักผิดและชอบได้ทุกอย่าง เมื่อได้ลืมตาตื่นขึ้นในพิภพอันกว้างใหญ่ แล้วได้มีพระมหากษัตริย์ผู้ทรงพระคุณธรรม์ทรงปกครองเราอยู่ ให้ประกอบไปด้วยศักดิและสิทธิอิสสรภาพ เห็นปานฉะนี้! แล้วและเราจะไม่พากันรู้สึกปรีดาปราโมทย์ในพระมหาการุญภาพของพระองค์ท่านนั้นกระไรได้. พระมหากระษัตราธิราชเจ้า มิใช่ทรงเป็นแต่สมเด็จพระเจ้าชีวิตผู้ใช้พระราชอำนาจแก่พสกนิกรตามลำพังพระราชหฤทัย อย่างที่ทาษบ่ญญาทั้งหลายแสร้งทำเป็นฝืนเข้าใจกันนั้นไม่. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโดยกาลปกติ พระองค์ย่อมทรงเทวธรรมเป็นพระราชจริยานุวรรตน์, ทรงเป็นพระครูบัณฑิตในอันที่จะผูกหัดศิษยานุศิษย์ของพระองค์ให้เป็นอารยะมนุษด้วยพระมหาเมตตาธิคุณ. ทรงเป็นพระประมุขผู้แทนชาติผะดุงศาสนาในอันที่จะต่อต้านพลานุภาพอื่น ๆ มิให้มีย่ำยีบีฑาสยามอาณาจักร์ด้วยพระราชปฏิภาณปรีชาสามารถ. ทรงเป็นพระบิดาชะนิดผู้ให้กำเนิดเกล้า ฯ ในอันที่จะบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่ปวงโอรสและธิดาด้วยพระมหากรุณาธิคุณ ฯ ล ฯ ดังนี้เป็นนิทัศน์อุทาหรณ์.

ดวงรัชนีกรเป็นมงกุฎแก่ดวงดาวในท้องนภากาศฉันใด พระมหากระษัตราธิบดีก็ย่อมทรงเป็นมงกุฎสรวมอยู่บนเศียรเกล้าของ

ปวงประชานิกรชนฉันนั้น ทั้งนี้ก็เพราะด้วย พระบรมราชบุญญาธิการ ของ พระบาท สมเด็จ พระเจ้าอยู่หัว ซึ่งได้ ทรง สร้าง สม พระบรมราชโพธิสมภารมาแต่หนหลัง, พระองค์จึงได้ มี พระ บรมราช กฤษดาภินิหาร เสด็จ มา พระราชสมภพ เป็น สมเด็จ พระ เจ้า ชีวิต ของ เรา ท่าน ทั้งหลายได้ ในกาลบัดนี้.

พระบรมราชวงศานุวงศ์

ซึ่งทรงสมภพในมะเสงนักษัตร์ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๑๖ ถึง พ.ศ. ๒๔๖๐ รวม ๑๔๔ พรรษา

พระภราดรชั้นที่ ๑ แห่งพระปฐมวงศ ทั้ง ๗.

๑, สมเด็จเจ้าฟ้าอิศรานุรักษ์ ในสมเด็จเจ้าฟ้า กรมพระศรีสุดารักษ์ประสูติณวัน ๔ ๑๒/๔ ค่ำ เบญจศกจุลศักราช ๑๑๓๕ (พ.ศ. ๒๓๑๖).

พระราชโอรสธิดาในรัชกาลที่ ๑

๒, สมเด็จพระมหาอุปราช กรมพระราชวังบวรสถานมงคล (สมเด็จเจ้าฟ้า กรม หลวงเสนานุรักษ์, พระบัณฑูรน้อย.) ประสูติ ณวัน ๒ ๗/๕ ค่ำ เบญจศกจุลศักราช ๑๑๓๕ (พ.ศ. ๒๓๑๖).

๓, พระองค์เจ้าหญิงพลับ ประสูติ ณ วัน ๖ ๑/๑ ค่ำ สัปตศกจุลศักราช ๑๑๔๗ (พ.ศ. ๒๓๒๘)

๔, กรมหลวงเทพพลภักดิ์ ประสูติณวัน ๓ ๓/๔ ค่ำ สัปตศกจุลราช ๑๑๔๗ (พ.ศ. ๒๓๒๘).

๕, สมเด็จพระมหาอุปราช กรมพระราชวังบวรสถานมงคล (กรมหมื่นศักดิพลเสพ.) ประสูติณวัน ๖ ๑๑/๓ ค่ำ สัปตศกจุลศักราช ๑๑๔๗ (พ.ศ. ๒๓๒๘).

พระราชโอรสธิดาในรัชกาลที่ ๒.

๖, พระองค์เจ้าหญิงจักรจั่น ประสูติ

---

๑ ศุภมาศวันคืนประสูติ โดยมาก ทางสุริยคติปรากฏให้ทราบแต่เดือน วันประสูติกับขึ้นแรมหาทราบไม่ แต่ในที่นี้เขียนทางจันทรคติจึงจำต้องปล่อยให้ว่างไว้หลายองค์ เพราะเหตุการณ์เป็นอุปสัคแก่การค้นหา.

ณวัน ฯ ค่ำ สัปดศกจุลศักราช ๑๑๔๗ (พ.ศ. ๒๓๒๘).

๗, พระองค์เจ้าหญิงพลับ ประสูติ ณ วัน ๑ ฯ ๕ ค่ำ นพศกจุลศักราช ๑๑๕๙ (พ.ศ. ๒๓๔๐).

๘, กรมหมื่นถาวรวรยศ ประสูติ ณ วัน ๑๕ ๑๐ ค่ำ เอกศกจุลศักราช ๑๑๗๑ (พ.ศ. ๒๓๕๒).

๙, พระองค์เจ้าหญิงดวงจันทร์ ประสูติ ณวัน ฯ ค่ำ เอกศกจุลศักราช ๑๑๗๑ (พ.ศ. ๒๓๕๒).

๑๐, พระองค์เจ้าหญิงกัณฐา ประสูติ ณวัน ๔ ๑ ฯ ๖ ค่ำ ตรีศกจุลศักราช ๑๑๘๓ (พ.ศ. ๒๓๖๔).

พระราชโอรสธิดาในรัชกาลที่ ๓.

๑๑, พระองค์เจ้าหญิงเล็ก ประสูติ ณวัน ฯ ค่ำ ตรีศกจุลศักราช ๑๑๘๓ พ.ศ. ๒๓๖๔).

๑๒, พระองค์เจ้าหญิงพวงแก้ว ประสูติ ณ วัน ฯ ค่ำ ตรีศกจุลศักราช ๑๑๘๓ (พ.ศ. ๒๓๖๔),

๑๓, พระองค์เจ้าหญิงประไพพักตร์ ประสูติ ณวัน ๖ ๑๑ ๒ ค่ำ ตรีศกจุลศักราช ๑๑๘๓ (พ.ศ. ๒๓๖๔).

พระราชโอรสธิดาในรัชกาลที่ ๔.

๑๔, กรมหมื่นทิวากรวงศ์ประวัติ ประสูติ ณวัน ๒ ๑๒ ๙ ค่ำ นพศกจุลศักราช ๑๒๑๙ (พ.ศ. ๒๔๐๐).

๑๕, พระองค์เจ้าหญิงเขียว ประสูติ ณวัน ๖ ๒ ฯ ๑๐ ค่ำ นพศกจุลศักราช ๑๒๑๙ (พ.ศ. ๒๔๐๐).

๑๖, พระองค์เจ้าหญิงเสมอสมัยหรรษา ประสูติณวัน ๖ ๑๔ ฯ ๑๑ ค่ำ นพศกจุลศักราช ๑๒๑๙ (พ.ศ. ๒๔๐๐)

๑๗, กรมขุนสิริธัชสังกาศ ประสูติ ณวัน ๖ ๑๓ ๑๑ ค่ำ นพศกจุลศักราช ๑๒๑๙ (พ.ศ. ๒๔๐๐).

๑๘, กรมหลวงสรรพสาตรศุภกิจ ประสูติ ณวน ๗ ฯ ๑๑ ค่ำ นพศกจุลศักราช ๑๒๑๙ (พ.ศ. ๒๔๐๐),

๑๙, พระองค์เจ้าหญิงอนงค์นพคุณ ประสูติ ณ วัน ๔ ๒ ฯ ๑ ค่ำ นพศกจุลศักราช ๑๒๑๙ พ.ศ. ๒๔๐๐).

๒๐, พระองค์เจ้าหญิงกนกวรรณเลขา ประสูติ ณ วัน ๒ ๖ ๒ ค่ำ นพศกจุลศักราช ๑๒๑๙ (พ.ศ. ๒๔๐๐).

๒๑, กรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์ ประสูติ ณ วัน ๓ ๑๔ ๒ ค่ำ นพศกจุลศักราช ๑๒๑๙ (พ.ศ. ๒๔๐๐).

๒๒, พระองค์เจ้าหญิงอรุณวดี ประสูติ ณ วัน ๔ ๑๔ ๒ ค่ำ นพศกจุลศักราช ๑๒๑๙ (พ.ศ. ๒๔๐๐).

๒๓, พระองค์เจ้าหญิงวาณีรัตนกัญญา ประสูติ ณ วัน ๔ ๑๓ ๓ ค่ำ นพศกจุลศักราช ๑๒๑๙ (พ.ศ. ๒๔๐๐).

๒๔, พระองค์เจ้าหญิงเจริญกมลสุขสวัสดิ์ ประสูติ ณ วัน ๓ ๑๑ ๕ ค่ำ เอกศกจุลศักราช (พ.ศ. ๒๔๑๒).

พระราชโอรสธิดาในรัชชกาลที่ ๕.

๒๕ สมเด็จเจ้าฟ้าหญิงวิจิตรจิรประภา อดุลยอดุลยาดิเรกรัตน ขัตติยราชกุมารี ประสูติ ณวันค่ำ ๕ ๘ ๕ ตรีศกจุลศักราช ๑๒๔๓ (พ.ศ. ๒๔๒๔)

๒๖ พระองค์เจ้าหญิงศะศิธรทศประไพ ประสูติ ณ วัน ๓ ๑๓ ๕ ค่ำ ตรีศกจุลศักราช ๑๒๔๓ (พ.ศ. ๒๔๒๔).

๒๗, พระองค์เจ้าหญิง (ยังไม่มีพระนาม) ในเจ้าจอมมารดาสาย ประสูติณวัน ๖ ๑๔ ๗ ค่ำ ตรีศกจุลศักราช ๑๒๔๓ (พ.ศ. ๒๔๒๔).

๒๘, สมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค วรพินิต ประสูติ ณ วัน ๔ ๗ ๘ ค่ำ ตรีศกจุลศักราช ๑๒๔๓ (พ.ศ. ๒๔๒๔).

๒๙, พระองค์เจ้าหญิง พิศมัยพิมลสัตย์ ประสูติณวัน ๓ ๑๔ ๑ ค่ำ ตรีศกจุลศักราช ๑๒๔๓ (พ.ศ. ๒๔๒๔).

๓๐, กรมพระกำแพงเพ็ชร อัครโยธิน ประสูติณวัน ๒ ๔ ๓ ค่ำ ตรีศกจุลศักราช ๑๒๔๓ (พ.ศ. ๒๔๒๔).

๓๑, สมเด็จเจ้าฟ้าตรีเพ็ชรุตม์ธำรง นริศรวงศเทวราช วโรภโตชาตพิสุทธิ รัตน บุรุษจุฬาลงกรณ์ ยดินทรเทพวโรรส อดุลย ยศวิสุทธิกระษัตริย์ ขัตติยราชกุมาร ประสูติ ณวัน ๔ ๕ ๓ ค่ำ ตรีศกจุลศักราช ๑๒๔๓ (พ.ศ. ๒๔๒๔).

๓๒, พระองค์เจ้าอุรุพงษ์รัชสมโภช ประสูติประสูติณวัน ๑ๅ๑๑ ค่ำ เบญจศกจุลศักราช ๑๒๕๕ (พ.ศ. ๒๔๓๖).

๓๓, พระบรมราชสมภพ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชชกาลปัจจุบัน ณวัน ๔ ๅ ๑๑ ค่ำ เบญจศกจุลศักราช ๑๒๕๕ (พ.ศ. ๒๔๓๖).

๓๔, สมเด็จเจ้าฟ้าหญิง (ยังไม่มีพระนาม) ในสมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสามาตุฉาเจ้า ประสูติณวัน ๕ๅ๑๒ ค่ำ เบญจศกจุลศักราช ๑๒๕๕ (พ.ศ. ๒๔๓๖).

๓๕, พระองค์เจ้าหญิงบุนนาค ประสูติณวัน ฯ ค่ำ สัปตศกจุลศักราช๑๑๔๗ (พ.ศ. ๒๓๒๘).

๓๖, พระองค์เจ้าหญิงดาราวดี ประสูติณวัน ฯ ค่ำ สัปตศกจุลศักราช ๑๑๔๗ (พ.ศ. ๒๓๒๘).

๓๗, พระองค์เจ้าหญิง (ยังไม่มีพระนาม) ในเจ้าจอมมารดาสุวรรณา ประสูติณวัน ฯ ค่ำ สัปตศกจุลศักราช ๑๑๔๗ (พ.ศ. ๒๓๒๘).

๓๘, พระองค์เจ้าหญิงโกสุม ประสูติณวัน ฯ ค่ำ สัปตศกจุลศักราช ๑๑๔๗ (พ.ศ. ๒๓๒๘).

๓๙, พระองค์เจ้าสุด ประสูติณวัน ฯ ค่ำ นพศกจุลศักราช ๑๑๕๙ (พ.ศ. ๒๓๔๐).

พระราชโอรสธิดาในสมเด็จพระบวรราชเจ้า มหาสุรสิงหนาท กรมพระราชวังบวรในรัชชกาลที่ ๑

พระราชโอรสธิดาในสมเด็จพระบวรราชเจ้า มหาเสนานุรักษ์ กรมพระราชวังบวรในรัชชกาลที่ ๒.

๔๐, พระองค์เจ้าหญิงมณฑา ประสูติณวัน ฯ ค่ำ เอกศกจุลศักราช๑๑๗๑ (พ.ศ. ๒๓๕๒).

---

(๑) บัญชีราชสกุลวงศ์ฉบับพิมพ์ว่าเป็นที่ ๑๐ ในสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถพระราชชนนี พันปีหลวง นั้น. เข้าใจว่าคงจะคลาดเคลื่อน.

๔๑, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ ฯ ประสูติณวัน ๕ ฯ ๑๐ ๖ ค่ำ เอกศกจุลศักราช ๑๑๗๑ (พ.ศ. ๒๓๕๒.)

พระราชโอรสธิดาในสมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาศักดิพลเสพ กรมพระราชวังบวรในรัชกาลที่ ๓.

๔๒, พระองค์เจ้าหญิงอัมพา ประสูติณวัน ๕ ๑/๔ ๘ ค่ำ ตรีศกจุลศักราช ๑๑๘๓ (พ.ศ. ๒๓๖๔).

๔๓, พระองค์เจ้านุช ประสูติณวัน ๑๐ ๑/๑๑ ๑๑ ค่ำ ตรีศกจุลศักราช ๑๑๘๓ (พ.ศ. ๒๓๖๔).

พระราชโอรสธิดาในพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชวังบวรในรัชกาลที่ ๔.

๔๔, พระองค์เจ้าภาณุมาศ ประสูติณวัน ๗ ฯ ๑๒ ๑๐ ค่ำ สัปตศกจุลศักราช ๑๒๐๗ (พ.ศ. ๒๓๘๘).

๔๕, พระองค์เจ้าหัศดินทร์ ประสูติณวัน ๓ ฯ ๑๒ ๑๓ ค่ำ สัปตศกจุลศักราช ๑๒๐๗ (พ.ศ. ๒๓๘๘).

๔๖, พระองค์เจ้าเนาวรัตน์ ประสูติณวัน ๓ ฯ ๔ ๗ ค่ำ สัปตศกจุลศักราช ๑๒๐๗ (พ.ศ. ๒๓๘๘).

๔๗, พระองค์เจ้าเบ็ญจางค์ ประสูติณวัน ๖ ๑/๔ ๔ ค่ำ สัปตศกจุลศักราช ๑๒๐๗ (พ.ศ. ๒๓๘๘).

๔๘, พระองค์เจ้าชาย (ยังไม่มีพระนาม) ในเจ้าจอมมารดากลิ่น ประสูติณวัน ฯ ค่ำ นพศกจุลศักราช ๑๒๑๙ (พ.ศ. ๒๔๐๐).

๔๙, พระองค์เจ้าสนั่น ประสูติณวัน ๗ ฯ ๑๐ ๑๐ ค่ำ นพศกจุลศักราช ๑๒๑๙ (พ.ศ. ๒๔๐๐).

๕๐, พระองค์เจ้าชาย (ยังไม่มีพระนาม) ในเจ้าจอมมารดาช้อย ประสูติณวัน ฯ ค่ำ นพศกจุลศักราช ๑๒๑๙ (พ.ศ. ๒๔๐๐).

พระโอรสธิดาในกรมพระราชวังบวรวิชัยชาญในรัชกาลที่ ๕.

๕๑, พระองค์เจ้าชายแผด (ยังไม่มีพระนาม) ในจอมมารดาหม่อมหลวงปริก

ประสูติณวัน ฯ ค่ำ นพศกจุลศักราช ๑๒๑๙ (พ.ศ. ๒๔๐๐).

๕๒ พระองค์เจ้าชายแฝด (ยังไม่มีพระนาม) ในจอมมารดาหม่อมหลวงปริก ประสูติณวัน ฯ ค่ำ นพศกจุลศักราช ๑๒๑๙ (พ.ศ. ๒๔๐๐)

๕๓, พระองค์เจ้าวิลัยวรวิลาศ ประสูติณวัน ๔ ๑๒ ฯ ๕ ค่ำ เอกศกจุลศักราช ๑๒๓๑ (พ.ศ. ๒๔๑๒).

พระองค์เจ้าหลานเธอ ในรัชกาลที่ ๒.

๕๔, พระองค์เจ้าสายสนิทวงศ์ ประสูติณวัน ๔ ๑ ฯ ๔ ค่ำ สัปตศกจุลศักราช ๑๒๐๗ (พ.ศ. ๒๓๘๘).

พระองค์เจ้าหลานเธอ ในรัชกาลที่ ๔.

๕๕, พระองค์เจ้าจิรศักดิสุประภาต ในสมเด็จพระราชบิตุลา บรมพงศาภิมุข เจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช ประสูติณวัน ๓ ๓ ๑๐ ฯ ๑๐ ค่ำ นพศกจุลศักราช ๑๒๗๙ (พ.ศ. ๒๔๖๐).

พระองค์เจ้าหลานเธอ ในรัชกาลที่ ๔.

๕๖, พระองค์เจ้าหญิงศิริรัตนบุยบง ในสมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรควรพินิต ประสูติณวัน ๕ ๑๐ ฯ ๒ ค่ำ สัปตศกจุลศักราช ๑๒๖๗ (พ.ศ. ๒๔๔๘).

๕๗, พระองค์เจ้าหญิงมยุรฉัตร ในกรมพระกำแพงเพ็ชรอัครโยธิน ประสูติณวัน ๔ ๑๓ ฯ ๔ ค่ำ, สัปตศกจุลศักราช ๑๒๖๗ (พ.ศ. ๒๔๔๘).

หม่อมเจ้าพระราชนัดดา ในรัชกาลที่ ๔.

๕๘, หม่อมเจ้าหญิงปุก ในกรมหมื่นมเหศวรศิววิลาศ ประสูติณวัน ๗ ๔ ฯ ๒ ค่ำ นพศกจุลศักราช ๑๒๑๙ (พ.ศ. ๒๔๐๐).

๕๙, หม่อมเจ้าหญิงชียะภักดีนาถ ในกรมหมื่นวิษณุนาถนิภาธร ประสูติณวัน ๑ ๖ ฯ ๓ ค่ำ นพศกจุลศักราช ๑๒๑๙ (พ.ศ. ๒๔๐๐).

๖๐, หม่อมเจ้าทองมุ่นใหญ่ ในกรม หลวงประจักษ์ศิลปาคม ประสูติณวัน ๖ ๗/๑๓ ๑ ค่ำ เบ็ญจศกจุลศักราช ๑๒๕๕ (พ.ศ. ๒๔๓๖).

๖๑, หม่อมเจ้าไศลทอง ในกรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม ประสูติณวัน ๖ ๗/๑๓ ๔ ค่ำ เบ็ญจศกจุลศักราช ๑๒๕๕ (พ.ศ. ๒๔๓๖).

๖๒, หม่อมเจ้าหญิงเถาทองตรา ในกรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม ประสูติณวัน ๗ ๗/๑๕ ๘ ค่ำ สัปตศกจุลศักราช ๑๒๖๗ (พ.ศ. ๒๔๔๘).

๖๓, หม่อมเจ้าโชติรส ในกรมหลวงพรหมวรานุรักษ์ ประสูติณวัน ๓ ๗/๑๔ ๕ ค่ำ ตริศกจุลศักราช ๑๒๔๓ (พ.ศ. ๒๔๒๔).

๖๔, หม่อมเจ้าวิสุทธิเกษม ในกรมหลวงพรหมวรานุรักษ์ ประสูติณวัน ๔ ๗/๑๔ ๑ ค่ำ นพศกจุลศักราช ๑๒๗๙ (พ.ศ. ๒๔๖๐).

๖๕, หม่อมเจ้ากลั่นแกล้วสินธุ์ ในกรมหม่อมราชศักดิสโมสร ประสูติณวัน ๒ ๗/๒ ๒ ค่ำ เบ็ญจศกจุลศักราช ๑๒๕๕ (พ.ศ. ๒๔๓๖).

๖๖, หม่อมเจ้าหญิงถวิลวิการ ในกรมหม่อมราชศักดิสโมสร ประสูติณวัน ๖ ๗/๗ ๘ ค่ำ เบ็ญจศกจุลศักราช ๑๒๕๕ (พ.ศ. ๒๔๓๖).

๖๗, หม่อมเจ้าปริชาพล ในกรมหม่อมราชศักดิสโมสร ประสูติณวัน ๔ ๗/๑๐ ๘ ค่ำ สัปตศกจุลศักราช ๑๒๖๗ (พ.ศ. ๒๔๔๘).

๖๘, หม่อมเจ้าหญิงผกามาลย์ ในกรมหม่อมทิวากรวงศ์ประวัติ ประสูติณวัน ๕ ๗/๗ ๔ ค่ำ ตริศกจุลศักราช ๑๒๔๓ (พ.ศ. ๒๔๒๔).

๖๙, หม่อมเจ้าจิตรโภคทวี ในกรมหม่อมทิวากรวงศ์ประวัติ ประสูติณวัน ๓ ๗/๑๕ ๑๐ ค่ำ เบ็ญจศกจุลศักราช ๑๒๕๕ (พ.ศ.๒๔๓๖).

๗๐, หม่อมเจ้าทองต่อ ในกรมหลวงสรรพสาตรศุภกิจ ประสูติณวัน ๓ ๗/๑๐ ๑๐ ค่ำ เบ็ญศกจุลศักราช ๑๒๕๕ (พ.ศ. ๒๔๓๖).

๗๑, หม่อมเจ้าหญิงพิจิตรจิราภา ในสมเด็จกรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ ประสูติณวัน ๕ ๗/๑ ๑๐ ค่ำ ตริศกจุลศักราช ๑๒๔๓ (พ.ศ. ๒๔๒๔).

๗๒, หม่อมเจ้าปริดิเทพพงศ์ ในสมเด็จกรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ ประสูติณวัน ๖ ๗/๗ ๘ ค่ำ เบ็ญจศกจุลศักราช ๑๒๕๕ (พ.ศ. ๒๔๓๖).

๗๓, หม่อมเจ้าหญิงแขไขพรัสศรี ใน สมเด็จกรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ ประสูติ ณวัน ๑๔ ๑ ๗ ๑ ค่ำ สัปตศกจุลศักราช ๑๒๖๗ (พ.ศ. ๒๔๔๘).

๗๔, หม่อมเจ้าศศวันทุวิศาล ใน กรมหมื่นวิวิธวรรณปริชา ประสูติ ณ วัน ๖ ๗ ๑๒ ๓ ค่ำ นพศกจุลศักราช ๑๒๗๙ (พ.ศ. ๒๔๖๐).

๗๕, หม่อมเจ้าสฤษดิเดช ในกรมหมื่นพงษาดิศรมหิป ประสูติณวัน ๕ ๗ ๘ ๓ ค่ำ ตรีศกจุลศักราช ๑๒๔๓ (พ.ศ. ๒๔๒๔).

๗๖, หม่อมเจ้าหญิงผุดผ่องพรรณ ในกรมหมื่นพงษาดิศรมหิป ประสูติณวัน ๗ ๗ ๑๒ ๓ ค่ำ เบ็ญจศกจุลศักราช ๑๒๕๕ (พ.ศ. ๒๔๓๖).

๗๗, หม่อมเจ้านิตยากร ในกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ประสูติ ณ วัน ๔ ๗ ๕ ๔ ค่ำ เบ็ญจศกจุลศักราช ๑๒๕๕ (พ.ศ. ๒๔๓๖).

๗๘, หม่อมเจ้าหญิงวรรณิศริสมร ใน กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ประสูติ ณ วัน ๕ ๗ ๗ ๒ ค่ำ เบ็ญจศกจุลศักราช ๑๒๕๕ (พ.ศ. ๒๔๓๖).

๗๙, หม่อมเจ้าหญิงศริสอางค์นฤมล ใน กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ประสูติ ณ วัน ๔ ๗ ๕ ๗ ค่ำ สัปตศกจุลศักราช ๑๒๖๗ (พ.ศ. ๒๔๔๘).

๘๐, หม่อมเจ้าหญิงอุบลพรรณี ใน กรมพระนราธิปประพันธ์ ประสูติณวัน ๕ ๗ ๙ ๒ ค่ำ สัปตศกจุลศักราช ๑๒๖๗ (พ.ศ. ๒๔๔๘).

๘๑, หม่อมเจ้าจุลดิศ ในสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ประสูติ ณ วัน ๓ ๗ ๒ ค่ำ ตรีศกจุลศักราช ๑๒๔๓ (พ.ศ. ๒๔๒๔).

๘๒, หม่อมเจ้านิพัทธพันธุดิศ ในสมเด็จกรมพระดำรงราชานุภาพ ประสูติ ณ วัน ๒ ๗ ๔ ๔ ค่ำ สัปตศกจุลศักราช ๑๒๖๗ (พ.ศ. ๒๔๔๘)

๘๓, หม่อมเจ้าพิศิษฏดิศพงศ์ ในสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ประสูติณวัน ๔ ๗ ๕ ๕ ค่ำ สัปตศกจุลศักราช ๑๒๖๗ (พ.ศ. ๒๔๔๘).

๘๔, หม่อมเจ้าหญิงกฤษณาพักตร์ พิมล ในสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ประสูติ ณวัน ๒ ๗ ๒ ๑๑ ค่ำ นพศกจุลศักราช ๑๒๗๙ (พ.ศ. ๒๔๖๐).

๘๕, หม่อมเจ้าหญิงประโลมจิตร์ ในสมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระนริศรานุวัดติวงศ์ ประสูติณวัน ๕ ๑๔ ฯ ๔ ค่ำ สัปตศกจุลศักราช ๑๒๖๗ (พ.ศ. ๒๔๔๘).

๘๖, หม่อมเจ้ายุษิยเฐียร ในสมเด็จกรมพระสวัสดิวัดนวิศิษฏ์ ประสูติณวัน ๗ ๑๒๑๔ ค่ำ นพศกจุลศักราช ๑๒๗๙ (พ.ศ. ๒๔๖๐).

๘๗, หม่อมเจ้าหญิงสุขาวดี ในกรมหมื่นมหิศราชหฤทัย ประสูติณวัน ๖ ๑๖๑๒ ค่ำ สัปตศกจุลศักราช ๑๒๖๗ (พ.ศ. ๒๔๔๘).

หม่อมเจ้าพระราชนัดดา ในรัชชกาลที่ ๕.

๘๘, หม่อมเจ้าสมาคม ในกรมพระจันทบุรินฤนารถ ประสูติณวัน ๖ ๒๑๐ ค่ำ สัปตศกจุลศักราช ๑๒๖๗ (พ.ศ. ๒๔๔๘).

๘๙, หม่อมเจ้าหญิงชมชิด ในกรมพระจันทบุรินฤนารถ ประสูติณวัน ๖ ๔๑ ฯ ค่ำ สัปตศกจุลศักราช ๑๒๖๗ (พ.ศ. ๒๔๔๘).

๙๐, หม่อมเจ้าหญิงจิตบรรจง ในกรมพระจันทบุรินฤนารถ ประสูติณวัน ๑ ๔๓ ฯ ค่ำ สัปตศกจุลศักราช ๑๒๖๗ (พ.ศ. ๒๔๔๘).

๙๑, หม่อมเจ้าอากาศดำเกิง ในกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ประสูติณ วัน ๑ ๑๒๑๔ ค่ำ สัปตศกจุลศักราช ๑๒๖๗ (พ.ศ.๒๔๔๘).

๙๒, หม่อมเจ้านิทัศนาธร ในกรมหลวงนครไชยศรีสุรเดช ประสูติณวัน ๒ ๑๔ ฯ ๒ ค่ำ สัปตศกจุลศักราช ๑๒๖๗ (พ. ศ. ๒๔๔๘).

๙๓, หม่อมเจ้าสมรบำเทอง ในกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ ประสูติณ วัน ๔ ๑๓ ฯ ๖ ค่ำ สัปตศกจุลศักราช ๑๒๖๗ (พ. ศ. ๒๔๔๘).

๙๔, หม่อมเจ้าหญิงเริงจิตรแจรง ในกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ ประสูติณ วัน ๔ ๔ ฯ ๗ ค่ำ สัปตศกจุลศักราช ๑๒๖๗ (พ. ศ. ๒๔๔๘).

๙๕, หม่อมเจ้าดำแคงฤทธิ์ ในกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ ประสูติณวัน ๓ ๑๑ ฯ ๑๑ ค่ำ สัปตศกจุลศักราช ๑๒๖๗ (พ. ศ. ๒๔๔๘).

๙๖, หม่อมเจ้าหญิงพรรณเพ็ญแข ในกรมหมื่นพิไชยมหินทโรดม ประสูติณวัน ๑ ๑๒ ฯ ๑๐ ค่ำ สัปตศกจุลศักราช ๑๒๖๗ (พ.ศ. ๒๔๔๘).

หนังสือพิมพ์ไทยเขษม

๙๗, หม่อมเจ้าอติวงศ์วิวัสวัต ในกรม หมื่นไชยาศริสุริโยภาศ ประสูติณวัน ๔ ๗ ๘ ค่ำ นพศกจุลศักราช ๑๒๗๙ (พ.ศ.๒๔๖๐).

๙๘, หม่อมเจ้าสุริยทัตรังสัน ใน กรมหมื่นไชยาศริสุริโยภาศ ประสูติณวัน ๒ ๓ ๗ ๑๑ ค่ำ นพศกศักจุลราช ๑๒๗๙ (พ.ศ. ๒๔๖๐).

๙๙, หม่อมเจ้าสนิทประยูระศักดิ์ ใน กรมขุนไชยนาทนเรนทร ประสูติณวัน ๒ ๑ ๗ ๑๐ ค่ำ นพศกจุลศักราช ๑๒๗๙ (พ.ศ. ๒๔๖๐).

หม่อมเจ้าพระนัดดา ในสมเด็จเจ้าพ้ากรมพระ จักรพรรดิพงศ์.

๑๐๐, หม่อมเจ้าการวิก ในกรมหมื่น อนุพงศ์จักรพรรดิ ประสูติณวัน ๒ ๓ ๕ ค่ำ นพศกจุลศักราช ๑๒๗๙ (พ.ศ. ๒๔๖๐).

๑๐๑, หม่อมเจ้าจิตรการ ในกรมหมื่น อนุพงศ์จักรพรรดิ ประสูติณวัน ๖ ๑๒ ๑๑ ค่ำ นพศกจุลศักราช ๑๒๗๙ (พ.ศ. ๒๔๖๐).

๑๐๒, หม่อมเจ้าหญิงดวงตา ใน กรมหมื่นอนุวรรตน์จาตุรนต์ ประสูติ ณ วัน ๗ ๑๑ ค่ำ สัปตศกจุลศักราช ๑๒๖๗ (พ.ศ. ๒๔๔๘).

หม่อมเจ้าพระนัดดา ในสมเด็จพระราชบิตุลา บรมพงศาภิมุข

๑๐๓, หม่อมเจ้าหญิงสวรรณา ใน กรมหมื่นภาณุพงศ์พิริยเดช ประสูติ ณ วัน ๗ ๕ ๑ ค่ำ นพศกจุลศักราช ๑๒๗๙ (พ.ศ. ๒๔๖๐).

หม่อมเจ้าพระราชนัดดา ในพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้า เจ้าอยู่หัว พระราชวังบวร ในรัชชกาลที่ ๔.

๑๐๔, หม่อมเจ้าธำรงวรรัตน์ ใน กรมหมื่นสถิตยธำรงสวัสดิ์ ประสูติ ณ วัน ๓ ๑ ๑ ค่ำ ตริศกจุลศักราช ๑๒๔๓ (พ.ศ. ๒๔๒๔).

๑๐๕, หม่อมเจ้าประสิทธิศักดิ์ ในกรมหมื่นจรัสพรปฏิภาณ ประสูติณวัน ๕ ๆ ๔ ๑ ค่ำ เบ็ญจศกจุลศักราช ๑๒๕๕ (พ.ศ.๒๔๓๖).

๑๐๖ หม่อมเจ้าจินดารัตน ในพระองค์เจ้าสนั่น ประสูติณวัน ๓ ๆ ๓ ค่ำ ตรีศก ๔ จุลศักราช ๑๒๔๓ (พ.ศ. ๒๔๒๔).

หม่อมเจ้าพระราชนัดดา ในกรมพระราชวังบวรพิชัยชาญ ในรัชชกาลที่ ๕.

๑๐๗, หม่อมเจ้าวรพัฒนาภรณ์ ๑ ในพระองค์เจ้าวรุฒิอาภรณ์ราชกุมาร ประสูติณวัน ๔ ๑๔ ๑๑ ค่ำ เบ็ญจศกจุลศักราช ๑๒๕๕ (พ. ศ. ๒๔๓๖).

๑๐๗, หม่อมเจ้าหญิงยุพาพิมล ในพระองค์เจ้าวรุฒิอาภรณ์ราชกุมาร ประสูติณวัน ๔ ๆ ๕ ๕ ค่ำ นพศกจุลศักราช ๑๒๗๙ (พ. ศ. ๒๔๖๐).

อนึ่ง เนื่องด้วย ในการพระราชพิธีเฉลิมฉลองพระชนมพรรษาปีนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้เสนาบดีกระทรวงวัง จัดการออกหมายเชิญบรรดาพระราชวงศ์กับปวงเสนาอำมาตย์ราชเสวก ผู้มียศตั้งแต่นายร้อยตรี, นายเรือตรี, รองอำมาตย์ตรี, กับรองเสวกตรี, หรือบรรดาศักดิ์สัญญาบัตร์ขึ้นไป ๑ พระภิกษุสมณศักดิ์และเปรียญ ๑ สตรีบรรดาศักดิ์ผู้ได้รับตราตั้งแต่จตุถจุลจอมเกล้า กับข้าราชการฝ่ายใน ๑ ซึ่งประสูติและเกิดในมะเสงนักษัตร พ. ศ. ๒๔๓๖ โดยมีพระชนม์และอายุนับได้ถึงปีนี้ พ. ศ. ๒๔๗๒ นี้ สิริรวมได้ ๓๖ ปีเต็ม ให้เข้าไปรับพระราชทานกระยาหารณภายในพระที่นั่งอนันตสมาคม เพื่อได้สดับพระบรมราโชวาท กับพระราชทานของที่ระฤกโดยทั่วถ้วนกัน อันบรรดาท่านผู้มีเกียรติยศได้เป็นสหะชาติร่วมปีพระบรมราชสมภพนั้น ได้มีบัญชีแสดงจำนวนไว้ดังต่อไปนี้ :—

---

(๑) ท่านผู้นี้ทรงเป็นสหะชาติร่วมวันทันคืนพระบรมราชสมภพ, พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชชกาลปัจจุบัน.

พระอนุวงศ์

ฝ่ายหน้า ๙ ฝ่ายใน ๒ รวม ๑๑

ข้าราชการฝ่ายใน

หญิง ๑ รวม ๑

กระทรวงมหาดไทย

ชาย ๑๑๒ หญิง – รวม ๑๑๒

กระทรวงวัง

ชาย ๓๑ หญิง – รวม ๓๑

กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ

ชาย ๕๗ หญิง – รวม ๕๗

กระทรวงเกษตราธิการ

ชาย ๑๔ หญิง – รวม ๑๔

กระทรวงกระลาโหม

ชาย ๑๒๑ หญิง – รวม ๑๒๑

กระทรวงทหารเรือ

ชาย ๓๑ หญิง – รวม ๓๑

กระทรวงยุติธรรม

ชาย ๒๔ หญิง – รวม ๒๔

กระทรวงพาณิชย์และคมนาคม

ชาย ๒๕ หญิง – รวม ๒๕

กระทรวงธรรมการ

สงฆ์สมณศักดิ์ ๒๑ เปรียญ ๑๑

ชาย ๒๙ หญิง – รวม ๖๑

กระทรวงการต่างประเทศ

ชาย ๒ หญิง – รวม ๒

กรมราชเลขาธิการ

ชาย ๓ หญิง – รวม ๓

กรมพระคลังข้างที่

ชาย ๕ หญิง – รวม ๕

รวมทั้งสิ้น ๔๙๘ คน

---

(๑) บัญชี สหะชาต ออก จะสับสนแก้ไขกันอยู่ไม่เว้นแต่ละวัน เพราะเข้าใจผิดในเรื่อง พ. ศ. ที่เกิด หนังสือนี้จะรอไปจนให้เรียบร้อยเสียก่อนก็ผิดกับทางการณ์ของโรงพิมพ์ ในขณะที่ส่งร่างขึ้นแท่นพิมพ์ก็เย็นวันที่ ๑๑ แล้ว หวังใจว่าจะไม่ผิดพลาดไปมากมายนัก.

กับในโอกาสเดียวกันนี้[1] พระบรมราชวงศา นุวงศ์ ๑ ราชสกุล[2] ฝ่ายหน้าฝ่ายใน ๑ ราชินิกุล[3] ฝ่ายหน้าฝ่ายใน ๑ ซึ่งมีพระชนม์และอายุได้ประสูติและเกิดใน พ.ศ. ๒๔๐๐ ถึง พ.ศ. ๒๔๖๐ อันเป็นมะเสงนักษัตร์

รอบ ๖ รวม ๗๓ ปี		รอบ ๕ รวม ๖๑ ปี	
รอบ ๔ รวม ๔๙ ปี		รอบ ๓ รวม ๓๗ ปี	
รอบ ๒ รวม ๒๕ ปี		รอบ ๑ รวม ๑๓ ปี	

นั้น โดยนับตามวิธีลำดับย่างเข้า และมีนามบัญญัติในพระราชพิธีนี้เรียกว่าอุปชาต. ก็พระราชทานเลี้ยงน้ำชา และของที่ระฤกสำหรับเป็นเครื่องหมายมะเสงนักษัตรเช่นเดียวกัน.

บรรดาลูกเสือและนักเรียนชายหญิงซึ่งเกิดในมะเสงนักษัตร์ พ.ศ. ๒๔๖๐ ไม่นับว่าเป็นอุปชาต รวม ๓,๕๑๘ คน ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานเครื่องหมายบี พระบรมราชสมภพอีก คือ:—

ลูกเสือ ๕๒๖ คน
นักเรียนชาย ๑,๙๔๙
นักเรียนหญิง ๑,๐๔๓

พระบาทสมเด็จ พระเจ้าอยู่หัว ย่อมมีน้ำพระราชหฤทัยอันประกอบด้วยพระมหาเมตตาธิคุณและพระมหากรุณาธิคุณ ยิ่งใหญ่ เห็น ปาน ฉะนั้น ฉะนั้นแม้ดวงตะวัน ผู้ ทำวัน ด้วยแสง สุริยโสภา และดวงเดือนผู้ ทำ ราตรี ด้วย แสง จันทโรภาส อีกท้องฟ้านภากาศหรือมวลหมู่มหิมาสิเนรุมาศ ยุคุนธร ทั่วทั้งภูมิภาคย์ตพีแผ่นดินดอนอันแสนหนัก พระมหาสมุทร์จัตรุทวีปอันลิ่วลักษณ์ กว้างและกว้างใหญ่ กับบรรดานานาสารพัดธรรมชาติทั้งปวงนั้น ๆ ก็ดี กระนั้นก็หามีปริมาณไพศาลแสนสุดมาตรา เสมอเหมือนดั่งพระมหาเมตตาธิคุณและพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแม้แต่สักเพียงน้อยหนึ่งก็หามิได้.

---

(๑) คือ วันที่ ๑๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๒ ก่อนวันงานเลี้ยงกระยาหารสหะชาต ๑ วัน

(๒) คือ บุทคลซึ่งมีอิสสรศักดิ อยู่ข้างหน้านาม เช่น หม่อมราชวงศ์ และ หม่อมหลวง กับผู้มีคำว่า 'ณ อยุธยา' ต่อท้ายนามสกุล.

(๓) คือ ณ บางช้าง, บุนนาค, ชูโต, วงศาโรจน์, สิริสัมพันธ์, สุขุมกุล, ศิริธร, รวม ๗ สาย แต่สำหรับราชสกุล และ ราชินิกุล ต้องมียศ และบรรดาศักดิ ตามเกณฑ์สหะชาต ๓ รอบนักษัตรด้วย.

รตนตฺตยานุภาเวน โสตฺถิ เต โหตุ สพฺพทา
อิจฺฉิตํ ปตฺถิตํ ยถาตถํ ขิปฺปํ สมิชฺฌตุ ฯ

ด้วยอานุภาพแห่งพระศรีรตนไตรย อันเป็นนิรัตศัยบุญญเขตต์ ขอความสวัสดีศรีวิเศษในที่ทุกสถาน จงเจริญมีแด่ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจาอยู่หัว อิฐมนุญผลชัยมงคลใด ๆ อันใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทมีพระราชประสงค์จำนงหมาย ก็ขอมนุญผลนั้น จงเร็วพลันสำเร็จ สมดั่งพระราชปณิธานจุ่งทุกเมื่อทุกประการเทอญ.

หมายเหตุ ศุภมาศวันคืนประสูติจ้าวนายซึ่งปรากฏในหนังสือนี้ถ้ามีการผิดพลาดไปประการใด ผู้รวบรวมขอประทานอภัยโทษด้วยความเคารพอย่างสูง.

อายัณโฆษ

◎ เห็นท่านนิ่ง หยิ่งไฉน ไม่รู้ถึง รู้ไม่อึง นั่นและลึก น่าตรึกแหน
รู้แล้วโพร่ง โด่งดุ พายุแม้น ไม่เหมือนแผน ฟ้าเปรียง เหลือเลี่ยงเอย ฯ

พระศรี นิพนธ์

งู

ร.อ.หม่อมหลวง ปิ่น มาลากุล

งูเป็นสัตว์ที่มนุษย์คิดคำบรรพ์นับถือกันมาก่อนลัทธิศาสนา ถ้าเราอ่านพิจารณาหนังสือตลอดจนเอาใจใส่พิเคราะห์ดูชิ้นศิลปของมนุษย์โบราณทุกชาติ เราจะเห็นว่าชาติสำคัญต่าง ๆ ล้วนนับถืองูมาด้วยกันทั้งสิ้น เป็นต้นว่าชาติจีน นับถือมังกร หรือพญานาค ชาติไอยคุปต์นับถือมังกร หรือจรเข้ และงูชักชาติอินเดียนับถือพญานาค หรืองู และมังกร ชาติกรีกและโรมันนับถือมังกรหรืองู มังกรกับพญานาคนั้น ถ้าพิเคราะห์ตามเรื่องราวต่าง ๆ จะเห็นว่ารวม ๆ อยู่ในความหมายอย่างเดียวกัน ว่าเป็นงู และบางทีความหมายก็เลยไปถึงจรเข้ด้วย ตามศัพท์นาคคืองู แปลว่ามังกรก็ได้ และมังกรก็แปลได้ว่าจรเข้ ด้วยยิ่งเทียบกับข้างฝรั่งแล้วมังกรคือ *Dragon* ยิ่งเป็นได้ทั้งจรเข้และงูทีเดียว เช่น *Dragon* ที่ชาวบาบิโลนนับถือ และคาเนียลผู้ทำนาย (*Prophet*) ในรัชชสมัยพระเจ้าเนบูคัดเนสสาร์ (๖๐—๑๗ ปี ก่อนพุทธศก) ฆ่าตายนั้นปรากฏว่าเป็นจรเข้ (*Crocodile*) ศักดิ์สิทธิ์ของไอยคุปต์ แต่ *Dragon* ที่พระเจ้าอเล็กซันเดอร์มหาราช (พ.ศ. ๑๘๗—๒๑๙) ทรงพบในถ้ำคราวกรีฑาทัพมาตีอินเดียนั้น ปรากฏว่าเป็นงู [หนังสือภาษากรีกชื่อ *De Natura Animalium* ซึ่งอิเลียน (ราว พ.ศ. ๘๐๐) เป็นผู้แต่งกล่าวว่างูนี้ใหญ่โตมาก ดวงตาแต่ละข้างโตเท่าโล่ห์ของทหารกรีก] ในหนังสือชั้นเจากังมูอันเป็นคัมภีร์โบราณกล่าวด้วยสรรพคุณยาแก้โรคของจีนแต่งโดยหลิเซชินครั้งราชวงศ์เหม็ง (พ.ศ. ๑๙๑๑—๒๑๗๑)

มีคำอธิบายถึงมังกรว่ามังกรนั้น ชาวอัษฎงคต เรียก *Nake* (เข้าเค้า *Snake* ที่แปลว่างูของฝรั่ง) เป็นคำที่ออกจากคำว่า*Naga* คือนาคของอินเดีย นอกจากชื่อที่ยกมาให้เห็นว่าออกจะสับสนกันดังกล่าวแล้ว ยังมีเรื่องของสัตว์เหล่านี้ที่เกี่ยวกับการให้น้ำให้ฝนของชาติต่าง ๆ ปนกันอีก จีนถือว่ามังกรเป็นเจ้าแห่งฝน ข้างอินเดียเจ้าแห่งฝนคือพระวรุณ และพระวรุณองค์นี้ขี่มังกร (ดูมิเค้าเงื่อนรับกันชอบกลดี) ในเรื่องฝนนี้ตามลัทธิฮินดูยังมีเรื่องราวแตกแยกออกไปอีกว่า ฝนหรือเมฆเป็นงูชื่ออหิ หรือวฤตร (พฤตาสูร) พระอินทร์ต้องใช้วัชระคอยปราบงูวฤตรตัวนี้ เพื่อให้บังเกิดฝน ข้างฝรั่งถือว่ามังกรชื่อไตฟอน เป็นเจ้าลมพายุฝน (*Typhon* หรือ *Typhoeus* ซึ่งกลายมาเป็น *Typhoon* คือลมไต้ฝุ่นทุกวันนี้) มังกรตัวนี้รบกับเทวดาเซอัสฯ เอาสายฟ้าฆ่าตาย (เรื่องนี้เมื่อเทียบกับข้างอินเดียแล้ว จะเห็นว่าคล้ายกันชอบกลเหมือนกัน พระอินทร์ถือวัชระปราบงูพฤตาสูร ดูตรงกับเทวดาเซอัสถือสายฟ้าฆ่ามังกรไตฟอน และไปตรงกับไอยคุปต์ที่มีเรื่องทำนองเดียวกันว่าเมฆเป็นงูชื่ออาเปบีราคือพระอาทิตย์ต้องคอยปราบงูตัวนี้อีกทางหนึ่งด้วย) ข้างไทยเราก็ถือว่านาคเป็นผู้ให้น้ำ (ดูปฏิทิน) ล้วนรวมกันอยู่ในจำพวกงูทั้งนั้น ยังเรื่องสุริยคราส จันทรคราสของชาติต่าง ๆ ก็ออกจะปน ๆ กันในเรื่องงูอีก คัมภีร์ใบบลของฆริสเตียนกล่าวว่าสุริยคราส จันทรคราส เกิดจากอำนาจของมังกรตัวหนึ่งชื่อลิเวียทัน คัมภีร์ปราณะของฮินดูกล่าวตำนานสุริยคราสว่าอสูรชื่อไสงหิเกยมีหางเป็นนาคปลอม เป็นเทวดาเข้าไปช่วยกวนเกษียรสมุทร เพื่อทำน้ำอมฤต คราวกุรมาวตาร[1] จึงได้กินน้ำอมฤตด้วย พระอาทิตย์กับพระจันทร์จับได้กล่าวโทษขึ้นพระวิษณุ กริ้วเอาจักร์ขว้าง ไสงหิเกยตัวขาดออกเป็นสองท่อน ท่อนหัวไปเป็นราหูอยู่กลางอากาศ คอยจับพระอาทิตย์พระจันทร์อม

---

๑ กุรมาวตาร คือนารายณ์อวตารเป็นเต่า ปางที่สองนี้ เป็นเรื่องที่ออกจากสุริยคราสซึ่งมีจริงเมื่อวันที่ ๒๕ ตุลาคม ปี ๔๐๒ ก่อนพุทธศก ข้อที่ควรสนใจในเรื่องนี้อีกอย่างหนึ่งก็คือ พระราหูมีชื่ออีกชื่อหนึ่งว่า ภรณิภู แปลว่าผู้เกิดจากดาวภรณี และสุริยคราสครั้งนี้จับเวลาดวงอาทิตย์อยู่ในระหว่างกลุ่มดาวภรณีทั้งสามดวง (ดาวภรณีเป็นดาวนักษัตร์กลุ่มที่ ๗ มีสามดวง)

หนังสือพิมพ์ไทยเขษมรัฐ

เพื่อแก้แค้น ท่อนหางไปเป็นพระเกตุ ทั้งพระราหู และพระเกตุนับเป็นเทวดาพระเคราะห์ด้วยกัน โหราศาสตร์ข้างฝรั่งเรียกพระราหูว่า *Dragon's head* เรียกพระเกตุว่า *Dragon's tail.* ข้าง ไอยคุปต์ก็มีเรื่องว่า สุริยคราสเกิดโดยงูชื่อ อาเปยี กลืนดวงอาทิตย์ ความรวม ๆ กันของจำพวกสัตว์เหล่านี้ยังมีข้อที่พึงสังเกตอีกก็คือ พระวรุณในลัทธิไสยศาสตร์นั้นเป็นของม "นาค" มี "มังกร" เป็นพาหนะและมี "ปลา" เป็นธง ล้วนรวมกันอยู่ในจำพวกงูหมด เมื่อทั้งเรื่องและทั้งชื่อออกจะสับสนปนเปกันเช่นนี้ เรื่องงูที่จะกล่าวต่อไปจึงต้องเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับมังกร พญานาค และจรเข้ตลอดจนปลาด้วย

เหตุไรมนุษย์ทุกชาติทุกภาษาจึงพากันนับถืองูมาเหมือน ๆ กันตั้งแต่โบราณดึกดำบรรพ์ ปัญหาข้อนี้เป็นเรื่องที่น่าเอาใจใส่มาก ตำนานปรัมปราเก่า ๆ ของชาติต่าง ๆ และเรื่องราวในทางศาสนา เราจะเห็นว่ามักมีเรื่องงูกับมนุษย์พัวพันกันชอบกล ชวนให้คิดว่าบางทีในสมัยดึกดำบรรพ์งูกับมนุษย์อาจจะกลายจากกันได้อย่างใดอย่างหนึ่งดอกกะมัง ตำนานปรัมปราข้างจีนมักมีเรื่องเห็นคนเป็นมังกร หรือเห็นมังกรเป็นคนมากมายหลายเรื่อง (เรื่องทำนองนี้มีอยู่ในหนังสือชะนิดที่เราเรียกว่าพงศาวดารจีนมากแล้ว) ตำนานลัทธิเก่า ๆ ข้างไอยคุปต์จำพวกเทวมักเป็นงูโดยมาก ตำนานลัทธิศาสนาข้างอินเดียทั้งพุทธและพราหมณ์หรือฮินดูมีเรื่องยอกชัดทีเดียวว่างูเป็นมนุษย์ ในลัทธิพราหมณ์หรือฮินดูมีโลกสำหรับงูเรียกว่า ยาคาล พญาวาสุกินาคราชผู้เป็นใหญ่ในยาคาลปรากฏตามเรื่องราวทั้งพุทธและพราหมณ์ว่ามีร่างเป็นมนุษย์ พญาอนันตนาคราชซึ่งเป็นบัลลังก์ของพระนารายณ์ก็มีกำเนิดจากมนุษย์คือเป็นโอรสของพระกัศยปประชาบดีกับนางกัทรุ และอวตารลงมาเป็นมนุษย์ได้ เช่นเป็นพระลักษมณ์ในรามจันทราวตารปางที่ ๗ และเป็นพระพลรามในกฤษณาวตารปางที่ ๘ ในลัทธิพุทธศาสนามีปรากฏในทศชาติว่าพระพุทธเจ้าเสวยพระชาติเป็นงูซึ่งแปลงเป็นมนุษย์ได้ คือเป็นพระภริทัตนายอาลัมพายน์จับเอามาฝึกหัดให้เล่นให้คนดู อนึ่งควรสังเกตว่าในทศชาติคือชาติใหญ่สิบชาติที่สุดที่จะได้ตรัสเป็นพระพุทธเจ้านี้ พระพุทธองค์เกิดเป็นมนุษย์ทั้งนั้น เว้นอยู่ชาติเดียวที่เกิดเป็นงู แต่จำแลงเป็นมนุษย์ได้

จึงเป็นเรื่องที่น่าคิดว่างูกับมนุษย์ใกล้กันเพียงไร ท้าววิรูปักษ์ของนาคในมหาสมัยสูตร์และภาณยักษ์ก็มีร่างเป็นมนุษย์เหมือนกัน ตำนานปรัมปราข้างฝรั่งมีเรื่องเล่ากันในยุโรปทั่วไป ถึงเรื่องมังกรแปลงเป็นมนุษย์ได้ มีภรรยาเป็นมนุษย์ มีวังสวยงามเป็นที่อยู่ และมีอะไรต่ออะไรอย่างที่มนุษย์จำเป็นจะต้องมีพร้อมทุกอย่าง[1] ในภาคสุดตะวันออก พงศาวดารของชาติต่าง ๆ มีเรื่องกล่าวถึงงูมาเกี่ยวข้องกับมนุษย์แทบทุกชาติ ชาติในแหลมสุวรรณภูมิทั่วไปมักขึ้นต้นพงศาวดารด้วยงูแปลงเป็นนางมนุษย์ไทยแสนหวีมีเรื่องขุนอ้ายได้นางนาคเป็นภรรยา เกิดบุตร์สืบมาจนถึงขุนท้าวกวาผู้สร้างนครโยนก ไทยสยามมีเรื่องท้าวอภัยคามินิได้นางนาคเป็นมเหษีเกิดโอรสคือ อรุณราชกุมารหรือพระร่วงเมืองศรีสัชนาลัย พงศาวดารพะม่ามอญขึ้นต้นด้วยเรื่องพระเจ้าเสนะคงคาได้นางวิมาลาลูกนาคเป็นมเหษี พงศาวดารญวนขึ้นต้นด้วยเรื่องพระเจ้ากินเยืองเวืองได้มเหษีเป็นลูกพญานาคชื่อนางเทืองลอง มีโอรสชื่อพระเจ้าหลากลองกุน ซึ่งเมื่อได้ทรงราชย์สืบสันตติวงศ์ เวลาประทับบนบัลลังก์ เสนามาตย์ราชบริพารเห็นเป็นงูหรือพญานาคเสมอ[2] หนังสือโกกูชิริยาอันเป็นพงศาวดารญี่ปุ่นขึ้นต้นด้วยตำนานปรัมปราว่าอิโกโฮโฮดามิโนมิโกโต (นัยว่าเป็นเทวดา) เป็นพรานบ้า มีพี่ชายชื่อโฮโนซาซุริโนมิโกโตเป็นพรานเบ็ด ต่อมาเปลี่ยนอาชีพกัน โฮโน (ขอเรียกสั้น ๆ) ล่าสัตว์ไม่ได้จึงขอเบ็ดคืน แต่อิโกโฮโฮทำเบ็ดตกน้ำหายเสีย จะหาให้ใหม่โฮโน

---

๑ ไทยเราก็มีเรื่องรเขักลายเป็นมนุษย์ได้ คือเรื่องไกรทองรเข พวกชาละวันเวลาอยู่ในถ้ำเป็นมนุษย์หมด และชาละวันก็มีเมียมนุษย์คือนางตะเภาทอง เรื่องนี้ถือกันว่าเป็นเรื่องจริงเหมือนกัน

๒ มีเรื่องว่าเพราะพระองค์เป็นลูกนาค งูจึงมาอาศัยอยู่ในบ้านเมืองชุกชุม และกัดคนตายมาก เพื่อป้องกันอันตรายจากงู พระเจ้าหลากลองกุนโปรดให้ราษฎรสักงูลงไว้ตามแขนหรือร่างกาย งูเห็นจะได้คิดว่าเป็นพวกเดียวกันไม่ทำร้าย การสักงูเลยเป็นประเพณีนิยมกันมาแต่ครั้งนั้น

ก็ไม่เอา และจะเอาอันเก่าให้ได้ ฮิโกโฮโฮ เสียใจ เลยเที่ยวเตลิดไปตามชายทะเล • พบ ซิโวขูซิโนกิผู้เฒ่า ซึ่งได้จัดการทำกรง เมนาซิโคโก ใส่ฮิโกโฮโฮแล้วทิ้งลงไปก้น ทะเล ฮิโกโฮ ไปพบวิมานสมุทรเทวดา เทวดาให้ดรุณีคนหนึ่งชื่อ โตโยตามาเป็นภรรยา ฮิโกโฮ ได้เบ็ดที่หายคืน กับได้หยกวิเศษอีกสองดวง ภายหลังที่อยู่กินด้วยกันมา ๓ ปี ฮิโกโฮก็ลากลับ ภรรยาบอกว่า นางมิครรภ์ และจะขึ้นมาหาฮิโกโฮที่ชายทะเลเวลาคลื่นลมจัด ต่อมา นางโตโยตามาก็ขึ้นมาบนบก และขอร้องไม่ให้ฮิโกโฮไปหานางที่เตียงเวลานางนอนหลับ แต่ฮิโกโฮคลานไปแอบดู เห็นมังกรตัวหนึ่งซ้อนอุ้มทารกคนหนึ่งไว้ในขนด ทันใดนั้นมังกรก็เผ่นขึ้นจากเตียงพุ่งหายลงไปในทะเล ทารกนั้นชื่อฮิโกนาคิซาตาเกอูคายาฟูกิอะยาทซุโนมิโกโต ซึ่งเมื่อฮิโกโฮโฮดามิโนมิโกโตตายก็ได้ครองสมบัติต่อมา นอกจากเรื่องงูเป็นมนุษย์ของชาติต่าง ๆ ดังบรรยายมายังมีเรื่องงูเกี่ยวกับปฐมบุรุษของมนุษย์เมื่อคราวน้ำท่วมโลกคล้ายคลึงกันหลายชาติเรื่องนั้น ๆ แสดงให้เห็นว่าเมื่อน้ำท่วมโลกลดแล้ว คงมีงูใหญ่มหึมาเหลือรอดอยู่ และคงจะมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับมนุษย์อย่างใดอย่างหนึ่ง งูกับมนุษย์จึงพัวพันกันมาอย่างน่าพิศวง หนังสือซูกิงอันเป็นจดหมายเหตุโบราณของจีนตั้งแต่ครั้งแผ่นดินพระเจ้าเยาหรือเงี่ยวเต้ (ปี ๑๘๑๓ ก่อนพุทธศก) ได้บรรยายถึงคราวน้ำท่วมใหญ่ครั้งนั้นไว้อย่างพิศดาร และหมางอื้อ (ศิษย์ของอื้อ) ได้เขียนข้อความตามจดหมายเหตุฉะบับนี้ว่าในรัชชสมัยพระเจ้าเงี่ยวเต้น้ำล้นฝั่งท่วมบ้านเมือง งูกับมังกรเต็มไปหมด ประชาชนไม่มีที่อยู่ ขุนนางชื่อยู้ (คือพระเจ้ายู้หรืออู๋เต้ทรงราชย์ปี ๑๖๖๒ ก่อนพุทธศก) ขุดคลองระบายน้ำ ต้อนงูกับมังกรออกไปตามทุ่งหมด ตำนานปรัมปราข้างกรีกมีเรื่องกล่าวถึงน้ำท่วมโลกในสมัยเดอูคาลิโอนว่า เมื่อน้ำลดแล้วพื้นแผ่นดินเป็นโคลนตมทั่วไป มีงูใหญ่ตัวหนึ่งเกิดขึ้นจากตม เข้าอยู่ในถ้ำแห่งหนึ่งบนภเขาปาร์นัสซัสในนครเดลฟี ชาวกรีกได้นับถืองูใหญ่ตัวนี้เป็นปฐมและเลยถือเป็นคตินิยมว่านางธรณีหรือเทวีรักษาพื้นแผ่นดินมีรูปเป็นงู การถือว่างูมีหน้าที่รักษาพื้นแผ่นดินนี้เป็นการน่าประหลาดที่มาตรงกับคตินิยมข้างอินเดียที่ถือว่าแผ่นดินตงอยู่บนหัวพญาเศษนาค

และไปตรงกับคตินิยมข้างอินที่ถือว่ามังกรเป็นผู้รักษาโลก ในคัมภีร์ศตะปถะพราหมณะข้างอินเดียมีกล่าวถึงเรื่องน้ำท่วมโลกในสมัยพระมนหรือท้าวสัตยพรตซึ่งพระนารายณ์ได้อวตารลงมาเป็นปลาในปางที่หนึ่ง (มัตสยาวตาร) ช่วยพระมนู (ปลามังกรงูตามความเชื่อเก่า ๆ ออกจะรวม ๆ กัน คำว่ามกรของอินเดียแปลได้ว่าปลา และข้างจีนก็ถือว่าปลากลายเป็นมังกรได้ เช่นในใบเซียมซีวัดกัลยาณมิตร์ก็มีว่า "ใบที่เก้าเล่าชัดตัวมัจฉา จะกลายเป็นมังกรเหมือนก่อนมา" แม้ในทุกวันนี้งูบางอย่างเป็นปลาปลาบางอย่างเป็นงู) พงศาวดารข้างไทยหลายพวกเริ่มเรื่องด้วยน้ำล้างโลกและพญานาคคล้ายคลึงกัน พงศาวดารโยนกลานนาไทยว่าเมื่อน้ำท่วมลดแล้ว มีนาคราชสองตัวมาขุดควักแผ่นดินให้น้ำไหลลงมหาสมุทร ทางที่น้ำไหลได้ชื่อว่าแม่น้ำ มีแม่น้ำโขงและน้ำแตกน้อยซึ่งเป็นที่ตั้งของพวกสิบสอง ก็ทำหน้าที่อำนวยความสุขให้มนุษย์เช่นเป็นพญานาคมาขุดคูให้เป็นเขตต์แดน พงศาวดารล้านช้างกล่าวถึงน้ำท่วมใหญ่ ขุลางเชิงต่อแพบรรทุกครอบครัวหนีรอดจากอันตรายได้กับมีนาค ๗ ตัวมาอยู่ที่เมือง จึงได้ชื่อว่าศรีศตนาคนหุต พงศาวดารดึกดำบรรพ์ของเขมรกล่าวว่าประเทศเขมรเดิมเป็นเกาะมีน้ำล้อมรอบ (น่าจะหมายถึงน้ำท่วม) มีพญานาคกับตะกวดอยู่บนเกาะนั้น ต่อมาตะกวดมาเกิดเป็นมนุษย์ พญานาคมาสร้างเมืองให้และให้ชื่อว่ากัมพูชา[1] การที่พงศาวดารของชาติต่าง ๆ กล่าวรับกันในเรื่องน้ำท่วมโลก และเมื่อน้ำลดแล้วมีงูใหญ่มาเกี่ยวข้องกับมนุษย์ละม้ายกันหมดเช่นนี้ ย่อมเป็นข้อสนับสนุนความสัมพันธ์กันในระหว่างงูกับมนุษย์ตามที่มีปรากฏในตำนานปรัมปราของชาติต่าง ๆ ทั่วโลก เป็นต้นว่ามาสมพงษ์กับมนุษย์บ้าง มาช่วยสร้างเมืองบ้าง มีฉะนั้นก็ทำหน้าที่อำนวยความสุขให้มนุษย์เช่นเป็น

---

๑ เรื่องน้ำท่วมโลกนี้ยังมีปรากฏในคัมภีร์ไบบลของพวกยิวและฆริสเตียน ซึ่งกล่าวว่าโนอาห์เป็นผู้รอดตาย และมีปรากฏในคัมภีร์โกหร่านของพวกมหมัด ซึ่งกล่าวว่าคนรอดตายชื่อโนเฮ นักปราชญ์ต่าง ๆ ลงความเห็นว่าโลกคงเกิดน้ำท่วมใหญ่จริงในครั้งโบราณ เรื่องนี้ถ้ามีโอกาสข้าพเจ้าจะเขียนสู่กันฟังสักครั้งหนึ่ง

เท้า ลม ฝน ยันดาล ให้ฝนตก ดังกล่าว มาแล้ว ข้างต้นนั้น ให้มีน้ำหนักดีขึ้น และ ความเกี่ยวข้องกัน ในทางที่งู มีอุปการคุณ แก่มนุษย์นี่เอง คงจะเป็นมูล ให้มนุษย์ เกิดความนับถืองู

ยัง อำนาจ ของงู อีก อย่างหนึ่ง ที่อาจ เป็นเหตุ ให้มนุษย์นับถืองู ได้ ในยุคดึกดำบรรพ์ งูมีรูปร่าง ใหญ่ โต มีฤทธิ์เดช เหนือมนุษย์ และสรรพสัตว์ ทั้งปวง หนังสือ *Encyclopoedia of Arts and Scinces* แถลงความจริงในเรื่อง อภินิหาร ของงู เป็น ใจความว่า “ในสมัยดึกดำบรรพ์ ครั้งมนุษย์ยังกระจัดกระจายกันอยู่เป็นส่วนน้อย งูโตถึงขนาดใหญ่มหึมา อย่างน่ามหัศจรรย์ที่สุด สัตว์ดุร้ายทุกชะนิดเช่น สิงห์ โต เสือ ช้าง กลัวงูหมด” หนังสือเก่า ๆ ของชาติต่าง ๆ ก็มีที่กล่าวถึงเรื่องงู ใหญ่มากมาย หลายฉะบับ แต่ล้วนเป็นความจริง ทั้งนั้น หนังสือซันไฮกิง[๑] กล่าวถึงงู ว่าในประเทศปา (ไทยดึกดำบรรพ์ ดูหนังสือหลักไทย) มีงู ใหญ่ ชะนิดกินช้างได้ เมื่อกินเข้าไปแล้ว สามปีจึงขยอกเอากะดูกออกหมด ใครได้กินงูชะนิดนี้จะไม่เป็นโรค ผอมเหลือง ดิโอโดรัสสิกุลัสนักพงศาวดาร ชาว โรมัน สมัย พระเจ้าออกัสตัสยรมราชาธิราช โรมัน (พ.ศ. ๔๘๐–๕๕๗) กล่าวถึงแควันตามลุ่มน้ำไนล์ ในประเทศลิบยา (ดินแดนระหว่าง ไอยคุปต์กับมหาสมุทรอัตลันติค สมัยโบราณ) ว่าเป็นที่ ๆ มีงู ใหญ่มาก เวลาช้างยกโขลงมากินน้ำ งูเหล่านั้นพากันเข้ารัดช้างไว้ ในขนดขนหมดกำลังลงแล้วก็กิน ปลินินัก

---

๑ ซันไฮกิง แปลว่า คัมภีร์กล่าวด้วยภูเขา และ ทะเล เป็นหนังสือเก่าที่สุดของจีน นับว่านักปราชญ์จีนชื่อ กุงเจีย กับ จุงกู รวบรวมแต่งขึ้นจากลายสลักบนโถเก้าใบที่พระเจ้ายู (ก่อน พ.ศ. ๑๖๖๒) ทรงทำขึ้น จุงกู เป็นอาลักษณ์หรือราชบัณฑิตย์ ผู้จดหมายเหตุการณ์แผ่นดิน (คือแต่งพงศาวดาร) ในรัชชสมัยกระษัตริย์วงศ์เฮีย องค์ท้ายที่สุด ซึ่งทรงราชย์เมื่อปี ๑๒๗๕ ก่อนพุทธศก ครั้นแผ่นดินเกิดจลาจลในปี ๑๒๒๔ ก่อนพุทธศก จุงกู เกรงว่าพระราชาของตนจะให้เผาจดหมายเหตุต่าง ๆ เสีย ก็พาเอาหนังสือซันไฮกิง หนีไปสามิภักดิ์กับพระเจ้าเซียง ทางปฐม กระษัตริย์ต้นวงศ์หยิน หนังสือซันไฮกิงจึงเหลือฉะบับต่อมา จนทุกวันนี้

ธรรมชาติศาสตร์ชาวโรมัน (พ.ศ.๕๖๖—๖๒๒) ได้แต่ง พงศาวดาร ธรรมชาติ กล่าวถึงเรื่องงูต่อสู้กับช้างไว้หลายตอน ยังมีคนสำคัญอื่น ๆ อีกหลายคน เช่น อิพีคราเตส แม่ทัพกรีก (ตาย พ.ศ. ๑๙๕) สตราโบ นักภูมิศาสตร์ชาวปอนตัส (เกิด พ.ศ.๔๘๐) อาร์เตมิโดรัส นักภูมิศาสตร์ชาวกรีก (ราว พ.ศ. ๔๔๓) ซึ่งล้วนกล่าวต้องกันว่างูในสมัยนั้นใหญ่โตมาก จนถึงกับมีหญ้างอกขึ้นบนหลัง เมกัสเทเนส ผู้เป็นทูตคนแรกของพระเจ้าเสลยคอส นิกัตริย์กรีกมาประจำณราชสำนักกรุงปาฏลิบุตร์ในสมัยพระเจ้าจันทรคุปต์ (พ.ศ. ๒๒๒—๒๔๖) กล่าวว่างูในอินเดียมีขนาดใหญ่จนกินควายได้สบาย อริสโตตัล นักปราชญ์กรีก (พ.ศ. ๑๕๘—๒๒๑) กล่าวว่าเวลาแล่นเรือไปตามชายฝั่งประเทศลิบยา มีผู้เห็นกะดูกวัวซึ่งแสดงว่างูกินกองเกลื่อนกลาด ขณะเรือผ่านไป งูตรงเข้าประจนเรือ บ้างขว้างตัวของมันขึ้นบนเรือ ทำให้เรือคว่ำทันที ความสามารถของงูนอกจากนี้ยังมีมหัศจรรย์อีกหลายอย่าง ตามคำของ ปลินี มีปรากฏว่างูในประเทศเอทิโอเปีย (อาฟริกา) ราวสี่ห้าตัวม้วนพันขัดไขว้กันเหมือนแผงใหญ่ ลงลอยในทะเลประคุเรือชูหัวแผ่พังพานเป็นใบ แล่นตามคลื่นลมข้ามทะเล ไปหากิน ถึงประเทศอาหรับ ในหนังสือ พงศาวดาร ธรรมชาติ ของ ปลินี กล่าวถึง เมโตรโดรัส เล่าว่า ตามลุ่มน้ำรินดาคัสในอาณาจักร์ปอนตัส (ดูเรื่องดาวหางในหนังสือ มหาวิทยาลัย ฉะบับ ตุลาคม ที่แล้วนี้) งูใหญ่สามารถขับนกที่กำลังบิน ผ่านไป เหนือตัวมันมากินเป็นอาหารได้ นกนั้นจะบินสูงหรือบินเร็วเพียงไร ก็หนีไม่พ้น ในหมู่ชาวไทยมีเรื่องเล่ากันถึงงูคล้าย ทำนองนี้หลายเรื่อง ซึ่งที่แรกฟังดูไม่น่าเชื่อ แต่เมื่อเทียบกับเรื่องจริงที่คนสำคัญ ของประเทศต่าง ๆ ในสมัย โบราณ กล่าวไว้แล้ว ก็เห็นว่าน่าจะเป็น ความจริงได้ เราเคยเล่ากันว่างูบางชะนิด มีฤทธิ์แม้เพียงสายเงาเท่านั้น เจ้าของเงาก็ตาย นกบินมาบนอากาศ งูชะนิดนี้สายเงานก นกก็ร่วงผลอยลงมาตาย งูที่กล่าวนี้น่าจะเป็นชะนิดที่เมโตรโดรัส เล่านั่นเอง งูใหญ่บางชะนิดที่เล่ากันว่ามีต้นไม้งอกขึ้นบนหลัง หรือหน่อไม้ไผ่แทงทะลุขึ้นมาบนหลัง ก็คล้ายกันกับเรื่องที่อิพีคราเตส สตราโบ และอาร์เตมิโดรัส เล่า บางคนเล่าว่าคนเดินทางเห็นงูใหญ่สำคัญว่าซุงขึ้นไปนั่งพัก ติดเตาหุงเข้าบนนั้น งูร้อนดิ้นพลิกตัวจึงรู้

ว่า งู เรื่อง ทำนองนี้ ก็มีกล่าวไว้ ในหนังสือ *Encyclopoedia of Arts and sciences* ตอนหนึ่ง ว่า นาย เวนท์เวอร์ท เล่าถึงงูใหญ่ในอเมริกา ชะนิดหนึ่ง ซึ่ง ชาว อินเดียนแดง สำคัญว่า เป็น ซุง หย่อนกัน ๆะนั่งลง ยนหลัง พอดิ งู ออกเลื้อย ความที่ ชาวอินเดียนแดง ผู้นั้น ตกใจถึงกับตาย ทหารที่ไปกับนาย เวนท์เวอร์ท ได้ยิง งูตัวนี้ตาย ในหนังสือ เวสสันดรชาดก พรรณา ถึงงู ไว้ตอนหนึ่ง ว่า “นทินูปฏิเสวิเต อนึ่ง กระแสสินธุชโลธร งูเหลือม ย่อมสัญจร นอนอยู่ริมชาร อวิสาเตมหัพพลา ถึงไม่มีพิษ ฤทธิ์หาญกล้า แต่ กายา นั้น ใหญ่ยิ่ง วิด ชโลธร ทุ่มทิ้ง เพียงตลิ่งล่ม งูเหลือมก็เลื้อย งมสัตว์ กัดเป็นอาหาร” ความใหญ่โต กับ ฤทธิ์เดช ของงูได้เป็นที่ประจักษ์แจ้งอยู่ด้วยกัน ทุกชาติ ทุก ภาษา มาแต่ โบราณ ดึก ดำบรรพ์ ดังกล่าว จึงไม่น่า สงสัย ว่า ๆะไม่เป็นเหตุ ให้มนุษย์ นับถือ งู ได้อีกทางหนึ่ง

ชน ชาติ จีน มี คติ นิยม นับ ถือ มังกร คือ พญานาค หรือ งู ว่าเป็นของ ประเสริฐ สิริมงคล หนังสือ เก่า ๆ ของ จีน แทบ ทุก ฉะบับ ต้อง มี เรื่องราว เกี่ยวกับ มังกร อยู่ด้วยเสมอ เป็นต้น ว่า พระเจ้าแผ่นดิน มีลักษณะ เหมือน กับ มังกร หรือ มังกร เข้ามาในบ้านเมือง (เรา อ่าน หนังสือชะนิดที่เรียกว่า พงศาวดารจีน โดยมาก จะเห็นว่า เมื่อกล่าวถึง คนมีบุญ ซึ่งจะได้ เป็นพระเจ้าแผ่นดิน แล้ว คนนั้นต้องมีลักษณะ เหมือน มังกร เช่นหน้า เหมือน มังกร เดิร เหมือน มังกร หรือไม่ก็มี มังกร โอบคลุมตัว อยู่) การที่ถือ พระเจ้าแผ่นดิน เสมือน มังกร ท่าน เรเวอเรนด์ เยบัตเลอร์ อธิบายว่า มิ เค้ามา จากหนังสือ ยิกิง อันเป็นหนังสือเก่าที่เหลือจาก ถูก เผาไฟ ในรัชชสมัยพระเจ้าจินซีฮ่องเต้ (พ.ศ. ๒๙๗_๓๓๓) ในหนังสือยิกิงกล่าวถึง เรื่องนี้เป็นใจความสั้น ๆ ว่า มังกรผู้เป็นใหญ่ คือพญาเล่งอ๋องมีนิวาสสถานอยู่ในท้องฟ้า เมฆ ไอน้ำลม ฝนอยู่ใต้บังคับ ท่านจะโปรดให้ฝน ตก หรือ ไม่ให้ ตกก็ได้ ตามชอบใจท่าน เพราะ ฉะนั้น ความ เป็นอยู่ ของ พืช พันธ์ ธัญญาหาร จึงอยู่ที่ท่าน พญาเล่งอ๋อง พระเจ้าแผ่นดิน คือ ฮ่องเต้ ก็มีหน้าที่ สอดส่อง ดูแลทุกข์สุข ของประชา ราษฎร์ มีการทำพิธี เส้น เทพดา ฟ้าดิน เพื่อ ปราถนา ความไพบูลย์ แก่ ชน ทั้งปวง ซึ่ง พระราชกิจ ดังกล่าวนี้ ถ้าเว้นเสีย คนทั้งปวง ก็ฉิบหาย ความเปรียบเทียบ โดย นัยนี้ แปลกว้าง ๆ ว่า ความเป็นอยู่ของพืชต้อง อาสัย มังกร และความเป็นอยู่ของ พลเมือง ต้อง อาศัย พระเจ้า แผ่นดิน ทำ การ ติด ต่อ กับ

มังกรโดยทางยวงสวงเพื่อให้ๆฝนมาบำรุงพืช ให้เป็นอาหารพลเมือง การยวงสวงนี้จะทำได้ก็แต่ พระเจ้าแผ่นดิน องค์เดียวเท่านั้น มังกรกับ พระเจ้า แผ่นดิน มีฐานะ สงวน โลก มนุษย์คล้ายคลึงกัน และมีความสัมพันธ์ติดต่อกันอยู่เช่นนี้ จีนจึงถือว่าพระเจ้าแผ่นดินย่อมเป็นประดุจ มังกร เพราะฉะนั้น คนที่มีลักษณะเหมือน มังกร อย่างใด อย่างหนึ่ง จึงนับว่า เป็นผู้มีบุญ เกิดมา สำหรับ ทำนุบำรุงแผ่นดินให้มีความสุข เป็นทำนองมังกรแบ่งภาคลงมาเกิดฉะนั้น มีหนังสือเก่าๆ ของจีนหลายฉะบับที่ กล่าวถึง พระเจ้าแผ่นดินโบราณ บางองค์ว่ามีลักษณะเป็น มังกร บ้าง มังกรลงมาเกิดบ้าง เช่นหนังสือไม้ไผ่ [1] ในนั้นกล่าวว่าพระเจ้าอ่างตี่ ซึ่งทรงราชย์เมื่อ ๒๑๕๔ ปีก่อนพุทธศักกับพระเจ้าชุน หรือ ซุ่นเต้ (ปี ๑๗๑๒ ก่อนพุทธศก) มีหน้าเป็นมังกร และพระเจ้าเยา หรือ เง่ยวเต้ (ปี ๑๘๑๓ ก่อน พุทธศก) คือมังกร ลงมา ปฏิสนธิในครรภ์ของ นางกิงเตียว ผู้มารดา นอกจากนี้ยังมีเรื่องที่กล่าวถึงมังกรในทางที่ถือเป็นสิริมงคลแก่บ้านเมือง เช่น เมื่อ พระเจ้ายู่ หรือ อู๋เต้ ขึ้นเสวยราชย์ เมื่อปี ๑๖๖๒ ก่อนพุทธศกนั้น กล่าวว่ามีมังกรเขียวเข้ามาอยู่ตามชายแดน พืชพันธุ์ขัญญาหารอุดมสมบูรณ์ กับคราวหนึ่งในขณะที่พระเจ้ายู่เสด็จลงเรือ ข้ามแม่น้ำ มีมังกรเหลือง สองตัวมาหนุนเรือ ความนับถือ มังกร ว่าเป็นของประเสริฐ สิริมงคล ยังมีปรากฏในทางศิลปและขนบธรรมเนียมประเพณีข้างจีนอีกมากมาย มังกรห้าเล็บ ถือเป็น ราชลักษณ์ ของ พระเจ้าแผ่นดิน เช่น ราชบัลลังก์ มัก ทำเป็นรูป มังกรห้าเล็บ ฉลององค์ บ่กเป็นลาย มังกรห้าเล็บ

---

[1] หนังสือนี้มีตำนานมาว่าขุดพบในช่องซุ้ยของพระเจ้าเสียง (จิ้นเสียงอ๋อง ต้นราชวงศ์จิ้น พ.ศ. ๒๘๘?) เมื่อในรัชชสมัยพระเจ้าวู่ตี่ ต้นราชวงศ์ไซจิ้น (พ.ศ. ๘๐๘) จำฤกบนท่อนไม้ไผ่เป็นจำนวนมาก มีอักษรกว่าแสนคำ (อักษรจาฤกบนท่อนไม้ไผ่ทุกวันนี้ เราจะเห็นได้ที่ศาลเจ้า หรือบ้านจีน บางแห่ง) เรื่องราวในนั้น หมวดหนึ่งเป็นจดหมายเหตุการณ์ตั้งแต่รัชชสมัยพระเจ้าอ่างตี่ลงมาจนถึงปีที่ ๑๖ ในรัชชกาลของพระเจ้านั้น (ตรงกับ พ.ศ. ๒๔๕) อันเป็นกระษัตริย์องค์สุดท้าย ในราชวงศ์จิว อีกหมวดหนึ่งเป็นหนังสือยิกิงที่กล่าวข้างต้น พระเจ้าวู่ตี่โปรดให้คัดลงฉะบับใหม่เป็นตัวหนังสือจีนอย่างทุกวันนี้

ในทางอื่น ๆ มังกรเป็นเครื่องหมายของชาติ เช่นของชาติจีน ทำเป็นรูปมังกร มังกรเป็นสัตว์หนึ่ง ในสิบสองสัตว์ (สิบสองนักษัตร์) ประจำปีของจีน คือปีที่ไทยเรียกมะโรง (วิธีนับรอบ ๑๒ ปี และเรียกชื่อตามชะนิดสัตว์ปรากฏตามหนังสือซูกิง ว่ามีมาตั้งแต่ปี ๒๐๙๔ ก่อนพุทธศก นับปีหนู (ชวด) เป็นต้นไปจนถึงปีหมู (กุน) เป็นที่สุด ตรงกันกับของไทย)

ญี่ปุ่นเป็นชนชาติหนึ่งที่นับถือมังกรเหมือนจีน มีมังกรเข้าไปพัวพันอยู่ในลัทธิธรรมเนียมประเพณีตลอดจนตำนานปรัมปราดังที่เล่ามาแล้วข้างต้น แต่ญี่ปุ่นนิยมมังกรสามเล็บ

อิหร่าน ปาร์ถีย (ปาร์เถียน) สกิถีย (สิเถียน) ฯลฯ เป็นชาติที่นับถือมังกรเหมือนกัน ชาติเหล่านี้ใช้ของมังกรเป็นเครื่องหมายอย่างจีน

ชนชาติอริยมิคตินิยมนับถือพญานาคหรืองูสืบเนื่องมาจากลัทธิของชาติทัสยุ ซึ่งเป็นชาวพื้นประเทศอินเดียมาแต่สมัยดึกดำบรรพ์ดั้งเดิม ชาติทัสยุเคารพงูว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มีการบูชางูเป็นลัทธิสาสนาซึ่งนับว่าเป็นลัทธิเก่าที่สุดในอินเดีย ครั้นเมื่อชาติอริยอพยพเข้ามาอยู่ในอินเดีย ก็เลยนับถือลัทธิบูชางูไปด้วย งูที่ชาติอริยนับถือในชั้นหลังนี้ก็คือพญาเศษนาคหรืออนันตนาคราช มีพันหัวเป็นบัลลังก์ของพระวิษณุหรือนารายณ์ โลกมนุษย์ตั้งอยู่บนหัวพญาเศษนาคนี้ เมื่อพระนารายณ์อวตารลงมาเป็นพระราม ในปางที่ ๗ พญาเศษนาคก็ได้อวตารลงมาเป็นพระลักษมณ์ และเมื่อเป็นพระกฤษณะ ในปางที่ ๘ พญาเศษก็เป็นพระพลราม ในลัทธิฮินดูมีพิธีบูชางูอยู่พิธีหนึ่งซึ่งยังคงกระทำกันอยู่ในทุกวันนี้ ในแคว้นองคราษฎร์ (เบงคอล) เรียกว่าพิธีนาคบัญจมีวันทำพิธีตกในวันขึ้น ๕ ค่ำเดือนศราวณะ (เดือน ๙) มีการอัญเชิญต้นกระบองเพชร[๑] ซึ่งถือว่าเป็นไม้ของเทวีมนสาผู้เป็นเจ้าแห่งงู เข้ามาบูชาในบ้านบวงสวงสังเวยด้วยเข้าขาดิ

---

๑ ต้นฉะบับเรียกเป็นภาษาละตินว่า *Euphorbium pentandra* ซึ่งข้างไทยอาจเป็นต้นสลัดไดก็ได้ ไม้นี้เรียกเป็นภาษาสันสกฤตว่าษัณฑจารี แต่ค้นอภิธานสันสกฤตของโมเนียร์วิลเลียมส์ และอภิธานปาลิของชิลเดอรส์ไม่พบ อภิธานของไทยทุกฉะบับก็ไม่มี.

(คือเข้าแช่น้ำไว้คืนหนึ่ง ประสมกับถั่วแระ[1] แล้วหุง) ในวันนี้ห้ามไถนา ห้ามตัดหรือหั่นผักหญ้า ห้ามหุงต้มอาหาร ไม่รับประทานอาหารที่หุงต้ม และให้นมสดเป็นอาหารแก่งู[2]

ชาวอินเดียมีการนับถือมังกรหรือจรเข้อีกอย่างหนึ่ง เรียกตามภาษาชาวอินเดียว่ามกร (แปลได้ทั้งมังกรและจรเข้) ตามลัทธิฮินดู มกรเป็นธงของพระกามเทพ พระเป็นเจ้าองค์หนึ่งจึงมีชื่อว่ามกรธวัช พระวรุณผู้เป็นเจ้าน้ำและเป็นโลกบาลประจำทิศตะวันตก มีมกรเป็นพาหนะ คือขี่มังกรจึงได้ชื่ออีกอย่างหนึ่งว่ามกรพาหนะ พิธีใหม่ของฮินดูซึ่งนับว่าเป็นพิธีสำคัญที่สุดเรียกชื่อว่ามกรสงกรานต์ พิธีนี้ตามสุริยคติตกในวันที่ ๑๒ หรือ ๑๓ เดือนมกราคม ตามจันทรคติตกเดือนมิคสิรมาส (เดือนอ้าย) หรือบางทีเคลื่อนไปถึงเดือนปุษยมาส (เดือนยี่) ตามสงกรานต์ ถือกันว่าเป็นนางเทพธิดาพาหนะที่ทรงและอาภรณ์ที่ประดับซึ่งคำนวณได้ตามเกณฑ์เป็นเครื่องหมายบอกดีร้ายสำหรับปีนั้น ๆ ในวันสงกรานต์นี้ชาวฮินดูเอางาโม่ให้ละเอียดทาตามตัวแล้วอาบน้ำ กินขนมที่ทำด้วยงาผสมกับน้ำตาลทำพิธีเซ่นบรรพบุรุษและแจกจ่ายให้ทานแก่พราหมณ์และวงศาคณาญาติตลอดจนมิตรสหายด้วยขนมงาทั่วถึงกัน ถ้าเป็นคนมีฐานะดีก็ให้ทานพราหมณ์ด้วยของเหล่านี้คือ หม้อ, อาหารสำหรับโค, อาหารสำหรับนักบวช น้ำตาลทิบ, งา, เปรียง, ทอง, ม้า, โค, เสื้อผ้า ฯลฯ[3] พวกบุรุษทำการบูชาพระอาทิตย์ พวกสตรีแจกจ่ายให้ทานเครื่องแต่งตัวเช่นผ้านุ่งแดง (ดูเรื่องรัตนในไทยเขยมตุลาคม ๖๑) กำไลหู, หวี, กะจก, ฯลฯ

---

๑ ศัพท์ละตินว่า *Cajanus Indica* ตรงกับถั่วแระของไทย

๒ พิธีนี้มีเรื่องว่าหญิงมีท้องเป็นต้นตำนาน คือเลี้ยงอาหารแก่งูต่าง ๆ เทวีเจ้างูโปรดจึงเกิดเป็นพิธีขึ้น ที่ไทยเราถือว่าหญิงมีท้องงูไม่กัดน่าจะออกจากเรื่องนี้ก็เป็นได้

๓ อานิสงส์ให้โคเป็นทานแก่พราหมณ์ในวันสงกรานต์จะได้ขึ้นสวรรค์ชั้นพระอินทร์ ควายได้ขึ้นสวรรค์ชั้นไกลาศ ม้าได้รับความเจริญในโลกนี้ เสื้อผ้าได้ราชบัลลังก์ ช้างได้เป็นจักรพรรดิ์ และถ้าให้ทานธรรมจะได้เป็นใหญ่เหนือทวยเทพ ฯลฯ

กับผลไม้ต่าง ๆ เช่น หมาก มะพร้าว ฯลฯ รุ่งขึ้นเช้าตื่นจากที่นอนก่อนอาทิตย์ขึ้น แต่งตัวหวีหัว เอาใบพลูกับเครื่องเทศให้มารดาพี่สาว หรือน้องสาว ลูกสาว และสตรีอื่น ๆ (เว้นแต่หญิงม่าย) แล้วก็เคี้ยวอ้อยล้างฟันและเคี้ยวใบพลู ฯลฯ ต่อไปก็มีการรื่นเริงต่าง ๆ (สงกรานต์ข้างไทยมีตำนานอย่างเดียวกับของฮินดู มีกล่าวถึงท้าวพรหมคุปต์เป็นต้น แต่ไทยเรามาทำพิธีสงกรานต์ในเดือนห้า คือถือเดือนห้าเป็นขึ้นปีใหม่ผิดกับของฮินดูซึ่งถือเดือนที่ตรงกับเดือนอ้ายหรือเดือนยี่ข้างไทยเป็นปีใหม่ อนึ่งปีใหม่ของฝรั่งคือเดือนมกราคมก็ตรงกับเดือนอ้ายหรือยี่ข้างไทยเหมือนกัน เรื่องนี้จึงชวนให้คิดว่าเดิมทีเดียวชาติต่าง ๆ ในโลกคงจะตั้งต้นปีใหม่ในเดือนมกราคมเหมือน ๆ กัน เพราะในเดือนนี้ดวงอาทิตย์ (ยกจากราศีมังกร คือ *Capricornus*) ตั้งต้นเดินกลับขึ้นสู่เหนือใหม่ในราววันที่ ๑๒ หรือ ๑๓ (คือเดินเรื่อยลงไปใต้ทางเดียวจนถึงขีด *Tropic of Capricorn* สุดข้างใต้แล้วก็กลับขึ้นมา) เป็นเหตุให้มนุษย์พากันชื่นชมยินดี (ที่ดวงอาทิตย์ไม่เลยไปเสีย) จึงกำหนดระยะนี้เป็นปีใหม่มีการรื่นเริงกันทั่วหน้า และไทยเราก็คงจะถือเดือนอ้ายเป็นปีใหม่ ตรงกับของชาติอื่น ๆ มาก่อนเหมือนกัน ชื่อเดือนอ้ายก็ยอกชัดว่าเป็นเดือนที่ขึ้นต้นใหม่อยู่แล้ว)

ชนชาติไอยคุปต์มีคตินิยมนับถือมูมาแต่โบราณดึกดำบรรพ์ ลัทธินับถือเทวดาเนื่องถึงมูของไอยคุปต์มีเรื่องราวคล้ายคลึงกับของชาติโบราณต่าง ๆ จนชวนให้คิดว่าคงจะมาจากบ่อเกิดอันเดียวกัน ไอยคุปต์ถือว่าเมฆและความมืดเป็นมูชื่ออาเปปี ราคือสุริยเทพต้องคอยปราบมูอาเปปีอยู่เสมอ เวลากลางคืนเป็นเวลาที่พระรารบกับมูอาเปปีซึ่งเมื่อชะนะแล้วก็เป็นเวลากลางวัน สลับกันดังนี้เสมอไป ข้อถืออันนี้ไม่ผิดอะไรกันกับของจีนที่ถือว่าเง็กเซียงฮ่องเต้ปราบมังกรผู้เป็นเจ้าฝน ของกรีกที่ถือว่าเซอัสปราบมังกรไตฟอนผู้เป็นเจ้าลมพายุ และของฮินดูที่ถือว่าพระอินทร์ปราบมูพฤตาสูรผู้เป็นเจ้าแห่งความแล้ง (พระอินทร์เป็นเทวดาสำคัญที่สุดของพวกอริยดึกดำบรรพ์มาก่อนพระอิศวรนารายณ์ ถ้าจะเทียบก็ไม่ผิดอะไรกันนักกับเง็กเซียงฮ่องเต้ของจีน เซอัสของกรีกและราของไอยคุปต์ อนึ่งตามคัมภีร์ไตรเพท พระอินทร์ก็เป็นพระอาทิตย์องค์หนึ่งมีชื่อว่าอินทราทิตย์ โดยเป็นโอรสพระอทิติ

เหมือน กัน รา ของ ไอยคุปต์ จึงลง กันกับ พระอินทร์ ของ ฮินดู ได้สนิท) สุริยคราสข้าง ไอยคุปต์ ก็ถือ ว่าเกิด โดย งู อาเปบี กลืน ดวง อาทิตย์ พระอามอนราจอมเทพของไอยคุปต์ ต้องคอยบำราบให้คาย ออก นอกจากนี้ เทวไอยคุปต์ ที่สำคัญๆ เช่นเมอร์ โสการ์, อิลิทยา ก็ถือว่า เป็นงูมีปีก ในส่วนขนบ ธรรมเนียม ประเพณี ไอยคุปต์ นิยม ทำวัตถุต่าง ๆ ให้เป็นรูป หรือสลัก หรือทำโดยวิธีใด ๆ ให้มีรูป หรือลักษณะเป็นงูปีก โดยถือว่า เป็นเครื่องหมายศักดิ์สิทธิ์ อย่างหนึ่ง นอกจากงู ชาวไอยคุปต์ ยังนับถือ จรเข้ อีกด้วย.

ชนชาติกรีก และ โรมัน มีคตินิยมนับถืองูมาเก่าแก่ ดึกดำบรรพ์ เหมือน ชนชาติ โบราณอื่น ๆ การนับถือ งู เชื่อว่าเป็น ลัทธิ ที่ชาติกรีก เคารพกันมาก่อนลัทธิใด ๆ ในสมัยดึกดำบรรพ์ คุ เดียวกันกับที่ชาติ ไอยคุปต์ และ ชาติ ทัสยุ เคารพ งู มาก่อน ชาติกรีก มีลัทธิ นับถือ เทวี รักษา พื้น แผ่น ดิน (นาง ธรณี) และเทวีองค์นี้ มีรูปเป็นงู (อย่างเดียวกัน กับ เทวี ไอยคุปต์) ตาม ตำนาน ปรัมปรา ของ กรีก มี เรื่องว่า เมื่อเกิด น้ำท่วมโลก ในสมัย เดอูคาลิโอน จนทวีป อัตลันติส จมหาย ลงไปในมหาสมุทรแล้ว น้ำลดเย็น โคลนตม ทั่วไป จากตม เข้าอยู่ในถ้ำบนเขา ปาร์นัสซัส ใน นคร เดลฟี ชาวเมืองทั้งปวงพากันนับถือ ตัวนี้ มาก ต่อมา อะปอลโล (เทวดา สำคัญ ของกรีก) เข้ายึดเอานคร เดลฟี ฆ่างูตัวนี้ ตาย (ตำนาน เรื่องนี้ แสดงให้รู้ ถึงความแก่งแย่งกัน ใน ระหว่าง ลัทธิ เก่า กับใหม่ ของกรีก คือ ลัทธิ นับถืองู ในสมัยแรก กับลัทธินับถือ เทวดา ในสมัยหลัง) ในนิยาย ปรัมปรา และ ตำนานเก่า ๆ ของกรีก มักมีงู หรือมังกร แทรกอยู่ด้วย ในท้องเรื่อง ดังเราจะเห็นได้จาก บทกวีนิพนธ์ หรือ นิทาน ต่าง ๆ ที่ นักปราชญ์ ลือชื่อ ของกรีก และ โรมัน เช่น โฮเมอร์ (ก่อน พุทธศก ราว ๓๕๐ ปี) เฮสิโอด (ก่อน พุทธศก ราว ๒๐๐ ปี และโอวิด (โรมัน พ. ศ. ๕๐๐ – ๕๖๑) แต่งไว้ ในครั้งนั้น มีเรื่อง เฮอร์คุเลส ในนิยาย กรีก ที่เราทราบกันดี เป็นต้น ในส่วน โรมัน เคยนิยม มังกรเป็น เครื่องหมายสำคัญ สำหรับชาติ ของ มังกร เคยเป็น ของไซยะฉลิมพล ของกองทัพ อันมหึมา ของ ชาวโรมัน มาแต่โบราณสมัย (นัยว่า ถ่ายมาจาก ชาติ ปาร์ถีย) เมื่อ พระเจ้า

คอนสตันติน มหาราช[๑] ทรงทำสงคราม ชะนะ มักเซนติอัส ยาตราขะบวนเข้าเหยียบ กรุงโรม ใน พ.ศ. ๘๕๕ นั้น ปรากฏว่า พระองค์ถูกห้อมล้อมไปด้วยริ้วขะบวนถือทวน ทองผูกแพรปักเป็นรูปมังกร อ้าปากราวกับว่า จะกลืนลม หางก็โยกไปมาตามกระแสลม แลไสว เป็นสง่าผ่าเผยยิ่งนัก ชนชาติฝรั่งต่าง ๆ ในสมัยต่อมา เช่น เคลต์, ติวตอน ก็นับถือมังกร ใช้ธงมังกรเป็นธงประจำชาติ พวกติวตอนนิยมทำโล่ห์เป็นรูปมังกรด้วย พวกเยอร์เซอร์เกอร์หรือนอร์สนิยมทำหัวเรือให้เป็นรูปหัวมังกร

ในสมัยเมื่อมีลัทธิใหม่ ๆ ยังเกิดขึ้นในโลก เช่น ลัทธินับถือเทวดา ลัทธินับถือวีรบุรุษ และลัทธิศาสนาต่าง ๆ มีพุทธ พราหมณ์ หรือฮินดู ฆริสต ฯ ล ฯ ลัทธินับถือผู้ก็ได้เข้าคลุกเคล้าปนไปกับลัทธิใหม่ ๆ คงอยู่ในความนับถือตามคตินิยมเดิมด้วย ถ้าเราพิจารณาดูลัทธิใหม่ที่เกี่ยวกับงของชนทุกชาติเราจะเห็นว่าล้วนเป็นความคิดอันแยบคายที่หมุนของเก่าเข้ามาลงกับลัทธิใหม่ได้สนิทน่าชม เป็นต้นว่ายกย่องเทวดาหรือวีรบุรุษให้เป็นงูบ้าง แสดงอภินิหารของเทวดาหรือวีรบุรุษให้เห็นว่ามีอำนาจเหนืองูจนสามารถเอางูมาใช้ได้บ้าง เชิดชูเกียรติของเทวดาหรือวีรบุรุษให้เห็นว่ามีฤทธิปราบงูหรือฆ่างูได้บ้าง การยกมนุษย์ขึ้นเหนืองูนี้ถ้าจะพูดอีกนัยหนึ่งก็เรียกได้ว่าเป็นความแก่งแย่งกันในระหว่างลัทธิเก่ากับลัทธิใหม่ กล่าวคือเปลี่ยนจากลัทธินับถืองู ในสมัยดึกดำบรรพ์มาเป็นลัทธินับถือวีรบรษ ในสมัยต่อมา มีวีรบุรุษผู้เป็นศาสดา เช่น พระพุทธเจ้า หรือวีรบุรุษผู้เป็นจักรพรรดิ เช่นพระรามเป็นต้น คตินิยมตามลัทธิใหม่ในชั้นหลังนี้ ต่างชาติต่างก็ถือกันไปคนละอย่าง ชาติจีนถือความนิยมยอดเยี่ยมในทางยกย่องวีรบุรุษเช่นพระเจ้าแผ่นดินหรือทหารเอกให้เป็นมังกร เช่น พระเจ้าเงียวเต้คือมังกรมาเกิดดังกล่าวแล้วข้างต้น พระเจ้ากษัตริย์ในราชวงศ์ (วงศ์พระเจ้ายู้) จีนถือว่ามีอำนาจเหนือมังกร เอามังกรมาใช้ได้

---

๑ กษัตริย์องค์นี้มีพระนามโด่งดังในพงศาวดารโรมันเป็นผู้ประดิษฐานฆริศตสาสนาขึ้นในอาณาจักรโรมัน จนตั้งมั่นอยู่มาได้จนทุกวันนี้

เทวดาของจีน (เซียน) โดยมาก ขี่มังกร ชาติอริย ในอินเดีย ถือความนิยมเยี่ยมยอดในทางแสดงอภินิหารของ เทวดา หรือ วีรบุรุษ ว่ามีอำนาจเหนือง เอางูมาใช้ได้ ในลัทธิฮินดูหรือ พราหมณ์ เทวดาสำคัญทุกองค์มีอำนาจเหนือง พระศิว หรือ อิศวร มีอาภรณ์เป็นงูแทบทั้งตัว เช่น มีสังวาลย์เป็นงูชื่อวิษมุขิ มีเข็มขัดเป็นงูชื่อพญาวาสุกิ พาหุรัดและกำไลก็เป็นงูด้วย พระวิษณุ หรือนารายณ์ มีพญาเศษนาคเป็นบัลลังก์ สำหรับบรรทมกลางเกษียรสมุทร การที่เอาพญาเศษนาคหรือ อนันตนาคราช ผู้มีพันหัว และพะยงพันชรณีไว้บนพังพานมาใช้เป็นบัลลังก์ได้นี้ จัดว่าเป็น อภินิหาร ยอดเยี่ยมของพระนารายณ์ ในหนังสือ รามเกียรติ ไทยก็เคยแสดงอภินิหารอันนี้ให้พวกยักษ์เห็น ในตอน พระรามมีสารไปถึง ทศกัณฐ์ ว่า

"ราชสาร สมเด็จพระหริวงษ์
ผู้ทรงครุฑราชบักษา
เอาพระยาอนันตนาคา
มาเป็นบัลลังก์อลงกร"

พระคเณศผู้เป็นเทพสำคัญองค์หนึ่งก็มีงูเป็นเข็มขัด การแสดงอภินิหารโดยเอางูมาใช้นี้ แม้ในคัมภีร์ทางพุทธศาสนาก็มีกล่าวถึง เช่น ปถมสมโพธิ์ตอน มารวิชัยบรรยายถึงพวกมารว่า "บ้างให้สถิตย์อยู่บนสีรประเทศ แล้วเลื้อยลงเลิกพังพาน อยู่แทบมุขทวารก็มี บ้างให้เข้าทางอุทรนาภิ ทลุดลอดออกแผ่พังพาน ทางโอษฐ์ทวาร บ้างให้เข้าทางโอษฐ์ ทลุลงเลิกพังพาน ทางอุทร ลางเหล่ามารก็เอานาคพันเข้าเป็นวไลยกร แล้วห้อยศีรษะลงมาเลิกพังพานอยู่เหนือเข่า บ้างก็เอาสัปปาชาติใหญ่น้อย มีงูเหลือมเป็นต้น เข้าพันกายเป็นสังวาลย์ และเครื่องประดับตัว และสเอวบ้างก็พันพาหาแขนขาทั้งสองข้าง" ในคัมภีร์ปุราณะ มีกล่าวถึง พระกฤษณะ (กฤษณาวตาร) ปราบพญากาลิยานาคราช (โยราณวัตถุ บางแห่งมีรูป พระกฤษณะ จับระบำบนพังพานนาค) ในลัทธิพุทธศาสนา กล่าวถึงพุทธาภินิหาร เกี่ยวกับงูหลายเรื่อง ฎีกาพาหุงมีเรื่องแสดงถึง พระพุทธเจ้า ปราบพญานาคชื่อ นันโทปนันทะ เมื่อ พระพุทธเจ้าเสวยมธุปายาส ของนาง สุชาดา แล้วลอยถาดทองขมลงไปเมืองนาค พญานาคขึ้นมายังที่ถาดทองขม แล้วกล่าวสรรเสริญ พระพุทธคุณ ก็คือ การแสดงอภินิหารอย่างหนึ่งของพระพุทธเจ้า และเมื่อพระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้

ฝนตกหนัก พญานาค มาขดเป็นอาสน์ให้ พระพุทธองค์นั่ง และแผ่พังพาน บังฝนให้ ก็เป็นการ แสดง อภินิหาร ของ พระพุทธเจ้า อีกอย่างหนึ่ง (พระนาคปรกกับนารายณ์ บรรทมสินธุ์น่าจะเลียนกัน) นอกจากนี้ พระพุทธเจ้า ยังเคยเสวยพระชาติเป็นงู ครั้งหนึ่ง ดังปรากฏ ในทศชาดก เรื่อง ภูริทัต การที่นับ พระชาติพระพุทธเจ้า เวลาเป็นงู เข้าในทศชาติ คือชาติใหญ่ สิบชาติ ที่สุด ที่จะได้ ตรัส เป็น พระพุทธเจ้านี้เห็นได้ว่างู สำคัญเพียงไร ส่วนชาติฝรั่งทั่วไป ถือความ นิยมเยียมยอด ในทางเชิดชู เกียรติ ของเทวดา นักบุญ และวีรบุรุษให้เห็นว่า มิฤทธิเดชฆ่างู เช่น อะปอลโล ของมเทพของกรีกฆ่างู ดังได้เล่ามาแล้ว ลัทธินับถือเทวดาเก่า ๆ ของฝรั่ง ทั่วไป มักมีนิยาย เรื่องเทวดา รบชนะ มังกร เช่น ทอร์ เทวดาผู้ทำให้ฟ้าร้อง ของชาติ ฝรั่ง ทาง ยุโรป ภาคเหนือ ซิก ฟริด และ บิ โอวุลฟ์ เทวดา ที่ชาติฝรั่ง ทางยุโรป ภาคกลาง นับถือ เฮอร์คูเลส ที่ชาติฝรั่งทางยุโรปภาคใต้ นับถือเหล่านี้ ล้วนเป็นผู้ปราบมังกร หรืองู ชนะทั้งนั้น ในลัทธิ ฆริสเตียน ชั้นหลัง ก็มีเรื่อง ที่ยกย่อง นักบุญ ในทาง ฆ่ามังกร หลายคน เช่น เซ็นต์ พีลิปทีอโปสเตล ฆ่ามังกรในฟริเยีย เซ็นต์มาร์ทา ฆ่ามังกร ที่ แอลาซาแปล เซ็นต์ฟลอเรนท์ ฆ่ามังกร ที่ลัวร์ เซ็นต์ โคดิ เซ็นต์มอเดต เซ็นต์ปอล ฆ่ามังกรในบริตตานี เซ็นต์เคนออฟคอร์นวอล เซ็นต์ไมเคิล เซ็นต์ยอร์ช เซ็นต์มารกาเรต เซ็นต์แซมสัน สังโตปาปาซิลเวสเตอร์ อาร์ชบิฉอปออฟดอล โดนาตัส เซ็นต์คลิเมนต์ ออฟเมตซ์ เหล่านี้ ล้วนเป็นผู้ฆ่ามังกร เซ็นต์โรแมงแห่งรวง ก็เป็นผู้ฆ่ามังกร ที่แม่น้ำเซน

ชนชาติไทยมิคตินิยมนับถืองูมาแต่โบราณ ดึกดำบรรพ์ เช่นเดียวกับชาติอื่น ๆ ในทางพงศาวดาร มีเรื่อง นาค มาเกี่ยวข้อง กับมนุษย์ ดังได้เล่ามาข้างต้นแล้ว พระเจ้าแผ่นดินไทยบางองค์ก็ปรากฏว่าเป็นผู้ปราบงูได้ คือพระเจ้าพรหม ผู้ ทรง ราชย์ ณ นคร ไชย ปรา การ ราว พ. ศ. ๑๖๖๐ มีเรื่องใน พงศาวดาร โยนก ว่า พระเจ้า พรหม ไป จับ งูใหญ่ เท่า ลำตาล ที่แม่น้ำโขง และงูนั้นกลายเป็นช้างเผือก ในทาง ลัทธิ ศาสนา ไทย เรา ก็ นับ ถือ พญา นาค อนุโลมตาม ลัทธิ นั้น ๆ ลัทธิ ไสยศาสตร์ เป็น ต้น ราก ขนบ ธรรม เนียม แบบ แผน ไทย หลายอย่าง ที่เกี่ยวกับนาค เป็นต้นว่าในทาง ศิลปกรรม นิยมทำรูปนาค ประกอบเพื่อให้เป็นสง่าผ่าเผย และสวยงาม มีเรื่อ อนันตนาคราช เป็นตัวอย่าง (ทำนองนารายณ์ บรรทมสินธุ์)

ลัทธิพุทธศาสตร์มีเรื่องพญาคลุกเคล้าอยู่ในความนับถือหลายประการ งานมงคลต่าง ๆ ของไทยที่ทำพิธีทางพุทธศาสนา เวลาประกาศอัญเชิญเทวดาก็กล่าวอัญเชิญนาคด้วย ดังปรากฏในบทสัคเคคาถาชุมนุมเทวดาว่า “ยกฺขคนฺธพฺพนาคา ติฏฐนฺตา สนฺติเก ยํ” การอัญเชิญนาคมาเข้ามณฑลพิธีนี้น่าจะถือตามคติในคัมภีร์พุทธศาสนาต่าง ๆ ที่ไม่ว่าจะกล่าวถึงเหตุการณ์หรือพิธีสำคัญอะไร เป็นต้องมีฤาษีสิทธิ์วิทยาธรคนธรรพ์สุบรรณนาคมาประชุมพร้อม ซึ่งถ้าจะเทียบกับข้างจีนก็ตรงกับที่ถือว่ามีมังกรมาก็เป็นสิริมงคล เป็นรูปจรเข้นั้น ถ้าพิจารณาของอื่น ๆ มีของฤาษี วิทยาธร คนธรรพ์ เทวดา ประกอบเข้าแล้วก็น่าจะเป็นนาค เพราะดูเข้าเค้ากับที่อธิบายกันว่าท่านเหล่านี้มาช่วยแห่หรืออนุโมทนากฐิน และดูเข้ากันดีกับเรื่องราวในคัมภีร์พุทธศาสนาที่กล่าวมาข้างต้นด้วย แต่ถ้ามาถือว่าจรเข้ก็คือมังกร และมังกรก็คือนาคแล้วก็พอลงกันได้

สรุปเรื่องราวตามที่ได้บรรยายมา จะเห็นว่างูเป็นสัตว์ที่มนุษย์ทุกชาตินับถือกันมาก่อนลัทธิใด ๆ ในโลก และความนับถือคงมีอยู่ตลอดมามิได้ขาดหายไป จนกระทั่งสมัยของกฐินที่ทำปรัตยุบันนี้

ทำอย่างไรจึงจะมีอายุยืน

การที่ข้าพเจ้าให้ชื่อเรื่องตามที่ได้กล่าวไว้ข้างบนนั้น ก็เพราะเหตุว่ามนุษย์ทุกรูปทุกนามอยากเป็นคนมีชีวิตอยู่ในมนุษย์โลกได้ยิ่งนานเท่าไรยิ่งดีเท่านั้น ซึ่งมีบางคนได้กล่าวว่าอยากตายไม่อยากอยู่ ไม่น่าเชื่อในคำพูดนั้นเลย มนุษย์ที่อยากตายจะเป็นมนุษย์ที่มีสติอย่างธรรมดาไม่ได้ มนุษย์ผู้นั้นจะต้องเป็นคนวิกลจริตหรือสมองพิการอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นแน่ มนุษย์ที่มีสติอย่างคนธรรมดาถึงจะมีร่างกายพิการด้วยประการใด ๆ ก็ดี ซึ่งคนอื่นเห็นว่าผู้นั้นไม่ควรอยู่คงชีวิตอิกต่อไป เขาผู้ซึ่งเป็นเจ้าของร่างก็ยังไม่อยากตายอยู่นั่นเอง คนเหล่านี้เราจะพบเสมอในถนนหลวง ถ้าลองถามเขาเหล่านี้ดูว่าเขาจะอยากตายไหม เขาคงต้องตอบว่ายังไม่อยากตาย ยังอยากจะอยู่เป็นมนุษย์ยิ่งนานเท่าไรยิ่งดี เมื่อทุก ๆ คนอยากมีชีวิตอยู่นาน ๆ ในโลกมนุษย์เช่นนี้ จึงเกิดเป็นปัญหาว่า จะทำอย่างไรเล่าจึงจะเป็นคนมีอายุยืนนาน นักปราชญ์กำลังพยายามค้นหาวิธีปฏิบัติว่ามนุษย์จะทำอย่างไร วิธีใดจึงจะเป็นคนมีอายุยืนนาน ซึ่งเขากำลังทำอยู่เวลานี้ ในประเทศอังกฤษและประเทศอื่น ๆ วิธีที่เขากำลังทำกันอยู่เวลานี้คือคอยตรวจสำมะโนครัว เมื่อพบใครที่มีอายุมากกว่าธรรมดา เขาก็จัดส่งผู้ชำนาญไปไต่ถามถึงการดำเนินในชีวิตของผู้นั้น ได้กระทำมาอย่างไรตลอดการกินอยู่ หลับนอน และการ

ปฏิบัติต่าง ๆ อย่างเป็นนิจ ได้กระทำการ ต้นเหตุให้ โรคภัยไข้เจ็บมาเบียดเบียนได้ ส่วน
สืบสวนมานี้เป็นจำนวนหลายสิบคน ในการ ผู้ที่มิญาติที่อายุไม่ยืนไม่ควรต้องเสียใจที่ต้อง
กระทำการสืบสวนเช่นนี้ คงได้ความแต่ว่า มิอายุน้อยไม่ได้อยู่ดูโลกนาน ถ้าและเราบำรุง
ชีวิตของเขาเหล่านั้น ดำเนิรไปในวิธีต่าง ๆ กัน ร่างกายให้บริบูรณ์แข็งแรงอยู่เสมอ ก็ไม่เป็น
เป็นอันไม่ได้ความแน่นอนว่าวิธีใด จะเป็นวิธีที่ เหตุให้การเจ็บไข้มารบกวน ทั้งอายุก็จะยืน
ดิเลิศ ถึงกระนั้นก็คงได้ความสำคัญว่าเขา อยู่ได้ แต่นั่นแหละในสมัยนี้ผู้ที่มีอายุเหยียบ
เหล่านั้นที่มีอายุมากก็โดยมิตามารดา หรือปู่ย่า เข้า ๖๐ ปี ก็นับว่าเป็นผู้ที่มีอายุมาก อยู่แล้ว
ตายายเป็นผู้มีอายุยืนมาก่อน ฉะนั้นจึงเอา ถ้าพูดตามความจริง อายุ ๖๐ ปี นับว่าเป็นอายุ
เป็นเกณฑ์แน่นอนได้อย่างหนึ่งว่า ผู้ใดจะ อย่างธรรมดา ผู้ที่มีอายุยืนนานอย่างแท้ ๆ
มีอายุยืนนาน ต้องเป็นผู้มีประวัติของญาติที่มี ต้องนับอายุระหว่าง ๗๐ ถึง ๘๐ ปี จึงมี
อายุยืนนานอยู่แล้ว ปัญหาว่า จะทำอย่างไรเล่าจึงจะเป็นผู้ที่มี
ร่างกาย สมบูรณ์แข็งแรง การเจ็บไข้ไม่มา
เมื่อทราบเช่นนั้นก็อย่าทะนงตัวว่ามีประวัติ รบกวนได้ ซึ่งมีหัวข้อสำคัญอยู่ ๘ ข้อ จะ
ดีเป็นเกณฑ์อยู่แล้ว ถึงจะอย่างไรเสียตัวก็จะ ถือว่าเป็นศีล ๘ คงไม่ยากอะไรนัก คือ :—
ต้องมีอายุยืนเสมอนั้นไม่ได้ จำเป็นจะต้อง
มีสิ่งอื่นช่วยประกอบเพื่อให้ชีวิตดำเนิรไปโดย ๑. <u>การนอน</u> การนอนก็สำคัญอยู่
มีความสุข ความสมบูรณ์ จะมัวปล่อยให้ สำหรับชีวิตมนุษย์ที่จะต้องปฏิบัติทุกคน เป็น
เป็นไปอย่างตามบุญตามกรรมที่เดียวไม่ได้ จะ เวลาที่ได้พักร่างกาย และสมอง ที่ได้ทำงาน
มาภูมิใจนึกเสียว่าอย่างไร ๆ ข้าก็ต้องมีอายุ มาแล้วในวันหนึ่ง ฉะนั้นในเวลาคืน ๆ หนึ่ง
ยืนอยู่เอง เพราะเหตุว่าตระกูลมิตามารดา ควรได้นอนพักไม่น้อยกว่า ๘ ชั่วโมง คือ
ปู่ย่าตายาย ของข้าเป็นผู้มีอายุยืนอยู่แล้ว ถ้า เริ่มนอนแต่เวลา ๒๐ นาฬิกา และตื่นยำรุ่ง
เข้าใจเป็นเช่นนั้นเป็นความเข้าใจผิดอย่างแน่ ๆ ๖ นาฬิกา สำหรับผู้ที่มีอายุยังเยาว์ ควร
ผู้ที่ได้รับมฤดกทางอายุยืน แต่มาถึงแก่กรรม นอนคืนหนึ่งให้มากกว่า ๘ ชั่วโมง มากขึ้น
เสียเมื่ออายุยังน้อยก็มีอยู่มาก เพราะได้ปล่อย ตามลำดับของอายุ คือ มีอายุน้อย ต้องนอนให้
ร่างกายให้ทรุดโทรมไม่แข็งแรง จึงเป็น มากชั่วโมงขึ้น ห้องที่จะนอนนั้น ต้องเป็น

ห้องที่สะอาด อากาศโปร่ง และแสงสว่างเข้าได้บริบูรณ์ ไม่ชื้นแฉะหรือร้อนเกินไป ควรดื่มน้ำเย็น ๑ แก้ว และชำระล้างร่างกาย ให้สะอาดตลอดทั้งในช่องปากก่อนที่จะเข้านอน เครื่องใช้สอยทุกอย่าง เช่นผ้าปูที่นอน ฯ ล ฯ ต้องสะอาดหมดจดอยู่เสมอ

๒. อาหาร อาหารเป็นของสำคัญที่สุดสำหรับร่างกาย ควรเลือกรับประทานอาหารแต่ที่ดีย่อยง่าย ให้เหมาะแก่ร่างกายจะได้ใช้อาหารนั้น ไม่เป็นอาหารที่เผ็ดร้อนจนเกินไป ต้องให้มีอาหารครบบริบูรณ์ทุกชะนิดในมื้อหนึ่ง คือ มีอาหารที่เป็นน้ำ, เนื้อ, มัน, ผัก, และน้ำตาล ต้องเป็นอาหารที่สุกและสด ควรรับประทานเป็นเวลา อย่ารับประทานพร่ำเพรื่อ อย่ารับประทานของที่เร่ขาย อย่าดื่มน้ำระหว่างที่รับประทานอาหารอย่

๓. การออกกำลังกาย การออกกำลังกายเป็นเครื่องประกอบช่วยให้ร่างกายแข็งแรงมีความสุข ออกกำลังกายแต่พอควรในวันหนึ่งไม่ควรให้มากเกินไป จนรู้สึกเหนื่อยมากซึ่งเคยมีอยู่เสมอ ผู้ที่ออกกำลังกายมากจนเกินแก่ร่างกาย จะทนได้แทนที่จะเป็นประโยชน์กลับกลายเป็นโทษแก่ผู้นั้น เพราะทอนอายุของผู้นั้น เพราะการต้านทานของร่างกายของผู้นั้นทนไม่ไหว จึงทำให้ร่างกายทรุดโทรมลง หรือบางส่วนของร่างกายอาพิการไปก็ได้ เดินในอากาศบริสุทธิ์สัก ๓๐ นาที ภายหลังรับประทานอาหารแล้ว เพื่อช่วยในการย่อยอาหาร และช่วยไม่ให้ท้องผูก เดินในอากาศที่บริสุทธิ์ วันละหนึ่งชั่วโมงเวลาเช้าก่อนรับประทานอาหาร เมื่อเดินเสร็จแล้วค่อยรับประทานอาหาร แต่ควรอาบน้ำเสียให้เรียบร้อยก่อนจึงรับประทาน เช่นกล่าวมาแล้ว จะทำประโยชน์ให้แก่ร่างกายไม่น้อย

๔. การทำงาน งานทุก ๆ คนจำเป็นต้องทำ สุดแต่ว่างานนั้นต่าง ๆ ชะนิดกัน แล้วแต่ความสามารถของผู้นั้น แต่ต้องทำงานตามกำลังของมนุษย์จะทนได้ ในวันหนึ่งควรทำงานสัก ๕ หรือ ๖ ชั่วโมงเป็นอย่างธรรมดา ไม่ควรทำงานมากเกินไปในวันหนึ่ง จะเหนื่อยทั้งสมอง และร่างกายเป็นการทอนกำลัง และอายุอย่างยิ่ง ไม่ควรพยายามทำงาน เมื่อตนรู้สึกเบื่อหน่ายแล้ว

ให้เปลี่ยนแปลงหาทำใหม่ ความเบื่อหน่ายก็จะหมดไปเอง การทำโดยตนรู้สึกเบื่อแต่ฝืนใจทำอยู่นั้น เป็นการแสลงแก่เส้นประสาท อาจเป็นเหตุให้ร่างกายทรุดโทรมลงได้ เช่น นั่งเขียนหนังสืออยู่วันละตั้งหลายชั่งโมง เมื่อเบื่อก็ควรเปลี่ยนเป็นอ่านหนังสือเสียบ้าง

๕. <u>การพักผ่อน</u> ร่างกายของมนุษย์ก็ไม่แปลกอะไรกับเครื่องจักร์ เมื่อทำงานอยู่เสมอเป็นเวลานานก็ต้องการพักผ่อนเสียบ้าง มิฉะนั้นเครื่องจักร์จะทำงานต่อไปอีกไม่ได้ ไม่มีความสะดวก หรืออาจจะหยุดเลยก็เป็นได้ ร่างกายของมนุษย์ก็เป็นเช่นนั้นเหมือนกัน เมื่อทำงานอยู่นานต้องรู้สึกเบื่อหน่ายอยากพักผ่อน จึงจำเป็นอยู่เองในเรื่องพักผ่อนนี้ เพื่อช่วยประกอบการให้ร่างกายดำเนินสู่ความสุขความสมบูรณ์ ดูการรื่นเริงต่าง ๆ ไม่เป็นการไร้ประโยชน์จนเกินไปนัก ประโยชน์อย่างสำคัญที่ได้แก่ร่างกายคือการพักผ่อน เพื่อปล่อยให้สมองลืมงานที่ได้ทำมาแล้วอย่างเหนื่อยเหนื่อย จึงเป็นการพักสมองอย่างดีเลิศ

๖. <u>ของแสลง</u> อะไรเล่าที่จะแสลงต่อร่างกายของมนุษย์เท่าของมึนเมาต่าง ๆ เมื่อไม่จำเป็นแล้วควรงดเสียทีเดียวดีกว่า เพื่อเก็บร่างกายไว้ให้แข็งแรง ไว้ต่อสู้กับการเจ็บไข้ทั้งปวง สุรา, บุหรี่, ฝิ่น, กันชา, และของมึนเมาอื่น ๆ อีก น้ำชา, กาแฟก็เหมือนกัน เมื่อรับประทานเป็นเวลานานเป็นของแสลงแก่ร่างกายอย่างยิ่ง ของต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมาแล้วเมื่อได้สูบหรือดื่มจนติดเป็นนิสสัย ทีละน้อยจะทำให้ร่างกายทรุดโทรม เส้นประสาทพิการ เป็นหนทางที่จะนำโรคเข้าสู่ร่างกาย จึงได้ตั้งชื่อของเหล่านี้ว่าเป็น <u>ของแสลง</u>

๗. <u>การพะนัน</u> การพะนันได้ทำให้มนุษย์มากต่อมากเสียคน หรือถึงแก่ชีวิต จึงสมควรอย่างยิ่งที่จะงดเสียทีเดียว หลายท่านคงแปลกใจว่า การพะนันเกี่ยวข้องอย่างไรกับการอายุยืน ขอท่านได้ตรองดูให้ละเอียดสักหน่อยแล้ว จะเห็นว่ามีการเกี่ยวข้องอยู่มาก ผู้ที่เล่นการพะนันจะเป็นประเภทใดก็ตาม เรื่องจะรวยเสมอไปนั้นอย่าหมายเลย เวลาได้ก็คงมีบ้าง แต่น้อยครั้งไม่เท่าที่เสีย เมื่อเสียแล้วจะรู้สึกไม่สบายทั้งกายและใจ นั่นคือต้นเหตุสำคัญอันหนึ่งที่จะนำโรคเข้าสู่ร่างกายได้ อายุของผู้นั้นก็จะสั้น

๘. ความประพฤติ นี่ก็ออกจะแปลกมากอยู่ ที่ความประพฤติจะมาเกี่ยวข้องอย่างไรกับอายุยืน อันที่แท้จริงความประพฤติเป็นส่วนหนึ่งที่จะทำให้ร่างกายมีสุขหรือมีทุกข์ ถ้าผู้ใดประพฤติแต่สิ่งที่ดีที่งามผู้นั้นจะไม่มีทุกข์โศกอะไรร่างกายก็จะมีความจำเริญพูลสุข ถ้าแม้ผู้นั้นประพฤติชั่วช้าเช่นการเที่ยวอย่างเกเร เป็นหัวขะโมยหรือความประพฤติเหลวไหลอื่น ๆ ซึ่งเป็นเหตุกองทุกข์ของผู้นั้น เมื่อได้เก็บเอากองทุกข์ทับถมไว้ ไหนเลยร่างกายของผู้นั้นจะไม่ทรุดโทรมลง เป็นเหตุก่อให้ผู้นั้นมีอายุสั้น ศีลทั้ง ๘ ที่ได้กล่าวมาแล้ว พอเป็นหัวข้อใหญ่และสำคัญเพียงย่อ ๆ พอให้ทราบว่าสำหรับการช่วยประกอบให้ร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ควรทำอย่างไร เมื่อต้องการปราศจากโรคภัยไม่ให้มารบกวนควรทำอย่างไร เมื่อท่านผู้ใดประพฤติตามศีลทั้ง ๘ นี้แล้ว ข้าพเจ้าขอรับรองด้วยเกียรติยศว่า ท่านจะเป็นผู้มีอายุยืนนานเทอญ ฯ

ป. เมนะชัย

แพทย์ประกาศนียบัตร

อันตวาที

พอข้าพเจ้าหายป่วย รู้สึกคิดถึงสำนักงานเหลือกำลัง จึงต้องรีบไปเยี่ยมทันที พอถึงสำนักงานนั่งคุยอยู่กับบรรณาธิการสักครู่ เมื่อจะลากลับ บรรณาธิการจึงบอกให้เขียนอัตวาทิในเล่มนี้

ข้าพเจ้าไม่กล้าปฏิเสธ เพราะรู้สึกว่าเป็นหนี้ (โดยไม่ได้เขียนอะไรให้) มาช้านาน เมื่อสบโอกาสที่จะตอบแทนได้ ข้าพเจ้าจึงยอมรับครั้นมาถึงบ้าน นึกไม่ออกว่าจะเขียนอะไรลงไป บรรณาธิการให้หัวข้อไว้ ๒ นัย คือ

๑. "**เรื่องเมืองอียิปต์**" พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จะได้ลงพิมพ์ในฉบับประจำเดือนอันวาคมนี้.

๒. ให้กล่าวถวายพระพรชัยมงคล.

ข้อหลังนี้ซิ ข้าพเจ้าหนักใจ. เพราะการถวายชัยมงคลโดยร้อยแก้วเช่นนี้ ถ้าจะพูดโดยอุปรมาแล้ว เหมือนคนเข้าขลุ่ย. ขืนชื่อว่าขลุ่ย ใคร ๆ ก็เข้าได้ แต่จะไพเราะเสนาะโสตหรือไม่นั้น เป็นปัญหาอยู่. ส่วนการเขียนถวายชัยมงคลด้วย โคลง, ฉันท์, กาพย์, กลอน. ถ้าเขียนถูกแบบแผนแล้ว โดยมากฟังดูก็เข้าที เหมือนคนคิดจะเข้ ซึ่งเมื่อคิดเป็นเพลงได้ ก็เข้าเค้าทีเดียว.

ขณะที่ข้าพเจ้ากำลังนึกวนเวียนอยู่นี้ พอได้ยินเสียงเด็กเล็ก ๆ ที่บ้านข้าพเจ้า กำลังซ้อมร้องเพลงสรรเสริญพระบารมีกันอยู่ ทำให้ข้าพเจ้าหวนนึกว่า การร้องเพลงสรรเสริญพระบารมีนี้ นอกจากนักเรียน, ทหาร, ตำรวจ, แล้ว ไม่เคยปรากฏว่า คนอื่น ๆ ร้องถวายเป็นกิจลักษณะเลย. ทำไม! พวกเรา ๆ จะร้องกันบ้างในบางโอกาสจะไม่ได้เชียวหรือ. ก็ไม่เห็นจะมีขัดข้องอย่างไร.

ฉะนั้น ข้าพเจ้าผู้กล่าวแทนในนามของคณะไทยเขษม จึงขอชักชวนท่านทั้งปวงผู้ที่จะได้อ่านหนังสือฉบับนี้ อันเป็นฉบับพิเศษ เนื่องในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาครบ ๓ รอบ จุลจักร จงพร้อมใจกันระลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณ แล้วและร้องเพลงสรรเสริญพระบารมีถวาย พระพรชัยมงคล ในอภิลักขิตกาลนี้ด้วย เทอญ.

"– ขอบันดาล ธ ประสงค์ใด จงสฤษฎ์ดัง หวังวระหฤทัย ดุจถวายชัย ชโย"

ชโย! ชโย! ชโย!

ศุกรหัศน์